

Ieslodzījuma vietu pārvalde

Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) projekts Nr. 4.3.4.7/1/24/I/001 “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)”

Pētījums par jauniem atbalsta pasākumiem specifiskām mērķgrupām ieslodzījumā un starpinstitūciju sadarbības veicināšanu

GALA ZIŅOJUMS

Izpildītājs:

Rīga, 2025

Saturs

Kopsavilkums	5
Executive summary	8
Ievads	10
1. Vispārīgs situācijas apraksts	12
2. Pētījumā izmantotā metodoloģija un datu apraksti par katru no darba uzdevumiem	15
3. Pētījuma rezultāti un gūtās atziņas	20
3.1. Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā tiek orientēta uz ieslodzīto mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm	20
3.1.1. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientācija uz dažādiem vecumposmiem piederīgu ieslodzīto atšķirīgo vajadzību apmierināšanu, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši – resocializācijas jomā	20
3.1.1.1. Dažādu ieslodzīto vecumposmu grupas un to specifiskās vajadzības, tai skaitā, nepieciešamie ģimenes intervences pasākumi, lai sekmētu ģimenes saišu stiprināšanu	31
3.1.2. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientācija uz atbalstu ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši – resocializācijas jomā	35
3.1.2.1. Ieslodzīto, kuri cieš no garīga rakstura traucējumiem, izvērtēšana un raksturošana, tai skaitā ārvalstu pieredzes un metodikas resocializācijas plāna piemērošanai personām ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšana	40
3.1.2.1.1. Lielbritānija	40
3.1.2.1.2. Vācija	43
3.1.2.2. IeVP viedoklis par nepieciešamajām speciālistu konsultācijām, terapijas pasākumiem, aktivitātēm un atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem ar garīgās veselības robežstāvokļiem, lai veicinātu atbalstu veselīgam dzīvesveidam un sekmētu iesaisti resocializācijas procesā, tostarp arī ģimenes attiecību stiprināšanā	44
3.1.3. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas iespēju analīze resocializācijas interesēm pakārtotu individuālo sabiedrības atbalstu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem, stiprināšana	45
3.1.3.1. Informācijas un labās prakses izvērtēšana par Lielbritānijas un Vācijas pieredzi par atbalsta personu lomu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem	47
3.1.3.1.1. Lielbritānija	47
3.1.3.1.2. Vācija	49
3.2. Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz bērna vajadzībām, kas līdz četrus gadu vecumam atrodas ieslodzījumā ar māti	51
3.2.1. Informācijas un labās prakses pieredzes izvērtēšana par Lielbritānijas un Vācijas īstenotajiem pasākumiem un pakalpojumiem bērniem, kuri atrodas ieslodzījuma vietās kopā ar mātēm	51

3.2.1.1. Metodiskā rīka analīze, kas palīdz identificēt bērnu vajadzības, ņemot vērā bērnu līdz četrus gadus vecuma īpatnības un citus mērķauditorijai specifiskus raksturlielumus	52
3.2.1.1.1. Lielbritānija	52
3.2.1.1.2. Vācija	53
3.2.1.2. Pakalpojumu un resursu pieejamības analīze, kas veicina bērnu vajadzībām atbilstošus fiziskās, emocionālās, psiholoģiskās, sociālās un izglītojošās vides labklājību	54
3.2.2. Bērnu līdz četrus gadus vecumam vajadzību izvērtēšana un raksturošana, ņemot vērā ārvalstu pieredzes izpēti, kā arī metodikas izveidošana, lai noteiktu Latvijas orientāciju uz bērnu vajadzībām un nepieciešamajiem pakalpojumiem	58
3.2.2.1. Datu analīze par bērnu vajadzībām, kuri atrodas ieslodzījumā kopā ar māti, tai skaitā bērnu un māšu vecuma, dzimuma un citu būtisku faktoru raksturojums	59
3.2.2.2. Datu raksturojums fiziskā, emocionālā, psiholoģiskā, izglītojošā, sociālā u.c. veida atbalsta virzieniem bērniem, kas līdz četrus gadus vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar mātēm	61
3.2.2.3. Datu apkopojums par nepieciešamajām zināšanām un prasmēm bērnu mātēm, kas veicina bērnu labklājību	62
3.2.3. NVO un citu speciālistu iespēju un resursu ieslodzītajām mātēm ar bērniem izvērtējums, lai veidotu pozitīvu sociālo kontaktu ārpus ieslodzījuma vietas un izglītotu par dažādiem ar bērna attīstību saistītiem jautājumiem	64
3.2.4. Papildus nepieciešamo fizisko, kā arī citu atbalsta pasākumu bērniem līdz četrus gadus vecumam un viņu mātēm, ieskaitot inventāra iegādi, izvērtējums	65
3.3. Ārvalstu labās prakses pieredzes izvērtējums, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu	68
3.3.1. Notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaistes soda izciešanas laikā izvērtēšana	68
3.3.2. Valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, kā arī ieslodzīto ģimenes locekļu viedoklis par nepieciešamajiem pasākumiem un pakalpojumiem, kas ir aktuāli projekta “DARI” ietvaros, lai veicinātu ģimenes un atbalsta personu iesaisti soda izciešanas laikā, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu	71
3.4. Ārvalstu labās prakses pieredzes izvērtējums, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarībām, garīgās veselības vai uzvedības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopums, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu	73
3.4.1. Informācijas un labās prakses pieredzes izvērtējums par Lielbritānijas un Vācijas īstenotajām sociālā atbalsta programmām personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā	73

3.4.1.1. Lielbritānija.....	73
3.4.1.2. Vācija.....	75
3.4.1.3. Pakalpojumu analīze, kādus saņem personas, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā, tai skaitā šo pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu saņemšanas procesa izvērtējums..	77
3.4.1.4. Efektivitātes raksturojums pakalpojuma saņēmēja un notiesātā ģimenes saišu atjaunošanai vai stiprināšanai.....	78
3.4.2. Latvijā pieejamo pakalpojumu grozu izvērtējums personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam	79
3.4.3. Valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, kā arī ģimenes locekļu viedoklis par pieejamo pakalpojumu grozu personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā.....	80
Secinājumi.....	85
Rekomendācijas.....	89
Izmantotās literatūras saraksts	98
Pielikumi	104

Kopsavilkums

Pētījums tika veikts projekta "Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)", Nr. 4.3.4.7 ietvaros, kas tiek īstenots ar Eiropas Savienības atbalstu Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) ietvaros. Pētījums par jauniem atbalsta pasākumiem specifiskām mērķgrupām ieslodzījumā un starpinstitutionu sadarbības veicināšanā tika veikts ar mērķi ieviest jaunus atbalsta pasākumus ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām.

Pētījuma ietvaros tika veikta ieslodzīto anketēšana (jaunieši – 47 anketas, nepilngadīgie jaunieši – 14 anketas, seniori – 48 anketas, mātes ar bērniem – 7 anketas), ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšana (30 ģimenes locekļu anketas), intervijas ar ieslodzījuma vietu darbiniekiem (tika organizētas 5 intervijas ar cietuma darbiniekiem, kas ikdienā strādā ar nepilngadīgajiem jauniešiem, jauniešiem, senioriem, personām ar garīga rakstura traucējumiem, mātēm ar bērniem, medicīnas nodaļu un viena intervija ar ieslodzītajām mātēm, kas atrodas ieslodzījumā kopā ar bērniem), organizēta kopīga fokusa grupas diskusija sociālajiem dienestiem, pašvaldību savienībai un nevalstiskajām organizācijām un viena fokusa grupa ar projekta "DARI" pārstāvjiem un IeVP CA pārstāvjiem, kā arī tika veikta Vācijas un Lielbritānijas prakses analīze, un tika veikti arī citi pētījumam nepieciešamie uzdevumi.

Izpildot zemāk norādītos pētījuma mērķus, tika izstrādāti secinājumi par esošo situāciju, ieteikumi un rekomendācijas. Pētījuma mērķi:

1. Noskaidrot, cik lielā mērā ieslodzījuma vietas savā darbībā un sadarbībā ar citām publiskās pārvaldes institūcijām orientējas uz specifiskām mērķgrupām, tajā skaitā:
 - 1.1. Izvērtēt faktiskos un optimālos starpinstitutionālās sadarbības scenārijus, organizējot pasākumus ar ieslodzīto ģimenes locekļu un atbalsta personu līdzdalību;
 - 1.2. Izvērtēt ārvalstu ieslodzījuma vietās pastāvošo klientorientēta atbalsta labo praksi pārņemšanai praksē ieslodzījuma vietās Latvijā.
2. Sniegt detalizētu novērtējumu, kā Latvijā ir orientēta brīvības atņemšanas soda izpilde uz ieslodzīto specifiskām mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm.
3. Sniegt detalizētu novērtējumu, kā Latvijā ir orientēta brīvības atņemšanas soda izpilde uz bērna vajadzībām, kas līdz četru gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar mātēm.
4. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes locekļu un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu.
5. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarību, garīgās veselības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopumu, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu.

Veiksmīgs uzdevumu izpildes rezultāts ļaus izstrādāt atbilstošas rekomendācijas, kas būs paredzētas ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām:

1. Rekomendācijas par iespējamajām papildus resocializācijas darba metodēm darbam ar ieslodzītajiem (t.sk. mātēm ar bērniem līdz četru gadu vecumam, jauniešiem, senioriem, personām ar garīgās veselības problēmām);
2. Rekomendācijas par pašvaldību un nevalstisko organizāciju (turpmāk tekstā - NVO) esošo atbalsta resursu piesaisti, t.sk., veidojot izpratni par katra sektora lomu atkārtota likumpārkāpuma novēršanā;
3. Izstrādāt priekšlikumus par institūciju praktiskas sadarbības scenārijiem ieslodzīto personu atkarību mazināšanas un veselīga dzīvesveida jomā.

Atbalsta pasākumi šajā pētījumā tiek definēti kā:

- speciālistu sniegtas konsultācijas, kas nodrošina individuālu pieeju katram ieslodzītajam, ņemot vērā viņu konkrētās problēmas un grūtības. Šādas individuāli sniegtas speciālistu konsultācijas var palīdzēt noteikt kāda palīdzība konkrētajam ieslodzītajam ir nepieciešama,
- resocializācijas programmas un terapijas intervences, kas palīdz ieslodzītajam pārvarēt emocionālās grūtības, ar kurām ieslodzītais iespējams ir saskāries pirms nonākšanas ieslodzījumā vai iespējams nespēj pārvarēt ieslodzījuma vietā, un kas var traucēt veiksmīgai resocializācijai,
- sensoro un interaktīvo tehnoloģiju izmantošanu, lai veicinātu fizisko, kognitīvo un emocionālo spēju uzlabošanu.

Pētījumā ir integrēti vairāki termini, kas attiecas uz ieslodzītajām personām ar garīgās veselības problēmām vai garīgās veselības robežstāvokļiem, lai veicinātu visaptverošu izpratni. Šie termini ir jāuzskata par savstarpēji saistītiem, un to mijiedarbības nozīme ir jāuztver kā būtiska sastāvdaļa, kas atklāj to nozīmīgumu kopējā kontekstā. Pētījumā lietotie termini, kuri attiecas uz personām ar garīgās veselības problēmām:

- garīgās veselības problēmas;
- garīgās veselības traucējumi;
- garīgās veselības vai uzvedības traucējumi;
- garīgās attīstības traucējumi un uzvedības grūtības;
- garīgās jeb intelektuālās attīstības traucējumi;
- psihiska rakstura traucējumi.

Pētījumā lietotie termini, kuri attiecas uz personām ar garīgās veselības robežstāvokļiem:

- garīgās veselības robežstāvokļi;
- uzvedības grūtības;
- uzvedības problēmas.

Pētījums sastāv no 135 lappusēm, iekļauj 16 tabulas, 21 attēlu, secinājumus, rekomendācijas, kā arī 11 pielikumus.

Ziņojumā izmantotie saīsinājumi:

ADHD	Uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroms
DARI	Projekts "Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)", Nr. 4.3.4.7, tiek īstenots ar Eiropas Savienības atbalstu Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) ietvaros
EY	SIA "Ernst & Young Baltic"
ESF+	Eiropas Sociālais fonds Plus
h	Stunda
HMPPS	Viņa Majestātes Cietumu un probācijas dienests
IeVP	Ieslodzījuma vietu pārvalde
IeVP CA	Ieslodzījuma vietu pārvaldes centrālais aparāts
IQ	Intelektuālās attīstības koeficients
LR	Latvijas Republika
NVO	Nevalstiskā organizācija
PACT	Lielbritānijas nevalstiskā organizācija "Prison Advice and Care Trust"
RVN	Riska un vajadzību novērtēšanas instruments vispārējā recidīva riskam (RVN - V)
SD	Sociālais dienests/Sociālie dienesti
TM	Tieslietu ministrija
VPD	Valsts probācijas dienests

Ziņojumā izmantotie termini:

Atbalsta persona	Persona no ieslodzītā tuvākā sociālā loka, piemēram, kaimiņš, draugs paziņa, vai tuvinieks, kas nav ģimenes loceklis un tuvs radnieks, bet sniedz emocionālu,
------------------	---

	praktisku vai informatīvu atbalstu ieslodzītajam ieslodzījuma laikā. Atbalsta persona palīdz uzturēt sociālos sakarus, sniedz emocionālu iedrošinājumu vai palīdz pārvarēt problēmas, kas saistītas ar ieslodzītā reintegrāciju sabiedrībā
Bērns	Šī pētījuma izpratnē bērns līdz četru gadu vecumam
Ieslodzījuma vieta	Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem, Daugavgrīvas cietums, Ilģuciema cietums, Jelgavas cietums, Jēkabpils cietums, Liepājas cietums, Olaines cietums (Latvijas Cietumu slimnīca), Rīgas Centrālcietums un Valmieras cietums
Ieslodzītais	Persona, kura atrodas ieslodzījuma vietā un par kuru stājies spēkā notiesājošs spriedums
Jaunieši	Personas vecumā no 18 līdz 25 gadiem
Nepilngadīgie jaunieši	Personas vecumā no 14 līdz 17 gadiem
Seniori	Personas vecumā virs 60 gadiem

Executive summary

The study was conducted within the framework of the project "Security: Responsible Resocialization of Prisoners (DARI)", No. 4.3.4.7, which is implemented with the support of the European Union under the European Social Fund Plus (ESF+). The study on the new support measures for specific target groups in detention and inter-institutional cooperation aimed at introducing new support measures for prisoners, their family members and support persons.

The study included a questionnaire survey of prisoners (47 questionnaires for young people, 14 questionnaires for minors, 48 questionnaires for seniors, 7 questionnaires for mothers with children), a questionnaire survey of prisoners' family members (30 questionnaires for family members), interviews with prison staff (5 interviews were organised with prison staff who work with minors, young people, seniors, mentally disabled persons on a daily basis, mothers with children, the medical department and one interview with incarcerated mothers with children), a joint focus group discussion with social services, the Union of Local Authorities and NGOs and one focus group with representatives of the "DARI" project and representatives of the Central Office of the Latvian Prison Administration, an analysis of German and British practices and other tasks necessary for the study.

The research objectives set out below led to conclusions on the current situation, recommendations and suggestions. Objectives of the study:

1. To find out to what extent prisons in their activities and in cooperation with other public administration institutions are oriented towards specific target groups, including:
 - 1.1. To assess the actual and optimal scenarios of inter-institutional cooperation in organising events with the participation of prisoners' family members and support persons;
 - 1.2. To assess good practices of client-oriented support in foreign prisons for transfer to Latvian prisons.
2. To provide a detailed assessment of how Latvia has oriented the execution of custodial sentences towards specific target groups of prisoners and their characteristics.
3. To provide a detailed assessment of how the execution of custodial sentences in Latvia is geared to the needs of children under the age of four who are in prison with their mothers.
4. To study best practices abroad in the involvement of family members and support persons during sentencing and support for strengthening ties, contributing to the achievement of the convicted person's resocialisation goals.
5. To study best practices abroad in the provision of integrated social support to persons whose relatives or acquaintances are in prison and are at risk of social exclusion - related to any form of addiction, mental health disorders, family crisis or feelings of loneliness - a set of circumstances that can most often affect the restoration or strengthening of family ties.

The successful completion of the tasks will lead to the development of appropriate recommendations for prisoners, their families and support persons:

1. Recommendations on possible additional methods of re-socialisation work with prisoners (including mothers with children under four years of age, young people, seniors, persons with mental health problems);
2. Recommendations on how to leverage existing support resources of local authorities and non-governmental organisations (NGOs), including by raising awareness of the role of each sector in preventing re-offending;
3. To develop proposals for practical cooperation scenarios between institutions in the field of substance abuse reduction and healthy lifestyles of prisoners.

Support measures are defined in this study as:

- specialist counselling, which provides an individual approach to each prisoner, as each prisoner has his/her own problems and difficulties and individual specialist counselling can help to determine what help a particular prisoner needs,
- resocialisation programmes and therapeutic interventions that help the prisoner to overcome emotional difficulties that the prisoner may have faced before being imprisoned or may not be able to overcome in prison, which may hinder successful resocialisation,
- the use of sensory and interactive technologies to enhance physical, cognitive and emotional capacities.

The study integrates a number of terms that refer to prisoners with mental health problems or borderline mental health conditions in order to promote a comprehensive understanding. These terms should be seen as interrelated and their interacting meanings should be seen as an essential component that reveals their relevance in the overall context. Terms used in the study that refer to persons with mental health problems:

- mental health problems;
- mental health disorders;
- mental health or behavioural disorders;
- mental disorders and behavioural difficulties;
- mental or intellectual disabilities;
- mental disorder.

Terms used in the study that refer to persons with borderline mental health conditions:

- borderline mental health conditions;
- behavioural difficulties;
- behavioural problems.

The study consists of 135 pages, includes 16 tables, 21 figures, conclusions, recommendations and 11 appendixes.

Ievads

Saskaņā ar līgumu, kurš 2024. gada 6. novembrī tika noslēgts starp SIA “Ernst & Young Baltic” un Ieslodzījuma vietu pārvaldi, SIA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par jauniem atbalsta pasākumiem specifiskām mērķgrupām ieslodzījumā un starpinstitūciju sadarbības veicināšanu.

Pētījums tiek īstenots projekta “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)”, Nr. 4.3.4.7 ietvaros, kas tiek īstenots ar Eiropas Savienības atbalstu Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) ietvaros, kura mērķis ir nodarbinātības priekšnosacījumu nodrošināšana ieslodzītajiem, pilnveidojot resocializācijas sistēmas efektivitāti, sekmējot bijušo ieslodzīto iekļaušanos, vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību, lai izstrādātu un pilnveidotu jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, sekmējot resocializācijas procesus un ģimenes attiecību stiprināšanu.

Pētījuma mērķi:

1. Noskaidrot, cik lielā mērā ieslodzījuma vietas savā darbībā un sadarbībā ar citām publiskās pārvaldes institūcijām orientējas uz specifiskām mērķgrupām, piemēram, mātes ar bērniem līdz četrus gadu vecumam, jaunieši, seniori, personas ar garīgās veselības problēmām, tajā skaitā:
 - 1.1. Izvērtēt faktiskos un optimālos starpinstitucionālās sadarbības scenārijus, organizējot pasākumus ar ieslodzīto ģimenes locekļu un atbalsta personu līdzdalību;
 - 1.2. Izvērtēt ārvalstu ieslodzījuma vietās pastāvošo klientorientēta atbalsta labo praksi pārņemšanai praksē ieslodzījuma vietās Latvijā;
2. Sniegt detalizētu novērtējumu, kā Latvijā ir orientēta brīvības atņemšanas soda izpilde uz ieslodzīto specifiskām mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm. Sniegt praktiski piemērojamas rekomendācijas Ieslodzījuma vietu pārvaldes rīcībai, organizējot efektīvu un atbildīgu resocializāciju ieslodzītajiem, ņemot vērā ieslodzīto mērķgrupas specifiku.
3. Sniegt detalizētu novērtējumu, kā Latvijā ir orientēta brīvības atņemšanas soda izpilde uz bērna vajadzībām, kas līdz četrus gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar mātēm. Balstoties uz novērtējumu, sniegt praktiski piemērojamas rekomendācijas Ieslodzījuma vietu pārvaldei, kā ar ieslodzīto māšu līdzdalību, veicināt atbalstu bērniem fiziski, emocionāli, psiholoģiski, sociāli atbilstošā un izglītojošā veidā, ņemot vērā Latvijas ieslodzījuma vietu un tiesiskā regulējuma specifiku.
4. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes locekļu un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu. Balstoties uz pētījumā gūtajām atziņām, sniegt praktiski piemērojamas rekomendācijas IeVP un valsts un pašvaldību iestāžu speciālistiem, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, un viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, ņemot vērā Latvijas ieslodzījuma vietu un tiesiskā regulējuma specifiku.
5. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarību, garīgās veselības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopumu, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu. Balstoties uz pētījumā gūtajām atziņām, sniegt praktiski piemērojamas rekomendācijas Ieslodzījuma vietu pārvaldei un valsts un pašvaldību iestāžu speciālistiem, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, un viņu ģimenes locekļiem un/ vai atbalsta personām, ņemot vērā Latvijas ieslodzījuma vietu un tiesiskā regulējuma specifiku un pieejamo pakalpojumu klāstu valstī kopumā.

No izvirzītiem pētījuma mērķiem izriet sekojošie galvenie pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz ieslodzīto specifiskām mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm.

2. Izvērtēt, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz bērna vajadzībām, kas līdz četrus gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar māti.
3. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu.
4. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarību, garīgās veselības vai uzvedības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopums, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu.

Lai izpildītu pētījuma uzdevumus, tika veikti vairāki anketēšanas cikli, intervijas un divas fokusa grupas diskusijas:

- Veikta ieslodzīto jauniešu (nepilngadīgo un pilngadīgo), senioru, māšu, kas atrodas ieslodzījumā kopā ar saviem bērniem līdz 4 gadu vecumam, un ieslodzīto personu ģimenes locekļu anketēšana;
- Novadītas intervijas ar ieslodzījuma vietu darbiniekiem, medicīnisko personālu un ieslodzītajām mātēm, kas atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar saviem bērniem līdz 4 gadu vecumam;
- Fokusa grupas intervijas ar “DARI” pārstāvjiem, IeVP CA pārstāvjiem, NVO pārstāvjiem, SD pārstāvjiem un Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvjiem.

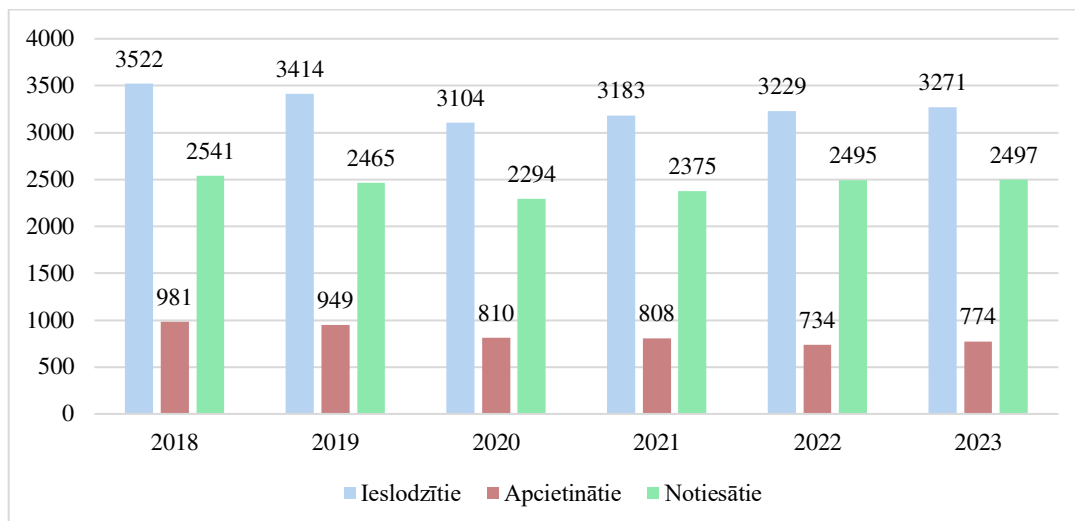
Turpinot, pētījuma ietvaros tika veikta dokumentu analīze, izvērtējot praksē pielietotos metodiskos ieteikumus, instrumentus un normatīvos aktus.

Pētījuma mērķauditorija:

1. Ieslodzītie (t.sk. mātes ar bērniem līdz četrus gadu vecumam, jaunieši, seniori, personas ar garīgās veselības problēmām);
2. Ieslodzīto ģimenes locekļi un atbalsta personas;
3. Valsts un pašvaldību iestāžu speciālisti, kas iesaistīti darbā ar ieslodzītajiem, un viņu ģimenes locekļiem (Sociālais dienests; Latvijas Pašvaldību savienība, u.c.);
4. Ieslodzījuma vietu pārvaldes centrālais aparāts un ieslodzījuma vietu personāls;
5. NVO un brīvprātīgā darba veicēji.

1. Vispārīgs situācijas apraksts

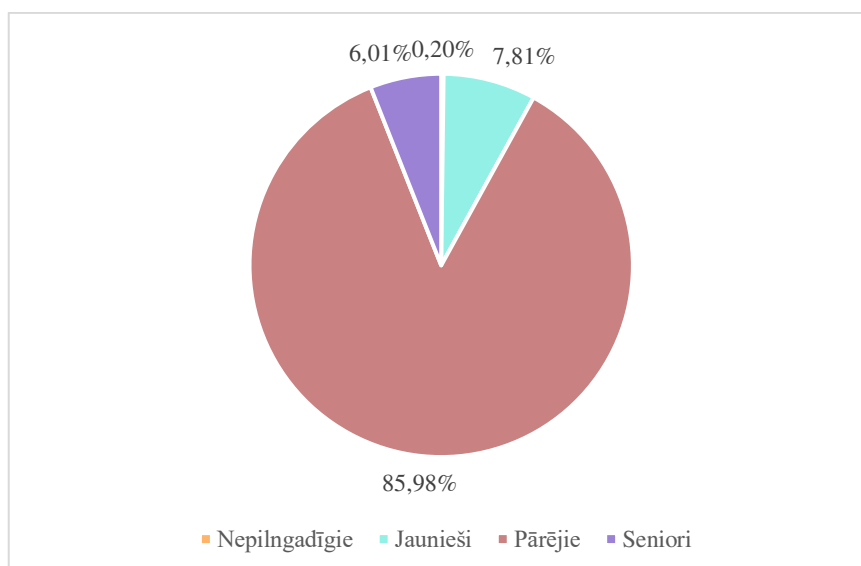
Latvijā kopumā ir 9 ieslodzījuma vietas, kurās pēdējo gadu laikā ir vērojamas samērā minimālas ieslodzīto skaita izmaiņas (skat. 1. attēlu). Pamatojoties uz pētījuma izstrādes brīdī jaunāko IeVP publicēto gada pārskatu par 2023. gadu, pētījuma ietvaros tika apkopota aktuālākā informācija uz 2023. gadu. Dati liecina, ka uz 2023. gada 31. decembri no 3271 ieslodzītā 7,61% ir sieviešu dzimuma pārstāves, savukārt lielākais īpatsvars atbilstoši brīvības atņemšanas soda termiņa ilgumam notiesāto vidū ir no 5 līdz 10 gadiem, kas ir piespriests 27,55% no visiem notiesātajiem (LR, IeVP, 2024).

1. attēls. Ieslodzīto skaita izmaiņas no 2018. līdz 2023. gadam.

Avots: LR, IeVP, 2024

Nemot vērā, ka pētījums galvenokārt ir fokusēts uz mērķa grupām (ieslodzītie jaunieši, seniori, personas ar garīga rakstura traucējumiem, ieslodzītās mātes, kuras atrodas ieslodzījuma vietā ar saviem bērniem līdz 4 gadu vecumam) un to vajadzībām un iespējām piedalīties resocializācijas programmās, 2. attēlā ir redzams notiesāto sadalījums pēc vecuma grupām.

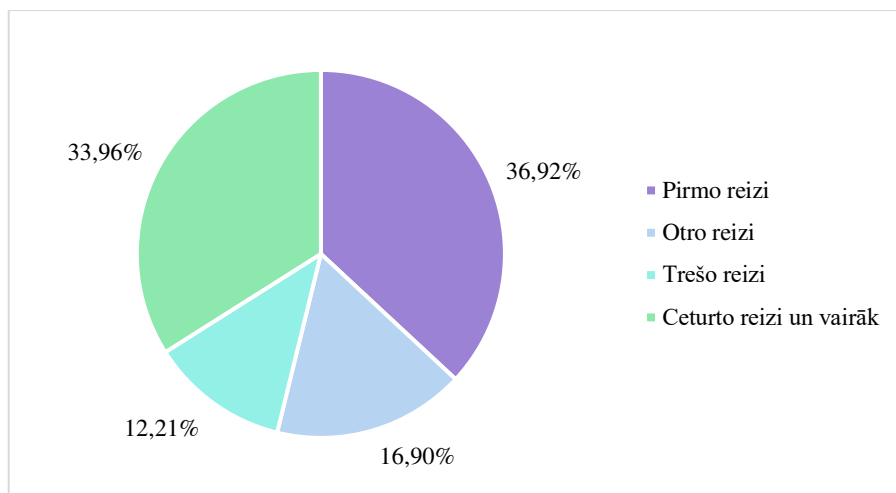

2. attēls. Notiesāto sadalījums (%) pēc vecuma grupām uz 2023. gada 31. decembri

Avots: LR, IeVP, 2024

Pamatojoties uz 2. attēla datiem, pētījuma mērķa grupas – nepilngadīgie, jaunieši un seniori – ir vien 14,02% no visiem notiesātajiem, kas pēc 2023. gada datiem ir aptuveni 350 notiesātie kopumā.

Apskatot 3. attēlu, ir redzams, ka recidīvisma risks ir būtisks, jo tikai 36,92% ieslodzīto personu ieslodzījuma vietā ir nonākuši pirmo reizi, savukārt 63,08% ieslodzījuma vietā ir nonākuši atkārtoti, lielākā daļa pat ceturto reizi vai vairāk. Šo augsto recidīvisma līmeni ir iespējams izskaidrot ar to, ka ieslodzītās personas, atrodoties slēgtā vidē un ārpus sabiedrības redzamības, ar stingriem režīma un uzraudzības noteikumiem vienlaikus pastāvot arī sabiedriskajam nosodījumam, nespēj veiksmīgi atgriezties sabiedrībā pēc atbrīvošanas (LR Tiesībsargs, 2024).

3. attēls. Notiesāto īpatsvars (%) atbilstoši soda izciešanas reižu skaitam uz 2023. gada 31. decembri
Avots: LR, IeVP, 2024

Svarīga loma Latvijā recidīvisma līmeņa samazināšanai ir tieši bijušo ieslodzīto spējām integrēties sabiedrībā, uzturēt vai no jauna veidot labas attiecības ar ģimenes locekļiem, kā arī rast motivāciju pielietot savas prasmes un zināšanas darba tirgū. Veiksmīga atgriešanās sabiedrībā ir atkarīga ne tikai no bijušā ieslodzītā gribasspēka un emocionālās noturības, bet arī no ieslodzījuma vietā īstenotajiem procesiem un pasākumiem, kas palīdz ieslodzītajiem sagatavoties dzīvei pēc soda izciešanas termiņa beigām. Lai arī pēdējos gados Latvijā ir vērojama izaugsme, piemēram, uzlabota cietumu darbinieku attieksme un paaugstināts komforts sadzīves apstākļos, taču joprojām ir manāms iztrūkums uzraudzības, resocializācijas un medicīniskā personāla skaitā (LR Tiesībsargs, 2024), kas būtiski ierobežo ieslodzīto iespējas attīstīties garīgajās, emocionālajās, praktiskajās un intelektuālajās jomās.

Latvijas Sodų izpildes kodeksa 61.¹ pantā ir noteikts, ka notiesāto resocializācijas process ir sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumu kopums, kura mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni, savukārt sociālās uzvedības korekcija ir līdzekļu kopums, kas brīvības atņemšanas soda izpildes ietvaros tiek īstenots, lai veicinātu notiesātā tiesisku uzvedību un novērstu prettiesiskas uzvedības iemeslus (LR, Latvijas Sodų izpildes kodekss, 1970).

TM Nozaru politikas departamenta Kriminālsodu izpildes politikas nodaļas vadītāja Kristīne Ķipēna skaidro, ka resocializācijas process ir būtisks ne tikai individuāli katram ieslodzītajam, bet arī visai sabiedrībai kopumā, jo bijušiem ieslodzītajiem, kas atgriežas pie savām ģimenēm vai tuviniekiem ar mazinātu agresiju, trauksmi un bez atkarībām, ir daudz lielākas iespējas uz dzīvi bez jauniem likumpārkāpumiem. Papildus tam, ka ir lielāka kopējā sabiedrības drošība, ir arī valsts ekonomiskais ieguvums, jo nav jāveic atkārtoti dārgie izmeklēšanas procesi, kā arī bijušais ieslodzītais ir spējīgs uzsākt strādāt legālu darbu, maksājot nodokļus un neizmantojot pašvaldības pabalstus (Nikona, LV Portāls, 2021). No kā izriet, ka arī valsts un pašvaldību iestāžu interesēs ir tas, ka notiesātajiem soda izciešanas laikā ir jānodrošina kvalitatīvas nodarbības, apmācības un medicīniskais atbalsts, lai pēc soda izciešanas termiņa beigām persona kļūst par nozīmīgu sabiedrības un ekonomiskās aprītes sastāvdaļu.

Lai arī resocializācijas un dažādu prasmju attīstīšanas programmas ieslodzītajiem ir nozīmīga daļa sodu izpildes ietvaros, tomēr akadēmiskajos pētījumos un ārvalstu praksē dominē viedoklis, ka tikpat nozīmīgs resurss sodu izpildes procesā ir arī ģimenes vai citu atbalsta persona iesaiste ieslodzīto un bijušo ieslodzīto ikdienas dzīvē. Ģimenes saišu stiprināšana un uzturēšana ir svarīga ikvienam cilvēkam, taču ieslodzītajiem tas varētu nest būtisku pienesumu resocializācijas procesos, jo ģimene ir tā vide, kas nodrošina emocionālo atbalstu un dzīvesvietu ieslodzītajiem pēc soda izciešanas termiņa beigām (Startek & Węc, Society. Integration. Education, 2018). Šobrīd ieslodzījuma vietās tiek uzturēta prakse rīkot ģimenes dienas, tādā veidā veicinot draudzīgu komunikāciju un ģimenes saišu stiprināšanu, taču ir ierobežota uzmanība uz ģimenes problēmu risināšanu, kas visbiežāk ir galvenais faktors noziedzīgās uzvedības attīstīšanai. Ģimenes saišu veidošanas un uzturēšanas process ir īpaši svarīgs ieslodzīto vecāku un viņu bērnu attiecībās jo bērniem, īpaši agrīnā vecumā vēl nav izveidojusies psihoemocionālā noturība, kas ir būtiska bērna kā personības turpmākai attīstībai.

Respektīvi, lai tiktu mazināts recidīvisma līmenis, ir nepieciešams papildus atbalsts ģimeņu labklājības veicināšanas programmām, kā arī bērnu audzināšanas prasmju attīstībai. Pētījuma ietvaros tiek likts uzsvars uz nepieciešamo ģimenes atbalsta pasākumu apzināšanu dažāda vecuma ieslodzītajiem, kā arī uz nepieciešamību nodrošināt atbalsta personas tiem ieslodzītajiem, kuriem ir zudis kontakts ar ģimenes locekļiem.

Ieslodzītie ar garīga rakstura vai psihiska rakstura traucējumiem ir vēl viena pētījuma mērķgrupa, kurai nepieciešams veltīt vēl vairāk resursu resocializācijas programmu veidošanā, ņemot vērā to, ka šiem ieslodzītajiem lielākoties ir nepieciešama individuāla pieeja resocializācijas procesā. Šai konkrētajai mērķgrupai būtu noderīgs terapeitiskais atbalsts, iespēja apgūt prasmes stresa un trauksmes vadīšanai, kā arī būtu noderīga resocializācijas programma destruktīvu uzvedības pazīmju novēršanai. Tomēr šī ir tikai neliela daļa no atbalsta un resocializācijas programmām, kas būtu nepieciešamas ieslodzītajiem ar garīga un psihiska rakstura traucējumiem. Tomēr vēlamies uzsvērt, ka ne mazāk nozīmīga šīm personām ir ģimenes saišu nezaudēšana vai pastāvīga sadarbība ar atbalsta un uzticības personām. Pētījuma ietvaros tiks veikta mērķgrupas izpēte un sniegtas rekomendācijas par atbalsta virzieniem, veicinot ieslodzīto ar garīga un psihiska rakstura traucējumiem atgriešanos ģimenēs.

Pētījuma ietvaros EY novērtēs valsts institūciju īstenotos pasākumus ieslodzījuma vietās noteiktajām mērķgrupām, sniedzot ieteikumus un rekomendācijas, kā arī izvērtējot iespējamo starpinstitucionālo sadarbības veidošanu pasākumu realizēšanai.

2. Pētījumā izmantotā metodoloģija un datu apraksti par katru no darba uzdevumiem

Pētījuma izstrāde tika sadalīta vairākos posmos:

1. Darba izpildes laika grafika un metodoloģijas izstrāde;
2. Pētījuma īstenošanai nepieciešamās informācijas un statistisko datu ieguve, apkopošana, analīze un novērtēšana. Informācija tika pieprasīta no:
 - IeVP;
 - Lielbritānijas Tieslietu Ministrijas;
 - Vācijas ieslodzījuma vietu pārvaldes;
 - Zviedrijas ieslodzījuma vietu pārvaldes.
3. Ieslodzīto mērķgrupu un viņu ģimenes locekļu anketēšana;
4. Ieslodzījuma vietu darbinieku intervēšana;
5. Ieslodzīto māšu ar bērniem intervēšana;
6. Fokusa grupas diskusija ar NVO, Latvijas Pašvaldību savienību un Rīgas, Liepājas un Daugavpils sociālajiem dienestiem;
7. Fokusa grupas diskusija ar "DARI" pārstāvjiem un IeVP CA pārstāvjiem;
8. Secinājumu sagatavošana un rekomendāciju izstrāde, pamatojoties uz pētījuma izstrādes gaitā iegūto informāciju, tās analīzi un izvērtējumu;
9. Projekta ziņojuma sagatavošana;
10. Sagatavotā pētījuma prezentēšana IeVP pārstāvjiem.

Nemot vērā pētījuma mērķus un uzdevumus, pētījuma izstrādē EY izmantoja kombinēto analīžu metodi, pielietojot gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās analīžu metodes.

Pielietojot kvalitatīvo metodi, tika pētīta parādības būtība, iegūstot informāciju intervijas un fokusa grupas diskusiju laikā, kā arī gadījuma izpētes rezultātā.

Pielietojot kvantitatīvo metodi, tika pētīta informācija, kas ir pamatojama ar skaitļiem un datiem - saskaitāmiem, izmērāmiem vai skaitliski izteiktiem, lai tos varētu apkopot par lielu gadījumu skaitu.

Pētījuma izstrādes laikā metožu pielietošana tika izmantota, veicot šādas aktivitātes:

- kvantitatīvās pētījuma metodes (statistisko datu apkopošana un analīze, ieslodzīto strukturēta anketēšana);
- kvalitatīvās pētījuma metodes (daļēji strukturētas intervijas ar cietuma darbiniekiem un ieslodzītajām mātēm, kas ieslodzījumā uzturas ar saviem bērniem līdz 4 gadu vecumam, fokusa grupas diskusija ar iesaistīto iestāžu pārstāvjiem, kā arī dokumentu analīze);
- kvalitatīvās un kvantitatīvās izpētes rezultātā iegūtās informācijas un datu analīze, t.sk. gadījumu analīze un salīdzinošā analīze.

1. tabula apkopo pētījuma īstenošanas posmus un izstrādē izmantotos informācijas avotus.

1. tabula. Pētījuma īstenošanas posmi un izstrādē izmantotie informācijas avoti

Pētījuma uzdevums	Izmantojamā informācija
Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz ieslodzīto specifiskām mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm	
1. Izpētīt Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientāciju uz dažādiem vecumposmiem piederīgu ieslodzīto atšķirīgo vajadzību apmierināšanu, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši - resocializācijas jomā. - Definēt (piemēram, jaunieši, pieaugušie, gados vecāki pieaugušie u.c.) un izpētīt dažādās ieslodzīto vecumposmu grupas un specifiskās vajadzības. Tai skaitā raksturot nepieciešamās ģimenes intervences pasākumus, lai sekmētu ģimenes saišu stiprināšanu.	Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija no pētījumiem un zinātniskās literatūras; - IeVP sniegtā statistiskā informācija; - Ieslodzīto jauniešu un senioru anketēšanas laikā iegūtā informācija; - Ieslodzīto jauniešu un senioru ģimenes locekļu anketēšanas laikā iegūtā informācija; - Informācija, kas iegūta intervijas laikā ar ieslodzījuma vietas personālu, kas ikdienā strādā ar ieslodzītajiem jauniešiem un senioriem.
2. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientāciju uz atbalstu ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši - resocializācijas jomā. - Balstoties uz zinātnisko literatūru, izvērtēt un raksturot ieslodzītos, kuri cieš no garīga rakstura traucējumiem. - Tai skaitā izpētīt ārvalstu pieredzi un metodiku resocializācijas plāna piemērošanai personām ar garīga rakstura traucējumiem. - Izpētīt Ieslodzījuma vietu pārvaldes viedokli, kādas speciālistu konsultācijas, dažādi terapijas pasākumi (t.sk. sensoro un interaktīvo tehnoloģiju izmantošanu fizisko, kognitīvo un emocionālo spēju uzlabošanai), aktivitātes un atbalsta pasākumi ieslodzītajiem ar garīgās veselības robežstāvokļiem vai problēmām ir nepieciešami, lai veicinātu atbalstu veselīgam dzīvesveidam, sekmētu iesaisti resocializācijas procesā, tostarp arī ģimenes attiecību stiprināšanā.	Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija no pētījumiem un zinātniskās literatūras; - IeVP sniegtā statistiskā informācija; - Informācija, kas iegūta intervijas laikā ar ieslodzījuma vietas personālu, kas ikdienā strādā ar ieslodzītajiem jauniešiem un senioriem. EY apkopoja informāciju par divu valstu (Lielbritānija, Vācija) īstenoto metodiku resocializācijas plāna piemērošanai personām ar garīga rakstura traucējumiem. Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija un attiecīgās valsts kompetentās institūcijas mājaslapā par attiecīgajā valstī veiktajiem pētījumiem, ekspertu viedokļiem vai aptaujām; - Attiecīgo valstu NVO izpēte par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem.
3. Izpētīt iespējas Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas spēkiem stiprināt resocializācijas interesēm pakārtotu individuālo sabiedrības atbalstu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem.	EY apkopoja informāciju par divu valstu (Lielbritānija, Vācija) pieredzi saistībā ar atbalsta personu lomu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem.

- Izpētīt un apkopot informāciju un divu valstu labās prakses pieredzi par atbalsta personu lomu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem.	Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija un attiecīgās valsts kompetentās institūcijas mājaslapā par attiecīgajā valstī veiktajiem pētījumiem, ekspertu viedokļiem vai aptaujām; - Attiecīgo valstu NVO izpēte par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem.
Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz bērna vajadzībām, kas līdz četrus gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar māti	
4. Izpētīt un apkopot informāciju un labās prakses pieredzi par divu valstu īstenotajiem pasākumiem, pakalpojumiem bērniem, kuri atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar mātēm. Tostarp, apkopot informāciju par: - Metodisko rīku, kas palīdz identificēt bērnu vajadzības (kritēriji, vadlīnijas, ieslodzījuma vietas nodarbināto loma), ņemot vērā bērnu līdz četriem gadiem īpatnības un citus mērķauditorijai specifiskus raksturlielumus. - Pakalpojumu un/ vai resursu pieejamību, lai veicinātu bērnu vajadzībām atbilstošu fiziskās, emocionālās, psiholoģiskās, sociālās un izglītojošās vides labklājību.	EY apkopoja informāciju par divu valstu (Lielbritānija, Vācija) īstenotajiem pasākumiem un pieejamajiem pakalpojumiem ieslodzījuma vietās bērniem, kuri atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar mātēm. Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija un attiecīgās valsts kompetentās institūcijas mājaslapā par attiecīgajā valstī veiktajiem pētījumiem, ekspertu viedokļiem vai aptaujām; - Attiecīgo valstu NVO izpēte par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem.
5. Balstoties uz zinātnisko literatūru izvērtēt un raksturot bērna vajadzības līdz četrus gadu vecumam un, ņemot vērā ārvalstu pieredzes izpēti, izveidot metodiku, lai izpētītu Latvijas orientāciju uz bērnu vajadzībām un nepieciešamajiem pakalpojumiem. Veikt pētījumu izmantojot kvantitatīvas un kvalitatīvas (veicot intervijas, anketēšana un fokusa grupas bērnu mātēm un ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem, kuri ikdienā strādā ar bērniem un bērnu mātēm, izmantojot statistikas datu analīzi) datu ieguves metodes, lai noskaidrotu: - Bērnu vajadzības kuri atrodas ieslodzījumā kopā ar māti. Tai skaitā, raksturojot bērnu un māšu vecumu, dzimumu, un citus būtiskus faktorus;	Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija no pētījumiem un zinātniskās literatūras; - IeVP sniegtā statistiskā informācija; - Māšu anketēšanas laikā iegūtā informācija; - Māšu ģimenes locekļu anketēšanas laikā iegūtā informācija; - Informācija, kas iegūta intervijas laikā ar ieslodzījuma vietas personālu, kas ikdienā strādā ar mātēm un bērniem; - Informācija, kas iegūta vizītes laikā Ilģuciema cietumā māšu un bērnu nodaļā; - Informācija, kas iegūta intervijas laikā ar ieslodzītajām mātēm.

- Fiziskā, emocionālā, psiholoģiskā, izglītojošā, sociālā u.c. veida atbalsta virzienus bērniem, kas līdz četrus gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar māti raksturojumu. - Nepieciešamās zināšanas un prasmes bērnu māti, lai veicinātu bērnu labklājību.	
6. Apzināt un izvērtēt NVO un citu speciālistu atbalsta iespējas un resursus ieslodzītajām mātēm ar bērniem, lai veidotu pozitīvus sociālos kontaktus ārpus ieslodzījuma vietas un izglītotu par dažādiem ar bērna attīstību saistītiem jautājumiem.	Izpētē tika izmantota informācija, kas iegūta fokusa grupas diskusijas laikā ar sociālo dienestu pārstāvjiem, NVO un Latvijas Pašvaldību savienību.
7. Izpētīt papildus nepieciešamos fiziskā, kā arī cita veida atbalsta pasākumus bērniem līdz četrus gadu vecumam un viņu māti, piemēram – logopēda, fizioterapeita u.c. pakalpojumus, kā arī ārstnieciskā masāža, smilšu un mākslas terapijas nodarbības, ieskaitot inventāra iegādi.	Izpētē tika izmantota informācija, kas iegūta, īstenojot 4.-5. punktā aprakstītos uzdevumus.
Izvērtējums par ārvalstu pieredzi ģimenes saišu stiprināšanā un sociālā atbalsta sniegšanā	
8. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu. - Balstoties uz zinātnisko literatūru izvērtēt un raksturot, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā. Izpētīt valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu viedokli, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas (Sociālie dienesti; Latvijas Pašvaldību savienība, u.c.), un ieslodzīto ģimenes locekļu viedokli, kādi pasākumi, pakalpojumi ir aktuāli projekta “DARI” ietvaros, lai veicinātu atbalstu ģimenes un atbalsta personu iesaisti soda izciešanas laikā un atbalstu saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu.	EY apkopoja informāciju par divu valstu (Lielbritānija, Vācija) īstenotajiem pasākumiem, lai veicinātu ieslodzītas personas ģimenes locekļu vai atbalsta personu iesaisti soda izciešanas laikā, kā arī apkopoja informāciju par ģimenes saišu stiprināšanas pasākumiem. Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija un attiecīgās valsts kompetentās institūcijas mājaslapā par attiecīgajā valstī veiktajiem pētījumiem, ekspertu viedokļiem vai aptaujām; - Attiecīgo valstu NVO izpēti par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem; - Informācija, kura tika iegūta organizējot fokusa grupas ar projekta “DARI” pārstāvjiem, IeVP CA pārstāvjiem, sociālajiem dienestiem, NVO un Latvijas Pašvaldību savienību.

9. Izpētīt ārvalstu labās prakses pieredzi, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radinieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarību, garīgās veselības vai uzvedības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopums, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu. - Izpētīt un apkopot informāciju un labās prakses pieredzi par divu valstu īstenoto sociālā atbalsta sniegšanu personām, kuru radinieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā. Apkopot informāciju par: i. Pakalpojumiem, kādus saņem personas, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā. Tai skaitā, kas sniedz šos pakalpojumus un kā personas var saņemt pakalpojumu. ii. Raksturot efektivitāti pakalpojuma saņēmēja un notiesātā ģimenes saišu atjaunošanai vai stiprināšanai.	EY apkopoja informāciju par divu valstu (Lielbritānija, Vācija) īstenotajiem atbalsta pasākumiem un pakalpojumiem, kas tiek sniegti personām, kurām kāds no ģimenes locekļiem atrodas ieslodzījuma vietā. Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija un attiecīgās valsts kompetentās institūcijas mājaslapā par attiecīgajā valstī veiktajiem pētījumiem, ekspertu viedokļiem vai aptaujām; - Attiecīgo valstu NVO izpēte par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem.
Izvērtējums par Latvijā pieejamo pakalpojumu grozu personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā	
10. Izpētīt Latvijā pieejamo pakalpojumu grozu personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam (t.sk. apzināt un raksturot šādu pakalpojumu saņēmēju skaitu, pakalpojumu iespēju resursus un ierobežojumus). Izpētīt valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu viedokli, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas (Sociālie dienesti; Latvijas Pašvaldību savienība, u.c.), un ieslodzīto ģimenes locekļu viedokli.	Izpētē tika izmantota sekojoša informācija: - EY globālā tīklā pieejamā informācija; - Publiski pieejamā informācija Latvijas sociālo dienestu mājaslapās; - Informācija, kura tika iegūta organizējot fokusa grupu ar sociālajiem dienestiem, NVO un Latvijas Pašvaldību savienību.
Pētījumā iegūto rezultātu prezentēšana IeVP pārstāvjiem	
11. Izstrādāt un prezentēt pētījumā iegūtos rezultātus IeVP pārstāvjiem	Prezentācija ir balstīta uz pētījumā iegūtajiem secinājumiem un rekomendācijām.

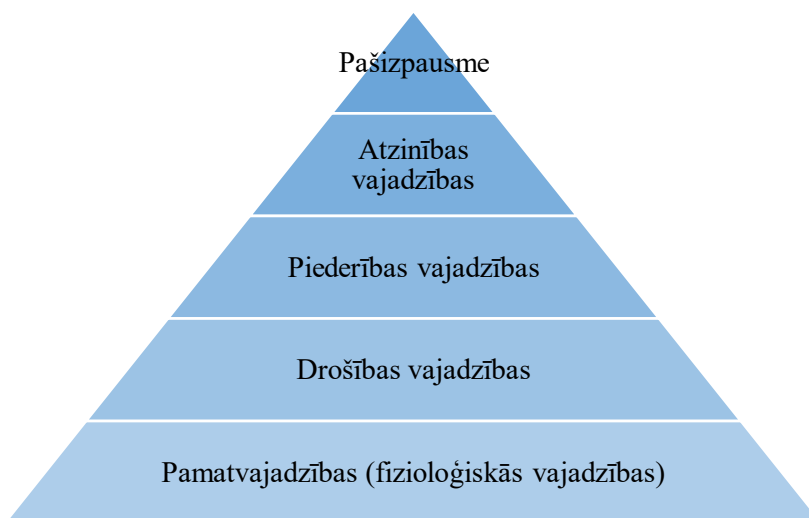
3. Pētījuma rezultāti un gūtās atziņas

3.1. Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā tiek orientēta uz ieslodzīto mērķgrupām un to raksturojošām iezīmēm

3.1.1. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientācija uz dažādiem vecumposmiem piederīgu ieslodzīto atšķirīgo vajadzību apmierināšanu, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši – resocializācijas jomā

Saistībā ar pastiprinātu uzmanību uz ieslodzīto resocializācijas nepieciešamību pēdējos gados, Latvijā tiek īstenots projekts "Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)". Projekts DARI, Nr. 4.3.4.7., tiek īstenots ar Eiropas Savienības atbalstu Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) ietvaros. Projekts tiek īstenots no 2024. gada 3. aprīļa līdz 2029. gada 31. martam. Projekta mērķis ir mazināt noziedzīgas uzvedības riskus ieslodzījuma vietās, veicinot ieslodzīto resocializāciju un nodarbinātības līmeņa celšanu pēc soda izciešanas. Lai to sasniegtu, tiek īstenotas dažādas aktivitātes, piemēram, specializētu resocializācijas programmu izstrāde un ieviešana, personāla kapacitātes celšana, kā arī izglītības un apmācību programmu īstenošana. Projekts arī nodrošina atbalsta pasākumus ieslodzīto ģimenēm un veicina sabiedrības izpratni par resocializācijas nozīmi, tādējādi samazinot recidīva risku un veicinot drošību sabiedrībā (LR, IeVP "DARI", 2024).

Abrahams Maslovs ir aprakstījis cilvēka vajadzību piramīdu piecos līmeņos, sākot ar fundamentālajām vajadzībām un beidzot ar pašizpaušmes vajadzībām. Pamatā tās ir fizioloģiskas vajadzības, piemēram, pārtika un ūdens, kam seko drošības vajadzības, kā stabilitāte un aizsardzība. Trešajā līmenī ir sociālās vajadzības, piemēram, draudzība un piederības sajūta. Ceturtajā - pašcieņas vajadzības, kas ietver cieņu un atzinību. Piektajā līmenī ir pašīstenošanās vajadzības, kas saistītas ar cilvēka potenciāla pilnīgu izmantošanu un pašizaugsmi.

4. attēls. Abrahama Maslova cilvēka pamatvajadzību piramīda

Avots: Maslow, 1943

Šis modelis skaidro, kā dažādas vajadzības motivē cilvēku uzvedību un attīstību, palīdzot izprast cilvēka motivāciju un attīstības procesus. Maslova vajadzību piramīdas apmierināšana ir svarīga, jo tā palīdz nodrošināt cilvēka fizisko un garīgo veselību, kā arī veicina personības attīstību. Apmierinot šīs vajadzības, cilvēki var sasniegt iekšējo līdzsvaru, kas veicina viņu vispārējo labklājību un dzīves kvalitāti. Turklāt, apmierinātas pamatvajadzības palīdz cilvēkiem attīstīt savas izzīņas spējas, sociālās prasmes un ļauj iegūt emocionālo stabilitāti, kas ir būtiskas turpmākajā dzīvē (Maslow, 1943).

Svarīgi ir izcelt to aspektu, ka ieslodzītajiem senioriem un jauniešiem, gan soda izciešanas laikā, gan pēc soda izciešanas termiņa beigām vienmēr būs dažādas intereses un vajadzības. Piemēram, ieslodzītajiem senioriem būtiski ir šādi aspekti:

- ▶ Fizioloģiskās vajadzības – īpaša uzmanība veselības aprūpei, uzturam un atbilstošām fiziskajām aktivitātēm, kā arī pietiekami ērti dzīvošanas apstākļi, kas pielāgoti katra veselības īpatnībām.
- ▶ Drošības vajadzības – fiziskā drošība un stabilitāte ir īpaši svarīga senioriem, jo viņi mēdz būt fiziski vājāki un vairāk pakļauti riskam dažādām saslimšanām.
- ▶ Piederības vajadzības – ņemot vērā, ka ieslodzījuma vietās var būt sarežģīti apmierināt piederības vajadzības, senioriem ir svarīgi uzturēt saikni ar ģimenes locekļiem vai citām atbalsta personām, lai maksimāli izvairītos no vientulības sajūtas un depresijas.
- ▶ Atzinības vajadzības – nodrošinātās iespējas senioriem piedalīties aktivitātēs un justies noderīgiem var palīdzēt saglabāt pašcieņu.
- ▶ Pašizpaušme – senioriem bieži vien ir svarīgi turpināt attīstīt savas intereses un hobijus, lai viņi nezaudē emocionālo saikni ar ārpusauli un redz motivāciju dzīvei pēc soda izciešanas termiņa beigām.

Senioriem bieži vien ir hroniskas un kompleksas saslimšanas, kustību traucējumi, kas būtiski apgrūtinā ikdienu ieslodzījuma vietā. Bez atbilstošas aprūpes un medikamentiem, ieslodzītie seniori nespēj piedalīties organizētajās aktivitātēs un veidot sociālos kontaktus ar citiem ieslodzītajiem vai darbiniekiem un brīvprātīgajiem (Webster, 2021). Pēc soda izciešanas beigām senioriem ir svarīga nodrošināta dzīvesvieta un sociālais atbalsts, jo senioriem ir īpaši sarežģīti rast iztikas avotus pēc vairākiem gadiem pavadītiem ieslodzījuma vietā. Bieži vien senioriem nav ģimenes vai radnieku, pie kuriem atgriezties pēc soda izciešanas termiņa beigām, kas var veicināt recidīva riska paaugstināšanos (Clinks, Recoop, 2021).

Apskatot jauniešu attīstības un labklājības īpatnības, jauniešiem īpaši nozīmīgas ir šādas vajadzības:

- ▶ Fizioloģiskās vajadzības – jauniešiem ir nepieciešama piekļuve pietiekamam uzturam, ūdenim, miegam un medicīniskajai aprūpei.
- ▶ Drošības vajadzības – būtiski ir būt pasargātam no vardarbības, jo stabila un paredzama vide veido emocionālo drošības sajūtu. Ieslodzījuma vietās nereti ir augsts stresa līmenis, kas var ietekmēt jauniešu psiholoģisko stāvokli.
- ▶ Piederības vajadzības – jauniešiem ir svarīgi atrast draugus vai uzticības personas ieslodzījuma vietā, kas būtu kā emocionālais atbalsts grūtās situācijās. Jaunieši, kam grūti padodas komunicēt, bieži vien ir izolēti un cieš no depresijas izpausmēm.
- ▶ Atzinības vajadzības – iespējas izglītībai, jaunu prasmju apgūšanai un pašizaugsmei var palīdzēt jauniešiem saglabāt pašcieņu un attīstīt pozitīvo domāšanu.
- ▶ Pašizpaušme – iespējas pielietot un attīstīt savus talantus un intereses var palīdzēt jauniešiem sasniegt pašaktualizāciju pat ieslodzījuma apstākļos.

Pretēji ieslodzīto senioru vajadzībām un interesēm, ieslodzītie jaunieši visvairāk novērtē izglītības iegūšanas iespējas, mentālās veselības atbalsta pasākumus, kā arī dažādas fiziskās aktivitātes iespējas, jo viņiem ir augstāks enerģijas līmenis, kas jāpārvirza pozitīvās nodarbēs. Arī saziņa un tikšanās reizes ar ģimenes locekļiem vai radniekiem ir ļoti nozīmīga ieslodzītajiem jauniešiem, kas padara viņu emocionālo veselību stabilāku un dod drošības sajūtu (Williams, 2015). Pēc soda izciešanas jauniešiem svarīgi ir pielietot iegūtās prasmes darba tirgū, kļūstot ekonomiski patstāvīgiem. Tāpat kā seniori, arī jaunieši novērtē atbalstu no valsts vai pašvaldībām ar dzīvesvietas meklēšanu vai nodrošināšanu, ja nav iespējas atgriezties dzīvot pie ģimenes. Piederība un emocionālais atbalsts ir būtiski faktori, kas veicina indivīdu labklājību un spēju tikt galā ar dzīves izaicinājumiem. Līdz ar to mentoru programmas, kas ir tikušas īstenotas ieslodzītajiem jauniešiem, pēc pētījumā gūtiem datiem ir bijušas veiksmīgas, jo gan

jauniešiem, gan senioriem ir nepieciešama atbalsta persona, kurai var lūgt padomu vai dalīties savās sajūtās un pārdzīvojumos (Thiel, 2018). Šāda veida atbalsts ne tikai veicina piederības sajūtu, bet arī palīdz jauniešiem integrēties sabiedrībā un attīstīt prasmes, kas nepieciešamas, lai kļūtu ekonomiski un emocionāli patstāvīgākiem. Savukārt senioriem šis emocionālais atbalsts sniedz drošības sajūtu un palīdz pielāgoties dzīves izmaiņām.

Pētījuma gaitā tiek pētītas tieši ieslodzīto jauniešu, senioru un bērnu līdz četrus gadu vecumam, kas atrodas ieslodzījuma vietā ar savu māti, vēlmes, vajadzības un intereses. Attiecībā uz ieslodzītajiem jauniešiem svarīgs aspekts ir izaugsmes un attīstības vajadzības, tāpēc ka cilvēks līdz 25 gadu vecumam vēl turpina attīstīties gan fiziski, gan emocionāli, gan kognitīvi. Jaunieši, kas izdara noziedzīgus nodarījumus, atšķiras no pieaugušajiem, jo brieduma trūkums noved pie neapdomīgas un impulsīvas rīcības. Jaunieši ir vairāk neaizsargāti no ārējiem faktoriem, tāpēc tiem bieži vien ir grūtības ar izklūšanu no noziegumu veicinošas vides. Pētījumi liecina, ka noziedzīgu uzvedību ietekmē bērnības pieredze, sociālā vide un pieejamie resursi, tāpēc jauniešiem ir īpaši svarīgi, lai tiktu risinātas dažādas pagātnes traumas un garīgās veselības problēmas. Lai arī jauniešiem nereti ir nepietiekami attīstīta atbildības sajūta un tendence uz riskantu uzvedību, tieši šī vecuma grupa uzrāda visaugstāko potenciālu pārmaiņām. Izzinot jauniešu vajadzības un psiholoģiskās īpatnības, ir iespējams izveidot piemērotākas programmas viņu izaugsmei un recidīva riska samazināšanai (Downing, 2025).

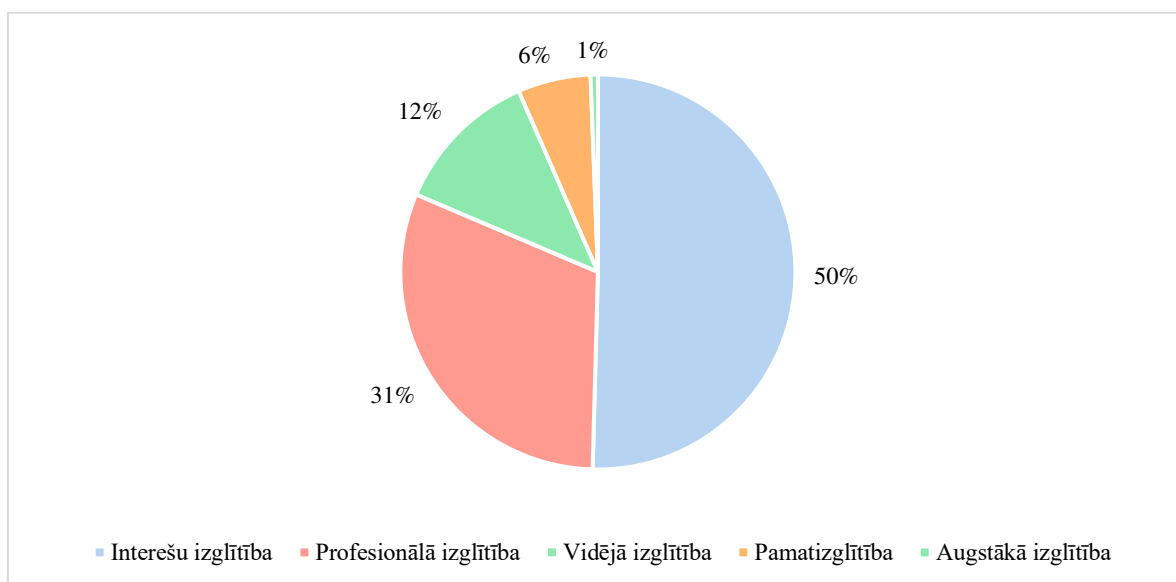
Nemot vērā to, ka cilvēkiem pēc 60 gadu vecuma biežāk ir novērojami dažādi fiziskās un mentālās veselības apgrūtinājumi, kā arī hronisko slimību saasinājumi, tad ir nepieciešamas programmas, kas specializētas tieši senioriem gan ieslodzījuma laikā, gan pēc soda izciešanas termiņa beigām. Ieslodzītajiem senioriem nereti ir nepieciešama specializēta aprūpe, jo saslimšanas ir ļoti individuālas. Mentālās un garīgās veselības problēmas samazina senioriem koncentrēšanās spēju, traucē racionāli domāt un pieņemt lēmumus, kā rezultātā dzīve pēc atbrīvošanas ir īpaši izaicinoša, jo ir pašiem jāmeklē dzīvesvieta, iztikas avoti un papildus medicīniskais atbalsts (American Psychological Association, 2024).

Arī īpaša uzmanība ir jāvērs bērniem līdz četrus gadu vecumam, kuri ieslodzījuma vietā atrodas kopā ar savām mātēm. Ikvienu cilvēka pirmie dzīves gadi ir visnozīmīgākais pamats tā turpmākai attīstībai, rakstura veidošanai un vērtību izpratnei. Bērna un mātes saikne ir nozīmīga bērna turpmākai spējai veidot attiecības un komunicēt ar apkārtnējo pasauli. Šī saikne veicina bērna emocionālo un psiholoģisko attīstību (Muentner, Howland, Clark, Duwe, Schlafer, 2022). Papildus tam katrai ieslodzītajai mātei ir jāsaprot, ka bērna dzīve ieslodzījuma vietā visticamāk radīs negatīvas ilgstošas sekas bērna emocionālajā stāvoklī, kas mēdz veicināt sociālo atstumtību turpmākajos bērna attīstības posmos, tāpēc būtiska ir arī ieslodzīto māšu izglītošana par to, kā samazināt šo emocionālo slogu bērniem un piedalīties bērnu augšanas un attīstības procesā (Dworsky, Fedock, Schlecht, Malcome, Murray, Hazel, 2020). Lai gan bērni uzturās ieslodzījuma vietās kopā ar mātēm, šāda kopā būšana ir būtiska bērna attīstībai. Tā nodrošina emocionālu stabilitāti un drošības sajūtu, kas veicina bērna psiholoģisko labklājību. Mātes klātbūtne palīdz bērnam veidot ciešas emocionālās saites, kas ir pamats veselīgai sociālajai un emocionālajai attīstībai. Turklāt, mātes var sniegt nepieciešamo atbalstu un audzināšanu, kas veicina bērna izglītības un personības izaugsmi. Šī ciešā saikne ar māti palīdz bērnam justies droši pat ieslodzījuma apstākļos un veido emocionālo noturību, kas ir būtiska pozitīvai attīstībai un nākotnes perspektīvai.

Pētījuma gaitā, apkopojot pieejamo informāciju, tika konstatēts, ka ieslodzījuma vietās pieejamā informācija nav pietiekami fokusēta uz pētījuma mērķauditoriju un ir ļoti ierobežota. Šī situācija ierobežo analīzes iespējas un tās precizitāti. Tādēļ turpmākā analīze tiks veikta, balstoties ne tikai uz pieejamajiem datiem, bet arī uz intervijā ar darbiniekiem iegūto vispārīgo situācijas aprakstu, kas sniegs dziļāku izpratni par esošo situāciju.

Izglītība, resocializācijas un brīvprātīgo programmas ieslodzījuma vietās

Ieslodzījuma vietās tiek īstenotas gan formālās, gan neformālās izglītības programmas, kurās uz 2023. gada 31. decembri piedalījās 1523 ieslodzītie jeb 46,56% no kopējā ieslodzīto skaita (skat. 5. attēlu). No 1523 ieslodzītajiem izglītības programmās tika iesaistīti 235 ieslodzītie jaunieši un 74 nepilngadīgie ieslodzītie (LR, IeVP, 2024). Nepilngadīgajiem ieslodzītajiem un jauniešiem izglītības programmas tiek īstenotas kā daļa no resocializācijas programmām (LR, Latvijas Sodų izpildes kodekss, 1970).

5. attēls. Izglītības programmās iesaistīto ieslodzīto īpatsvars (%) no kopējā izglītojamo skaita 2023. gada 31. decembrī

Avots: LR, IeVP, 2024

Ieslodzījuma vietās tiek īstenotas ne tikai izglītības programmas, bet arī starptautisko projektu ietvaros izstrādātas vai pārņemtas dažādas resocializācijas programmas, kas katra ir vērsta uz konkrētas noziedzīgas uzvedības riska novēršanu vai sociālo iemaņu apgūšanu (skat 2. tabulu). 2023. gadā resocializācijas programmās tika iesaistīti 388 ieslodzītie, no kuriem daļību programmās veiksmīgi pabeidza 302 ieslodzītie, savukārt 22 ieslodzītie turpināja daļību programmās arī 2024. gadā (LR, IeVP, 2024).

2. tabula. Īstenotās resocializācijas programmas 2023. gadā

Resocializācijas programmas nosaukums*	Resocializācijas programmas mērķis	Iesaistīto dalībnieku skaits
“Pārmaiņām – jā!”	Veicināt un stiprināt notiesāto personu iekšējo motivāciju pārmaiņām.	78
“Domas. Atbildība. Rīcība.”	Motivēt un mācīt grupas dalībniekus domāt un rīkoties ar atbildības izjūtu, stimulējot morālā sprieduma attīstību, mazinot agresiju un izmantojot savstarpējās palīdzības pieeju.	27
“Esmu apzināts”	Veicināt ieslodzīto personu emociju, domu, uzvedības pašregulācijas, apzinātības, un starppersonu attiecību veidošanas prasmes, mazinot suicidālas uzvedības riska faktorus.	53
“Stresa mazināšana”	Atpazīt savu stresu simptomus, iepazīt ķermeņa, emociju, prāta, garīguma resursus, atpazīstot antisociālus stresa pārvarēšanas paņēmienus un pilnveidot adekvātus stresa pārvarēšanas stratēģijas un stresa mazināšanas paņēmienus.	68

Resocializācijas programmas nosaukums*	Resocializācijas programmas mērķis	Iesaistīto dalībnieku skaits
“Dzīves skola IV”	Veicināt ar brīvības atņemšanas sodu notiesāto integrāciju sabiedrībā pēc atbrīvošanas.	47
“Vecāku prasmes”	Veidot kompetences bērnu vecākiem ieslodzījuma vietās par bērnu attīstību, drošību un audzināšanu, vecāku lomām un audzināšanas likumiskajiem aspektiem, kas ir ģimenes attiecību kvalitātes pilnveides veids un viens no veiksmīgas resocializācijas indikatoriem.	18
“Dzīve turpinās (programma senioriem)”	Uzlabot notiesāto senioru adaptācijas spējas gan ieslodzījuma vietā, gan ārpus ieslodzījuma vietas un sniegt viņiem sociālo atbalstu.	30
“Zinu, varu, daru: ceļvedis uz miera ostu”	Veicināt ieslodzīto personu informētību un uzvedības pašregulācijas prasmju nostiprināšanu un attīstīšanu, mazinot vardarbības pieredzes ietekmi un vardarbīgas uzvedības izpausmes.	5
“Veselības riska vadība”	Sniegt informatīvus un praktiskus resursus ieslodzītās personas zināšanās, prasmēs un attieksmē, ar mērķi veicināt kompetences attīstību, kas sekmētu pozitīvu iesaistīšanos psihiskās un fiziskās veselības prevencijas pasākumos un riska mazināšanā.	43
“Pārmaiņu ceļš 2”	Mazināt risku nākotnē veikt dzimumnoziegumus, tādējādi aizsargājot bijušos, pašreizējos un potenciālos upurus.	19

*-Statistikā netiek ietvertas programmas, kas vairs netiek nodrošinātas un ir izslēgtas

Avots: LR, IeVP, 2024

Dažādās ieslodzījuma vietās atšķiras arī ieslodzīto vēlmes piedalīties resocializācijas aktivitātēs. Protams, arī šajā gadījumā tiek ņemtas vērā speciālistu un profesionāļu iespējas novadīt resocializācijas aktivitātes un nodarbības, taču ne mazāk svarīgi ir arī izvērtēt ieslodzīto atsaucību un nepieciešamību pēc konkrētajā nodarbībā apskatītajiem tematiem. 3. tabulā ir apkopotas tās pašas resocializācijas aktivitātes, kas tika īstenotas 2023. gada ietvaros, sadalot katru nodarbību pēc ieslodzīto apmeklējuma skaita pa ieslodzījuma vietām.

3. tabula. Resocializācijas programmās iesaistīto ieslodzīto skaits 2023.gadā pa ieslodzījuma vietām

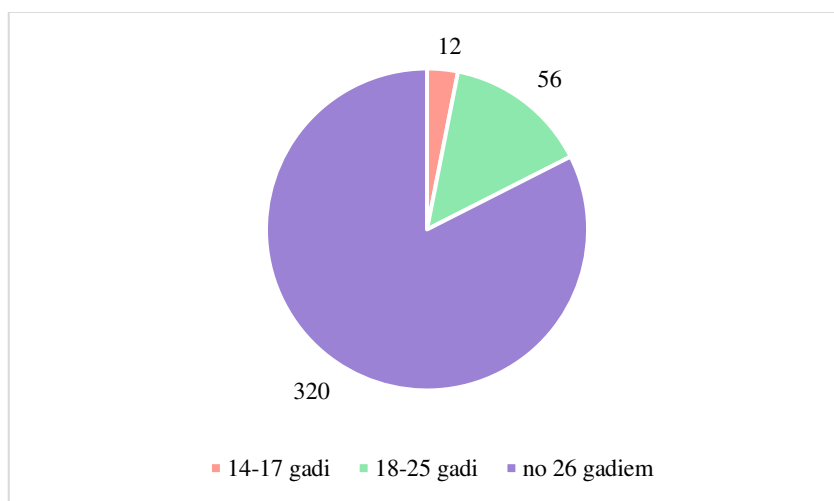
Resocializācijas programmas nosaukums	Rīgas Centrālcietums	Cēsu AIE	Daugavpils cietums	Iļģuciema cietums (sievietēm)	Jelgavas cietums	Jēkabpils cietums	Liepājas cietums	Olaines cietums*	Valmieras cietums	Resocializācijas programmās iesaistīto ieslodzīto skaits
Pārmaiņām - jā!	6	10	13	12	21	0	0	0	16	78
Vecāku prasmes	12	6	0	0	0	0	0	0	0	18
"Zinu, varu, daru: ceļvedis uz miera ostu"	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5
Esmu apzināts	7	0	6	4	8	8	0	7	13	53
Stresa mazināšana	18	8	15	6	0	0	0	13	8	68
Dzīves skola - 4	0	8	10	9	0	0	11	0	9	47
Dzīve turpinās	9	0	6	0	0	0	0	10	5	30
Veselības riska vadība	0	3	8	6	0	0	0	7	19	43
Domas. Atbildība. Rīcība.	0	8	0	0	0	0	10	0	9	27
Pārmaiņu ceļš 2	0	6	8	0	0	0	5	0	0	19
Kopā:	52	49	66	37	29	8	26	42	79	388

Resocializācijas programmas nosaukums	Rīgas Centrālcietums	Cēsu AIE	Daugavgrīvas cietums	Iļģuciema cietums (sievietēm)	Jelgavas cietums	Jēkabpils cietums	Liepājas cietums	Olaines cietums*	Valmieras cietums	Resocializācijas programmās iesaistīto ieslodzīto skaits
Ieslodzīto skaits uz pārskata perioda beigām (31.12.2023.)	921	29	1049	188	287	252	153	157	235	3271

*-tostarp Atkarīgo centrs

Avots: LR, IeVP, 2024

Kā redzams 3. tabulā, vislielākā atsaucība uz nodarbību apmeklējumu attiecībā pret kopējo ieslodzīto skaitu ir bijusi tieši Cēsu AIE. Valmieras cietumā, Olaines cietumā un Iļģuciema cietumā ir bijusi vidēji laba atsaucība resocializācijas aktivitātēs, savukārt Jēkabpils cietumā, Rīgas Centrālcietumā un Daugavgrīvas cietumā nodarbību apmeklējums bijis ļoti zems salīdzinājumā ar attiecīgo ieslodzīto skaitu. Protams, nodarbību apmeklējums ir vērtējams arī no nodrošināto nodarbību skaita ieslodzījuma vietās, piemēram, Jelgavas cietumā un Liepājas cietumā 2023. gada ietvaros tika realizētas tikai 2 dažādas resocializācijas programmas, bet Jēkabpils cietumā – tikai viena programma. Šāds īstenoto resocializācijas programmu skaits varētu būt saistīts ne tikai ar ieslodzīto atsaucību, bet arī ar resursu trūkumu, jo reģionos ir daudz izaicinošāk nodrošināt kvalitatīvas nodarbības. Dati par ieslodzīto resocializācijas programmu apmeklējumu pa vecuma grupām ir redzami 6. attēlā.

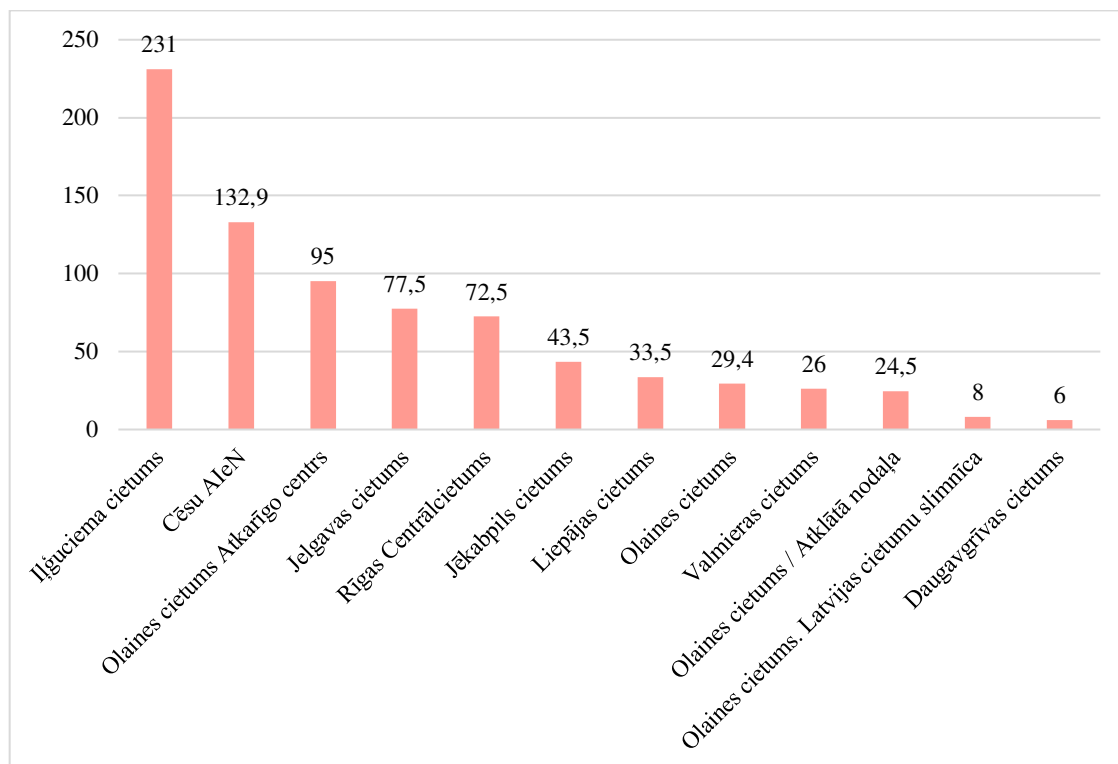

6. attēls. Resocializācijas programmu apmeklējums 2023. gadā no ieslodzīto puses pa vecuma grupām
Avots: LR, IeVP, 2024

Tik atšķirīgs apmeklējuma sadalījums pa ieslodzīto vecumiem, kā redzams 6. attēlā, galvenokārt ir saistīts ar to, ka ieslodzījuma vietās vislielākais ieslodzīto īpatsvars ir vecumā virs 26 gadiem, jo vien 8,01% no visiem notiesātajiem ir notiesāto daļa vecumā līdz 25 gadiem (LR, IeVP, 2024).

Brīvprātīgo darbs ir nozīmīgs pienesums ikvienā ieslodzījuma vietā, jo dažādu resocializācijas aktivitāšu organizēšana un vadīšana visbiežāk ir tieši brīvprātīgo pārziņā. Iespēja kļūt par brīvprātīgo ieslodzījuma vietās ir atvērta ikvienam interesentam, un šī iesaiste veicina kopīgo sabiedrības drošības līmeņa paaugstināšanu. Brīvprātīgais kļūst ieslodzītajiem par sociāli atbildīgas personas piemēru, popularizē veselīgu dzīvesveidu, humanitārās vērtības un personības attīstību. Brīvprātīgajiem IeVP piedāvā arī apmācības, veselības un dzīvības apdrošināšanu, apmaksātus ceļa izdevumus, ēdināšanas izmaksas un

naktsmājas izmaksas kā atlīdzību par padarīto darbu un ieguldījumu ieslodzīto resocializācijas procesos (IeVP, Brīvprātīgais darbs, 2020). Brīvprātīgo darba organizēšanā ir svarīgi ne tikai koncentrēties uz ieslodzīto vajadzībām, bet arī nodrošināt atbalstu pašiem brīvprātīgajiem. Tas palīdz viņiem justies novērtētiem un pārliecinātiem par sava darba nozīmi, tādējādi motivējot turpināt iesaistīties ieslodzīto resocializācijas procesos (Federal Bureau of Prisons, USA, 2022). 2023. gadā IeVP noslēdza 49 brīvprātīgā darba līgumus, taču kopumā uz 2024. gada beigām IeVP pārraudzībā darbojas 60 brīvprātīgās personas (LR, IeVP, 2024). 7. attēlā ir redzams brīvprātīgo darba novadīto stundu skaits pa ieslodzījuma vietām.

7. attēls. Brīvprātīgā darba elektroniskā uzskaitē par novadīto stundu skaitu pa ieslodzījuma vietām Latvijā 2024.gadā

Avots: LR, IeVP, 2024

Analizējot 7. attēla datus, brīvprātīgo darba sadalījums pa ieslodzījuma vietām nav vienmērīgs, īpaši ņemot vērā to, ka pēc ieslodzīto skaita uz 2023. gadu Daugavgrīvas cietums, Rīgas Centrālcietums un Jelgavas cietums bija lielākās pēc ieslodzīto skaita, attiecīgi ar 1049, 921 un 287 ieslodzītajiem (LR, IeVP, 2024). Resursu sadale un administratīvais process brīvprātīgo uzņemšanā ieslodzījuma vietās ir pietiekami apjomīgs un sarežģīts, jo ne visi, kas piesakās kļūt par brīvprātīgajiem, tiek uzņemti brīvprātīgo rindās, jo katra pretendenta spējas un prasmes tiek vērtētas individuāli, kā arī tiek ņemts vērā aspekts par konkrēto aktivitāšu un nodarbību nepieciešamību ieslodzījuma vietās, kas atbilst ieslodzīto vēlmēm un vajadzībām. 4. tabulā ir redzams apkopojums par brīvprātīgo realizētajām aktivitātēm un nodarbībām pēc novadīto stundu skaita 2024. gadā visās ieslodzījuma vietās kopā.

4. tabula. Brīvprātīgā darba elektroniskā uzskaite par brīvprātīgā darba organizētajām nodarbībām, novadīto stundu skaitu un apmeklējumu no ieslodzīto puses kopā ieslodzījuma vietās Latvijā 2024.gadā

Brīvprātīgā darba nodarbības	Nostrādāto stundu skaits (h)	Apmeklējums no ieslodzīto puses (skaits)
Apļa treniņi	81,5	548
Šaha nodarbība	61,5	246
Galda spēles	56,5	216
Galda tenisa treniņš	39	196
Līgo sports	36	270
Grāmatu lasīšanas nodarbība	32	117
Lekcija	29	303
Individuālā nodarbība	28,5	20
Grupas nodarbība	22,4	127
Radošā darbnīca	22	151
Brīvā laika pasākums/aktivitātes	22	68
Mātes/bēmu nodaļa lekciju cikls	21	77
Individuālais darbs	20	50
Atbalsta grupa	20	70
Crossfit	18,5	85
Ģimenes un atbalsta diena	18	63
Lekcija "I?"	17	122
Radošā zīmēšana	15,2	52
Individuāla nodarbība/ līdzgaitniecība	12,5	8
Radošā rakstīšana	12	66
MBN lekcija	12	50
Dārza darbi	9,9	34
Mākslas (grupas) nodarbība	9	39
Biblioterapija	9	32
Apļa nodarbība	8,8	50
Sporta nodarbības	8	28
Apsveikumu kartiņu izgatavošana	8	26
Ģimenes diena	8	17
Numeroloģijas nodarbība	8	28
Emociju spēles	8	20
Grupas nodarbība (filmēšanas prasmes)	8	10
Teātra studija	8	32
Rakstniecības spēles	6	30
Šahs	6	36
Individuāla konsultācija	5	5
Ģitārspēles apmācība	5	3
Mākslas nodarbība	4,3	15
Dzīves labirinti	4	14
Komunikācijas atslēgas	4	32

Brīvprātīgā darba nodarbības	Nostrādāto stundu skaits (h)	Apmeklējums no ieslodzīto puses (skaits)
Grupas darbs	4	6
Grupas nodarbība / līdzgaitniecība	4	25
Informatīvā nodarbība	4	20
"Dzīves ceļa skaitlis"	3,5	21
Svinīgs pasākums	3	28
"Radošā rakstniecība"	3	10
Muzeja apmeklējums, radošā darbnīca	3	18
Ģitārspēles nodarbība	3	3
Teātra izrāde	2,5	51
Lekcija par dzīvniekiem	2,2	7
Kulinārijas nodarbība	2	7
Sporta treniņš	2	4
Seminārs/sarunu grupa	2	13
Apļa treniņš/filmēšana	2	16
Grupu darbs	2	2
Nodarbība "Dzīves ceļa skaitlis"	2	14
Atbalsta grupa/labirinti	2	7
Saruna/ Sarunu grupa	2	0
Sporta apļa treniņš	2	8
Lekcija/diskusija	1,5	14
Nodarbības ar teātra elementiem	1,5	24
Individuāla nodarbība	1	1
Lekcija/diskusija "Atbrīvošanās no ieslodzījuma-integrēšanās sabiedrībā"	1	12
Lasītprasmes nodarbība	1	1

Avots: LR, IeVP, 2024

Balstoties uz 4. tabulā sniegtajiem datiem, apļa treniņi 2024. gadā bija ne tikai visapjomīgākā nodarbība pēc novadīto stundu skaita, bet arī apmeklētākā nodarbība no ieslodzīto puses. Liela interese ieslodzītajiem ir bijusi arī lekcijās, līgo sporta aktivitātēs, šaha nodarbībās un galda spēļu nodarbībās, kas arī apliecina to, ka tiek ņemtas vērā ieslodzīto vēlmes un rīkotas vairāk tieši tās nodarbības, kur ir lielāks apmeklējums. Kā izņēmumus nodarbībām, kurām tika veltīts mazāks stundu skaits, taču apmeklējums no ieslodzīto puses bija samērā liels, var minēt Lekciju "1?", radošo zīmēšanu, radošo rakstīšanu, MBN lekciju, teātra izrādi un nodarbību ar teātra elementiem. Viens no faktoriem šo nodarbību tik mazam nostrādāto stundu skaitam, visticamāk, ir brīvprātīgo trūkums, kas vēlas vadīt nodarbības ieslodzītajiem, jo pastāv sabiedrības nosodījums pret ieslodzītajām personām (LR Tiesībsargs, 2024).

Papildus interviju laikā tika secināts, ka ieslodzījuma vietās pieejamās grāmatas ir nokalpojušas savu laiku un vairs nav piemērotas lasīšanai vai arī nav aktuālas. Ir nepieciešams atjaunot grāmatu klāstu, īpaši ieslodzījuma vietās, kurās uzturas jaunieši, kā arī māšu un bērnu nodaļā, kurā uzturas ieslodzītās mātes kopā ar saviem bērniem līdz četrus gadus vecumam, ņemot vērā gan ieslodzījuma vietas iekšējos noteikumus, gan intereses un pieprasījumu. Šajā vecuma grupā ir liela interese par mūsdienīgiem literāriem darbiem, kas varētu palīdzēt jauniešiem attīstīt lasīšanas paradumus un ieinteresēt tos literatūrā, kas ir aktuāla un pieejama viņu dzīves posmam. Jauni literārie žanri, kā arī motivējošas un

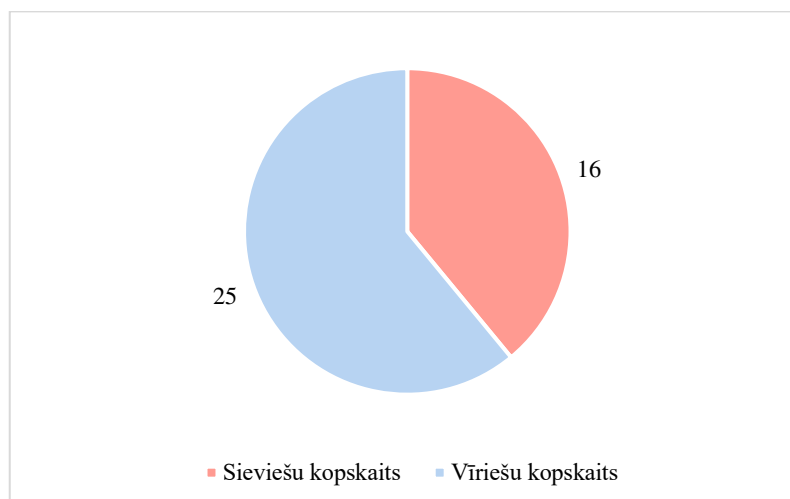
izglītojošas grāmatas var veicināt jauniešu attīstību un palīdzēt sagatavoties dzīvei pēc atbrīvošanās. Secinājām arī, ka bērnu grāmatas, kas pieejamas līdz 4 gadu vecumam, būtu jāpapildina ar jauniem un daudzveidīgiem darbiem, kas atbilst šī vecuma attīstības vajadzībām. Šajā vecumā bērniem ir svarīgi piedāvāt grāmatas, kas ne tikai izklaidē, bet arī veicina valodas attīstību, iztēli un sociālo prasmju apguvi. Interaktīvas grāmatas ar krāsainām ilustrācijām, viegli saprotamiem tekstiem un vienkāršām sižeta līnijām palīdz bērniem attīstīt lasīšanas prasmes un veicināt interesi par grāmatām. Ieteicams grāmatu klāstu papildināt ar izdevumiem, kas attīsta bērnu emocionālo inteliģenci, iepazīstina ar pasauli un tās dažādajiem aspektiem, dzīvniekiem, cilvēkiem, dabu un ikdienas situācijām, kā arī palīdz veidot pirmās zināšanas un izpratni par apkārtni. Tāpat būtu noderīgi iekļaut vairāk grāmatu ar ritmiskiem tekstiem vai dziesmiņām, kas veicina valodas izpratni un atmiņas attīstību šajā vecuma grupā.

Nodarbinātība un darba pieredze

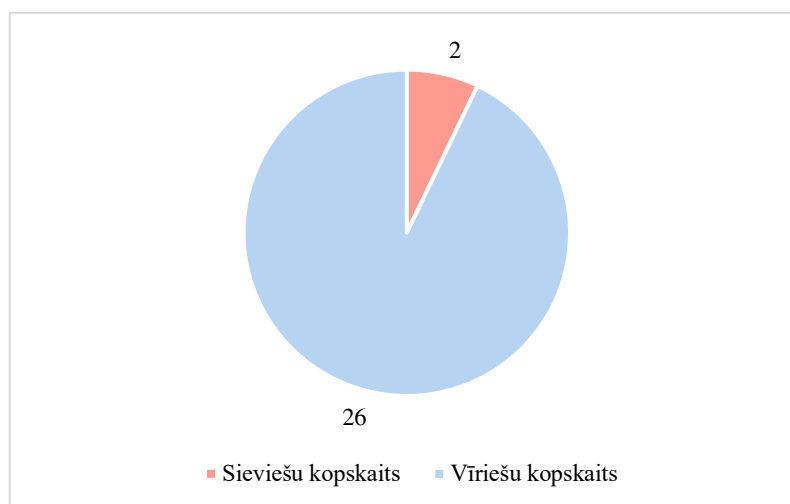
Iesaisti nodarbinātībā nodrošina gan IeVP saimnieciskā apkalpe, gan piesaistītie komersanti. Nodarbinātība ir svarīgs elements ne tikai ieslodzīto veiksmīgākai integrācijai pēc soda izciešanas un atbrīvošanas, bet arī sniedz vērtīgu darba pieredzi un palīdz uzlabot komunikācijas prasmes, valodas līmeni un radošo domāšanas procesu. Statistikas dati par nodarbināto ieslodzīto vecumu tiek apkopoti šādās vecuma grupās:

- ▶ Nepilngadīgie (no 14 līdz 17);
- ▶ Jaunieši (no 18 līdz 25) un
- ▶ Pārējie (no 26), respektīvi, atsevišķi netiek izdalīti dati par nodarbinātajiem ieslodzītajiem vecumā no 60 un vairāk.

Sakarā ar to, ka pēdējos gados nepilngadīgie ieslodzītie un ieslodzītie vecumā virs 60 gadiem netika iesaistīti nodarbinātībā, tad turpmāk redzamā statistika (skat 8. attēlu un 9. attēlu) attiecas uz nodarbinātajiem jauniešiem vecuma posmā no 18 līdz 25 gadiem.

8. attēls. Nodarbinātie jaunieši 2023. gada ietvaros pa dzimumiem
Avots: LR, IeVP, 2024

9. attēls. Nodarbinātie jaunieši 2024. gada ietvaros pa dzimumiem
Avots: LR, IeVP, 2024

Salīdzinot 8. attēlu un 9. attēlu, var secināt, ka nodarbināto vīriešu kārtas ieslodzīto jauniešu skaits 2023. un 2024. gadā ir palicis gandrīz nemainīgs – tas ir palielinājies vienu jauni. Savukārt, sieviešu kārtas ieslodzīto vidū nodarbināto skaits 2024. gadā ir būtiski samazinājies – par 14 jauniem. Šāds sarukums sieviešu nodarbinātībā ir arī ietekmējis kopējo nodarbināto jauniešu skaitu, ja 2023. gadā tie bija 41 nodarbinātais jaunieši, tad 2023. gadā – 28 nodarbinātie jaunieši.

Garīgā aprūpe

Resocializācijas un emocionālās audzināšanas procesa ietvaros ieslodzījuma vietās tiek piesaistīti ne tikai pedagogi, psihologi un sociālie darbinieki, bet arī kapelāni, kuri ieslodzītajiem nodrošina garīgo aprūpi. Eiropas Sociāla fonda projekta “Bijušo ieslodzīto integrācija sabiedrībā un darba tirgū” Nr.9.1.2.0/16/I/001 pētījuma par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz notiesāto nodarbinātības līmeņa celšanu un darba tirgus orientāciju uz bijušo ieslodzīto integrāciju ietvaros iepriekš tika noskaidrots, ka garīgā aprūpe pēc ieslodzīto domām ir ļoti nozīmīga un svarīga (EY, 2022). Iesaistīšanās garīgās aktivitātēs sniedz būtisku atbalstu, kas nereti turpinās arī pēc atbrīvošanas, un spēlē svarīgu lomu gan sabiedrības integrācijas procesā, gan morālā atbalsta nodrošināšanā.

Kapelāni ieslodzījuma vietā organizē reliģisko organizāciju reliģiskās darbības (Ministru kabinets, 2013), tādā veidā nodrošinot ieslodzītajiem papildus emocionālās un garīgās attīstības aktivitātes. 5. tabulā ir redzams garīgo aprūpes pasākumu apkopojums kopš 2021. gada.

5. tabula. Garīgo aprūpes pasākumu apkopojums no 2021. gada līdz 2024. gada 1. pusgadam

	2021		2022		2023		2024 I pusgads	
Pasākums	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts
Dievkalpojums	398	39	635	151	776	314	623	154
Reliģiskās literatūras izpēte	977	52	955	86	860	274	380	199
Individuālā pastorālā saruna	5263	325	3589	929	3440	1386	2456	979
Video demonstrēšana un apspriešana	914	0	596	54	585	8	188	3

	2021		2022		2023		2024 I pusgads	
Pasākums	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts	Kapelānu novadīts	Brīvprātīgo novadīts
Koncerts	0	0	12	12	60	29	32	24

Avots: LR, IeVP, 2024

5. tabulas datos ir redzams, ka visapmeklētākais garīgās aprūpes pasākums visos periodos ir bijis “individuālā pastorālā saruna”, ko aktīvi ir novadījuši ne tikai kapelāni, bet arī brīvprātīgie. Arī interese par reliģiskās literatūras izpēti ir bijusi nemainīgi aktīva, taču video demonstrēšanas un apspriešanas pasākuma apmeklējums ar katru gadu ir palicis mazāks. Kā jauns pasākuma veids ir koncerti, kuriem sākot no 2022. gada ir bijusi pieaugoša interese no ieslodzīto puses. Papildus tam ir jāņem vērā, ka 2021. – 2022. gadā bija spēkā dažādi Covid-19 pandēmijas ierobežojumi, kuri ietekmēja kapelānu un brīvprātīgo iespējas nodrošināt biežākas nodarbības un sarunas. Kopumā pēc datiem par garīgās aprūpes pasākumiem var secināt, ka ieslodzīto interese šāda veida pasākumiem ir pietiekami liela, lai tie tiktu organizēti arī turpmāk.

3.1.1.1. Dažādu ieslodzīto vecumposmu grupas un to specifiskās vajadzības, tai skaitā, nepieciešamie ģimenes intervences pasākumi, lai sekmētu ģimenes saišu stiprināšanu

Kā tika aprakstīts 3.1.1. daļā, kurā tika apkopotas katra vecumposma specifiskās vajadzības un Maslova vajadzību piramīdas sadalījums, tad turpmāk sīkāk tiek apskatītas tieši jauniešu un senioru dzīves labklājības īpatnības, intereses, atbalsts ieslodzījuma vietā un vēlmes pēc soda izciešanas termiņa beigām.

Pētījuma ietvaros tika rīkotas vairākas intervijas ar IeVP personālu, lai noskaidrotu, kādi atbalsta pasākumi pētījumā definētajām mērķa grupām šobrīd tiek īstenoti. Intervijas mērķis bija apkopot esošos pasākumus, kā arī izstrādāt ieteikumus atbalsta pasākumu nepilngadīgajiem un jauniešiem pilnveidošanai, paralēli liekot uzsvāru uz nepieciešamību veidot saikni ar ieslodzīto ģimenēm vai citām atbalsta personām.

Intervijas laikā tika noskaidrots, ka jauniešiem ir nodrošināta iespēja apgūt gan pamatskolas, gan vidusskolas programmas, kuras centīgākie jaunieši arī absolvē. Nākotnē ir plānots sadarboties ar Vidzemes dizaina un tehnoloģiju tehnikumu, lai piedāvātu plašāku programmu klāstu jauniešiem ar dažādām interesēm. Šobrīd ir pieejamas četras izglītības programmas, tostarp programmas jauniešiem ar garīgās attīstības traucējumiem un uzvedības grūtībām. Šajā kontekstā ir vērtīgi veidot ciešākas sadarbību ar augstskolām, lai atbalstītu ieslodzītos jauniešus izglītības procesā, jo bieži vien iestāšanās un studijas augstskolās ir klātienē, kas apgrūtina ieslodzīto jauniešu iespējas.

Attiecībā uz neformālo izglītību, tad ieslodzītajiem nepilngadīgajiem un jauniešiem tiek piedāvātas dažādas aktivitātes, piemēram, rokdarbi, mūzikas nodarbības, šaha nodarbības, radošā rakstīšana u.c. Šādu resocializācijas aktivitāšu īstenošanai liels atbalsts ir brīvprātīgie, kas ne tikai vada grupu nodarbības, bet arī organizē teātra, cirka meistarklases, vai darbojas kā atbalsta personas tiem jauniešiem, kuri nesaņem nepieciešamo atbalstu no ģimenes un tuviniekiem, tādā veidā īstenojot mentoru programmu. Šāda tipa mentoru programma dod iespēju ieslodzītajiem jauniešiem saņemt emocionālo atbalstu vai kādus praktiskus padomus, kas jauniešos rada drošības sajūtu. Tāpat arī mentori ieslodzītajiem jauniešiem būtu liels atbalsts praktisku iemaņu palīdzībā, jo daudziem jauniešiem trūkst zināšanu, lai parūpētos pašiem par sevi vai risinātu kādus citus sadzīviskos jautājumus. Papildus tam, jauniešiem tiek organizētas karjeras konsultācijas, lai palīdzētu izvēlēties piemērotāko profesiju un sagatavotos darba tirgum.

Kā viena no galvenajām problēmām intervijas laikā tika minēta brīvprātīgo un speciālistu trūkums, tāpēc resocializācijas aktivitāšu skaits jauniešiem ir nepietiekams. Lielākās grūtības ir tieši ar psihologu un

psihiatru piesaistīšanu ieslodzīto jauniešu atbalstam, kas ir būtisks stūrakmens ne tikai jauniešu garīgai un emocionālai attīstībai, bet arī jauniešu izpētei no medicīniskā viedokļa. Dažādas atkarību profilakses programmas ir nozīmīgas ieslodzītajiem jauniešiem, taču šobrīd ieslodzījuma vietās tiek piedāvātas tikai anonīmo narkomānu tikšanās reizes, kā arī atbalsta grupu nodarbības. Papildus tam ieslodzītajiem, kuri izrāda vēlmi un iesniedz motivācijas vēstuli, ir iespēja piedalīties resocializācijas programmās Olaines cietuma Atkarīgo centrā, kur tiek veikta padziļinātā risku un vajadzību novērtēšana par ieslodzīto, kā arī piedāvātas resocializācijas programmas “Atlantis” un “Pathfinder”, kas specializējas uz personām ar narkotisko un psihotropo vielu atkarībām (SPKC, 2023).

Intervijas rezultātā tika izdarīti secinājumi, ka ieslodzītajiem jauniešiem un nepilngadīgajiem trūkst dažādām personībām pielāgotas atpūtas telpas, piemēram, miera istaba, kurā skan relaksējoša mūzika, kas jauniešiem liek kaut uz brīdi aizmirst par ieslodzījuma dzīvi, vai istaba ar pieejamām virtuālajām realitātes brillēm, lai uzspēlētu, piemēram, galda tenisu. Šāda vide kalpotu kā palīg līdzeklis dusmu un emociju pārvaldīšanai. Aktīva izlāde ne tikai veicinātu fizisko aktivitāti, bet arī palīdzētu koncentrēties uz konkrētu darbību, novērstu uzmanību no negatīvām emocijām un sniegtu iespēju izpausties caur kustību.

Kā papildus atbalsts jauniešiem tika minēts labāks tehniskais nodrošinājums, piemēram, dators un labāka piekļuve internetam, lai nodrošinātu mācībām vajadzīgās tehnoloģijas.

Trūkumi ir saskatāmi arī dažādu iestāžu sadarbībā ar IeVP. Kā viens no piemēriem intervijas laikā tika minēta sadarbība ar uzņēmējiem, kas būtu gatavi pieņemt darbā jauniešus ar ierobežotu pieredzi pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas. Šāda iespēja sniegtu ne tikai finansiālu atbalstu, bet arī veicinātu drošības un stabilitātes sajūtu jauniešiem, kuri ir motivēti pilnveidoties pēc soda izciešanas.

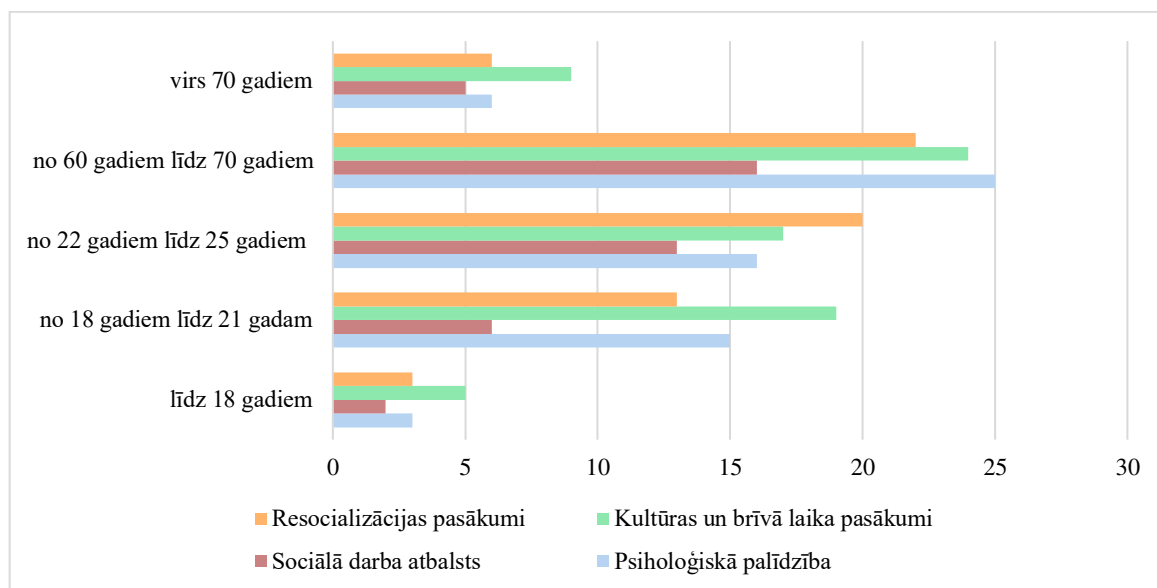
Lielai daļai jauniešu pēc soda izciešanas termiņa beigām nav kur atgriezties, jo trūkst ģimenes atbalsta vai nav dzīvesvietas, tāpēc šādās situācijās īpaši nozīmīgs atbalsts ir rehabilitācijas centriem, kur jaunieši varētu vērsties pēc palīdzības un emocionālā atbalsta.

Tika rīkota arī cita intervija ar IeVP darbiniekiem, kurā tika apskatīti resocializācijas procesi un atbalsta pasākumi pētījuma mērķa grupām – jauniešiem līdz 25 gadu vecumam un senioriem virs 60 gadu vecuma. IeVP darbinieki uzsvēra, ka ir izaicinoši veidot tādas resocializācijas programmas, kas būtu piemērotas gan jauniešiem, gan senioriem, ņemot vērā, ka šīm grupām vērtības, intereses un vajadzības ir atšķirīgas. Piemēram, senioriem pēc soda izciešanas beigām vairāk ir aktuāla dzīvesvieta un transports, ar kuru ir iespējams no ieslodzījuma vietas pēc atbrīvošanas nokļūt līdz dzīvesvietai, taču jauniešiem vairāk interesē izglītība, dažādas izklaides un neformālās izglītības kursi, kas sniegtu plašākas resocializācijas iespējas un palīdzētu iekļauties sabiedrībā pēc iespējas efektīvāk.

Darbā ar ieslodzītajiem jauniešiem un senioriem ir ļoti nozīmīga loma gan NVO, gan brīvprātīgo iesaistei, taču dažos cietumos ir ierobežots brīvprātīgo un NVO īstenoto programmu skaits, kā rezultātā organizētās aktivitātes nenotiek tik bieži, cik būtu nepieciešams veiksmīgam socializācijas procesam. Tikpat svarīga, protams, ir arī ieslodzīto ģimenes iesaiste un līdzgaitnieku loma, kas tiek nodrošināta ieslodzītajiem atrodoties ieslodzījuma vietā, kam tuvojas probācijas periods, saikne starp ieslodzīto personu un līdzgaitnieku tiek dibināta brīdī, kad ieslodzītais vēl atrodas ieslodzījuma vietā, lai pārejas periods uz probāciju, būtu veiksmīgs un ieslodzītā persona uzticētos savam līdzgaitniekam. Taču ir tādi ieslodzītie, kurus ģimene neapmeklē, kā arī ne visi gadījumi ar līdzgaitnieku iesaisti ir bijuši veiksmīgi. Dažkārt brīdī, kad ieslodzītais tiek atbrīvots, līdzgaitnieks nolemj vairs neuzturēt kontaktu ar atbrīvoto personu, kas var negatīvi ietekmēt bijušā ieslodzītā emocionālo un garīgo stāvokli.

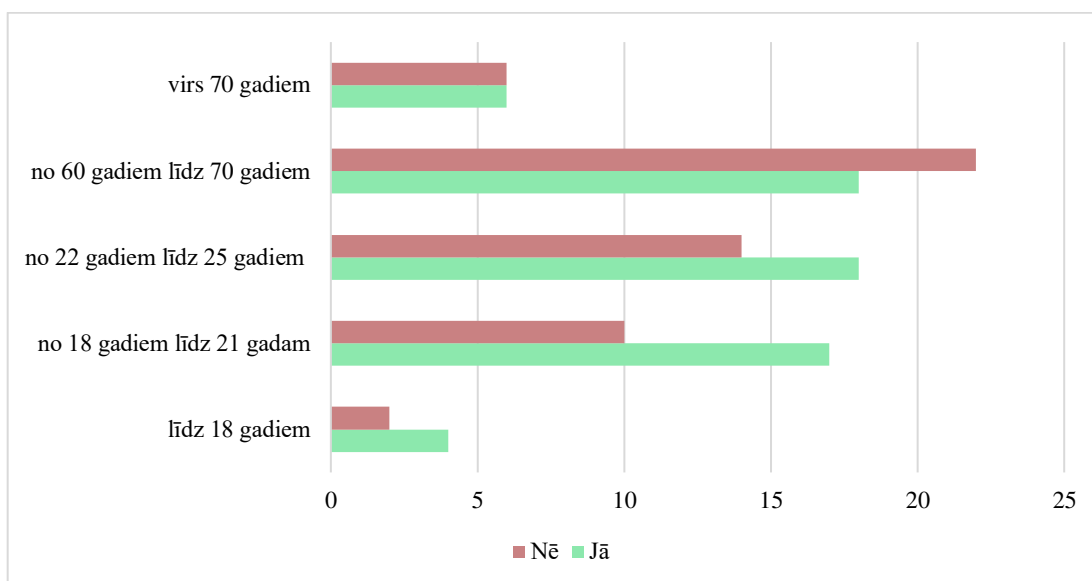
Papildus intervijām ar IeVP darbiniekiem, tika veikta ieslodzīto jauniešu un senioru anketēšana, lai gūtu detalizētāku priekšstatu par mērķa grupu vajadzībām un viedokli saistībā ar piedāvātajiem un nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem un ģimenes ietekmi uz resocializācijas procesu. Kopumā

anketēšanā piedalījās 117 ieslodzītie, no kuriem 6 ieslodzītie līdz 18 gadiem, 27 ieslodzītie no 18 līdz 21 gadam, 32 ieslodzītie no 22 līdz 25 gadiem, 40 ieslodzītie no 60 līdz 70 gadiem un 12 ieslodzītie virs 70 gadiem. 10. attēlā ir redzams apkopojums par ieslodzīto iesaisti dažādos ieslodzījuma vietu piedāvātajos atbalsta pasākumos.

10. attēls. Ieslodzīto iesaiste dažādos atbalsta pasākumos ieslodzījuma vietās pa vecuma grupām
Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto anketēšanas

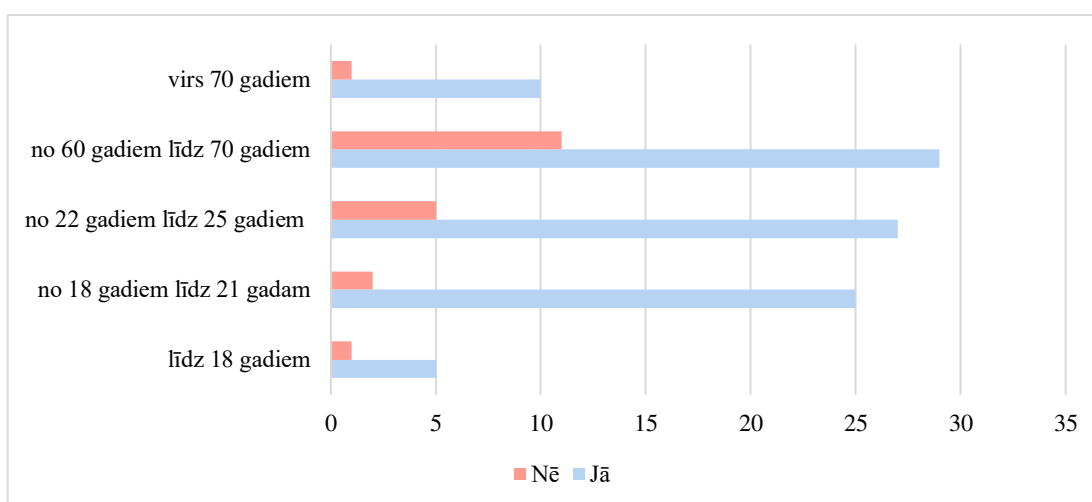
Ieslodzītie vecuma grupās līdz 18 gadiem, no 18 gadiem līdz 21 gadam un virs 70 gadiem visaktīvāk apmeklē tieši kultūras un brīvā laika pasākumus, kas tiek organizēti ieslodzījuma vietās. Ieslodzītie vecumā no 22 gadiem līdz 25 gadiem visvairāk novērtē iespēju piedalīties resocializācijas pasākumos, savukārt ieslodzītie no 60 līdz 70 gadiem visvairāk izmanto psiholoģiskās palīdzības pakalpojumus. Visās vecuma grupās vismazāk tiek izmantots sociālā darba atbalsts, piemēram, palīdzība ar ģimenes problēmu risināšanu (konflikti, iztikas trūkums u.c.), darba vai dzīvesvietas jautājumiem, kas iespējams ir skaidrojams ar pašu ieslodzīto motivācijas trūkumu uzzināt vairāk par šiem pakalpojumiem. Ieslodzītie anketās arī varēja pierakstīt savus komentārus un ieteikumus par katra veida atbalsta pasākumiem. Saistībā ar kultūras un brīvā laika pasākumiem liela daļa ieslodzīto ļoti novērtē iespēju piedalīties šādos pasākumos, kā arī gribētu, lai tādu ir vairāk, īpaši muzikālo, sporta un informatīvo pasākumu, taču daudzi netiek uz šiem pasākumiem, jo strādā ieslodzījuma vietā, tāpēc priecātos, ja pasākumi notiktu arī pēc darba laika. Par psiholoģisko palīdzību ieslodzītie komentēja, ka tā lielākoties ir noderīga, kaut gan bieži vien trūkst psihologu, tāpēc nav iespējas tikt uz konsultācijām. Daļa ieslodzīto minēja, ka resocializācijas programmas netiek pielāgotas pieprasījumam un vajadzībām, tāpēc uzskata, ka dažas programmas ir nevajadzīgas. Savukārt tie, kuri ir izmantojuši sociālā darba atbalstu, atsaucās uz laipniem un patīkamiem darbiniekiem, kuri palīdzēja atrisināt dažādas problēmas saistībā ar dzīvesvietu, personas apliecinošiem dokumentiem, darba vietu, pensiju u.t.t.

11. attēls. Ieslodzīto piedalīšanās izglītības programmās, ko piedāvā ieslodzījuma vietas, pa vecuma grupām

Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto anketēšanas

Kā arī iepriekš tika aprakstīts no intervijām ar IeVP darbiniekiem, tad ieslodzītajiem tiek piedāvāta iespēja piedalīties izglītības programmās. 11. attēlā ir redzams ieslodzīto sadalījums pa vecuma grupām, kuri piedalās vai nepiedalās ieslodzījuma vietā piedāvātajās izglītības programmās. Atsaucoties uz IeVP darbinieku teikto, ka tieši jauniešiem izglītības iespējas ir īpaši nozīmīgas, anketēšanas dati to arī apstiprina. Proti, ieslodzītie no senioru vecuma grupas biežāk nepiedalās izglītības programmās nekā piedalās, lai gan joprojām pastāv salīdzinoši liels skaits senioru, kuri šo iespēju izmanto. Vairākums ieslodzīto respondentu arī izmantoja iespēju izteikt savus komentārus par izglītības programmām. Lielākā daļa uzskata, ka tās ir ļoti noderīgas un palīdz attīstīties praktiski, kaut gan vēlētos, lai piedāvāto programmu klāsts ir plašāks. Daži seniori minēja, ka ļoti novērtētu, ja piedāvātu vecumam atbilstošas un mūsdienām atbilstošas izglītības programmas, piemēram, apgūt minimālās datorprasmes.

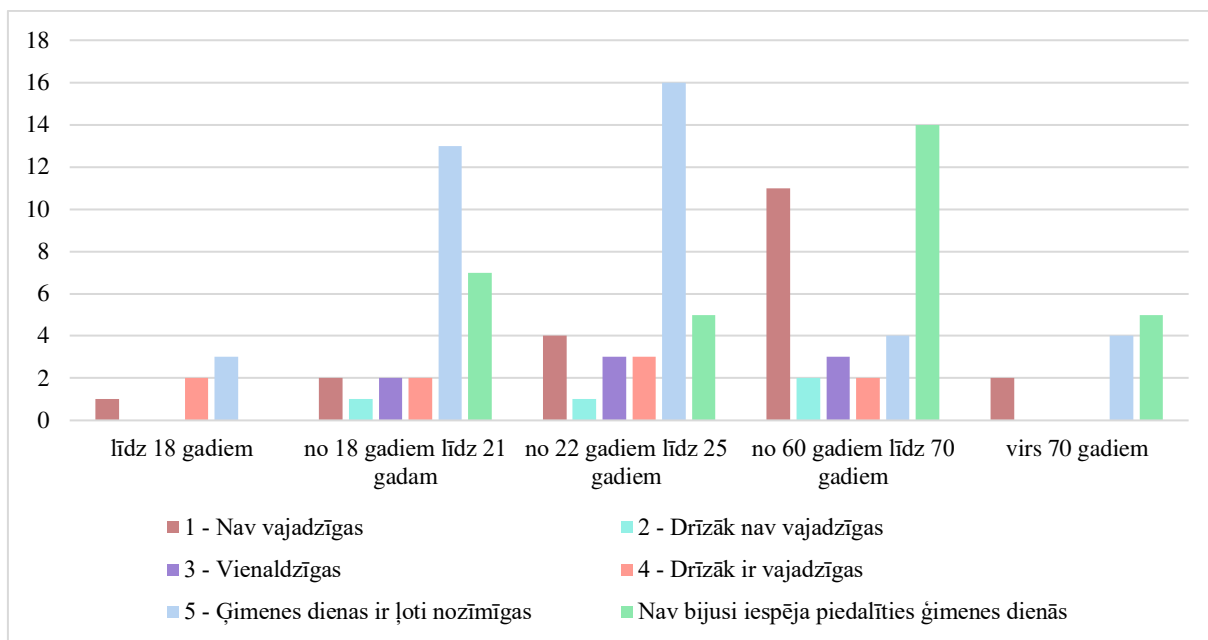

12. attēls. Ieslodzīto skaits, kuri uztur kontaktus ar saviem ģimenes locekļiem, pa vecuma grupām

Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto anketēšanas

Anketās tika iekļauti jautājumi arī par ieslodzīto saziņu ar ģimenes locekļiem un ģimenes dienu nozīmi. 12. attēlā redzamie dati ir par jebkāda veida ieslodzīto kontaktu ar ģimenes locekļiem – vēstuļu

rakstīšana, sazināšanās, klātienē vai tiešsaistē tikšanās. Balstoties uz anketēšanas rezultātiem, neatkarīgi no vecuma grupas, lielākā daļa ieslodzīto uztur kontaktus ar saviem ģimenes locekļiem.

13. attēls. Ieslodzīto viedoklis par ģimenes dienu nozīmi pa vecuma grupām

Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto anketēšanas

Ieslodzītie anketēšanas ietvaros novērtēja ģimenes dienu nozīmi, šo datu apkopojums ir redzams 13. attēlā. Lielākā daļa jauniešu līdz 25 gadu vecumam ģimenes dienas novērtē kā ļoti nozīmīgas, savukārt vairākums senioru no 60 gadu vecuma ģimenes dienas novērtē kā nevajadzīgas. Kopumā lielai daļai ieslodzīto nav bijusi pat iespēja piedalīties ģimenes dienās.

Anketās arī tika lūgts ieslodzīto viedoklis par to, ko vēl varētu darīt un nodrošināt, lai stiprinātu ģimenes saites. 72 ieslodzītie atbildēja, ka vēlētos biežākas tikšanās reizes ar ģimenes locekļiem, 37 ieslodzītie atzīmēja, ka vēlētos, lai ir iespēja piedalīties kopīgos kultūras un sporta pasākumos, un 28 ieslodzītie uzskata, ka būtu noderīgi rīkot vairāk informatīvāk lekcijas ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā. Vien 14 ieslodzītie uzskata, ka būtu noderīgas ģimenes terapijas, bet 12 ieslodzītie atzīmēja, ka vēlētos lielāku atbalstu ģimenes konfliktu risināšanā. Papildus tam vairāki ieslodzītie pievienoja savus komentārus, piemēram, par vēlmi tikt pārvesti uz ieslodzījuma vietām, kuras atrodas tuvāk ģimenei, lai ģimenes locekļiem būtu vieglāk ierasties uz apmeklējumiem un ģimenes dienām. Tāpat daudzi ieslodzītie norādīja, ka labprāt gribētu biežākus video zvanus ar ģimenes locekļiem, lai nezaudētu kontaktu ar tuviem cilvēkiem.

3.1.2. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas orientācija uz atbalstu ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī ar šo saistīto institucionālo kapacitāti, īpaši – resocializācijas jomā

2023. gada ietvaros ieslodzījuma vietās psiholoģisko aprūpi veica 30 psihologi, kuri kopumā sniedza palīdzību 3748 ieslodzītajiem, no kuriem 2846 bija notiesātie un 902 bija apcietinātie. Tostarp psihologi veica arī sekojošas aprūpes aktivitātes:

- ▶ 978 individuālās konsultācijas;
- ▶ 374 krīzes intervences;
- ▶ 507 psihodiagnostikas pasākumus;
- ▶ sagatavoti 476 psihologa atzinumi.

No 476 psihologa atzinumiem, 251 atzinums bija saistībā ar suiciālas uzvedības riska pakāpes noteikšanu, bet pārējie 225 atzinumi bija saistībā ar ieslodzītās personas īpatnību psiholoģisko izpēti (LR, IeVP, 2024).

Ieslodzītajiem tiek nodrošināta psiholoģiskā palīdzība. Psiholoģiskā palīdzība ir mērķtiecīgi organizēta profesionālā darbība, ko ieslodzījuma vietās sniedz īpaši izglītoti speciālisti. Interviju dati norāda, ka dažās ieslodzījuma vietās ir ievērojams speciālistu trūkums, kas apgrūtina kvalitatīva psiholoģiskā atbalsta nodrošināšanu. Dažkārt speciālistu skaits ir tik zems, ka tas būtiski ierobežo iespējas sniegt nepieciešamo atbalstu ieslodzītajiem (skat 6. tabulu, 7. tabulu, 8. tabulu un 9. tabulu). Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, vakances ieslodzījuma vietās, piemēram, māsa, narkologs un citās pozīcijās, piedāvā mūsdienām atbilstošu un konkurētspējīgu atalgojumu. Tomēr šīs vakances netiek aizpildītas ātri, un pieprasījums pēc tām ir zems, līdz ar to var secināt, ka sabiedrībai iespējams pietrūkst informētības par šīm darba iespējām.

6., 7., 8. un 9. tabulās redzami aprēķini tika veikti balstoties uz IeVP nodrošināto informāciju par aizpildītajām darbinieku un speciālistu vietām, kā arī neaizpildītajām vakancēm uz 2024. gada 31. decembri, savukārt ieslodzīto skaits pa ieslodzījuma vietām tika izmantots no 2023. gada IeVP publiskā pārskata, kā rezultātā aprēķini nav precīzi, taču tie atspoguļo aptuveno situāciju par darbinieku un speciālistu iespējām veltīt laiku ieslodzītajiem, lai palīdzētu tiem resocializēties un risināt garīga rakstura problēmas.

6. tabula. Resocializācijas darbinieku institucionālā kapacitāte uz 2024. gada 31. decembri.

Ieslodzījuma vieta	Resocializācijas darbinieki (esošie, skaits)*	Resocializācijas darbinieki (neaizpildītās vakances, skaits)*	Cik stundas nedēļā ir iespējams veltīt vienam ieslodzītajam?	Cik stundas nedēļā varētu veltīt vienam ieslodzītajam, ja būtu aizpildītas vietas?
Liepājas ciетums	9	3	2,4	3,1
Rīgas Centrālcietums	29	8	1,3	1,6
Iļģuciema ciетums	10	1	2,1	2,3
Jēkabpils ciетums	9	3	1,4	1,9
Daugavgrīvas ciетums	34,5	2,5	1,3	1,4
Valmieras ciетums	12	5	2,0	2,9
Cēsu AJeN	7	2,5	9,7	13,1
Olaines ciетums (Latvijas Cietumu slimnīca)	32	34	8,2	16,8
Jelgavas ciетums	13	2	1,8	2,1

Avots: IeVP iekšējie materiāli

Analizējot 6. tabulas datus, visās ieslodzījuma vietās resocializācijas darbinieki var veltīt katram ieslodzītajam vismaz 1h nedēļā, kas jau ir labs rādītājs arī ņemot vērā to faktu, ka liela daļa resocializācijas aktivitāšu notiek grupās, rezultātā katrs ieslodzītais spēj saņemt pietiekamu atbalstu no resocializācijas darbiniekiem. Protams, katrā ieslodzījuma vietā ir arī neaizpildītās vakances uz resocializācijas darbinieka vietu, un šo vietu aizpildīšana varētu padarīt ieslodzīto ikdienu

resocializācijas jomā vēl intensīvāku un efektīvāku nekā līdz šim. Piemēram, Rīgas Centrālcietumā joprojām ir vakantas 8 resocializācijas darbinieku vietas, savukārt Olaines cietumā – 34 vietas, kas pārsniedz aizpildīto vietu skaitu šajā cietumā uz 2024. gada 31. decembri.

7. tabula. Psihologu institucionālā kapacitāte uz 2024. gada 31. decembri.

Ieslodzījuma vieta	Psihologi (esošie, skaits)	Psihologi (neaizpildītās vakances, skaits)	Cik stundas nedēļā ir iespējams veltīt vienam ieslodzītajam?	Cik stundas nedēļā varētu veltīt vienam ieslodzītajam, ja būtu aizpildītas vietas?
Liepājas cietums	0	1,75	0	0,5
Rīgas Centrālcietums	3,5	1,25	0,2	0,2
Ilūciema cietums	3	1	0,6	0,9
Jēkabpils cietums	2	2	0,3	0,6
Daugavgrīvas cietums	10	1	0,4	0,4
Valmieras cietums	0	5	0	0,9
Cēsu ALeN	1	0	1,4	1,4
Olaines cietums (Latvijas Cietumu slimnīca)	3	9	0,8	3,1
Jelgavas cietums	1	2	0,1	0,4

Avots: IeVP iekšējie materiāli

Situācija ar psihologu pieejamību, kas redzama 7. tabulā, ir problemātiskāka nekā ar resocializācijas darbinieku pieejamību. Liepājas cietumā un Valmieras cietumā nav pieejams neviens psihologs, kā rezultātā tiek būtiski ierobežota ieslodzīto emocionālās un garīgās veselības uzlabošana. Lai arī Cēsu ALeN ir tikai 1 psihologs, tomēr šī ir vienīgā ieslodzījuma vieta, kur psihologs var veltīt vismaz 1h nedēļā katram ieslodzītajam, bet Daugavgrīvas cietumā ir aizpildītas 10 no 11 psihologa vietām, kas pat aizpildītā psihologu sastāvā nedotu iespēju speciālistiem veltīt vismaz pusstundu nedēļā katra ieslodzītā atveseļošanās procesam. Olaines cietumā ir 9 vakantas psihologa vietas, bet Valmieras cietumā – 5 vakantas vietas, kas norāda uz lielu nepieciešamību piesaistīt psihologus darbā ar ieslodzītajiem.

8. tabula. Psihiatru institucionālā kapacitāte uz 2024. gada 31. decembri.

Ieslodzījuma vieta	Psihiatri (esošie, skaits)	Psihiatri (neaizpildītās vakances, skaits)	Cik stundas nedēļā ir iespējams veltīt vienam ieslodzītajam?	Cik stundas nedēļā varētu veltīt vienam ieslodzītajam, ja būtu aizpildītas vietas?
Liepājas cietums	0,25	0	0,07	0,07
Rīgas Centrālcietums	1,5	0,5	0,07	0,09
Ilūciema cietums	0,25	0,25	0,05	0,11
Jēkabpils cietums	0	0	0	0

Ieslodzījuma vieta	Psihiatri (esošie, skaits)	Psihiatri (neaizpildītās vakances, skaits)	Cik stundas nedēļā ir iespējams veltīt vienam ieslodzītajam?	Cik stundas nedēļā varētu veltīt vienam ieslodzītajam, ja būtu aizpildītas vietas?
Daugavgrīvas cietums	1	0	0,04	0,04
Valmieras cietums	0	0,5	0	0,09
Cēsu AIE	0,25	0	0,34	0,34
Olaines cietums (Latvijas Cietumu slimnīca)	1	0	0,25	0,25
Jelgavas cietums	0,25	0,25	0,03	0,07

Avots: IeVP iekšējie materiāli

Balstoties uz 8. tabulas datiem, var secināt, ka psihiatru trūkums nav tik izteikts kā psihologu un resocializācijas darbinieku gadījumā, jo vakantas vietas ir tikai 4 ieslodzījuma vietās, turklāt tās nav pat pilnas slodzes amata vietas. Valmieras cietumā un Jēkabpils cietumā nav pieejams neviens psihiatrs, taču interesanti ir tas, ka Jēkabpils cietumā nav nevienas neaizpildītās psihiatra vakances. Mazāks psihiatru pieprasījums, visticamāk, ir saistīts ar to, ka psihiatri galvenokārt strādā ar tiem ieslodzītajiem, kuriem ir diagnosticēti garīga rakstura traucējumi, vai tiem, kuriem ir izteikta nepieciešamība pēc psihiatra palīdzības. Atsaucoties uz to, ka IeVP neapkopo statistiku par ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem, tad nav iespējams noteikt to, cik un kurās ieslodzījuma vietās būtu nepieciešams papildus atbalsts no psihiatru puses, kas arī varētu būt izskaidrojums tam, kāpēc Jēkabpils cietumā, pēc IeVP datiem, nav nepieciešams neviens psihiatrs.

9. tabula. Narkologu institucionālā kapacitāte uz 2024. gada 31. decembri.

Ieslodzījuma vieta	Narkologi (esošie, skaits)	Narkologi (neaizpildītās vakances, skaits)	Cik stundas nedēļā ir iespējams veltīt vienam ieslodzītajam?	Cik stundas nedēļā varētu veltīt vienam ieslodzītajam, ja būtu aizpildītas vietas?
Liepājas cietums	0	0	0	0
Rīgas Centrālcietums	0	0	0	0
Ilgūciema cietums	0	0,25	0	0,05
Jēkabpils cietums	0	0	0	0
Daugavgrīvas cietums	0,5	1	0,02	0,06
Valmieras cietums	0	0	0	0
Cēsu AIE	0	0	0	0
Olaines cietums (Latvijas Cietumu slimnīca)	0,5	0,5	0,13	0,25
Jelgavas cietums	0	0	0	0

Avots: IeVP iekšējie materiāli

9. tabulas dati norāda, ka ar narkologu institucionālā kapacitāte ir līdzīga kā ar psihiatru gadījumā, jo konkrēto speciālistu palīdzība ir nepieciešama tikai atsevišķos gadījumos, kad ieslodzītajiem ir noteikta diagnoze. Uz 2024. gada 31. decembri narkologi bija pieejami vien Daugavgrīvas cietumā un Olaines cietumā, savukārt atvērtas vakances uz narkologa vietām ir Ilģuciema cietumā, Daugavgrīvas cietumā un Olaines cietumā. No kā var secināt, ka viskritiskākā situācija ar narkologu pieejamību šobrīd ir tieši Ilģuciema cietumā, jo nav pieejams neviens speciālists, taču atvērtā vakance norāda uz tā nepieciešamību.

Kopumā izvērtējot institucionālo kapacitāti, viskritiskākā situācija ir novērojama Liepājas cietumā, Valmieras cietumā un Ilģuciema cietumā, kur trūkst konkrētu speciālistu un šobrīd nav nodrošināta to pieejamība.

Psihologiskais atbalsts sniedz palīdzību risināt daudzveidīgas problēmas un grūtības, ar ko saskaras ieslodzītie. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka IeVP neapkopo datus par mātēm ar bērniem sniegtajām psiholoģiskās palīdzības aktivitātēm, kā arī par personām ar psihiska rakstura traucējumiem un grūtībām sniegtajām psiholoģiskās palīdzības aktivitātēm.

Savukārt 10. tabulā ir redzams kopējais ieslodzīto skaits pa vecuma grupām, kuri izmantoja iespēju piedalīties psiholoģiskās palīdzības aktivitātēs.

10. tabula. Iesaistīto ieslodzīto skaits, kas piedalījās psiholoģiskās palīdzības aktivitātēs, pa vecuma grupām no 2021. līdz 2024. gadam

Gadi	2021			2022			2023			2024		
	Sieviešu kopskaits	Vīriešu kopskaits	Kopējais skaits	Sieviešu kopskaits	Vīriešu kopskaits	Kopējais skaits	Sieviešu kopskaits	Vīriešu kopskaits	Kopējais skaits	Sieviešu kopskaits	Vīriešu kopskaits	Kopējais skaits
līdz 17	4	32	36	0	32	32	3	44	47	2	47	49
no 18 līdz 25	28	268	296	24	352	376	24	399	423	26	224	250
no 26	401	2164	2565	443	2628	3071	397	2801	3198	404	2170	2574

Avots: LR, IeVP, 2024

Apskatot 10. tabulu, var secināt, ka ļoti daudzi ieslodzītie apmeklē psiholoģiskās palīdzības aktivitātes, kas var liecināt par to, ka ieslodzītie šīs aktivitātes uzskata par noderīgām viņu emocionālās stabilitātes veidošanai un izaugsmei.

Pētījuma ietvaros tika rīkota intervija ar IeVP darbiniekiem par ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem, diagnožu noteikšanu un ārstēšanas iespējām. Balstoties uz saņemto informāciju, var secināt, ka atbalsta pasākumi personām ar garīga rakstura traucējumiem lielākoties ir pielāgoti personu vajadzībām, jo tie notiek individuāli - grupu nodarbības speciālistiem mēdz būt pārāk apgrūtināšas. Ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem ir nodrošinātas psihiatra un psihologa konsultācijas, kā arī sociālie darbinieki palīdz ar ikdienas problēmām, bet kapelāni nodrošina garīgās veselības vajadzības. Ieslodzījuma vietu darbinieki nodrošina iekšējo kārtību ieslodzījuma vietās, lai nerodas konflikta situācijas ieslodzīto vidū, kā arī starp ieslodzītajiem un darbiniekiem.

Lai nodrošinātu datu aizsardzību, informācija par ieslodzīto personu diagnozēm ir pieejama tikai ārstiem. Personas ar garīga rakstura traucējumiem ieslodzījuma vietā netiek atdalītas no pārējiem

ieslodzītajiem, taču tiek ņemtas vērā veselības stāvokļa īpatnības, nodrošinot pēc iespējas efektīvāku izvietošanu ieslodzītajiem.

Ieslodzījuma vietu darbiniekiem, piemēram, uzraugiem, arī var būt nepieciešamas apmācības darbam ar konkrētajām mērķgrupām, lai spētu veiksmīgi komunicēt ar ieslodzītajiem un rast labākos risinājumus konflikta situācijām. Personām ar garīga rakstura traucējumiem arī ir nodrošināta iespēja zvanīt ģimenes locekļiem, sūtīt vēstules un rīkot īslaicīgās satikšanās, lai tiktu uzturēts emocionālais atbalsts un nezaudētas ģimenes saites. Ja personām ir grūtības kādās darbībās vai aktivitātēs, tad darbinieki vienmēr ir gatavi palīdzēt un atbalstīt. Savukārt līdzgaitnieku programmas īstenot ir sarežģīti, jo tikai retais ir gatavs uzņemties kļūt par līdzgaitnieku personai ar garīga rakstura traucējumiem, jo šīs personas ir noslēgtas, trauksmainas un ar dažādām uzvedības problēmām.

Kopumā intervijas rezultāti liecina, ka varētu būt nepieciešamība plašāka psihologa pieejamība personām ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī dažādu individuālo mākslas nodarbību, terapiju pieejamība, lai mazinātu šo personu trauksmi un attīstītu emocionālo noturību. Atsevišķiem ieslodzītajiem arī būtu noderīgas grupu psihoterapijas, lai veicinātu socializēšanās iespējas, kā arī tiem ieslodzītajiem, kuriem tā ir pirmā soda izciešanas reize, nodrošināt papildus programmas trauksmes mazināšanas nolūkos.

Papildus arī tika īstenota intervija ar IeVP darbiniekiem par ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumu robežstāvokļiem. Šīs intervijas mērķis bija noskaidrot, kādi preventīvie pasākumi tiek veikti vai būtu jāveic, lai novērstu šo personu garīgās veselības pasliktināšanos. Resocializācijas darbinieki patstāvīgi ir tiesīgi konstatēt garīgo traucējumu robežstāvokļus ieslodzītajiem, taču ir nepieciešamas papildus apmācības vai informācija darbiniekiem, lai tiktu efektīvāk noteikti robežstāvokļi ieslodzītajiem. Pastāvot dažādiem praktiska rakstura izaicinājumiem, var būt situācijas, kad darbinieki ne vienmēr ir gatavi veikt šāda veida atzīmi RVN instrumentā ņemot vērā, ka resocializācijas darbiniekiem trūkst zināšanu un izpratnes par robežstāvokļiem, līdz ar to, lai būtu iespējams konstatēt garīga rakstura traucējumus ieslodzītajam būtu nepieciešama sadarbība starp resocializācijas darbiniekiem, psihologiem un psihiatriem, lai RVN instrumentā atzīme tiktu veikta korekti.

Tāpat kā tika minēts iepriekšējās intervijās – resursu trūkums ir viens no aktuālākajiem jautājumiem ieslodzīto resocializācijas procesa uzlabošanai. Piemēram, dažos cietumos trūkst psihologu, psihiatru, narkologu vai citu speciālistu. Šobrīd, protams, tiek ieguldīti resursi tik, cik tie ir pieejami, taču IeVP darbinieki izsaka viedokli, ka garīgo traucējumu robežstāvokļu ārstēšanai būtu noderīgas arī dažādas papildus terapijas, piemēram, smilšu terapija, mākslas terapija, sensoru un interaktīvo tehnoloģiju izmantošana u.c. Ieslodzītajiem ir pieejamas anonīmo alkoholiķu un narkomānu programmas, kā arī Olaines cietuma Atkarīgo centrā ir pieejamas resocializācijas programmas “Atlantis” un “Pathfinder” (SPKC, 2023), taču visu programmu pieejamība ir atkarīga no resursiem un ieslodzīto vēlmēs tajās iesaistīties.

3.1.2.1. Ieslodzīto, kuri cieš no garīga rakstura traucējumiem, izvērtēšana un raksturošana, tai skaitā ārvalstu pieredzes un metodikas resocializācijas plāna piemērošanai personām ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšana

3.1.2.1.1. Lielbritānija

Lielbritānijā visas ieslodzījuma vietas, uzņemot ieslodzīto, veic medicīnisko pārbaudi. Ieslodzītā persona tiek iztaujāta par viņa medicīnās vēsturi, ārstēšanu, atkarībām un psiholoģisko stāvokli. Nākamo septiņu dienu laikā pēc uzņemšanas tiek veikta otra medicīniskā pārbaude, ko veic cits speciālists (Prison Insider, 2024). Gadījumos, ja tiek konstatēti smagi garīgie rakstura traucējumi, tad ieslodzīto savas drošības labad var pārvietot uz drošu psihiatrisko slimnīcu. Tas notiek tikai tad, ja viņi atbilst noteiktiem

Garīgās veselības likuma nosacījumiem. Kad ieslodzītajam kļūst labāk, viņš atgriežas cietumā (HM Prison & Probation Service, *Vulnerable prisoners*).

Lielbritānijā četri no 10 ieslodzītajiem apgalvo, ka viņiem ir garīga rakstura veselības problēmas vai viņu labklājības līmenis netiek nodrošināts. Nacionālie avoti vēsta, ka ieslodzītajiem ir lielāka iespēja piedzīvot garīgas veselības problēmas, nekā personām atrodoties ikdienas sabiedrībā. Cietumos liela daļa ieslodzīto nodara sev paškaitējumu, piemēram, Lielbritānijā 2024. gada 3 ceturksnī 20 214 ieslodzītie nodarīja sev pāri (Clark, 2025), kā arī tiek veiktas pašnāvības, Lielbritānijā 2023. gadā tika veiktas 93 pašnāvības (Statista Research Department, 2024). Ņemot vērā, ka liela daļa no ikdienas dzīves ieslodzījuma vietās atrodas zem konstantas ieslodzījuma vietu un personāla kontroles, ieslodzītajiem ir grūtības pārvaldīt savu garīgo veselību.

Balstoties uz ADHD fonda ziņojumu, vienam no četriem ieslodzītajiem Lielbritānijā ir uzmanības deficīta un hiperaktivitātes sindroms ar vai bez hiperaktivitātes. Publikācijā tiek apgalvots, ka, ja ieslodzījuma vietās tiktu pienācīgi identificēti un atzīti šie traucējumi, tad varētu samazināt noziedzības līmeni par 32% vīriešu un par 41% sieviešu vidū. Fonda speciālisti iesaka ieslodzījuma vietām sistemātiski pārbaudīt, vai jaunajiem ieslodzītajiem nepiemīt ADHD raksturiezīmes (Takeda, 2022).

Cietumā izšķir primāro veselības palīdzību un sekundāro palīdzību. Primāra palīdzība ir ģimenes ārsts un var palīdzēt ar mazāk nopietniem garīgās veselības stāvokļiem, kā viegla līdz mērena trauksme vai depresija. Dažās ieslodzījuma vietās ir psiholoģiskās terapijas, kuru laikā tiek piedāvātas sarunu terapijas, kas parasti palīdz ieslodzītajiem ar trauksmi vai depresiju, taču tie ir noderīgi arī citiem garīgās veselības stāvokļiem. Sekundārās palīdzības ietvaros ieslodzītais var tikt nosūtīts uz Nacionālās veselības dienesta (no angļu val. *National Health Service*) pakalpojumiem, jo šie pakalpojumi tiek piedāvāti ieslodzītajiem, kuri saskaras ar smagākām garīgās veselības problēmām kā:

- ▶ Smaga depresija vai trauksme;
- ▶ Personības traucējumi;
- ▶ Šizofrēnija;
- ▶ Bipolārie traucējumi.

Šādos gadījumos tiek piesaistīta vesela aprūpes komanda un piedāvā saņemt tādu pakalpojumu kā:

- ▶ Kognitīvo uzvedības terapiju;
- ▶ Palīdzību stresa un trauksmes pārvaldīšanā;
- ▶ Palīdzību paškaitējuma pārvaldīšanā;
- ▶ Palīdzību pašnāvniecisku domu vai sajūtu pārvaldīšanā;
- ▶ Medikamentus;
- ▶ Palīdzību ar simptomiem;
- ▶ Palīdzību aprūpētājiem vai palīdzību, lai novērstu atkārtotu saslimšanu.

Ārstiem ir iespēja noteikt arī duālo diagnozi, piemēram, gadījumos, kad ir gan garīgās veselības traucējumi, gan problēmas ar vielu lietošanu. Dažos cietumos ir specializētas dubultās diagnozes komandas, ja nav dubultās diagnozes komandas, garīgās veselības un vielu lietošanas komandas savā starpā sadarbojas.

Personas, kuras cieš no kādu vielu lietošanas atkarības, tiek pārbaudītas 5 dienu laikā pēc uzņemšanas ieslodzījuma vietā. Šos ieslodzītos mēdz pārvietot uz īpašo nodaļu, ja uz to brīdi tā ir pieejama, taču ieslodzītos ar vielu atkarībām nepārvieto uz vispārējām psihiatriskajām slimnīcām. Lielākajā daļā Lielbritānijas ieslodzījuma vietu tiek piedāvāta nikotīna un opiātu terapijas un aizstājēji (Prison Insider, 2024).

Lielbritānijā, nonākot ieslodzījuma vietā, apcietināto intervē veselības aprūpes speciālists, lai noskaidrotu garīgās veselības stāvokli. Ieslodzījuma vietā to mēdz dēvēt par veselības pārbaudi jeb pirmās pakāpes veselības pārbaudi. Novērtējumu veic pirms ieslodzītais tiek aizvests tālāk uz ieslodzījuma kameru. Šīs intervijas gaitā tiek uzdoti sekojoši jautājumi par:

- ▶ Garīgo veselību;
- ▶ Fizisko veselību;
- ▶ Vai tiek lietotas apreibinošas un narkotiskas vielas;
- ▶ Vai persona sev ir nodarījusi kaitējumus, kā arī vai pagātnē ir bijuši šādi incidenti;
- ▶ Vai personai ir pašnāvnieciskas domas, vai tādas ir piedzīvotas pagātnē.

Pārbaudes beigās ieslodzītais tiek arī informēts par to, kā turpmāk nepieciešamības gadījumā sazināties ar veselības aprūpes speciālistu vai ģimenes ārstu. Papildus ieslodzījuma vietā tiek organizēts, ka ģimenes ārsta medicīniskie dokumenti tiek nosūtīti cietuma medicīniskās aprūpes komandai, nodrošinot atbilstošu veselības aprūpi ieslodzījuma vietā.

Ja personai pirms nokļūšanas ieslodzījuma vietā tika nodrošināta aprūpe un atbalsts no sociālajiem dienestiem, piemēram, palīdzība ēst gatavošanā, apģērbšanā un rēķinu apmaksā, vietējā pašvaldība, kurā atrodas ieslodzījuma vieta, ir atbildīga par šādu pakalpojumu turpināšanu cietumā. Cietuma pārvalde paziņo pašvaldībai, kad ierodas persona ar iepriekšminētajām vajadzībām, un vietējai pašvaldībai ir ieslodzītajam jānodrošina šis pakalpojums.

Septiņu dienu laikā pēc adaptācijas ieslodzījuma vietā, personai tiek veikta pilnā veselības pārbaude, ko dēvē arī par otrā posma pārbaudi. Pārbaudes laikā darbinieki intervē personu par tās labsajūtu, vispārējo veselību, kā arī tiek noskaidrots, vai atbalsts, kas tika identificēts pirmā posma pārbaudē, tiek saņemts. Ja persona lieto medikamentus, tad tos var ņemt līdzī uz ieslodzījuma vietu, taču pirms ārsta pārbaudes tie nevar tikt ņemti līdzī uz ieslodzījuma kameru. Veselības aprūpes personāls ir tiesīgs izlemt, vai persona var paturēt savus medikamentus un lietot tos pats, vai arī zāļu lietošanai ir jābūt uzraudzītai no ārstu personāla. Tas viss ir atkarīgs no tā, kādi medikamenti tiek lietoti un kāda veida slimība ir diagnosticēta (Rethink Mental Illness, 2022).

Jebkurā brīdī, ja cietuma drošības komanda (personas, kuras uzrauga, lai ieslodzītie būtu drošībā) saskata paškaitējuma vai pašnāvības risku, viņi var aizpildīt veidlapu, kuru nodod vadītājam un vienas stundas intervālā šai personai ir jāuzsāk palīdzības īstenošanas process. Psihiatrs var uzraudzīt ieslodzītā veselību un medikamentus. Saskaņā ar Garīgās veselības likumu 1983, psihiatrs var nozīmēt arī ārstēšanos slimnīcā. Pēc ārstēšanās slimnīcā, kad pacientam ir uzlabojies veselības stāvoklis, viņš tiek nosūtīts atpakaļ uz ieslodzījuma vietu (UK Public General Acts. Mental Health Act 1983).

Papildus veselības aprūpes pakalpojumiem tiek nodrošinātas arī dažādas atbalsta programmas:

- ▶ Programma *Listener* – šī ir vienaudžu atbalsta programma, kuras mērķis ir samazināt pašnāvību un paškaitējumu gadījumus. Šajā programmā netiek sniegtas konsultācijas, taču tajā piedalās ieslodzītie vienaudži kā konfidenciāla atbalsta grupa. Vadītāji šīm grupām tiek speciāli atlasīti un apmācīti.
- ▶ *Insiders* - Daži ieslodzītie tiek apmācīti kā *Insiders*. Viņi sniedz pamata informāciju un atbalstu jauniešiem ieslodzītajiem. Pirmās dienas cietumā var būt ļoti grūtas, un *Insiders* var palīdzēt jauniešiem ieslodzītajiem justies labāk.
- ▶ *Samarieši* – šīs ir personas, kuru palīdzība ir pieejama visu diennakti. Šai līnijai ieslodzījuma vietās ir iespēja zvanīt bez maksas. Samarieši ir kā emocionālais atbalsts, kuri arī spēj uzklaustīt ieslodzītos. Ja kādā no ieslodzījuma vietām netiek piedāvāta *Listener* programma, ieslodzītajiem ir iespēja lūgt, lai tos apmeklētu kāds no Samariešu brīvprātīgajiem.

Arī pēc atbrīvošanas personām ir iespēja saņemt garīgās veselības un sociālo pakalpojumu atbalstu bez maksas saskaņā ar Garīgās veselības likumu 1983.

Ieslodzīto ģimenēm, kuri uztraucas par ieslodzīto garīgās veselības stāvokli, ir pieejama parauga vēstule, kurā ģimene var informēt ieslodzījuma vietas veselības aprūpes vadītāju vai cietuma vadītāju. Kā arī ģimenēm ir pieejama Ieslodzīto ģimeņu palīdzības zvanu līnija, lai saņemtu padomu vai konsultāciju (Rethink Mental Illness, 2022).

3.1.2.1.2. Vācija

Vācijā cietumu veselības aprūpi uzrauga Tieslietu ministrija. Federālie likumi neparedz nekādu garīgās veselības aprūpi cietumos, un ir būtiskas atšķirības starp reģioniem un iestādēm. Ievērojama daļa ieslodzīto Vācijā cieš no garīgās veselības traucējumiem. Pētījumi liecina, ka garīgās veselības problēmas, piemēram, depresija, trauksme, šizofrēnija un vielu lietošanas traucējumi ir ļoti izplatītas ieslodzīto vidū.

Personas, kuras cieš no garīga rakstura traucējumiem vai atkarības, kad ir izdarījušas noziegumu, vispirms tiek nozīmētas ārstēšanās pasākumiem un tikai pēc tam tiek ievietotas ieslodzījuma vietā. Ir vērts atzīmēt, ka Vācijā ir arī Tiesu psihiatrijas slimnīcas (no ang.val. *Forensic hospitals*), kuras nodrošina psihiatrijas un psihoterapijas aprūpes pakalpojumus. 2017.gadā Tiesu psihiatrijas slimnīcās kopā atradās gandrīz 6300 personas. Šīs nodaļas uzņem ieslodzītos, kuri ir krīzes situācijās vai rada pašnāvības risku. Vispārējās psihiatrijas slimnīcas arī uzņem ieslodzītos ārkārtas situācijās. Pastāv divu veidu Tiesu psihiatrijas slimnīcas: vienas garīgi slimajiem un otras cilvēkiem ar atkarībām. Dažas slimnīcas uzņem arī abas grupas.

Vācijas tiesību aktos ir noteikts, ka personai, kurai nodarījuma izdarīšanas brīdī ir garīga rakstura traucējumi, ir jāiziet piespiedu ārstēšana, ko sauc par preventīvo pasākumu. Šis pasākuma veids ir jānošķir no soda. Šādu personu uzņemšanai ir paredzētas tiesu psihiatriskās slimnīcas. Šīs iestādes pārrauga federālās zemes. Dažas no tām ir daļa no vispārējiem slimnīcu kompleksiem, bet citas ir patstāvīgas iestādes. Brīvības atņemšanas sodu var papildināt ar preventīvu pasākumu. Personas, kas izcieš abus sodus, pirms ieslodzījuma ievieto tiesu psihiatriskajās slimnīcās. Personas, kurām piespriesti preventīvie pasākumi, var ievietot vispārējās psihiatriskajās slimnīcās, ja tiesu psihiatriskajās slimnīcās nav pietiekami daudz vietas. Šāda situācija ir samērā reti sastopama.

Ierodoties ieslodzījuma vietā, vispārējais ārsts vai medmāsa ieslodzītajam veic izmeklēšanu 24 stundu laikā pēc ieslodzīšanas. Ārsts novērtē pašnāvības risku un atkarības klātbūtni un nodod šo informāciju cietuma psihologam vai psihiatram, ja tas tiek uzskatīts par nepieciešamu. Vācijā visiem ieslodzītajiem ir pieejama ambulatorā psihiatrijas aprūpe ieslodzījuma vietās, kura tiek nodrošināta no piesaistītajiem speciālistiem. Ieslodzījuma vietās medicīnas personāls sastāv no psihologiem, pedagogiem un sociālajiem darbiniekiem. Mākslas terapija, ergoterapija un nodarbinātības rehabilitācijas – ieslodzījuma vietā tiek piedāvātas kā palīdzība rehabilitācijā un recidīva novēršanā.

Katram ieslodzītajam pēc diagnozes tiek sastādīts individuālais ārstēšanās plāns. Ārstēšanās plāns var ietvert gan farmakoterapiju, gan psihoterapiju. Grupas, sporta un izglītības terapijas tiek piedāvātas regulāri. Īpaši programmas tiek plānotas pacientiem, kuri izdarījuši seksuālus noziedzīgus nodarījumus, reizēm sevī ietverot pat ķīmisko kastrāciju, kā arī ir pieejama ķirurģiska kastrācija.

Vācijas ieslodzījuma vietās ir pieejamas arī sociālterapeitiskās korekcijas nodaļas, kas nodrošina psiholoģisko un terapeitisko ārstēšanu ieslodzītajiem, kas notiesāti par dzimumnoziegumiem vai smagiem miesas bojājumiem. Šajās nodaļās galvenokārt darbojas psihologi, pedagogi un sociālie darbinieki (Prison Insider, 2024).

Savukārt, cietuma apsargiem tiek nodrošināti psiholoģijas un kriminoloģijas apmācības kursi, kas tiek papildināti ar praktiskām iemaņām. Veicot savus darba pienākumus, viņi var turpināt papildu psiholoģijas apmācību, ko nodrošina asociācijas. Piemēram, Grünstadt ieslodzījuma vietā apsargi tiek apmācīti ieslodzīto ar garīgās veselības traucējumiem vai pašnāvības riska pārvaldībā.

Vācijā ieslodzītos, kas cieš no atkarībām, var ievietot detoksikācijas centros. Sešās federālajās zemēs dažos cietumos tiek nodrošināta visaptveroša atkarību ārstēšana. Visiem cietumiem ir pienākums piedāvāt metadona aizstājterapiju. To nodrošina cietuma darbinieki medicīnas personāla un sociālo darbinieku uzraudzībā. Lielākā daļa pacientu saņem vienu detoksikācijas kursu ar substitūcijas ārstēšanu. Tikai nelielai daļai ieslodzīto ar atkarībām ārstēšana ir pieejama ilgāk nekā sešus mēnešus.

Federālā narkotiku kontroles komisāre Marlēna Mortlere (no angļu val. *Marlene Mortler*) ir paudusi nožēlu, ka ieslodzītajiem ne vienmēr ir pieejams opiātu aizstājterapija - metadons. Puse no Bavārijas cietumiem nenodrošina heroīna atkarības ārstēšanu. Apgrūtinātā piekļuve aizstājterapijai veicina narkotiku melno tirgu cietumos un palielina inficēšanās risku no lietotām šļircēm. Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2016. gadā atteikumu atkarīgam ieslodzītajam nodrošināt aizstājterapiju raksturoja kā “necilvēcīgu izturēšanos” (Prison Insider, 2024).

Pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas bijušie ieslodzītie var tikt pakļauti sociālajai un juridiskajai uzraudzībai. Uzraudzība var būt saistīta gan ar psihiatrijas, psihoterapijas vai sociterapijas turpmāko aprūpi. Tiesnesis var noteikt turpmāko aprūpi pie ārsta vai terapeita kabinetā, vai ambulatorajā tiesu medicīnas aprūpes centrā, kā arī tiesnesis var uzlikt ārstēšanas rīkojumu, taču šāds pasākums ir piemērojams tikai bijušajiem ieslodzītajiem, kas tiek uzskatīti par bīstamiem (Prison Insider, 2022).

Ja iestādē trūkst kvalificētu medicīnas darbinieku vai ir nepieciešamas specifiskas iekārtas izmeklējumu veikšanai, var tikt apsvērta speciālā ārstēšana no ārējā ārsta vai ārēji piesaistīta ārsta. Ieslodzītajiem nav tiesības izvēlēties speciālistu, šādu speciālistu ieslodzījuma vieta nozīmē pati (Marek, Töpfer, 2024).

Spīdzināšanas novēršanas valsts aģentūra (no angļu val. *National Agency for the Prevention of Torture* jeb *NPM*) norādīja, ka 2021. gadā viens ieslodzītais vairāk nekā gadu atradās izolatorā ieslodzījuma vietā Bautzen (Saksijā), jo viņš bija psihiski slims un viņam trūka izpratnes par šo slimību. Ieslodzīto nevarēja pārvietot uz Leipcigas cietuma slimnīcu, jo tajā trūka brīvu vietu. Līdzīgus gadījumus NPM konstatēja arī Švalmšates (Hesene) labošanas iestādē. 2023. gadā kāds bijušais ieslodzītais nosodījis psiholoģiskās aprūpes trūkumus Heimsheimas (Bādene-Virtembergas) labošanas iestādē. Viņš pauž nožēlu par psiholoģisko interviju trūkumu un apgalvo, ka sociālais dienests ir pārslogots. Iestādes vadība šos apgalvojumus noliedz, norādot, ka seši psihologi un vienpadsmit sociālie darbinieki, kas norīkoti darbā šajā iestādē, “pienācīgi rūpējas par ieslodzīto labklājību” (National Agency for the Prevention of Torture, 2022, 2021, 2020).

3.1.2.2. *IeVP viedoklis par nepieciešamajām speciālistu konsultācijām, terapijas pasākumiem, aktivitātēm un atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem ar garīgās veselības robežstāvokļiem, lai veicinātu atbalstu veselīgam dzīvesveidam un sekmētu iesaisti resocializācijas procesā, tostarp arī ģimenes attiecību stiprināšanā*

Lai iegūtu IeVP viedokli, pētījuma gaitā tika veiktas intervijas ar darbiniekiem. Interviju laikā tika atklāts, ka, izstrādājot resocializācijas programmas ieslodzītajiem senioriem un personām ar garīgās veselības robežstāvokļiem, ir būtiski ņemt vērā šo personu vēlmes un intereses, kā arī pielāgot aktivitātes atbilstoši ieslodzīto veselības stāvoklim un spējām. Tomēr šis process ne vienmēr ir iespējams, jo bieži vien paši ieslodzītie nav vērsti uz komunikāciju, kas apgrūtinā programmu izstrādi un īstenošanu.

Viena no nozīmīgākajām problēmām šobrīd ir psihiatru, narkologu, psihologu un medikamentu trūkums ieslodzījuma vietās. Šie resursi ir īpaši nepieciešami tieši ieslodzītajiem senioriem un personām ar garīga un psihiska rakstura traucējumiem, jo viņiem ir specifiskas vajadzības, kas prasa profesionālu atbalstu.

Reģionu ieslodzījuma vietas saskaras ar vislielākajām grūtībām, jo zemāka iedzīvotāju skaita dēļ samazinās iespējas atrast speciālistus, kas būtu gatavi strādāt ieslodzījuma vietās šādā vidē.

Neformālā izglītība ir viena no jomām, kas stimulē ieslodzīto radošo domāšanu un uzlabo emocionālo stāvokli. Tomēr reģionu ieslodzījuma vietās ir novērojama nepietiekama brīvprātīgo iesaiste un motivācija vadīt programmas un/vai pasākumus. Attiecībā uz atbalsta pasākumiem bijušajiem ieslodzītajiem tika apspriesta nepieciešamība pēc līdzgaitnieku programmas, kā arī pašvaldību iesaistes nozīme, īpaši attiecībā uz senioru izmitināšanu pēc soda izciešanas termiņa beigām. Šobrīd kā aktuālākā problēma tika identificētas ierobežotās iespējas nodrošināt vietas pansionātos vai citās sociālās aprūpes iestādēs, kas savukārt apgrūtinā bijušo ieslodzīto reintegrāciju sabiedrībā. Turklāt bijušie ieslodzītie seniori un personas ar garīgās veselības robežstāvokļiem bieži vien nespēj patstāvīgi rast atbalstu ikdienas gaitām un dažkārt nav informēti par pieejamajām iespējām.

Papildus visām grūtībām, ar kurām saskaras paši ieslodzītie, arī darbinieku apmācības nepieciešamība darbā ar ieslodzītajiem senioriem un personām ar garīga un psihiska rakstura traucējumiem. Šai mērķgrupai bieži ir nepieciešama individuāla pieeja, taču esošais ieslodzījuma vietu personāls nav pietiekami kvalificēts, lai sniegtu atbilstošu atbalstu. Zināšanu trūkums un ilgās apmācību gaidīšanas laiki var novest pie darbinieku izdegšanas un augstas darbinieku mainības, kas vēl vairāk apgrūtinā resocializācijas procesu.

3.1.3. Latvijas ieslodzījuma vietu sistēmas iespēju analīze resocializācijas interesēm pakārtotu individuālo sabiedrības atbalstu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem, stiprināšana

Individuālais atbalsts ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem ir būtisks personas emocionālajā un sociālajā labklājības nodrošināšanā. Ieslodzītajiem, kuriem nav saiknes un komunikācijas ar ģimenes locekļiem bieži vien trūkst emocionālais atbalsts, saiknes ar ārpusauli, kas var ietekmēt ieslodzīto garīgās veselības stāvokli un resocializācijas iespējas. Ieslodzītajiem bez ģimenes locekļu atbalsta izaicinājums ir arī finansiālā palīdzība. Cietuma sistēmas darbojas, nodrošinot pašas nepieciešamākas lietas, taču, ja ir nepieciešamas papildus higiēnas preces, pastmarkas u.c. preces, pakalpojumi, ko var nopirkt ieslodzījuma vietas veikalā, ir spiesti paļauties uz cietuma darbiem. Sevišķi smagi tas ir maznodrošinātajiem, trūcīgajiem ieslodzītajiem, kuri no ieslodzījuma vietas iznāk ārā tikai ar pašu minimumu jeb naudu autobusa biļetei. Ieslodzītajiem bez ģimenes ir jāpaļaujas uz citiem atbalsta avotiem, kā piemēram:

- ▶ **Cietuma biedru atbalsts:** ieslodzītie, esot ieslodzījumā, izveido savu cietuma ģimeni, lai palīdzētu orientēties sistēmā un saņemtu atbalstu;
- ▶ **Reliģiskās grupas un brīvprātīgie:** ieslodzījuma vietas ļauj reliģiskām grupām un NVO nodrošināt mentoringu, konsultācijas ieslodzītajiem bez ģimenes;
- ▶ **Programmas trūcīgiem ieslodzītajiem:** praksē ir ieslodzījuma vietas, kur ir specializētas programmas trūcīgiem ieslodzītajiem, nodrošinot viņiem pamata higiēnas preces, rakstīšanas materiālus, pastmarkas u.c. materiālus katru mēnesi;
- ▶ **Cietuma bibliotēka un izglītības programmas:** pieeja grāmatām un izglītības programmas nodrošina ieslodzītajiem gan izklaidi, izglītību, gan arī nodarbinātības iespējas pēc atbrīvojuma no ieslodzījuma vietas.

Pētījumos tiek minēts, ka NVO un brīvprātīgo programmas spēlē lielu lomu, lai samazinātu recidīvismu un palīdzētu ieslodzītajiem bez ģimenes atbalsta integrēties sabiedrībā. Palīdzība tiek nodrošināta, piedāvājot mentoringu, mājokļa meklēšanas palīdzību un emocionālo atbalstu. Programmas, kas piesaista ieslodzītos ar vēstuldraugiem, sociālajiem darbiniekiem un mentoriem, var nodrošināt zināmu līmeņa saikni, pat tiem, kuriem nav ģimenes (InmateAid, 2025).

Pārvarēt krīzes stāvokļus palīdz komunikācija ar tuvu cilvēku. Tuva cilvēka atbalsts palīdz ieslodzītajiem stiprināt pārliecību, ka viņi tiek gaidīti sabiedrībā. Latvijas ieslodzījuma vietās šādiem ieslodzītajiem tiek nodrošinātas tādas iespējas kā reliģisko grupu un brīvprātīgo iesaiste, kas palīdz nodrošināt emocionālo atbalstu un konsultācijas. Personām ir nepieciešams ne tikai emocionāls atbalsts, bet arī praktisks, piemēram, norēķina konta atvēršana, veselības aprūpe, pabalstu saņemšana, personas apliecinājošu dokumentu noformēšana un citi praktiski darbi, kas var radīt neērtības. Latvijas ieslodzījuma vietās tiek nodrošināta piekļuve dažādām resocializācijas programmām, kas palīdz ieslodzītajiem sagatavoties dzīvei pēc atbrīvošanas. Tiek piedāvātas arī psiholoģiskas konsultācijas, kas palīdz pārvarēt emocionālos izaicinājumus. Arī 2025.gada ESF+ projekta ietvaros “Atbalsts probācijas klientu resocializācijai” probācijas klientiem tiks nodrošināti psiholoģiskā atbalsta pasākumi, kā psihologs, psihoterapeits, konsultācijas pie narkologiem un juridiskās formas konsultācijas (LR, Tieslietu ministrija, 2025).

Latvijā, sadarbībā ar brīvprātīgajiem, tiek organizēta arī ieslodzīto līdzgaitniecība, kurai var pieteikties jebkurš brīvprātīgais, taču līdzgaitnieki šobrīd nav pieejami visiem ieslodzītajiem, jo šī programma tiek nodrošināta tikai atsevišķām ieslodzīto grupām. Līdzgaitniekam ir jāapgūst līdzgaitnieka apmācību programma un ir aktīvi jāsadarbojas ar VPD. Ar savu atrašanos blakus līdzgaitnieks palīdz aizbilstamajam risināt dažādus praktiskus jautājumus, veicina pozitīvi pavadīt brīvo laiku un saskatīt dzīvē jaunas iespējas. Līdzgaitnieks var aizstāt negatīvi ietekmējošu draugu un paziņu ietekmi, sniegt pozitīvu uzvedības piemēru (LR, Valsts probācijas dienests, 2020 un LR, Valsts probācijas dienests, Buklets).

Pētījuma laikā tika organizēta diskusija ar dažādu pašvaldību sociālajiem dienestiem un NVO par dzīvesvietas nodrošināšanu, mentoru programmu, finansējumu, informēšanas pasākumiem, psiholoģisko atbalstu un citiem atbalsta veidiem ieslodzītajiem soda izciešanas laikā un pēc soda izciešanas termiņa beigām.

Visbiežāk SD spēj nodrošināt patversmes, naktsmājas un sociālos dzīvokļus, informējot par pakalpojumu pieejamību konkrētajās pašvaldībās, tām personām, kas ir tikko atbrīvojušās no ieslodzījuma vietas, tomēr ir daudzi gadījumi, kad bijušie ieslodzītie paši nevēlas interesēties par šādām iespējām vai nezina par tām. Šīs patversmes, protams, bijušajiem ieslodzītajiem ir īstermiņa risinājums jeb “pārejas posms” pirms pilnīgas atgriešanās sabiedrībā vai atgriešanās ieslodzījuma vietā. SD sadarbojas ar VPD, informējot to par bijušo ieslodzīto atrašanās vietu, kad tiek piešķirta dzīvesvieta vai bijušais ieslodzītais atrodas patversmē. Kā vienu no problēmām var atzīmēt informācijas trūkumu par ieslodzīto dzīvesvietu situāciju pirms ieslodzījuma, jo tiem ieslodzītajiem, kuriem nav ģimenes vai kuri neuztur kontaktus ar ģimeni, veidojas parādi par dzīvesvietu, tāpēc pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas bijušajiem ieslodzītajiem vairs nav kur atgriezties. Ja SD būtu informēti par ieslodzīto dzīvesvietām pirms ieslodzījuma, tad būtu iespēja laicīgi sakārtot administratīvos jautājumus, lai saglabātu šīs dzīvesvietas ieslodzītajiem pēc soda izciešanas beigām. Kas attiecas uz NVO iespējām nodrošināt naktsmājas bijušajiem ieslodzītajiem, tad ne visām NVO ir šīs iespējas, jo dažas NVO uztur tikai dienas centrus, kuros darbojas ar bijušajiem ieslodzītajiem resocializācijas jomā. Finansējuma trūkuma dēļ NVO arī ne vienmēr ir iespēja nodrošināt ēdienreizes šiem bijušajiem ieslodzītajiem, kas vēršas pie organizācijām pēc palīdzības.

Gan NVO pārstāvji, gan SD darbinieki minēja, ka ir nozīmīga brīvprātīgo iesaiste resocializācijas procesos, īpaši tiem ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem. Ņemot vērā, ka liels darbs un resursi ieslodzīto resocializācijas procesos ir jāiegulda arī ieslodzījuma laikā, ne tikai pēc soda izciešanas termiņa beigām, tieši mentori un brīvprātīgie var kļūt par atbalsta personām, iedvesmas avotiem un pat draugiem šiem ieslodzītajiem, kas ir būtiski recidīva riska mazināšanai. Galvenā atziņa attiecībā uz šo ir tāda, ka NVO, brīvprātīgo, mentoru un bijušo ieslodzīto iesaiste ieslodzīto resocializācijas procesos veicina ieslodzīto uzticēšanos un motivāciju, jo liela daļa ieslodzīto valsts un

pašvaldības iestādes uztver skeptiski un neizrāda interesi par to piedāvātajiem pakalpojumiem. Tomēr NVO un brīvprātīgo programmām ir arī dažādi šķēršļi, kas ierobežo to iesaisti ieslodzīto resocializācijā, piemēram, NVO ir liels finansējuma un resursu kapacitātes trūkums, kā rezultātā ir iespēja palīdzēt tikai atsevišķiem ieslodzītajiem, nevis masveidā, savukārt brīvprātīgo uzņemšanas procesā ir liels administratīvais slogs, kas bieži vien attur brīvprātīgos, jo neapmaksāts darbs ar ieslodzītajiem jau ir kā viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc kopumā brīvprātīgo ir tik maz.

Analizējot pieejamo informāciju par brīvprātīgo darbu, ko koordinē IeVP, tad var secināt, ka pārvaldei šī sistēma ir pietiekami sistematizēta, jo brīvprātīgajiem tiek nodrošinātas apmācības, apmaksāti ceļa izdevumi, ēdināšana un citas priekšrocības. Ņemot vērā, ka NVO ir sarežģītāk nodrošināt pievilcīgu brīvprātīgo darbu, būtu vērtīgi paplašināt esošo IeVP brīvprātīgo programmu ar jaunu programmu, kas būtu paredzēta atbalsta personām, kas būtu personas no ieslodzītā tuvākā sociālā loka, piemēram, kaimiņš, draugs paziņa, vai tuvinieks, kas nav ģimenes loceklis un tuvs radnieks, bet spējīgs sniegt emocionālu, praktisku vai informatīvu atbalstu ieslodzītajam ieslodzījuma laikā. Šajā programmā atbalsta persona palīdzētu uzturēt sociālos sakarus, sniegt emocionālu iedrošinājumu vai palīdzēt pārvarēt problēmas, kas saistītas ar ieslodzītā reintegrāciju sabiedrībā. Vēršam uzmanību, ka ieslodzītajiem ir svarīgi, lai atbalsts sāktos jau ieslodzījuma vietā un turpinātos arī pēc atbrīvošanas. Tāpēc ieviešot šāda veida atbalsta personas programmu būtu nepieciešams praktizēt, ka ieslodzīto atbalsta personas nemainās pēc soda izciešanas beigām, bet turpina atbalstīt savu konkrēto ieslodzīto.

Arī psihologi un psihoterapeiti ir ļoti nozīmīgas atbalsta personas ieslodzītajiem, kurām ir jāveic liels darbs ieslodzīto psiholoģiskās veselības stabilizēšanai ieslodzījuma laikā, kā arī, iesaistot ieslodzīto ģimenes locekļus vismaz attālinātos seansos, jānodrošina ģimenes saišu stiprināšana. Diemžēl, kā tika aprakstīts 3.1.2. daļā, ir vērojams ļoti liels speciālistu trūkums, tāpēc uz doto brīdi nav iespējams nodrošināt individuālu un pielāgotu pieeju katram ieslodzītajam.

Saistībā ar informācijas nodrošināšanu ieslodzītajiem par pašvaldību nodrošinātajiem pakalpojumiem SD atzina, ka šī informācija šobrīd tiek pasniegta kā ļoti formāla atbilde, kas ne kuram katram ieslodzītajam paliek atmiņā, ņemot vērā to spiedienu, ko ieslodzītais piedzīvo ieslodzījuma vietā. Šādos gadījumos ir ļoti nozīmīga resocializācijas nodaļas iesaiste, lai palīdzētu un atbalstītu ieslodzītos un bijušos ieslodzītos. Ir bijuši daži gadījumi, kad resocializācijas darbinieki palīdzēja ieslodzītajiem sagatavot pieprasījumus SD, pieminot tās lietas, kas ieslodzītajam pēc soda izciešanas termiņa beigām būs nepieciešamas, lai pilnvērtīgi atgrieztos sabiedrībā. SD darbinieki atzina, ka šādi pieprasījumi ir bijuši ļoti noderīgi palīdzot bijušajam ieslodzītajam, kad tas vēršas pēc atbalsta pie SD. SD norādīja, ka veiksmīgai atbalsta nodrošināšanai ieslodzītajiem, ir nepieciešama cieša sadarbība starp dažādām institūcijām un speciālistiem, kas informē cits citu par katra konkrētā ieslodzītā vajadzībām, interesēm un vēlmēm, lai nodrošinātu pēc iespējas efektīvāku resocializācijas procesu.

3.1.3.1. Informācijas un labās prakses izvērtēšana par Lielbritānijas un Vācijas pieredzi par atbalsta personu lomu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem

3.1.3.1.1. Lielbritānija

Lielbritānijas pieredze attiecībā uz atbalsta personu lomu ieslodzītajiem, kuriem nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem, ir ļoti svarīga tēma, kas skar gan ieslodzīto labklājību, gan viņu sociālās reintegrācijas iespējas. Atbalsta personas, ko bieži dēvē par „mentoriem” vai „atbalsta darbiniekiem”, var būt būtisks resursu un emocionālās palīdzības avots ieslodzītajiem, kuriem trūkst ģimenes atbalsta vai kam ir sarežģītas attiecības ar ģimenes locekļiem.

Mentoru programmas: Lielbritānijā ir izstrādātas mentoru un atbalsta programmas, kas nodrošina emocionālu un praktisku atbalstu ieslodzītajiem. Šīs programmas bieži ir vērstas uz cilvēkiem, kuriem trūkst ciešu kontaktu ar ģimeni vai kuriem ir grūtības komunicēt ar ģimenes locekļiem ārpus

ieslodzījuma. Mentori var palīdzēt ieslodzītajiem pielāgoties cietuma videi, uzlabot viņu emocionālo labklājību un veicināt viņu gatavību veiksmīgai reintegrācijai sabiedrībā pēc atbrīvošanās.

PACT piedāvā dažādas atbalsta programmas ieslodzītajiem, tostarp mentoru un brīvprātīgo programmas. Viņu mērķis ir palīdzēt ieslodzītajiem atjaunot saikni ar sabiedrību un atbalstīt viņus, īpaši tiem, kuriem trūkst ģimenes atbalsta. Mentoru programmas bieži ietver emocionālo atbalstu, palīdzību rehabilitācijā un atgriešanos sabiedrībā pēc atbrīvošanas. Programmas, kuras piedāvā PACT:

- ▶ Individuāls atbalsts un mentorings (no angļu val. *One-to-one support and mentoring*) - PACT nodrošina virkni individuālu kursu, lai atbalstītu pārbaudes laikā esošos cilvēkus, lai viņi varētu sākt jaunu dzīvi. Tiek piedāvāta palīdzība personīgās labklājības uzlabošanā, izglītībā, apmācībās un nodarbinātībā (PACT, *One-to-one support and mentoring*).
- ▶ Tiek piedāvāts speciāls atbalsts sievietēm, lai integrētu viņas sabiedrībā pēc atbrīvošanas. Šis pakalpojums ietver darbu ar ieslodzīto sievieti jau neilgi pirms atbrīvošanas. Pirms atbrīvošanas tiek izrunātas grūtības un pārbaudījumi ar ko varētu saskarties atbrīvotā sievietē un tiek sastādīts darbības plāns sievietei pēc atbrīvošanas. Atbrīvošanas dienā viņas sagaida un atbalsta PACT norīkots darbinieks, kas atbalsta atbrīvoto sievieti palīdzot viņai atrast dzīvesvietu, pieteikties pabalstiem, atrast darba vietu un sakārtot citus dzīves uzsākšanai nepieciešamos darbus (PACT, *Women's resettlement*).

Sociālie darbinieki, psiholoģiskā palīdzība brīvprātīgie: Lielbritānijā ieslodzījuma iestādēs bieži tiek nodrošināta pieeja sociālajiem darbiniekiem un psihologiem, kas strādā ar ieslodzītajiem, kuriem nav ģimenes atbalsta. Šie speciālisti var palīdzēt ieslodzītajiem tikt galā ar izolāciju, uzlabot viņu emocionālo labklājību un palīdzēt izveidot veselīgas attiecības, tostarp ar ģimenes locekļiem, ja iespējams.

Lielbritānijas ieslodzījuma vietu darbinieki ir speciāli apmācīti pamanīt ieslodzītos, kuriem draud apcelšana, pašnāvības risks vai vēlme kaitēt sev pašam. Šādos gadījumos šai ieslodzītajai personai tiek piesaistīts darbinieks, kas par viņu atbild un nodrošinās, ka:

- ▶ tiek jautāts par viņu garīgo veselību, piemēram, vai viņi jūtas nomākti,
- ▶ regulāri saņemts veselības speciālista atbalsts.

Lielākajai daļai cietumu ir arī "Listeners" programmas, kas piedāvā uzticības un emocionālu atbalstu – parasti no ieslodzītajiem.

Viena no Lielbritānijas labdarības organizācijām, kas nodrošina šo "Listeners" programmu ir Samaritans. Samaritans piedāvā emocionālu atbalstu, tostarp mentoru pakalpojumus ieslodzītajiem. Viņu mentoru programmas palīdz cilvēkiem, kas cīnās ar vientulību un izolāciju, sniedzot viņiem emocionālu atbalstu un palīdzot pārvarēt grūtības, kas rodas no ģimenes atbalsta trūkuma. Šīs prakses ietvaros Samaritans apmāca ieslodzītos sniegt emocionālu atbalstu citiem ieslodzītajiem, kļūstot par "Listeners". Šīs labdarības organizācijas brīvprātīgie strādā ar cietuma darbiniekiem, lai atlasītu un apmācītu cilvēkus cietumā, kuri ir izrādījuši interesi kļūt par klausītājiem.

- ▶ Kā tā darbojas: Programma ir veidota tā, ka ieslodzītie, kas izvēlējušies kļūt par "Listeners", tiek apmācīti, lai klausītos un sniegtu emocionālu atbalstu citiem ieslodzītajiem, kas piedzīvo grūtības. Šie „Listeners” ir trenēti, lai palīdzētu citiem ar problēmām, kas var ietvert emocionālo stresu, vientulību vai ģimenes problēmas. Programmas mērķis ir veidot drošu un atbalstošu vidi, kur ieslodzītie var izteikt savas sajūtas un saņemt palīdzību no cilvēkiem, kuriem ir līdzīga pieredze.
- ▶ Ieguvumi no šīs programmas:
 - Ieslodzītie, kuriem ir trūkst atbalsta ārpus cietuma, bieži saskaras ar izolāciju. "Listeners" programma palīdz viņiem justies sadzirdētiem un saprastiem.

- "Listeners" programma arī palīdz samazināt stresu un uzlabot emocionālo veselību, kas var veicināt labāku uzvedību un samazināt recidīvu iespējas.
- Tā arī sniedz ieslodzītajiem iespēju piedalīties pozitīvā lomas maiņā, kļūstot par atbalstu citiem.
- ▶ Programmas priekšrocības:
 - "Listeners" ir apmācīti, lai nodrošinātu atbalstu un nekritiski uzklausītu savus kolēģus, kas bieži vien ir daudz efektīvāk nekā formālas profesionālas konsultācijas, jo ieslodzītajiem ir vieglāk atvērties cilvēkiem, kas ir bijuši līdzīgā situācijā.
 - Šī programma palīdz samazināt cietuma vardarbību, jo ieslodzītie, kuriem ir atbalsts, biežāk spēj tikt galā ar konfliktiem un uzlabot savu uzvedību.
 - Tā arī veicina psiholoģisko labklājību, jo nodrošina, ka katram ieslodzītajam ir pieejams kāds, ar kuru runāt un dalīties ar savām sajūtām.

Cietumu mērķis ir nodrošināt pietiekami daudz klausītāju visu diennakti ikvienam, kam tie ir nepieciešami. Atbalsts tiek sniegts privāti, lai nodrošinātu pilnīgu konfidencialitāti. Konfidencialitātes politika ir tāda pati kā samariešu brīvprātīgajiem. Zinot, ka pakalpojums ir pilnībā privāts, cietumā ieslodzītajiem bieži rodas drosme lūgt palīdzību un runāt par saviem pārdzīvojumiem. Pat pēc tam, kad Klausītājs ir atstājis cietumu, viņa darbam kā Klausītājam ir jāpaliek pilnīgi konfidencialam.

Samaritans "Listeners" programma ir viens no labākajiem piemēriem, kā izveidot "Listeners" programmu cietumā, kas ļauj ieslodzītajiem saņemt emocionālu atbalstu, mazināt stresu un veicināt viņu rehabilitāciju. Tā piedāvā platformu, kur cilvēki var dalīties ar savām problēmām, zinot, ka viņus saprot un klausās, nevis kritizē (Samaritans, *The Listener scheme*).

Telekomunikāciju piekļuve: Daudzos Lielbritānijas cietumos ir pieejamas iespējas, kas palīdz ieslodzītajiem uzturēt kontaktu ar ģimeni, izmantojot telefonus, e-pastu vai video zvanu tehnoloģijas. Tomēr, ja kādam trūkst šāda ģimenes atbalsta, atbalsta personai ir loma palīdzēt izveidot alternatīvas saiknes ar atbalsta tīkliem (piemēram, organizācijām vai draudzīgām sabiedriskajām grupām).

Ieslodzītie var sazināties ar šiem pašiem jau iepriekš pieminētajiem Samaritans un organizēt klātienes tikšanās, lai Samaritans varētu ierasties un atbalstīt šos ieslodzītos, kam ir smagi ieslodzījuma vietā (Samaritans, *Our work in prisons*).

Lielbritānijas cietuma 35. noteikums paredz, ka ieslodzītajiem divas reizes mēnesī ir tiesības uz vienu stundu ilgu apmeklējumu. Vismaz vienam no šiem apmeklējumiem jānotiek nedēļas nogalēs. Uzraugs var uz laiku apturēt šīs tiesības, ja persona ir ievietota izolatorā un ja viņš uzskata, ka to prasa personas uzvedība. Apcietinājumā esošie var saņemt trīs vienas stundas ilgas vizītes nedēļā, tostarp vienu nedēļas nogalē. (HM Prison & Probation Service, *Visit someone in prison* un *Prison Insider*, 2024). Šie noteikumi attiecas ne tikai uz ģimenes locekļiem, bet arī uz mentoriem un atbalsta personām, kas var apmeklēt ieslodzītos.

3.1.3.1.2. Vācija

Vācijā ieslodzītie bez ģimenes var saņemt un meklēt atbalstu pie nevalstiskajām organizācijām. Nevalstiskās organizācijas piedāvā mentoru atbalstu, kā arī atbalstu, kas var palīdzēt ieslodzītajiem atgriezties sabiedrībā.

Mentoru un atbalsta personu programmas: Vācijā ir vairākas organizācijas un cietumu iekšējās struktūras, kas piedāvā mentoru un atbalsta darbinieku programmas. Šīs programmas ir īpaši nozīmīgas, lai palīdzētu ieslodzītajiem pārvarēt emocionālo izolāciju, ja viņiem nav kontakta ar ģimeni vai ir grūtības uzturēt saikni ar ģimenes locekļiem.

- ▶ The Leonhard Mentoring Program - Šī programma sniedz ieslodzītajiem iespēju iegūt profesionālo un ekonomisko kvalifikāciju, atrodoties cietumā, un atbalsta viņus ceļā uz darba dzīvi pēc atbrīvošanas. Mentori, piemēram, kouči vai biznesa plānu eksperti, atbalsta programmas dalībniekus kvalificēties darbam vai vēlāk izveidot savu biznesu ar biznesa ideju (Dr. Blaschka & Netzwerk, *The Leonhard Mentoring Program*).
- ▶ Caritas labdarības organizācija sadarbībā ar Catholic Women's Welfare Service un Catholic Association for Social Services in Germany nodrošina palīdzību un atbalstu ieslodzītajiem ieslodzījuma laikā vai pēc atbrīvošanas (Caritas, 2013).
- ▶ Catholic Association for Social Services in Germany – apmeklē ieslodzītos ieslodzījuma vietā un sniedz dažāda veida palīdzību, sākot ar emocionālo atbalstu un iespējām pēc atbrīvošanas sakārtot dažāda veida jautājumus ar nodarbinātību un dzīvesvietu (Catholic Association for Social Services in Germany, *Assistance for offenders*).

Dažādos biedrības Caritas dienestos un objektos palīdzība likumpārkāpējiem tiek sniegta konsultatīvās un pavadošās palīdzības veidā brīvprātīgi. Tajā iekļauti visi piedāvājumi, kas piemēroti ieslodzīto personīgo prasmju paplašināšanai un nostiprināšanai un viņu dzīves situācijas ilgtspējīgai uzlabošanai. Tā nav saistīta ar tiesas procesu, bet ir orientēta uz palīdzības meklētāja attiecīgo individuālo problēmsituāciju (Catholic Federal Working Group, *Assistance to Offenders*).

Berlīnes cietumos ieslodzītajiem ir pieejami brīvprātīgie asistenti. Šie asistenti ieslodzītajiem veido tiltu uz sabiedrību. Tie ir svarīgi personīgi kontakti, īpaši ieslodzītajiem, kuriem ir maz kontakta ar ģimeni vai tāda nav vispār.

Šie asistenti ieslodzītajiem var būt kā vēstulņu draugi, vai arī ir iespējams organizēt regulāras cietuma vizītes. Ieslodzītajiem brīvākās ieslodzījuma vietās ir iespēja satikties ar šiem asistentiem ārpus cietuma, piemēram, kopā ar asistentu veikt individuālas brīvā laika aktivitātes, piemēram, apmeklēt teātri, sportot vai apmeklēt muzeju. Šie asistenti var piedāvāt savu atbalstu, gatavojoties atbrīvošanai no ieslodzījuma un laikā pēc atbrīvošanas. Papildus asistenti var palīdzēt ar sekojošām aktivitātēm:

- ▶ Mājasdarbu atbalsts,
- ▶ Palīdzība ar pieteikuma vēstulēm,
- ▶ Oficiālo procedūru pavadīšana,
- ▶ Palīdzība dokumentu kārtošanā.

Lai kļūtu par ieslodzītā asistentu ir nepieciešams iziet apmācības. Mērķtiecīga sagatavošanās brīvprātīgajam darbam sniedz ne tikai attiecīgās zināšanas, bet arī dod iespēju apmainīties pieredzē ar profesionāļiem. Tas ļauj pārdomāt savu aktivitātes motivāciju, personīgās prasmes, ierobežojumus un iespējas (Berlin (The official capital portal), *Enforcement assistants*).

Gelzenkirhenes audzināšanas iestāde ieslodzītajiem piedāvā sociālā atbalsta pakalpojumus, kas sevī ietver sekojošus atbalsta rīkus:

- ▶ Ieslodzījuma rezultātā radītā kaitējuma novēršana vai samazināšana,
- ▶ Izvairīšanās no turpmākas aizturēšanas, ja ir izpildīti īpaši nosacījumi,
- ▶ Reintegrācija sakārtotos dzīves apstākļos,
- ▶ Sociālo saišu uzturēšana,
- ▶ Jaunu, stabilizējošu attiecību attīstība,
- ▶ Mājokļu, nodarbinātības un ārstēšanas iespēju saglabāšana vai nodrošināšana,
- ▶ Ieslodzīto saikne ar citiem palīdzības vai aprūpes sniedzējiem (Gelsenkirchen Correctional Facility, *Social services*).

Bavārijas cietumā ir iespējams kļūt par brīvprātīgo, lai asistētu ieslodzītajiem pārvarēt dažādas grūtības vai rast atbildes uz dažādiem jautājumiem. Brīvprātīgais var aktīvi piedalīties ieslodzīto aprūpē Bavārijas cietumu sistēmā. Šis brīvprātīgais var:

- ▶ Palīdzēt ieslodzītajiem pārvarēt personīgās grūtības,
- ▶ Sagatavoties atbrīvošanai no cietuma,
- ▶ Sniegt palīdzību pēc atbrīvošanas no cietuma,
- ▶ Lauzt aizspriedumus.

Brīvprātīgo ieguldījums var atvieglot likumpārkāpēju reintegrāciju un dot viņiem iespēju dzīvot dzīvi bez noziegumiem. Brīvprātīgie var palīdzēt ieslodzītajiem dažādos veidos:

- ▶ Sniegt individuālu atbalstu – regulāri apmeklēt ieslodzītos, sazināties ar viņiem vēstuļu veidā vai pavadīt viņus izbraukumos. Tas ietver arī personisku palīdzību un padomus grūtos posmos, iespējams, pat pēc atbrīvošanas no cietuma. Brīvprātīgais var sniegt padomu un atbalstu. Šis cilvēks var būt paraugs praktiskās dzīves vadīšanā. Galvenokārt šis cilvēks var rādīt piemēru mūsu sabiedrības normu un noteikumu pieņemšanā un sadzīvošanā ar tiem.
- ▶ Darbs grupā – brīvprātīgie var piedalīties grupu darbā ar ieslodzītajiem. Ir iespēja piedalīties diskusiju, mākslas un amatniecības, sporta, šaha vai citā brīvā laika pavadīšanas pulciņā.
- ▶ Atbrīvošanas palīdzība – brīvprātīgais var motivēt ieslodzītos sagatavoties atbrīvošanai, runājot ar viņiem, bet brīvprātīgais var arī atbalsīt viņus ar praktisku palīdzību. Darba un dzīvesvietas meklēšana, nepieciešamās administratīvās procedūras, parādu dzēšana un sociālo kontaktu dibināšana vai uzturēšana ir tipiskas problēmas, ar kurām saskaras atbrīvotie (Bayerisches Staatsministerium der Justiz, *Volunteers*).

Vācijā Ieslodzītajiem parasti ir tiesības uz divu stundu apmeklējumu reizi mēnesī. Šo laiku var sadalīt vairākos apmeklējumos. Maksimālais skaits ir četri 30 minūšu apmeklējumi mēnesī (Prison Insider, 2024).

Drošības apsvērumu dēļ sarunas var tikt uzraudzītas. Ja ieslodzītais un apmeklētājs nerunā vācu valodā, ir nepieciešama zvērināta tulka klātbūtne. Apmeklējums notiek uzraudzībā. Apmeklējumu skaits ar tulku ir ierobežots līdz diviem apmeklējumiem mēnesī. Ieslodzīto kopā drīkst apmeklēt ne vairāk kā divas personas (Prison Insider, 2024).

3.2. Izvērtējums, kā brīvības atņemšanas soda izpilde Latvijā ir orientēta uz bērna vajadzībām, kas līdz četru gadu vecumam atrodas ieslodzījumā ar māti

3.2.1. Informācijas un labās prakses pieredzes izvērtēšana par Lielbritānijas un Vācijas īstenotajiem pasākumiem un pakalpojumiem bērniem, kuri atrodas ieslodzījuma vietās kopā ar mātēm

Lielbritānijā ieslodzītajām sievietēm ir atļauts ieslodzījuma vietā dzīvot kopā ar savu bērnu līdz bērna 18 mēnešu vecumam.

Lielbritānijā ir 6 ieslodzījuma vietas, kurā ir atsevišķi izveidotas nodaļas, kas ir speciāli paredzētas dzīvošanai mātei kopā ar savu bērnu. Cietumi, kuros ir izveidotas māšu un bērnu nodaļas un tajās pieejamo vietu skaits mātēm:

- ▶ Bronzefield cietumā (12 vietas)
- ▶ Eastwood Park cietumā (12 vietas)
- ▶ Styal cietumā (12 vietas)
- ▶ New Hall cietumā (10 vietas)
- ▶ Pīterboro cietumā (12 vietas)

- Askham Grange cietums (10 vietas).

Kopā mātes un bērna nodaļās ir 68 vietas visā Lielbritānijā, kas šķiet objektīvi maz, ņemot vērā, ka 2024. gadā Lielbritānijas cietumos ir vairāk par 3000 ieslodzītajām sievietēm (Statista, 2025), savukārt laika posmā no 2023. gada aprīļa līdz 2024. gada martam tika saņemti 92 pieteikumi uz mātes un bērna nodaļu (HM Prison & Probation Service, 2024), taču ne visi pieteikumi tiek apstiprināti dažādu iemeslu dēļ.

Mātes un bērna nodaļās Lielbritānijas ieslodzījuma vietās tika veidotas ar mērķi mierīgai un veselīgai bērna attīstībai līdz bērna 18 mēnešu vecumam, jo tajās mātēm ir pieejamas ēdiena gatavošanas iekārtas, kā arī ir ierīkotas uzraudzītas bērnistabas, lai ne tikai bērniem būtu papildus izklaide, bet arī mātes varētu tajās atstāt bērnus un apmeklēt nodarbības vai strādāt. Mātes un bērna nodaļās strādā īpaši apmācīti bērnu aprūpes darbinieki un uzraugi (Prison Insider, 2024).

Balstoties uz Lielbritānija Cietuma noteikumu 12. pantu (Legislation.gov.uk, *The Prison Rules 1999*), valsts sekretārs ir atbildīgs par visa nepieciešamā nodrošināšanu bērna uzturēšanai un aprūpei. Ieslodzījuma vieta četru nedēļu laikā pēc ieslodzītās sievietes un bērna uzņemšanu mātes un bērna nodaļā izstrādā īpašu aprūpes plānu, kā arī tiek nodrošināts bērnam nepieciešamais aprīkojums, piemēram, bērna gulta. Māte var saņemt ģimenes pabalstus, taču saņemtie līdzekļi ir jāizmanto vienīgi bērna vajadzībām. Ieslodzījuma vietai ir jāorganizē dažādi izbraukumi, lai veicinātu bērna saskarsmi ar ārpusauli, kā arī jāpalīdz uzturēt ģimenes saites (Prison Insider, 2024).

Atkarībā no Vācijas federālās zemes, ieslodzītajām mātēm ir atļauts paturēt savus bērnus līdz 3 vai 6 gadu vecumam. Dažās federālajās zemēs, piemēram, Ziemeļreinā-Vestfālē un Lejassaksijā bērniem ir atļauts uzturēties kopā ar māti specializētajās iestādēs līdz 6 gadu vecumam, kad bērniem ir obligātais skolas vecums. Sieviešu ieslodzījuma vietu centri sadarbojas ar dažādām jauniešu labklājības nodaļām, kas papildus specializējas bērnu labklājības veidošanā (The Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection, 2015).

Izmitināšana mātes un bērna nodaļā tiek piedāvāta deviņās federālajās zemēs: Bādenē-Virtembergā (14 vietas), Bavārijā (26 vietas), Berlīnē (7 vietas), Hamburgā (4 vietas), Hesēnē (23 vietas), Meklenburgā-Priekšpomerānijā (2 vietas jaunajām mātēm), Lejassaksijā (14 vietas), Ziemeļreinā-Vestfālē (16 vietas) un Saksijā (5 vietas). Dažās federālajās zemēs sievietēm ir iespēja dienas laikā nodot bērnus pieskatīšanai kādam ģimenes loceklim vai paziņai ārpus ieslodzījuma vietas, lai mātes var izmantot iespēju strādāt un pelnīt naudu. Brandenburgas, Reinzemes-Pfalcas un Saksijas tiesiskās iestādes piedāvā iespēju arī izveidot tēva un bērna aprūpes nodaļas, taču šobrīd šādas neeksistē. Frōndenbergas cietumā Ziemeļreinā-Vestfālē mātes ar bērniem tiek izmitinātas dzīvokļos, kas sastāv no virtuves, vannas istabas, guļamistabas, dzīvojamās istabas un terases (Prison Insider, 2024).

3.2.1.1. Metodiskā rīka analīze, kas palīdz identificēt bērnu vajadzības, ņemot vērā bērnu līdz četru gadu vecuma īpatnības un citus mērķauditorijai specifiskus raksturlielumus

Metodiskie rīki bērna vajadzību novērtēšanai līdz četru gadu vecumam ir svarīgi, lai precīzi identificētu viņa attīstības stadijas un potenciālās grūtības. Šie rīki ļauj speciālistiem veikt objektīvu un sistemātisku novērtējumu, nodrošinot agrīnu iejaukšanos. Tas palīdz veicināt bērna veselīgu attīstību un nodrošina atbalstu, ja nepieciešams. Turklāt metodiskie rīki palīdz izstrādāt individuālas izglītības programmas, kas pielāgotas katra bērna vajadzībām.

3.2.1.1.1. Lielbritānija

Metodiskie rīki, kas tiek izmantoti Lielbritānijas cietumos, ir balstīti uz bērnu attīstības teorijām un praksi, kas ņem vērā šādus elementus:

- ▶ Anketas un intervijas ar māti un citiem aprūpētājiem: Lai novērtētu bērna vajadzības, tiek veiktas intervijas ar māti un citām iesaistītajām personām (piemēram, cietuma darbiniekiem vai sociālajiem darbiniekiem). Šajās intervijās tiek aplūkotas bērna emocionālās, fiziskās un sociālās vajadzības. Visās Māmiņu un Mazuļu nodaļās strādā bērnistabas darbinieki, kuri pieskata bērnus, kamēr mamma strādā vai mācās dienas laikā. Šajā laikā bērnu dārza darbinieki bieži izved mazulus no cietuma, lai pieradinātu viņus būt ārā (Stephenson, Lindley, 2014).
- ▶ Veselības un attīstības pārbaudes: Bērna veselība tiek rūpīgi izvērtēta, veicot regulāras pārbaudes, kas ietver svaru, augumu, uzturu un psiholoģisko labsajūtu. Bērnus ieslodzījumā regulāri apmeklē speciālisti, kuri tiekas ar māmiņu un pārbauda mazuļa veselību un attīstību. Mātes un mazuļa nodaļā regulāri ierodas arī veselības apmeklētāji (Stephenson, Lindley, 2014).
- ▶ Novērojumi un uzvedības analīze: Cietuma personāls vai sociālie darbinieki regulāri novēro bērna uzvedību, īpaši attiecībā uz reakcijām uz stresu, trauksmi vai emocionāliem izaicinājumiem, kas saistīti ar cietuma vidi. Regulāri tiek organizētas plānošanas un pārskatīšanas sanāksmēs, kurās galvenā uzmanība tiek pievērsta bērna vajadzībām un tam, kā mātei vislabāk var palīdzēt un atbalstīt tās (Stephenson, Lindley, 2014).
- ▶ Bērna attīstība tiek uzraudzīta un tiek nodrošināta piekļuve attiecīgajiem pakalpojumiem un speciālistiem, ja rodas problēmas (Stephenson, Lindley, 2014).

Metodiskais rīks, kas tiek izmantots, lai novērtētu bērnu vajadzības Lielbritānijas cietumos, ir būtisks instruments, lai nodrošinātu bērniem nepieciešamo atbalstu un aprūpi. Ņemot vērā bērnu attīstības īpatnības un cietuma apstākļus, šis rīks palīdz noteikt, kā vislabāk apmierināt bērnu fiziskās, emocionālās un sociālās vajadzības, lai veicinātu viņu veselīgu attīstību, drošību un labklājību.

3.2.1.1.2. Vācija

Vācijā, līdzīgi kā citās valstīs, cietumos ir īpaši regulēti apstākļi bērniem, kas dzīvo kopā ar māti vai aprūpētāju. Bērniem ir svarīgi nodrošināt attīstībai piemērotu vidi, un tāpēc tiek izmantoti metodiskie rīki, lai novērtētu viņu vajadzības un nodrošinātu labvēlīgus apstākļus viņu attīstībai.

Vācijā ieslodzījuma vieta mātēm, kas atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar bērnu, ir sadalīta diva veida ieslodzījuma vietās. Viena daļa atbilst galīgā soda izpildes loģikai un izmitina bērnus līdz trīs gadu vecumam, otrā daļā ir sievietes, kas atrodas daļējā ieslodzījuma vietā ar bērniem līdz sešu gadu vecumam.

Ieslodzījuma laikā mātes-bērna nodaļas uzrauga atbildīgs audzinātājs, atbalsts ir nepārtraukts un reizi pusgadā sociālie darbinieki sastāda protokolu par mātes un bērna uzvedību. Cietuma darbiniekiem ir īpašas prasības, un viņi ir arī apmācīti risināt izglītības un sadzīves jautājumus (Tirrito, 2023).

Visiem mātes un bērnu māju darbiniekiem, tostarp cietuma darbiniekiem, ir zināšanas attiecīgajā aprūpes profesijā, bieži vien bērnu aprūpē, un tas atspoguļojas personāla darbā, kur darbinieks ir piemēram gan virsnieks, gan atbalsta persona. Lai gan šī loma var šķist pretrunīga, tā atspoguļojas darbinieku un ieslodzīto mijiedarbības veidā un viņu savstarpējās attiecībās (Dolan, 2016).

Ņemot vērā augstāk minēto var secināt, ka galvenā metode, ko izmanto Vācijas ieslodzījuma vietas, lai nodrošinātu, ka bērnu vajadzības tiek pilnībā apmierinātas, tiek izmantota uzvedības novērošana un uzraudzība. Ieslodzījuma vietas personāls veic regulāras novērošanas sesijas, lai identificētu bērnu emocionālo stāvokli, uzvedību un attīstības progresu. Šī novērošana ļauj pielāgot atbalstu bērniem, īpaši ņemot vērā viņu vecuma īpatnības.

Papildus augstāk minētajam Vācijas ieslodzījuma vietā tiek nodrošināti darbinieki ar medicīnisko izglītību, kas var veikt pārbaudes un novērojumus bērniem, lai noteiktu bērnu vajadzības un spētu noteikt vai bērnam ir nepieciešama speciālistu piesaiste (Schwäbisch Gmünd Correctional Facility).

3.2.1.2. Pakalpojumu un resursu pieejamības analīze, kas veicina bērnu vajadzībām atbilstošus fiziskās, emocionālās, psiholoģiskās, sociālās un izglītojošās vides labklājību

Bērna attīstība ir sarežģīts process, ko ietekmē dažādi gan bioloģiskie, gan vides faktori. Lai atbalstītu optimālu bērna attīstību, ir svarīgi radīt apstākļus, kas veicina fizisko, kognitīvo, sociālo un emocionālo izaugsmi. Šie apstākļi ir savstarpēji saistīti un viens otru pastiprina, kopā veidojot bērna attīstību (ClassNotes, 2024).

1. Fiziskā vide

Fiziskā vide ir būtiska bērna attīstībai, un tās labklājība ietver piemērotu un drošu dzīves vidi, spēļu laukumus, veselīgu ēdienu pieejamību un piekļuvi veselības aprūpei.

- ▶ **Droša un veselīga vide:** droša un veselīga vide ir ļoti svarīga bērna fiziskajai attīstībai. Tas ietver tīru un higiēnisku dzīves telpu, piekļuvi uztura pārtikai un aizsardzību pret tādiem apdraudējumiem kā piesārņojums un negadījumi.
- ▶ **Pienācīgs uzturs:** Labs uzturs ir būtisks bērna augšanai un attīstībai. Bērniem ir nepieciešams sabalansēts uzturs, kas nodrošina nepieciešamās uzturvielas, vitamīnus un minerālvielas. Nepietiekams uzturs var izraisīt fizisku un kognitīvu kavēšanos, novājinātu imūnsistēmu un paaugstinātu uzņēmību pret slimībām.
- ▶ **Regulāri vingrinājumi:** fiziskās aktivitātes ir svarīgas bērna fiziskajai veselībai, motoriskajām prasmēm un vispārējai labklājībai. Ir nepieciešams mudināt bērnus regulāri nodarboties ar vingrinājumiem, piemēram, spēlēt ārā, piedalīties sportā vai veikt vienkāršus vingrinājumus mājās.
- ▶ **Pietiekams miegs:** pietiekams miegs ir būtisks bērna fiziskajai un kognitīvajai attīstībai. Bērniem ir nepieciešams pietiekams miegs, lai viņi augtu, atjaunotos audi un nostiprinātos atmiņa. Ir nepieciešams nodrošināt bērniem regulāru miega grafiku un ērtu miega vidi.
- ▶ **Medicīniskā aprūpe:** Regulāras medicīniskās pārbaudes un vakcinācijas ir ļoti svarīgas bērna veselībai un attīstībai. Profilaktiskā aprūpe var palīdzēt identificēt un novērst iespējamās veselības problēmas agrīnā stadijā (ClassNotes, 2024).

Lielbritānija

Lielbritānijā māšu un bērnu nodaļa nodrošina drošu un attīstošu vidi mātēm un viņu bērniem. Šīs nodaļas ir izveidotas kā atsevišķas dzīvojamās vienības no ieslodzījuma vietas, kas vajadzības gadījumā ļauj mātēm tajās uzturēties kopā ar bērniem (Ministry of Justice, 2020). Šajās nodaļās tiek nodrošinātas atsevišķas telpas katrai mātei kopā ar savu bērnu. Telpas, kurās uzturas māte kopā ar bērnu tiek aprīkotas ar nepieciešamo aprīkojumu (gultiņa bērnam utt.). Lai nodrošinātu papildus nepieciešamās lietas bērnam (apģērbu utt.) mātes ir tiesīgas saņemt ģimenes pabalstus. Mātēm šie pabalsti ir jāizmanto bērna vajadzībām (Prison Insider, 2024). Atsevišķās māšu un bērnu nodaļās ir pieejams aprīkojums, ko var iespējams aizņemt, kamēr māte kopā ar bērnu atrodas ieslodzījuma vietā (The Legal Education Foundation, Self help toolkit: Mother and Baby Units).

Lielbritānijas ieslodzījuma vieta nosaka, ka mātēm pašām ir jānodrošina ēdiens savam bērnam. No saņemtajiem pabalstiem mātei ir jāiegādājas pārtika bērnam un ieslodzījuma vietas nodrošinātajā virtuvē tas jāpagatavo (Prisoners' advice service, Mother and Baby units).

Veselības aprūpi sievietes cietumos nodrošina NHS England un NHS Improvement. Šīs iestādes ieslodzītajām grūtniecēm un mātēm nodrošina atbalstu visām veselības vajadzībām, tostarp ārstniecībai vielu nepareizas lietošanas gadījumā, garīgās veselības atbalstu un maternitātes pakalpojumus. Šīs iestādes piedāvā holistiskāku aprūpes plānu, kas sniedz labumu gan mātei, gan bērnam (Ministry of Justice, 2020). Māšu un bērnu nodaļu regulāri apmeklē speciālisti, kuri tiekas ar māmiņu un pārbauda

gan viņas, gan bērna veselību un attīstību. Mātes un mazuļa nodaļā regulāri ierodas arī medicīnas darbinieki (Stephenson, Lindley, 2014).

Lai nodrošinātu atbilstošu aktivitātes līmeni bērnam, tiek nodrošinātas gan atbilstošas ārtelpas, gan iekštelpas (14. attēls), kur bērns var pavadīt laiku gan ar saviem vienaudžiem, gan būt aktīvs atbilstoši savam vecumam (HM Chief Inspector of Prisons, 2022).

14. attēls. Eastwood Park ieslodzījuma vietas mātes un bērnu nodaļas bērnistaba
Avots: HM Chief Inspector of Prisons, 2022

Vācija

Vācijā ieslodzītās mātes ar bērnu dzīvo vai nu vienā lielā istabā, vai divās mazākās istabās, kas nozīmē, ka bērnam ir personīgā telpa, kas atgādina mazu dzīvokli, kurā mātes var radīt mājīgu vietu gan sev, gan viņu bērniem (Dolan, 2016). Piemēram, atvērtā nodaļa Frankfurtē-Preungesheimā atrodas ārpus cietuma sienām, atspoguļojot politiku mātes un bērna nodaļas distancēšanā no pārējā cietuma. Katrai mātei ir savs dzīvoklis, kas sastāv no guļamistabas/viesistabas, virtuves un vannas istabas (Children of prisoners Europe, 2019). Ieslodzījuma vietā, kur mātei tiek nodrošināta vai nu viena liela vai divas mazas istabas, mātēm ir pieejama koplietošanas virtuve, kurā viņas var pagatavot ēdienu bērniem (Dolan, 2016).

Nemot vērā, ka mātēm ar bērniem tiek nodrošinātas atsevišķas telpas, tad bērna miegs ir pietiekams, jo tas netiek traucēts no citu bērnu puses, kas var naktī būt nemierīgāki un pamodināt citus (Dolan, 2016).

Lai nodrošinātu bērnu aktivitāti bērniem tiek nodrošināts plašs bērnu laukums, kur pavadīt laiku ārā vai arī plašas telpas, kur bērniem ir pieejamas dažāda veida mantas. 15. attēlā var aplūkot, kā izskatās ārējā zona un iekštelpu zona, kas ir piemērotas dažādām bērnu aktivitātēm.

15. attēls. Schwäbisch Gmünd audzināšanas iestāde, mātes un bērnu nodaļa
Avots: Schwäbisch Gmünd Correctional Facility, Mother and Child Department

2. Kognitīvie apstākļi

- ▶ **Stimulējoša vide:** Ir jānodrošina stimulējoša vide, kas veicina mācīšanos un izpēti. Tas ietver piekļuvi grāmatām, rotaļlietām, spēlēm un radošuma iespējām. Stimulējoša vide palīdz bērniem attīstīt zinātkāri, problēmu risināšanas prasmes un mīlestību pret mācīšanos.
- ▶ **Intelektuālā stimulēšana:** Ir nepieciešams iesaistīt bērnus aktivitātēs, kas stimulē viņu prātu, piemēram, mīklas, problēmu risināšana un kritiskā domāšana. Šīs aktivitātes palīdz bērniem attīstīt kognitīvās prasmes, piemēram, atmiņu, uzmanību un argumentāciju.
- ▶ **Valodas attīstība:** Jāveicina valodas attīstība, lasot bērniem grāmatas, runājot ar viņiem un nodrošinot viņiem iespēju izteikties mutiski. Valodas attīstība ir būtiska saziņai, mācībām un sociālajai mijiedarbībai.
- ▶ **Agrīnās bērnības izglītība:** Bērniem agrā bērnībā ir jāreģistrējas bērnu dārzos, lai atbalstītu viņu kognitīvo attīstību un sociālās prasmes. Agrīnās bērnības izglītība var nodrošināt bērniem stabilu pamatu turpmākai mācīšanās un panākumu gūšanai (ClassNotes, 2024).

Lielbritānija

Lielbritānijas ieslodzījuma vietas, kurās ir atvērtas māšu un bērnu nodaļas nodrošina attīstošu un stimulējošu vidi bērniem izveidojot un uzturot atbilstošas iekštelpas un ārtelpas bērniem, kur tiem pavadīt laiku (skatīt 14. attēlu).

Lai gan ieslodzījuma vietā netiek nodrošināta pirmskolas izglītības iestāde, bērniem tāpat ir iespējams apmeklēt pirmskolas izglītības iestādei pielāgcināmu mācību un attīstības programmu, kas ietver radošās aktivitātes, spēļu terapiju un agrīno izglītību, lai veicinātu viņu sociālo, emocionālo un kognitīvo attīstību.

Visās māšu un bērnu nodaļās strādā bērnistabas darbinieki, kuri pieskata bērnus, kamēr mamma strādā vai mācās dienas laikā. Šajā laikā bērnistabas darbinieki bieži izved mazulus no cietuma, lai palīdzētu viņiem pierast pie dzīves ārpus ieslodzījuma vietas un lai veicinātu viņu pielāgošanos dzīvei ārpus ieslodzījuma vietas (Stephenson, Lindley, 2014).

Vācija

Vācijas ieslodzījuma vietas nodrošina bērniem stimulējošu vidi, lai bērni attīstītos un augtu. Tiek nodrošināti atbilstoši iekārtoti rotaļu laukumi kā arī atbilstošas iekštelpas, kur bērni var nodarboties ar radošām izklaidēm, kā arī mācīties (15. attēls).

Vācijas ieslodzījuma vietas nodrošina ne tikai atbilstošu vidi bērniem, bet arī darbiniekiem ir iepriekšējās zināšanas attiecīgajā aprūpes profesijā, bieži vien bērnu aprūpē, kas var palīdzēt darbiniekiem ieteikt mātēm dažāda veida aktivitātes bērniem, lai stimulētu viņu attīstību, vai arī var palīdzēt organizēt dažāda veida kopīgas aktivitātes bērniem (Dolan, 2016).

Kā minēts 3.2.1.1. nodaļā mātes-bērna nodaļas uzrauga atbildīgs audzinātājs, atbalsts ir nepārtraukts un reizi pusgadā sociālie darbinieki sastāda protokolu par mātes un bērna uzvedību. Cietuma darbiniekiem ir īpašas prasības, un viņi ir arī apmācīti risināt izglītības un sadzīves jautājumus.

Ieslodzījuma vietā tiek nodrošināts arī bērnu dārzs, kurā bērni var mācīties (Dolan, 2016).

3. Sociālie un emocionālie apstākļi

- ▶ **Mīlestība un pieķeršanās:** Bērniem nepieciešama mīlestība, pieķeršanās un emocionāls atbalsts no viņu aprūpētājiem. Tas viņiem palīdz attīstīt drošības sajūtu, piederību un pašvērtējumu.
- ▶ **Pozitīvas attiecības:** Ir nepieciešams veicināt pozitīvas attiecības ar ģimeni, draugiem un vienaudžiem. Šīs attiecības var palīdzēt bērniem attīstīt sociālās prasmes, empātiju un piederības sajūtu.
- ▶ **Pozitīvi paraugi:** Ir nepieciešams nodrošināt pozitīvus piemērus, uz kuriem bērni var skatīties un no kuriem mācīties. Pozitīvie paraugi var ietekmēt bērna vērtības, uzskatus un uzvedību.
- ▶ **Ierobežots ekrāna laiks:** Ir nepieciešams ierobežot pie ekrāniem pavadīto laiku, tostarp televizorus, datorus un viedtālrunus, jo pārmērīgs ekrāna laiks var negatīvi ietekmēt bērna attīstību, tostarp sociālās prasmes, miegu un fiziskās aktivitātes.
- ▶ **Veicināt sociālo mijiedarbību:** Ir nepieciešams atvieglot bērniem iespējas mijiedarboties ar citiem, piemēram, organizēt rotaļu randiņus, sporta vai ārpusskolas aktivitātes. Sociālā mijiedarbība palīdz bērniem attīstīt sociālās prasmes, empātiju un kopības sajūtu (ClassNotes, 2024).

Lielbritānija

Lielbritānijā māšu un bērnu nodaļa ir paredzēta, lai nodrošinātu ērtu, drošu un stimulējošu telpu bērniem (Prisoners' advice service, Mother and Baby units). Šo nodaļu mērķis ir ļaut mātes un bērna attiecībām attīstīties, ja tas ir bērna interesēs, vienlaikus nodrošinot bērna labklājību (Ministry of Justice, 2020).

Lai veicinātu pozitīvas attiecības ar citiem ģimenes locekļiem ne tikai māti, ieslodzījuma vieta nodrošina iespēju ģimenes locekļiem apmeklēt māti un bērnu ieslodzījuma vietā. Apmeklējumi notiek nodaļā, nevis apmeklējuma zālē kā pārējā cietumā. Tas ļauj paplašinātajai ģimenei satikties ar bērnu un māti daudz piemērotākā vidē. Dažas nodaļas organizē īpašas Ģimenes dienas apmeklētājiem, māmiņām un bērniem (Stephenson, Lindley, 2014).

Vācija

Vācijas ieslodzījuma vieta atbalsta bērnu un māšu mājas, jo saprot, ka bērnam, it īpaši agrīnā vecumā ir ļoti nepieciešama saistība ar māti. Viņu ieviestā sistēma veicina māšu patstāvīgu rūpēšanos par bērniem, un ja nepieciešams, tiek saņemts atbalsts no speciāli apmācītiem darbiniekiem, kuriem ir pieredze bērnu aprūpē.

Šādā veidā tiek veicinātas pozitīvas attiecības ar bērniem, un ņemot vērā, ka bērniem ir pieejams bērnu dārzs ieslodzījuma vietā, tad bērniem ir iespējams arī sociālās prasmes ar citiem bērniem.

Papildus, lai veicinātu bērnu un māšu pozitīvas attiecības Vācijā ir izstrādāta īpaša programma ar nosaukumu "Hausfrau". Sievietes šajā programmā dzīvo cietumā (atklāta tipa cietumā), taču katru dienu

viņam ir atļauts doties prom, lai dotos mājās, lai būtu kopā ar bērniem. Viņas atstāj cietumu agri no rīta un atgriežas katru nakti (Dolan, 2016).

Vācijas ieslodzījuma vietas ir tendētas uz to, lai bērniem ir pozitīva pieredze jau no mazotnes ar viņu mātēm, kā arī Vācija ieslodzījuma vieta pievērš uzmanību ne tikai faktam, lai saglabātu mātes un bērnu saikni, bet arī nodrošina to, lai bērnam, dzīvojot ieslodzījuma vietā, būtu nodrošināts viss nepieciešamais attīstībai.

3.2.2. Bērnu līdz četrus gadu vecumam vajadzību izvērtēšana un raksturošana, ņemot vērā ārvalstu pieredzes izpēti, kā arī metodikas izveidošana, lai noteiktu Latvijas orientāciju uz bērnu vajadzībām un nepieciešamajiem pakalpojumiem

Latvijā tiek izmantoti dažādi metodiskie rīki, lai novērtētu bērnu attīstību un vajadzības, īpaši bērniem līdz četrus gadu vecumam.

Latvijas izglītības iestādēs tiek izmantoti novērojumu protokoli un anketas, lai novērtētu bērnu attīstību gan fiziskajā, gan emocionālajā un sociālajā ziņā. Parasti šo metodi izmanto pirmsskolas izglītības iestādēs, un tā ietver dažādus jautājumus, kas ļauj izprast bērna attīstības līmeni un vajadzības. 2019. gadā Valsts izglītības satura centrs izstrādāja informatīvo materiālu "Informācija par Latvijā standartizētiem testiem bērna intelekta un pamata prasmju izvērtēšanai". Šajā informatīvajā materiālā ir apkopota informācija par Latvijā izstrādātajiem un adaptētajiem testiem, un tie ir pieejami speciālistiem gadījumos, kad bērnam novēro atšķirīgu attīstību kādā no vecumposmiem, vai arī gadījumos, kad vecāki vēlas uzzināt papildu informāciju par sava bērna attīstību. Šie testi palīdzēs noskaidrot bērna stiprās puses, kā arī - valodas, uzvedības, intelektuālās spējas un izaicinājumus (Valsts izglītības satura centrs, 2019).

Šajā informatīvajā materiālā ir norādīti sekojoši Latvijā standartizēti testi, kas var palīdzēt novērtēt bērna attīstību, spējas un vajadzības vecumā līdz 4 gadiem:

11. tabula. Latvijā standartizēti testi bērniem

Intelekta testi	Vudkoka – Džonsona kognitīvo spēju tests (V-DŽ KST) no 2 līdz 90 gadu vecumam
Mērķis	Intelekta testus izmanto psihologs intelektuālo spēju noteikšanai, kas ir īpaši būtiski, ja vērojama netipiska attīstība, mācīšanās grūtības. To izmanto arī uzmanības un aktivitātes traucējumu un runas un valodas traucējumu gadījumā, lai konkrētizētu ar šiem traucējumiem saistītās pazīmes un nošķirtu no citiem traucējumu veidiem. Balstoties uz izpētes rezultātiem, saņemsi informāciju par bērna kognitīvajām spējām, valodas attīstību, iespējamajām mācīšanās grūtībām, kā arī ieteikumus, kas būtu jādara izglītības procesā, lai minētās grūtības kompensētu vai pārvarētu.
Speciālists, kas izvērtē	Psihologs, kurš ieguvis maģistra grādu un kvalificējies šīs metodes lietošanā.
Testa norise	Psihologs bērnam piedāvā vairākus dažāda veida uzdevumus un lūdz sniegt atbildes. Psihologs apkopo un interpretē iegūtos rezultātus, lai informētu vecākus par tālākajiem rīcības soļiem atbalsta nodrošināšanā.
Vispārējā attīstība	Minhenes funkcionālās attīstības diagnostikas tests (MFAD) no 0 (1 gads) līdz 3 gadu vecumam
Mērķis	Iespējams novērtēt 0 (1 gads) - 3 gadus vecu bērnu attīstību 7 dažādās jomās: staigāšanas prasmes, roku veiklību, uztveres attīstību, runas attīstību, valodas sapratni, sociālās prasmes un patstāvības attīstību. Šī diagnostikas metode ļauj noteikt, kādam vecumam atbilst bērna prasmes katrā no attīstības jomām.

Speciālists, kas izvērtē	Pirmsskolas izglītības skolotāji, speciālās izglītības skolotāji, logopēdi, sociālie pedagogi u.c. speciālisti, kuru darbs saistīts ar agrīnā vecuma bērniem un bērnu ģimenēm.
Testa norise	Balstoties uz diagnostikā iegūtajiem rezultātiem, vecākiem tiek sniegts bērna attīstības raksturojums un, nepieciešamības gadījumā, arī ieteikumi, kā veicināt noteiktu bērna prasmi attīstību vai ieteikums veikt tālāku padziļinātu bērna attīstības izpēti, speciālistu konsultācijas un terapiju.

Avots: Valsts izglītības satura centrs, 2019

Papildus, lai vecāki spētu novērtēt savus bērnus Valsts izglītības satura centrs ir izstrādājis arī informatīvo materiālu par bērna attīstību. Materiāls “Vecākiem par bērnu attīstību” ir izveidots mērķtiecīgi ar speciālās nodaļas speciālistu redzējumu, kā veiksmīgāk pilnveidot vecāku izpratni par bērna vecumposmu tipiskajām un netipiskajām attīstības īpatnībām. Materiāls veidots tā, lai veicinātu speciālo vajadzību atpazīšanu, mazinātu iespējamās riskus bērna turpmākajā attīstībā un nodrošinātu savlaicīgu palīdzību (Valsts izglītības satura centrs, 2018).

Šie visi testi ir nepieciešami, lai novērtētu, vai bērnam ir īpašas vajadzības un vai ir nepieciešams īpašs speciālistu atbalsts. Gadījumos, kad tiek noteikts, ka bērnam ir nepieciešama īpaša palīdzība, vecāki var attiecīgi rīkoties, vērsties pēc palīdzības pie attiecīgajiem speciālistiem. Pozitīvi var vērtēt faktu, ka šobrīd bērni, kas atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar māti, apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes ārpus ieslodzījuma vietas, kur attiecīgi atbilstoši speciālisti var novērtēt bērnu un novērot, vai bērna attīstība ir atbilstoša viņa vecumam vai tomēr ir nepieciešama papildus speciālistu iesaiste lai palīdzētu bērnam.

Lai gan šie rīki palīdz novērtēt bērna vajadzības un attīstību, tomēr tās neņem vērā faktu, ka bērns atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar māti, līdz ar to, Latvijā būtu jāizstrādā vai jāpielāgo esošie novērtēšanas instrumenti, lai tie būtu piemēroti bērniem, kas dzīvo kopā ar māti ieslodzījumā. Šādi instrumenti palīdzētu identificēt bērnu vajadzības, kas saistītas ar viņu fizisko un emocionālo stāvokli, kā arī viņu attīstību, ņemot vērā ieslodzījuma apstākļus.

3.2.2.1. Datu analīze par bērnu vajadzībām, kuri atrodas ieslodzījumā kopā ar māti, tai skaitā bērnu un māšu vecuma, dzimuma un citu būtisku faktoru raksturojums

Bērni jau kopš dzimšanas veido būtisku pamatu viņu turpmākajai dzīvei, iemācoties visu no saviem vecākiem vai citiem ģimenes locekļiem, tāpēc nozīmīgi ir izprast katra vecumposma attīstības īpatnības un prast pielietot šīs zināšanas katrā bērna attīstības posmā. Lielākais bērna atbalsts vienmēr ir bijis viņa vecāki, kas komunicē ar bērnu, dalās zināšanās, veic uzdevumus un vingrinājumus bērna attīstībai un izrāda savu mīlestību pret bērnu. Bērnu vajadzību identificēšana veicina viņu daudzpusīgu attīstību un nodrošina labklājību. Apmierinot bērnu fiziskās, emocionālās, sociālās un kognitīvās vajadzības, vecāki spēj nodrošināt stabilu pamatu, kas veicina bērna veselīgu augšanu, pozitīvu pašapziņu un emocionālo stabilitāti, tādā veidā ļaujot bērniem attīstīt savas izzīņas spējas un sociālās prasmes (Bērnu klīniskā universitātes slimnīca, 2022).

Agrīnā intervence ir efektīva stratēģija un intervenču kopums, kam būtu jāpieturas vecākiem, lai novērstu vai samazinātu attīstības traucējumu simptomātiku un uzlabotu bērna funkcionālos rezultātus nākotnē, kas parasti ir vecumā līdz 4 gadiem. Agrīnās intervences mērķis ir nodrošināt pēc iespējas savlaicīgu attīstības traucējumu atpazīšanu un diagnostiku, lai tiktu ieguldīti nepieciešamie resursi bērna pozitīvai attīstībai un labklājībai.

Novērot bērna uzvedību un reakciju uz ārējiem vai iekšējiem stimuliem ir ne mazāk svarīgi, jo tā ir bērna darbību, kustību, runas, domu un emociju izpausme. Bērna uzvedība var būt gan apzināta, gan neapzināta, jo to ietekmē gan bioloģiski faktori, gan sociālā vide, gan bērna iepriekšējā pieredze, piemēram, bērna temperaments, kādā ģimenē bērns aug un kādas audzināšanas un disciplinēšanas

metodes izmanto viņa vecāki, kā arī ar kādu uzvedību bērns līdz šim ir panācis sev vēlamu. Bērna uzvedībai parasti ir noteiktas funkcijas, kas palīdz bērnam pielāgoties apkārtējai videi un risināt dažādas situācijas. Lai vecāki spētu izprast bērna uzvedību, ir jāsaprot arī konkrētās uzvedības iemeslus jeb kāpēc bērns šādi uzvedas, kādu vēlmi vai vajadzību bērns mēģina apmierināt ar šīs uzvedības palīdzību (Bērnu klīniskā universitātes slimnīca, 2024).

12. tabulā ir apkopotas bērnu dažādās vajadzības katrā vecuma posmā. Protams, liela daļa šo vajadzību ir ļoti līdzīgas, jo 4 gadu posms nav īpaši liels laika periods, taču pastāv arī dažas atšķirības un katra vecuma posma īpatnības, kas palīdz vecākiem atrast pareizo pieeju bērna audzināšanai.

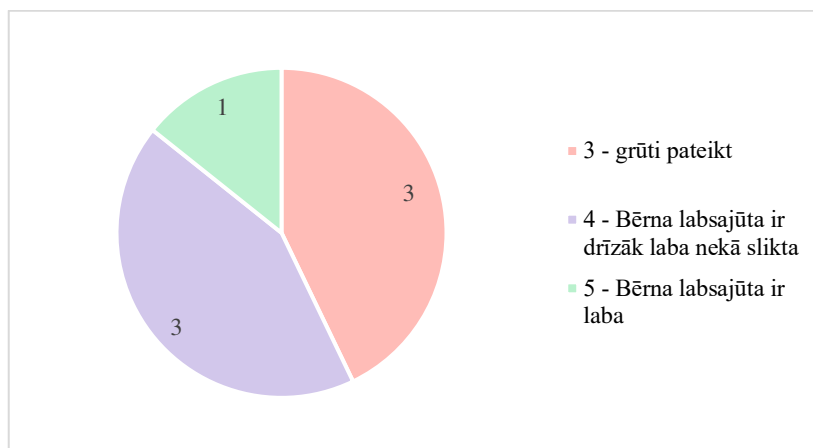
12. tabula. Bērnu vajadzības pa vecuma posmiem sākot no dzimšanas līdz 4 gadu vecumam

Vecums	Sociālās vajadzības	Emocionālās vajadzības	Fiziskās vajadzības	Kognitīvās vajadzības
0-6 mēneši	Saskarsme ar vecākiem un aprūpētājiem, acu kontakts, smaidīšana, uzmanības piesaiste.	Drošības sajūta, emocionāla tuvība, mierīga vide, atbalsts un rūpes.	Regulārs un pietiekams miegs, zīdīšana vai mākslīgā barošana, aprūpe.	Stimuli, kas veicina sensorās attīstības (spēlēšanās ar dažādām rotaļlietām, skaņu uztveršana).
6 mēneši līdz 1 gads	Saskarsme ar ģimenes locekļiem, pirmie saskarsmes mēģinājumi ar citiem bērniem.	Emocionāls atbalsts, mierīga un stabila vide, saikne ar vecākiem.	Uzturs ar papildu cietiem ēdieniem, droša telpa izpētei un kustībai.	Stimulējoša vide, rotaļlietas, kas veicina motorisko un sensoro attīstību.
1-2 gadi	Spēles un saskarsme ar vienaudžiem, sadarbība un dalīšanās.	Atbalsts emocionālo izpausmju nosaukšanā, vecāku un aprūpētāju klātbūtne.	Sabalansēts uzturs, fiziskās aktivitātes, spēles un kustības, kas attīsta motoriskās prasmes.	Valodas attīstība, lasīšana, dziedāšana, rotaļlietas, kas veicina zinātkāri.
2-3 gadi	Grupās spēles, dalīšanās, lomu spēles, draudzības veidošana.	Spēja izteikt un saprast emocijas, emocionāls atbalsts no vecākiem.	Fiziskās aktivitātes, sporta spēles, braukšana ar trīsriteni.	Skaitļu un formu apguve, mācīšanās spēles, radošās aktivitātes.
3-4 gadi	Aktīva iesaistīšanās grupu aktivitātēs, lomu spēles, draudzību veidošana.	Emociju kontrole un izteikšana, emocionāls atbalsts.	Intensīvākas fiziskās aktivitātes, skriešana, lekšana.	Mācīšanās spēles, pūlēs, grāmatas, skaitļu un secības izpratne.

Avots: LR, Valsts izglītības un saturs centrs, 2018

Spēlējoties un rotaļājoties bērni paplašina savas zināšanas, apgūst jaunas prasmes un iemaņas, piemēram, mācās risināt problēmas, kļūst radošāki, labāk iepazīst cilvēkus, dabu un citas lietas, kas atrodas apkārt. Rotaļas uzlabo bērnu koncentrēšanās spējas, māca būt pacietīgākiem, attīsta klausīšanās prasmes. Spēles uzlabo bērnu fiziskās koordinācijas spējas, sadarbības prasmes, prasmi pielāgoties un izprast situācijas, bērni kļūst pašpaļāvīgāki, kā arī iemācās apgūt darbību secības nozīmi (Bērnu klīniskā universitātes slimnīca, 2024).

Ieslodzījuma vietā uz 2025. gada 10. februāri atrodas 7 mātes, kuras ir vecākas par 26 gadiem. Intervēšanas laikā tika noskaidrots, ka februārī ir gaidāma vēl viena bērna dzimšana. Balstoties uz apkopotajiem datiem, ieslodzījuma vietā atrodas viena meitenīte līdz 1 gada vecumam un viena meitenīte 3 gadu vecumā. Puikas ir trīs līdz 1 gada vecumam, viens 2 gadu vecumā un viens 3 gadu vecumā.

16. attēls. Bērnu labsajūtas novērtējums atrodoties ieslodzījuma vietā

Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto māšu anketēšanas

Mātes, kuras atrodas ieslodzījuma vietā, vērtē savu bērnu labsajūtu drīzāk labi, nekā slikti. Viņas uzsver, ka, neskatoties uz sarežģītajiem apstākļiem, tiek nodrošināta pietiekama aprūpe un atbalsts, lai bērni justos droši un komfortabli. Anketēšanas rezultāti liecina, ka lielākā daļa māšu ieslodzījuma vietā ir saņēmušas pietiekami daudz informācijas par bērna aprūpi un attīstību, kas pielāgota viņu bērnu vecumam un vajadzībām. Mātes atzīmē, ka informācija ir lielākoties noderīga un palīdz izprast bērna vajadzības un vēlmes. Dažas mātes ir saņēmušas praktiskus padomus un norādījumus no Mātes un bērnu nodaļas darbiniekiem, NVO vai citiem speciālistiem, kas viņām palīdz ikdienas aprūpē.

Lielākā daļa māšu uztur kontaktu ar ģimenes locekļiem, izmantojot apmeklējumus, sazvānīšanos, vēstuļu saraksti vai tikšanos tiešsaistē. Ģimenes dienas tiek augsti novērtētas, jo tās sniedz emocionālu atbalstu un iespēju satikties ar ģimeni. Mātes norāda, ka šie pasākumi ir ļoti nozīmīgi viņu dzīvē.

Attiecībā uz bērnu aktivitātēm un pasākumiem, kas tiek organizēti Mātes un bērnu nodaļā, mātes lielākoties uzskata, ka tās ir atbilstošas un interesantas. Tomēr dažas mātes norāda, ka ir nepieciešami uzlabojumi, piemēram, bērnu pastaigas un rotaļu laukuma uzlabošana. Kopumā mātes vērtē piedāvātās aktivitātes un pasākumus kā noderīgus un atbilstošus bērnu vajadzībām. Anketēšanas rezultāti liecina, ka mātes ieslodzījuma vietā vēlas vairāk iespēju tikt ar ģimenes locekļiem, piemēram, biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās. Daudzas mātes arī uzskata, ka būtu noderīgs atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā, piemēram, sarunas ar speciālistu, ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.

Papildus tam, mātes vēlas vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs ar ģimeni, piemēram, kultūras vai sporta pasākumos. Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc ieslodzījuma un veidiem, kā atbalstīt ieslodzīto, arī tiek uzskatīti par nepieciešamiem.

Dažas mātes piedāvā, lai no 16 gadu vecuma bērņus laistu ar ID-karti vai pasi, bez aizbildņa, uz garo vai īsu tikšanos vai ģimenes dienu. Tāpat tiek izteikta vēlme, lai komunikācija ar ģimeni būtu ilgāka un biežāka, piemēram, organizējot "Skype" zvanus. Ir arī ierosinājumi organizēt video zvanus ar bērniem, kuri dzīvo ārpus cietuma, lai nezaudētu un stiprinātu savstarpējo kontaktu.

3.2.2.2. *Datu raksturojums fiziskā, emocionālā, psiholoģiskā, izglītojošā, sociālā u.c. veida atbalsta virzieniem bērniem, kas līdz četru gadu vecumam atrodas ieslodzījumā kopā ar mātēm*

Latvijā ieslodzītās sievietes ir tiesīgas uzturēties kopā ar saviem bērniem ieslodzījuma vietā līdz bērnu četru gadu vecumam. Ilgūciema cietums ir vienīgā ieslodzījuma vieta Latvijā, kurā soda izciešana notiek sievietēm, tāpēc tā arī ir vienīgā ieslodzījuma vieta, kurā ir izveidota mātes un bērna nodaļa. Viens no

pētījuma uzdevumiem ir sniegt priekšlikumus par fiziskā, emocionālā, psiholoģiskā, izglītojošā, sociālā u.c. veida atbalsta virzieniem bērniem, kas līdz četrus gadus vecumam atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar mātēm, jo ir būtiski ne tikai veidot psihoemocionālo saikni bērniem ar mātēm, bet arī apmierināt bērnu fizioloģiskās un emocionālās vajadzības, lai uzlabotu kopējo labklājību gan mātēm, gan bērniem.

Pētījuma ietvaros tika organizētas arī intervijas Ilguciema cietumā, lai noskaidrotu gan darbinieku, gan pašu ieslodzīto sieviešu pieredzi un izaicinājumus atrodoties ieslodzījuma vietā kopā ar bērniem. Intervijas ar darbiniekiem laikā tika liks uzsvars uz galvenajiem izaicinājumiem, atbalsta pasākumiem un iespējām, strādājot ar ieslodzītajām māmām un viņu bērniem.

Ilguciema cietumā darbinieki savu iespēju robežās maksimāli atbalsta ieslodzītās māmām ar bērniem, daloties nepieciešamajās prasmēs un zināšanās par bērnu audzināšanu, organizējot dažādas aktivitātes ieslodzītajām sievietēm ar bērniem, kā arī veic regulāras bērnu veselības pārbaudes un nodrošina nepieciešamo medicīnisko aprūpi. Neskatoties uz to, ka bērni atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar savām mātēm, tiem ir tikpat lielas tiesības uz emocionālo, intelektuālo un garīgo attīstību. Ieslodzītajām māmām trūkst zināšanu un prasmju par bērnu aprūpi un audzināšanu, kā arī konfliktsituāciju risināšanu. Tādējādi ir noderīgas ne tikai zināšanas, ar kurām dalās paši darbinieki, bet arī kvalificētu pedagogu un speciālistu piesaiste, kuri izmanto arī Montessori metodes, lai veicinātu bērnu attīstību un izglītību. Lai arī šobrīd ieslodzītajām sievietēm ir pieejamas nodarbības par bērnu audzināšanu un attīstību, tomēr vairākām māmām ir vērojams pašizausmes trūkums. Ilguciema cietumā māmām tiek regulāri uzklautas, lai turpmākās apmācības un nodarbības pēc iespējas vairāk atbilstu viņu vajadzībām un vēlmēm, taču ne vienmēr pietiek resursu šo apmācību un nodarbību organizēšanā. Papildus tam, šobrīd liels atbalsts ir logopēdiskā pirmsskolas izglītības iestāde "Riekstiņš", kas ir specifiski orientēta uz bērnu attīstības problēmu risināšanu. Bērni katru darba dienu šobrīd tiek vesti uz pirmsskolas izglītības iestādēm, lai nodrošinātu viņu izglītojošo attīstību un socializāciju. Šī prakse palīdz bērniem iegūt nepieciešamās prasmes un zināšanas, kā arī veicina viņu integrāciju sabiedrībā pēc ieslodzījuma perioda.

Māmām ir dota iespēja strādāt saimnieciskos darbus, no kuriem nopelnīto naudu var tērēt ieslodzījuma vietas teritorijā, piemēram, pērkot ēdienu bērniem. Vienīgi jāņem vērā tas, ka, kamēr ieslodzītās sievietes strādā, kādam ir jāpieskata viņu bērni. Šajā gadījumā ir ļoti nozīmīga brīvprātīgo iesaiste, kas arī organizē dažādas aktivitātes bērniem, piemēram, pastaigas, apmeklējumi uz zoodārzu un teātri, kas palīdz bērniem socializēties. Arī iespēja apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi ir novērtēta no māmiņu puses, jo bērni visu dienu tiek pieskatīti un iesaistīti dažādās attīstošās aktivitātēs. Svētdienās ieslodzījuma vietu apmeklē reliģiskā organizācija, kas rīko garīgos pasākumus māmām ar bērniem, papildus paplašinot bērnu izpratni par reliģiju, kā arī nodrošina laiku, kad māmām darbojas kopā ar saviem bērniem, nostiprinot emocionālās saiknes.

Var atzīmēt māmiņu izglītošanas un atbalsta nepieciešamību bērnu aprūpē un audzināšanā, uzlabojot viņu prasmes un zināšanas, kā arī dažādu resocializācijas aktivitāšu nozīmīgumu, kas ir būtiski ne tikai bērnu uzvedības attīstības ietekmē, bet arī veicina ieslodzīto sieviešu labklājību, parādot to, cik būtiska ir katras mātes loma bērnu audzināšanas procesā. Arī pašiem darbiniekiem ir nepieciešams paplašināt savas zināšanas par bērnu audzināšanu, lai nepieciešamības gadījumā dalītos šajās zināšanās ar ieslodzītajām sievietēm.

Papildus informācija par šo tēmu ir apkopota sadaļā 3.2.4., kura izriet no darbinieku un māšu intervēšanas rezultātiem.

3.2.2.3. Datu apkopojums par nepieciešamajām zināšanām un prasmēm bērnu mātēm, kas veicina bērnu labklājību

Vecāku zināšanas par bērnu aprūpi tiek uzskatītas par būtiskām bērnu aprūpei, kā arī bērnu attīstībai.

- ▶ Pirmkārt, vecāki, kuriem trūkst zināšanu par bērnu attīstību, mēdz būt nemierīgi un piedzīvot stresu, jo viņu esošās zināšanas nesakrīt ar faktiskajām bērna uzvedības izpausmēm un attīstību. Piemēram, vecāki ir mazāk iecietīgi pret bērnu un viņa bērnišķīgajām izpausmēm, kas rada risku vardarbībai pret bērniem, jo viņi neizprot bērna attīstības posmus.
- ▶ Otrkārt, zināšanas par aprūpi, attīstības normām un attīstības sasniegumiem, kā arī bērnu veselību un drošību tiek uzskatītas par svarīgākajiem vecāku izpratnes aspektiem. Piemēram, vecāku zināšanas uzlabo viņu pašizpratni par savu kompetenci, apmierinātību un ieguldījumu audzināšanā, kā arī palīdz vecākiem attīstīt reālistiskākas gaidas par saviem bērniem un precīzāk interpretēt bērnu uzvedību. Turklāt mātes, kuras vairāk zina par normatīvo bērnu attīstību (salīdzinājumā ar viņu vienaudžiem), sasniedz augstākus vecāku prasmju rādītājus, biežāk veido bērnu mācību vidi tā, lai veicinātu pozitīvas vecāku un bērnu mijiedarbības un bērnu attīstību.
- ▶ Treškārt, ņemot vērā, ka vecāki ir galvenie mazu bērnu aprūpētāji, viņu zināšanu apjoms un kvalitāte būtiski ietekmē bērnu veselīgu attīstību. Piemēram, ir ziņots par pozitīvām attiecībām starp vecāku zināšanām un bērnu kognitīvo attīstību un IQ, ņemot vērā sociodemogrāfiskos kontrolējošos faktorus (Bornstein, Yu, Putnick, 2019).

Īsumā, zinoši vecāki, visticamāk, rīkojas attīstībai atbilstošā un izaugsmi veicinošā veidā ar saviem bērniem.

Bērnu mātēm, kas vēlas veicināt bērnu labklājību, ir jāapgūst dažādas zināšanas un prasmes, kas ietver emocionālo atbalstu, bērnu attīstību un veselības aprūpi. Šeit ir galvenās jomas, kas veicina bērnu labklājību:

1. Emocionālā un sociālā atbalsta sniegšana
 - Empātija un izpratne: Mātēm jābūt spējīgām atpazīt bērna emocionālās vajadzības un reaģēt uz tām piemērotā veidā.
 - Pozitīva saziņa: Svarīga ir spēja efektīvi sazināties ar bērnu, klausīties un dalīties sajūtās. Šis atbalsts palīdz bērnam attīstīt emocionālo inteliģenci.
 - Stresa pārvaldība: Mātes spējas pārvaldīt savus emocionālos uzplūdus un stresu ietekmē ģimenes dinamiku un bērnu emocionālo stāvokli.
2. Bērna attīstības izpratne
 - Fiziskā attīstība: Mātei jāzina par bērna fizisko attīstību no dzimšanas līdz pusaudža gadiem, tostarp par svarīgām prasmēm kā kustību koordinācija, stāja un veselība.
 - Kognitīvā attīstība: Zināšanas par bērna smadzeņu attīstību un mācīšanās procesiem palīdz mātēm atbalstīt bērna intelektuālo izaugsmi.
 - Sociālā attīstība: Mātei jāpalīdz bērnam izprast sabiedrības normas, veidojot pozitīvas attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem.
3. Veselības aprūpe un uzturs
 - Veselīgs dzīvesveids: Mātei jābūt informētai par veselīga uztura nozīmi, regulāru fizisko aktivitāti un miega kvalitāti.
 - Preventīvā aprūpe: Mātēm jāzina par vakcinācijām, regulārām medicīniskām pārbaudēm un slimību profilaksi, lai nodrošinātu bērna fizisko veselību.
 - Mentālās veselības atbalsts: Jāspēj atpazīt agrīnās depresijas, trauksmes vai citu garīgās veselības problēmu pazīmes bērniem, kā arī meklēt atbalstu, ja tas ir nepieciešams.
4. Pozitīva disciplinēšana un robežu noteikšana
 - Mīlestības un stingrības līdzsvars: Mātei jābūt spējīgai noteikt skaidras robežas un konsekventi sekot noteikumiem, vienlaikus saglabājot mīlošu un atbalstošu attieksmi.
 - Konflikta risināšana: Zināšanas par to, kā atrisināt bērna uzvedības problēmas un kā palīdzēt bērnam saprast, kā rīkoties sociāli pieņemamā veidā.
5. Personīgais attīstības process

- Pašaprūpe un atbalsts: Mātei svarīgi rūpēties arī par savu emocionālo un fizisko veselību, lai varētu nodrošināt kvalitatīvu atbalstu bērnam. Tas ietver arī atbalsta meklēšanu no citiem (ģimenes locekļi, draugi, profesionāļi).
- Izglītība un mācības: Ja nepieciešams, mātei jāapgūst papildu zināšanas, apmeklējot kursus vai konsultējoties ar bērnu psihologiem, pedagogiem un veselības aprūpes speciālistiem.

Šo zināšanu un prasmju apkopojums palīdz bērna mātei veidot pozitīvu ģimenes vidi, kas veicina bērna visaptverošu attīstību un labklājību.

Mātēm un tēviem ir pieejams plašs kursu un nodarbību klāsts, ko viņi var apmeklēt. Māmiņu klubs piedāvā plaša mēroga lekcijas un kursus vecākiem sākot ar grūtniecību un beidzot ar bērnu audzināšanu.

3.2.3. NVO un citu speciālistu iespēju un resursu ieslodzītajām mātēm ar bērniem izvērtējums, lai veidotu pozitīvu sociālo kontaktu ārpus ieslodzījuma vietas un izglītotu par dažādiem ar bērna attīstību saistītiem jautājumiem

Kā jau tika noskaidrots, tad ieslodzītajām sievietēm, kuras atrodas ieslodzījuma vietā ar saviem bērniem, ir nepieciešams īpašs atbalsts no apkārtējiem saistībā ar bērna attīstības jautājumiem, jo ieslodzītajām mātēm bieži vien trūkst zināšanu un prasmju bērnu aprūpē. Atsaucoties uz interviju ar Ilģuciema cietuma darbiniekiem, tika apspriests, ka darbinieki cenšas maksimāli palīdzēt ieslodzītajām mātēm dažādos jautājumos, taču ir gadījumi, kad darbiniekiem pašiem trūkst zināšanu par bērna attīstības īpatnībām. Attiecībā uz iepriekšminēto, IeVP būtu ļoti vērtīgi veidot sadarbību ar Baltijas vecāku mediju “Māmiņu Klubs”, kurš aktīvi atbalsta vecākus bērnu attīstības jautājumos, piedāvājot bloga rakstus, publicējot video, izglītojošas tiešraides ar speciālistiem, individuālas konsultācijas u.c. Sadarbības ietvaros visvērtīgāk, protams, būtu nodrošināt ieslodzītajām mātēm izglītojošus pasākumus un individuālas konsultācijas, kuras vadītu “Māmiņu Klubs” piesaistītie speciālisti, taču apzinoties dažādus resursu un administratīvos ierobežojumus, ieslodzītās mātes varētu nodrošināt ar vismaz minimālu informāciju par bērna attīstības jautājumiem, ko piedāvā “Māmiņu Klubs”. Piemēram, mājaslapā <https://e-lekcijas.maminuklubs.lv/> ir pieejamas dažādas vērtīgas lekcijas par bērna attīstību no 1 līdz 3 gadiem, bērna barošanu, bērna temperamentu, kā veidot labas attiecības ar bērnu, kas publiskai lietošanai ir pieejamas par maksu, taču sadarbības ietvaros varētu šīs lekcijas nodrošināt ieslodzītajām mātēm par velti, atbalstot mātes ar papildus informāciju un veicinot bērnu labbūtību. Iegūtās zināšanas mātes var izmantot arī turpmākajos bērna dzīves gados, veidojot pozitīvas attiecības ar bērnu gan soda izciešanas laikā, gan pēc soda izciešanas beigām, kā arī atbalstot bērnu skolas gados.

Nemot vērā NVO sniegto informāciju interviju un diskusiju laikā, var secināt, ka tās NVO, kuras sadarbojas ar IeVP un rīko dažādus atbalsta pasākumus ieslodzītajiem, konkrēti nefokusējas uz ieslodzītajām mātēm ar bērniem, jo tā ir ļoti šaura mērķauditorija, kas uz 2025. gada februāri ir 8 personas. NVO resursu ierobežotības dēļ vairāk fokusējas uz plašākām mērķauditorijām, piemēram, kopumā uz ieslodzītajām sievietēm, piedāvājot dažādus kursus, lekcijas, radošās nodarbības u.c. Balstoties uz vienā no diskusijām minēto, agrāk NVO organizēja masāžas bērniem, kuri atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar mātēm. Protams, šobrīd arī ieslodzītās mātes var apmeklēt dažādus vispārīgos motivējošos un atbalsta pasākumus ieslodzītajiem, kas tiek organizēti ieslodzījuma vietā, taču tika noskaidrots, ka bērniem būtu noderīgi piedāvāt masāžas, logopēdu seansus, bet mātēm – konkrētākus informatīvos pasākumus par bērnu audzināšanu un bērnu vajadzībām katrā attīstības posmā. No tā var secināt, ka ierobežotā atbalsta pasākumu piedāvājuma dēļ, mātēm ir pašām jāiegulda daudz laika un enerģijas, lai izprastu bērnu attīstības īpatnības.

Papildus tam Latvijā ir ierobežotas iespējas iegūt informāciju par pieejamajiem atbalsta pasākumiem katrai mērķa grupai. Tas arī ļoti aktuāli ir mātēm, kurām nepieciešams atbalsts ne tikai ieslodzījuma vietā, bet arī pēc soda izciešanas termiņa beigām. Atsaucoties uz labo praksi Lielbritānijā, kurā ir pieejami vairāki atbalsta organizāciju un programmu apkopojumi ieslodzītajiem un bijušajiem

ieslodzītajiem, piemēram, mājaslapā <https://prisonreformtrust.org.uk/adviceguide/who-can-help/> , kurā ir ērti atrast katram nepieciešamo informāciju par atbalsta saņemšanas iespējām. Savukārt Latvijā šāds apkopojums nav pieejams, kas apgrūtina ieslodzīto un bijušo ieslodzīto māšu iespējas saņemt nepieciešamo atbalstu, lai nodrošinātu bērnu labklājību un vajadzību apmierināšanu.

3.2.4. Papildus nepieciešamo fizisko, kā arī citu atbalsta pasākumu bērniem līdz četrus gadu vecumam un viņu mātēm, ieskaitot inventāra iegādi, izvērtējums

Dzīvojamā telpa ir spogulis tam, kas notiek ikviena cilvēka iekšienē – pašsajūta, domāšana, emocionālais stāvoklis. Arī bērniem tas nav izņēmums, jo patīkama, tīra, gaiša un plaša vide nodrošina nepieciešamo labsajūtu, kas bērniem ir īpaši nozīmīgi.

Pētījumi liecina, ka dzīvojamās telpas plašums un labi organizēts izkārtojums var mazināt stresu un uzlabot garīgo veselību, jo tas pozitīvi ietekmē apmierinātību ar dzīvi. Tāpat arī telpu tīrība un ventilācija var novērst veselības problēmas, piemēram, alerģijas un elpošanas traucējumus, kas ir īpaši svarīgi bērniem pirmajos dzīves gados, kā arī dabiskā gaisma un drošības sajūta palīdz regulēt ikviena cilvēka miega režīmu, uzlabot garastāvokli un nodrošināt garīgo labsajūtu (Foye, 2017).

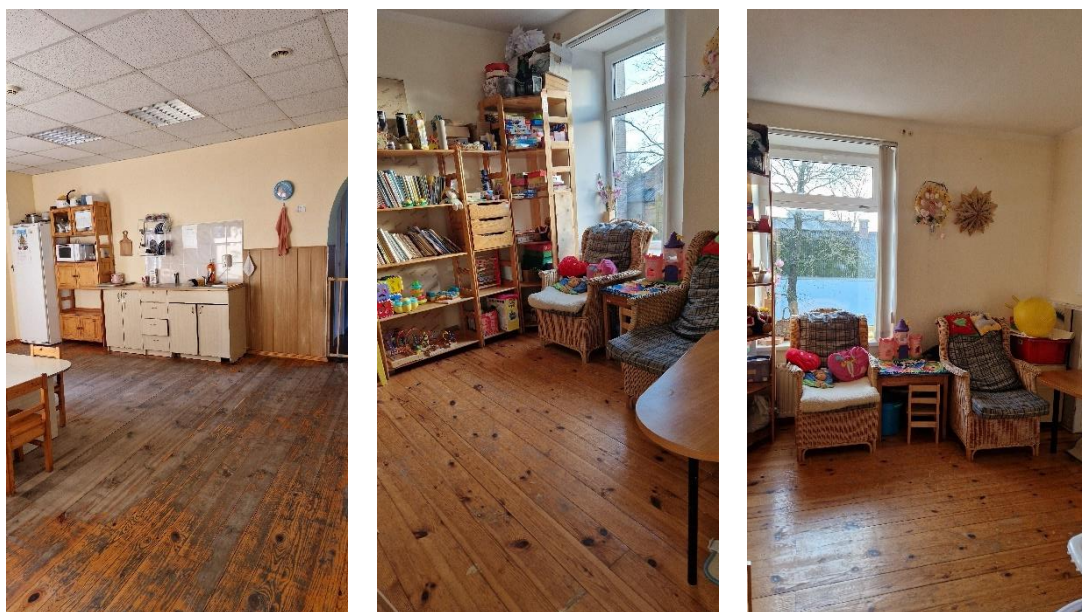
17. attēls. Mātes un bērnu nodaļas dzīvojamās telpas Ilģuciema cietumā
Avots: LR, IeVP, 2025

18. attēls. Mātes un bērnu nodaļas dzīvojamās telpas Ilģuciema cietumā

Avots: LR, IeVP, 2025

Kā redzams 17. un 18. attēlā, tad dzīvojamās telpas mātes un bērnu nodaļā Ilģuciema cietumā ir apmierinošā stāvoklī. Telpās ir pietiekami kvalitatīvs grīdas segums, sienas nokrāsotas gaišās krāsās, pieejamas gultiņas bērniem, telpās tiek dienas gaisma, kā arī ir ierīkoti rotaļu stūrīši ar dažādām rotaļlietām.

19. attēls. Mātes un bērnu nodaļas virtuve un atpūtas telpa Ilģuciema cietumā

Avots: LR, IeVP, 2025

19. attēlā ir redzams, ka arī virtuve un atpūtas telpa mātes un bērnu nodaļā Ilģuciema cietumā ir pietiekami labā stāvoklī ar samērā svaigu remontu, lai apmierinātu bērnu un māšu fiziskās vajadzības un labsajūtu. Virtuvē ir pieejams ledusskapis, kurā glabāt bērniem nepieciešamo pārtiku, mikroviļņu krāsns, ja ir nepieciešamība uzsildīt ēdienu, kā arī ēdiena gatavošanas stūrītis. Atpūtas telpā ir vēl papildus rotaļlietas bērniem, kā arī dažas grāmatas un atpūtas krēsli.

20. attēls. Mātes un bērnu nodaļas āra bērnu rotaļu laukums Ilģuciema cietumā
Avots: LR, IeVP, 2025

Apskatot 20. attēlu, var secināt, ka bērnu rotaļu laukumam Ilģuciema cietumā ir nepieciešami būtiski uzlabojumi. Asfalta segums ir nelīdzens, kas rada augstu traumu risku, īpaši ņemot vērā, ka bērniem patīk skriet un braukt ar velosipēdu. Papildus tam ieslodzītās mātes nevar iet pastaigā ar bērniem ratiņos pa šādu segumu. Rotaļu laukuma smilšu kastē nav smilšu, kas ierobežo bērnu iespējas rotaļāties, savukārt šūpoles ir saplīsušas un nav izmantojamas.

Tika rīkota arī intervija ar divām ieslodzītajām sievietēm, kuras uzturas ieslodzījuma vietā ar saviem bērniem. Intervijas mērķis bija izpētīt nepieciešamos atbalsta pasākumus un izaicinājumus, ar kuriem saskaras ieslodzītās mātes un viņu bērni, atrodoties ieslodzījuma vietā. Intervijas laikā tika likts uzsvars uz pieejamo resursu daudzumu, aktivitāšu nepieciešamību un citām vajadzībām, lai uzlabotu viņu un bērnu labklājību.

Ir ļoti noderīga iespēja izmantot pirmsskolas izglītības iestāžu pakalpojumus, lai ieslodzītās sievietes varētu piedalīties nodarbībās. Māmiņas novērtē to, ka sociālie darbinieki informē viņas par pieejamajām nodarbībām un aktivitātēm, un ieslodzījuma vietas darbinieki organizē un paši piedalās dažādās aktivitātēs, atbalstot māmiņas un viņu bērnus. Ieslodzītās sievietes izteica vēlmi piedalīties mentoru nodarbībās, kurās tiktu mācīts, kā spēlēt kopā ar bērniem, kādas praktiskas nodarbības ir nepieciešamas bērniem un kā attīstīt sociālās prasmes. Tieši tāpat arī noderētu dažādi informatīvie materiāli par bērnu aprūpi un attīstību, īpaši par to, kā spēlēt ar bērniem dažādos vecumos, jo māmiņām trūkst zināšanu par bērnu interesēm un vajadzībām dažādos vecumos. Psiholoģiskais atbalsts ieslodzītajām sievietēm ar bērniem ir nepietiekams, jo ir ilgs gaidīšanas laiks.

Ilģuciema cietuma teritorijā bērnu rotaļu laukums ir stāvoklī, kas prasa uzlabojumus, un tas apgrūtina māmiņu pastaigas kopā ar bērniem, jo rotaļu laukumā asfalts ir nelīdzens. Tāpat arī nepieciešams labākas kvalitātes segums rotaļu laukumā un atjaunots āra parks, jo bērni rotaļājoties mēdz nokrist, bet labas kvalitātes segums pasargātu bērnus no nopietnu traumu gūšanas, kā arī rotaļu parka uzlabošana samazinātu traumu risku un bērnu attīstības vajadzību apmierināšanu. Ir novērots, ka ir nepietiekams rotaļlietu un grāmatu daudzums ieslodzījuma vietā, kas bieži vien pat ir saplēstas, kā rezultātā bērni

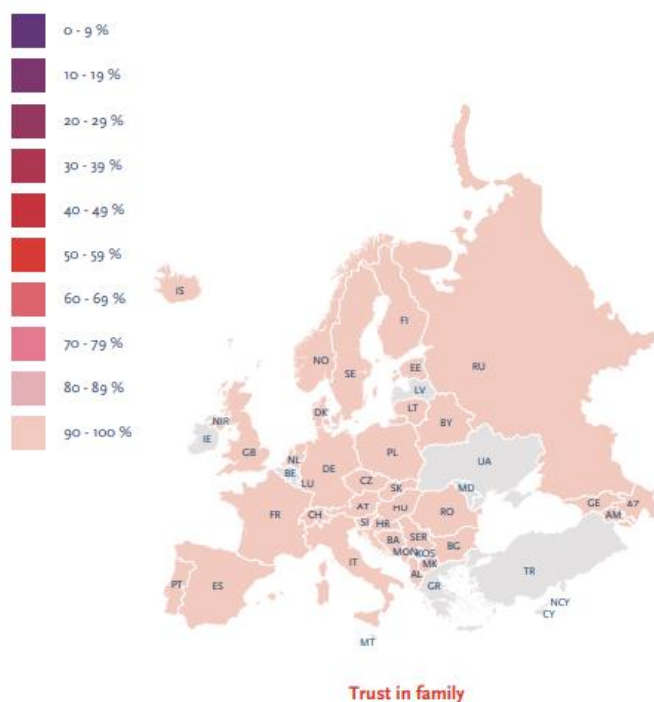
nespēj atrast sev nodarbi brīvajā laikā. Arī bērnu apgērbs, tostarp apavi un apakšveļa pārsvarā ir lietoti un bieži neatbilst bērna izmēram vai gaumei, radot diskomfortu un ierobežojot izvēles iespējas.

3.3. Ārvalstu labās prakses pieredzes izvērtējums, kā tiek īstenota notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaiste soda izciešanas laikā un atbalsts saišu stiprināšanai, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu

3.3.1. Notiesāto ģimenes un atbalsta personu iesaistes soda izciešanas laikā izvērtēšana

Lielākā daļa cilvēku Rietumu rūpnieciski attīstītajās sabiedrībās un, iespējams, lielākā daļa cilvēku visā pasaulē uzskata, ka ģimene ir vissvarīgākais viņu dzīves aspekts (Bernardes, 1997). Ģimene tiek uztverta kā pamats, kur veidojas un tiek uzturētas sabiedrības vērtības, veidojas uzvedības modeļi. Tādēļ ģimenes katra cilvēka dzīvē ir neizmērojami nozīmīgas, jo tieši tās ir vieta, kur tiek attīstītas cilvēciskās pamatvērtības – savstarpēja cieņa, iecietība, citādības pieņemšana, atbildība par citiem, patiesības izjūta, godprātība, taisnīgums un spēja sadarboties (Koroļeva, Pranka, Elksne, 2023).

Pētījumi liecina, ka ģimene cilvēka dzīvē ir neatņemama sastāvdaļa. Kā liecina European Values Study veiktie pētījumi un 2022. gadā izdots "Atlas of European Values" (Halman, Reeskens, Sieben, Zundert, 2022) lielākā daļa cilvēku saviem ģimenes locekļiem uzticas pilnībā (skatīt 21. attēlu).

21. attēls. Personas uzticības līmenis savai ģimenei

Avots: Halman, Reeskens, Sieben, Zundert, 2022

Nemot vērā pētījumus par ģimenes nozīmi cilvēka dzīvē, ir skaidri saprotams, ka ģimene un sabiedrība ir fundamentāli cilvēka dzīves aspekti, kas nodrošina emocionālo atbalstu, drošību, piederību un palīdzību visdažādākajos dzīves posmos. Līdz ar to ieslodzītajai personai, kas ir nonākusi vienā no saviem smagākajiem dzīves posmiem, ģimenes atbalsts ir nenovērtējami nozīmīgs. Ģimenes saišu stiprināšana starp ieslodzītajiem un viņu ģimenes locekļiem ir svarīga sociālā un psiholoģiskā procesa sastāvdaļa, kas palīdz uzlabot ieslodzīto rehabilitāciju un veicina viņu reintegrāciju sabiedrībā pēc iznākšanas no cietuma. Šāda saikne var būt būtiska vairāku iemeslu dēļ:

- ▶ Emocionālā atbalsta nodrošināšana – ģimene bieži vien ir viens no galvenajiem emocionālajiem atbalstiem, kas palīdz ieslodzītajam pārvarēt grūtības, kas saistītas ar dzīvi cietumā. Pozitīvas attiecības ar ģimenes locekļiem var mazināt stresu, depresiju un citus negatīvos psiholoģiskos aspektus, kas var rasties apstākļos, kas saistīti ar brīvības atņemšanu.
- ▶ Uzvedības uzlabošana – regulāras un pozitīvas saites ar ģimenes locekļiem var palīdzēt uzlabot ieslodzīto uzvedību, mazināt agresiju un veicināt atbildību, jo ģimene var kalpot kā motivācija uzlabot sevi un neiesaistīties negatīvās darbībās.
- ▶ Rehabilitācijas procesa atbalsts – stiprinot saikni ar ģimeni, tiek veicināta ieslodzīto gatavība piedalīties dažādās rehabilitācijas programmās. Tas ir būtiski, lai nodrošinātu veiksmīgu iznākšanu no cietuma un palīdzētu novērst recidīvu.
- ▶ Ģimenes struktūras saglabāšana – ieslodzījums bieži var negatīvi ietekmēt ģimenes attiecības, piemēram, radīt šķirtības vai bērnu aprūpes problēmas. Atbalstot saites starp ieslodzīto un viņa ģimeni, tiek palīdzēts saglabāt ģimenes stabilitāti, kas ir svarīga visu dalībnieku labklājībai, īpaši bērniem.
- ▶ Sociālā reintegrācija – spēcīgas ģimenes attiecības var palīdzēt ieslodzītajam atgriezties sabiedrībā pēc iznākšanas no cietuma. Ģimene var sniegt praktisku atbalstu, piemēram, palīdzēt atrast mājas vai darbu, kas var būt svarīgi veiksmīgai reintegrācijai.

Kopumā ģimenes saišu stiprināšana ir ne tikai emocionāli nozīmīga, bet arī praktiski svarīga, lai palīdzētu ieslodzītajiem pārvarēt viņu pārbaudījumus un saglabāt veselīgas attiecības, kas sekmē viņu nākotnes izaugsmi un integrāciju sabiedrībā.

HMPPS 2017. gadā kopā ar Lord Farmer veica pētījumu par ģimenes saišu stiprināšanu starp ieslodzītajiem un viņu ģimenes locekļiem. Veiktajā pētījumā apkopotie dati liecina, ka ieslodzītajam, kurš saņem partnera vai ģimenes locekļa vizītes, atkārtota likumpārkāpuma iespējamība ir par 39% mazāka nekā ieslodzītajiem, kuri šādus apmeklējumus nav saņēmuši. Atbalstošas attiecības ar ģimenes locekļiem piešķir nozīmi un sniedz nepieciešamo motivāciju pievērsties citiem piedāvātajiem resociālizācijas rīkiem. Pētījumā tika aptaujāti ieslodzītie, kur viens no ieslodzītajiem skaidri norādīja cik nozīmīgs ir viņa ģimenes apmeklējums ieslodzījuma vietā sakot: "Ja es neredzēju savu ģimeni, es viņus pazaudēju, ja es viņus pazaudēju, kas man paliek pāri?" (Farmer, 2017). Šis skaidri norāda, ka ģimene ieslodzītajām personām ir viens no lielākajiem motivatoriem iesaistīties resociālizācijas procesā.

Nemot vērā pētījumu HMPPS 2019. gadā izdeva politikas pamatnostādnes ar nosaukumu Ieslodzīto ģimenes saišu stiprināšana (HM Prison & Probation Service, 2020). Politikas pamatnostādnēs teikts, ka katram cietumam ir jābūt "ģimenes un partneru stratēģijai". Pamatnostādnes nosaka, ka stratēģijai jābūt brīvi pieejamai ieslodzītajiem un viņu ģimenēm, un tai jābūt viegli lasāmai. Pamatnostādnes nosaka, ka stratēģijā jāiekļauj šādi pakalpojumi

- ▶ Jāizveido apmeklētāju centrs un apmeklējuma pakalpojumi;
- ▶ Jābūt personālam, kas nodrošina darbu ar ģimenēm;
- ▶ Pagarinātas vizītes ieslodzītajiem, pamatojoties uz vietējo politiku, piemēram, mājasdarbu klubi vai ģimenes dienas;
- ▶ Ģimenes apmācības;
- ▶ Jāizveido komunikācijas sistēma.

Kā daļu no šīs pieejas politikas pamatnostādnēs ir teikts, ka katrā cietumā ir jābūt vecākajam vadītājam, lai pārliecinātos, ka ģimenes darbs ir prioritāte un ka personālam ir jāsaprot ģimenes darba nozīme cilvēku drošības uzturēšanā un atkārtotu likumpārkāpumu samazināšanā. Apmeklējumiem ir liela nozīme ģimenes saišu uzturēšanā un stiprināšanā. Šādi izveidotais politiskais ietvars atgādina vadītājiem, cik svarīga ir skaidra un efektīva apmeklējumu rezervēšanas sistēma, lai izvairītos no grūtībām un kavēšanās. Ir noteikts, ka ir jāizveido telpas rotaļām bērniem un telpas privātām sanāksmēm starp

apmeklētājiem un partneraģentūrām. Apmeklētājiem jābūt precīzai un saprotamai informācijai par pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem, vietējo apmeklējumu kārtību (Prison Reform Trust, 2019).

Lielbritānija lielu nozīmi piešķir ģimeņu saišu stiprināšanā, ko parāda izveidotās iniciatīvas un likumprojekti, kā arī veidotās sadarbības ar nevalstiskajām organizācijām (skatīt nodaļu 3.4.1.4.), kas palīdz nodrošināt veiksmīgu ģimenes saišu stiprināšanu starp ieslodzītajiem un viņu ģimenes locekļiem.

Pašreizējie Lielbritānijas tiesību akti un politika neparedz ieslodzīto ievietošanu iestādēs, kas atrodas tuvu viņu radnieku dzīvesvietai. Tomēr tiek veikti daži pasākumi, lai nodrošinātu ģimenes saišu saglabāšanu ieslodzītajiem, kas atrodas attālināti. Ieslodzītie var iesniegt pieteikumu par pagaidu pārvietošanu uz tuvāku ieslodzījuma vietu savu radnieku dzīvesvietai. Tomēr šis ir iespējams tikai gadījumos, ja ieslodzītais sešu mēnešu laikā nav saņēmis nevienu apmeklētāju, tad viņš var lūgt pagaidu pārcelšanu uz iestādi, kas atrodas tuvāk viņu ģimenei. Šī pārvietošana uz citu ieslodzījuma vietu parasti ilgst 28 dienas. Šajā laikā ieslodzītajam ir tiesības uz ne vairāk kā 26 neizmantotiem apmeklējumiem (kas ir neizmantoti 6 mēnešu laikā). Ieslodzījuma vieta dažus no šiem 26 apmeklējumiem var atteikt, ja ieslodzījuma vieta ir pārpildīta.

Ģimenes ar ierobežotiem līdzekļiem var pieteikties finansiālai palīdzībai no valdības, lai atvieglotu apmeklējumus (Prison Insider, 2024).

Noteikums par apmeklējumu ilgumu un biežumu Lielbritānijā uz ģimenēm ir tāds pats kā pārējiem – divas 1h garas tikšanās reizes mēnesī vai viena 2h gara tikšanās reize mēnesī. Lai pieteiktos uz vizīti, mājaslapā www.gov.uk ir pieejama sistēma, kurā, ievadot nepieciešamos datus un vēlamos vizītes datumus, var pieteikties apmeklējumam. Vizītes pieteikums ir jāveic vismaz 2 nedēļas iepriekš, taču pirms tam katram ieslodzītajam ir jāiesniedz saraksts ar visām personām, kuras drīkst ierasties uz vizīti ar ieslodzīto. Papildus šīm tikšanās reizēm tiek rīkotas arī ģimenes dienas, kurās ģimenes ir aicinātas apmeklēt ieslodzītos (HM Prison & Probation Service, *Visit someone in prison*).

Iestādei ir jānodrošina pēc iespējas brīvāka un neformālāka apmeklējumu telpa, kad ģimenes locekļi ierodas uz tikšanos ar ieslodzīto. Tajā jābūt pienācīgām labierīcībām, tualetēm, zīdaiņu pārtīšanas vietām. Apmeklētājiem ir pieejami skapīši, kuros droši glabāt aizturēšanas laikā aizliegtos priekšmetus. Ir iespējams iegādāties pārtiku par saprātīgu cenu (uzkodas, maltītes, karstus vai aukstus dzērienus u.c.). Tiem jābūt pielāgotiem reliģiskajām, kultūras vai diētiskajām diētām. Pieaugušo apmeklētāju skaits vienam ieslodzītajam ir ierobežots līdz trim. Šis skaits nav ierobežots attiecībā uz viena aizturētā vecāka bērniem.

Linkolnas cietumā ieslodzītajiem ir iespēja apmeklētāju stundu laikā ieturēt kopīgu maltīti ar ģimeni. Tas notiek cietuma restorānā, kas atvērts kā daļa no labdarības organizācijas *The Right Course* īstenotās rehabilitācijas programmas, kura piedāvā ieslodzītajiem iespēju iegūt diplomu ēdināšanas jomā un kvalifikāciju apkalpošanas jomā (Prison Insider, 2024).

Arī Vācijas ieslodzījuma vietas atļauj ģimenei, radiem un draugiem apmeklēt ieslodzītos. Katram ieslodzītajam ir tiesības kopumā uz 2h garu vizīti mēnesī, kas maksimāli drīkst būt sadalīta uz četrām 30 minūšu vizītēm mēnesī. Atšķirībā no Lielbritānijas, Vācijā pieteikumu vismaz 1 nedēļu iepriekš par vizīti iesniedz pats ieslodzītais. Vienas vizītes laikā ieslodzīto drīkst apmeklēt ne vairāk kā 2 personas. Visbiežāk vizītes notiek bez jebkādam fiziskām barjerām, taču izņēmuma kārtā starp ieslodzīto un apmeklētājiem var būt stikls. Arī Vācijā tiek organizētas ģimenes dienas, lai nezustu ieslodzītā saikne ar ģimeni, taču dažādās federālajās zemēs atšķiras noteikumi un biežumi ģimenes dienām. Papildus tam, ieslodzītajiem ir atļauts sūtīt vēstules, saņemt sūtījumus, veikt maksas telefona zvanus, kā arī atsevišķās ieslodzījuma vietās ir atļauts veikt video zvanus (Prison Insider, *Germany: prisons in 2024*).

3.3.2. Valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, kā arī ieslodzīto ģimenes locekļu viedoklis par nepieciešamajiem pasākumiem un pakalpojumiem, kas ir aktuāli projekta “DARI” ietvaros, lai veicinātu ģimenes un atbalsta personu iesaisti soda izciešanas laikā, veicinot notiesātās personas resocializācijas mērķu sasniegšanu

Lai veicinātu veiksmīgu ģimenes locekļu un citu atbalsta personu iesaisti ieslodzīto resocializācijas procesos, ir jāveido ciešāka sadarbība ar NVO, ko arī minēja NVO pārstāvji vienā no fokusa grupas diskusijām. NVO rīkotajiem projektiem un pasākumiem ir ļoti liela atdeve, kā arī ieslodzītie un viņu ģimenes vairāk uzticas tām organizācijām un personām, kas nav saistītas ar valsts un pašvaldību iestādēm, taču NVO trūkst cilvēkresursu un finansējuma, lai aktīvi iesaistītos šādos procesos.

Ieslodzītajiem ir jānodrošina papildus informācija par ģimenes asistenta pakalpojumu, jo liela daļa ieslodzīto par šādu pakalpojumu nezina vai negrib interesēties. Ņemot vērā veikto aptauju 2021. gadā, 27 no 35 aptaujātajām pašvaldībām nemaz nebija piedāvāts ģimenes asistenta pakalpojums (LR, Tiesībsargs, 2021), tāpēc šis pakalpojums ir jāpilnveido, rīkojot ģimenes asistentu apmācības arī pārējās pašvaldībās, lai bijušajiem ieslodzītajiem un viņu ģimenēm piedāvātu pilnvērtīgu pakalpojumu.

Papildus tam ieslodzītajiem ir noderīgas kopīgas psihologu vai psihoterapeitu konsultācijas ar ģimenes locekļiem gan ieslodzījuma laikā, gan arī pēc soda izciešanas termiņa beigām, lai varētu veiksmīgi tikt galā ar esošajām problēmām, stiprināt ģimenes saites, lai pēc atbrīvošanas bijušajam ieslodzītajam ir vēlme atgriezties sabiedrībā.

Fokusa grupas diskusijā ar IeVP pārstāvjiem tika apspriesta ģimenes dienu vērtība un nozīme ģimenes saišu stiprināšanā, nepieciešamie papildus elementi veiksmīgai ģimenes komunikācijas uzturēšanai, sadarbību ar SD, ieslodzīto uzticēšanos valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī atbalsta personu nepieciešamību ieslodzīto dzīvē. IeVP pārstāvji uzsvēra, ka svarīgi ir saprast – ieslodzītajiem pirms ieslodzījuma attiecības ar ģimeni varēja būt kā pozitīvas, tā arī negatīvas. Attiecībā uz šo ģimenes dienu nepieciešamību un pozitīvo pienesumu var objektīvi vērtēt, ja ir dati par katra ieslodzītā attiecībām ar ģimenes locekļiem. Protams, ģimenes dienas dod lielu pienesumu tām ģimenēm, kurām jau ir pozitīvas attiecības, jo tā ir iespēja nezaudēt emocionālo saikni ar ģimenes locekļiem. Ģimenes locekļu rūpes motivē ieslodzītos uzlabot savu uzvedību un piedalīties vairākās resocializācijas programmās. Ja ieslodzītajam ar ģimenes locekļiem ir destruktīvas attiecības, tad ģimenes dienas mēdz dod negatīvu iespaidu uz ieslodzītā emocionālo stāvokli, tāpēc šajā sakarā ne IeVP darbinieki, ne citi speciālisti nevar nodrošināt ģimenes dienu pozitīvo pienesumu un ģimenes saišu stiprināšanu, bet vienīgi palīdzēt padarīt šīs ģimenes saites mazāk destruktīvas. Nav nekāda ieguvuma no tā, ja tikšanās ar destruktīvu attiecību ģimenes locekļiem tiek pavisam ierobežotas, jo ieslodzītais pēc soda izciešanas termiņa beigām tāpat atgriezīsies savā ģimenē.

Gadījumos, ja ieslodzītajam un ģimenes locekļiem, kuriem attiecības nav pozitīvas, ir motivācija uzlabot ģimenes saites, tad speciālisti ir gatavi strādāt ar šīm ģimenēm un risināt iekšējos konfliktus. IeVP ir gatavi ieguldīt pieejamos resursus ģimenes attiecību uzlabošanā, taču ir nepieciešams arī liels atbalsts no SD puses, lai SD paralēli atsevišķi strādā ar pašiem ģimenes locekļiem, izstāstot par atbalsta nepieciešamību ieslodzītajam, jo IeVP pusē ir ierobežojumi, kas sagādā grūtības darbā ar cilvēkiem ārpus ieslodzījuma vietām.

IeVP apkopo statistiku no ieslodzījuma vietām par ģimenes dienām, un visbiežāk ģimenes dienās piedalās to ieslodzīto ģimenes, kuriem iepriekš nav identificētas problēmas attiecībās un komunikācijā. Arī ieslodzīto bērni biežāk ierodas tieši ģimenes dienu pasākumos, nevis parastajās tikšanās reizēs, jo ikdienas apmeklējumu atmosfēra bērniem mēdz būt nepatīkama, savukārt ģimenes dienās viņi jūtas

drošāk un nebaidās piedalīties. Ieslodzījuma vietās ir pieejamas rotaļlietas un galda spēles, lai ikdienas apmeklējumos bērni justos drošāk.

Attiecībā uz ģimenes dienām, IeVP darbinieki minēja, ka ne mazāk nozīmīgas ir arī parastas tikšanās reizes ar ģimenes locekļiem, jo apmeklējumi ir vide, ko administrācija neietekmē, tāpēc ieslodzītie ar ģimenes locekļiem paši uztur komunikāciju. Nepilngadīgajiem ieslodzītajiem ir nodrošināti bezmaksas bezlimita zvani ar ģimenes locekļiem, kas palīdz uzturēt un stiprināt ģimenes saites. Līdz šim arī tika īstenots mediācijas pilotprojekts, kurā piedalījās 3 ieslodzītie ar savām ģimenēm, lai risinātu konfliktus un uzlabotu attiecības. Lai arī dalībnieku skaits nebija liels, tomēr rezultāti pēc projekta beigām bija ļoti pozitīvi, tāpēc ir plānots šo projektu īstenot vēlreiz, aptverot lielāku ieslodzīto skaitu. Mediācija ir viens no instrumentiem, kas plaši tiek izmantots arī ārzemēs, lai uzlabotu attiecības starp ieslodzītajiem un viņu ģimenēm, taču IeVP ir ierobežoti finanšu resursi, lai šīs iespējas nodrošinātu ieļodzītajiem Latvijā plašā mērogā.

Diskusijas laikā arī tika apspriesta atbalsta personu nepieciešamība. IeVP minēja, ka arī ģimenes locekļi var tikt uzskatīti par atbalsta personām, ja attiecības starp ieslodzīto un ģimenes locekļiem ir pozitīvas. Ja par atbalsta personu vēlas kļūt cilvēki no malas, tad teorētiski ir iespējams paplašināt IeVP brīvprātīgo programmu, piedāvājot brīvprātīgajiem kļūt par atbalsta personām. Tomēr šobrīd brīvprātīgie ir tās personas, kas strādā ar ieslodzīto grupām, nevis individuāli, tāpēc ir būtiski jāpaplašina brīvprātīgo skaits, ja tiek ieviesta atbalsta personu programma. Papildus atbalsta personām arī ir jānodrošina apmācības par attiecību veidošanu un atbalstu ieslodzītajiem, jo ieslodzījuma vietas ir režīma iestādes, kurās ir jāievēro noteikta kārtība. Atbalsta personu komunikācija ar ieslodzītajiem arī ir stingri jāuzrauga, jo ne vienmēr nepazīstamu cilvēku klātbūtne sniedz pozitīvu ietekmi uz ieslodzītā resocializācijas procesu.

Papildus sadarbības iespējām starp IeVP un SD tika veidots pilotprojekts, kurā notiek datu apmaiņa par ieslodzītajiem ieslodzījuma laikā un pēc soda izciešanas termiņa beigām, taču šajā situācijā īpaši jāvērs uzmanība datu aizsardzības noteikumiem, lai tie netiek pārkāpti. Pilotprojekta ietvaros ieslodzītajiem, kuriem tuvojas atbrīvošanas diena, tika rīkota attālinātā tikšanās ar SD darbiniekiem, kurā ieslodzītais aizpildīja aptauju par savām vēlmēm un vajadzībām pēc atbrīvošanas. Diemžēl, daži ieslodzītie, kas piedalījās šajā projektā, pēc soda izciešanas termiņa beigām nevērsās pie SD pēc palīdzības, un atbildīgie dienesti nezināja neko par bijušā ieslodzītā atrašanās vietu. Ja bijušais ieslodzītais neierodas pie SD, tad visa ievāktā informācija netiek glabāta, tāpēc sadarbība starp SD, IeVP un ieslodzījuma vietām ir jāstiprina arī dokumentālā līmenī, piemēram, apvienojot RVN sistēmu un SD sociālās funkcionēšanas izvērtēšanas statusa sistēmu, kurās tiek apkopota informācija par katra ieslodzītā īpašajām vajadzībām pēc soda izciešanas termiņa beigām un redzama informācija par bijušā ieslodzītā statusu pēc atbrīvošanas, lai piedāvātu bijušajiem ieslodzītajiem maksimālu gan resocializācijas atbalstu, gan arī ģimenes saīšu stiprināšanas atbalstu.

3.4. Ārvalstu labās prakses pieredzes izvērtējums, kā tiek īstenota vienota sociālā atbalsta sniegšana personām, kuru radinieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam – saistīti ar jebkura veida atkarībām, garīgās veselības vai uzvedības traucējumiem, krīzes situāciju ģimenē vai vientulības sajūtu – apstākļu kopums, kas visbiežāk var ietekmēt ģimenes saišu atjaunošanu vai stiprināšanu

3.4.1. Informācijas un labās prakses pieredzes izvērtējums par Lielbritānijas un Vācijas īstenotajām sociālā atbalsta programmām personām, kuru radinieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā

Ieslodzīto personu radinieki bieži vien piedzīvo emocionālas un sociālas sekas, kas ir saistītas ar viņu tuvinieka ieslodzīšanu. Šīm personām var rasties dažādi izaicinājumi, sākot no emocionālā stresa un trauksmes līdz pat stigmatizācijai, izolācijai un grūtībām saglabāt normālas attiecības ar sabiedrību.

Nemot vērā, ka ieslodzījuma vietās esošo cilvēku ģimenēm un tuviniekiem ir īpašas vajadzības, ir nepieciešams attīstīt un īstenot sociālās atbalsta programmas šīm personām. Ieslodzīto personu tuviniekiem noderīgas atbalsta programmas būtu tādas, kurās šīs personas spētu saņemt emocionālu, psiholoģisku, juridisku un praktisku palīdzību. Projekta ietvaros tika apskatītas Lielbritānijas un Vācijas izstrādātas atbalsta programmas, kas mērķētas uz atbalstu ģimenēm un tuviniekiem, kuru radinieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietās. Šāda veida atbalsta programmas palīdz mazināt emocionālās, psiholoģiskās un sociālās sekas, ko rada ieslodzījuma vietā esošo cilvēku tuvinieki, un veicina šo ģimeņu integrāciju sabiedrībā.

3.4.1.1. Lielbritānija

Lielbritānija ir viena no valstīm, kas aktīvi īsteno dažādas sociālās atbalsta programmas, kas vērstas uz ieslodzījuma vietās esošo personu radiniekiem un tuviniekiem. Šīs programmas tiek īstenotas gan valsts līmenī, gan arī caur labdarības organizācijām un bezpeļņas sektoru. Lielbritānijas pieeja šim jautājumam ir visaptveroša un koncentrējas uz ģimenēm, īpaši uz bērniem, kā arī uz emocionālo un praktisko atbalstu, ko var sniegt tuviniekiem, kuri ir nonākuši ieslodzījumā.

1. Labdarības organizācija “Children Heard and Seen (CHAS)”

Viena no lielākajām atbalsta organizācijām Lielbritānijā, kas ir vērsta uz atbalstu bērniem, kam vecāki atrodas ieslodzījuma vietā ir labdarības organizācija “Children Heard and Seen (CHAS)”, kas piedāvā bērniem un viņu ģimenēm dažāda veida atbalsta pakalpojumus:

- ▶ Individuālais atbalsts ar speciālistu – bērniem, lai palīdzētu izpētīt un saprast viņu emocijas saistībā ar tuvinieka ieslodzījumu.
- ▶ Atbalsts vecākiem un aprūpētājiem – palīdzība saziņā ar bērniem, tostarp norādījumi, kā bērnam paziņot par vecāka ieslodzījumu.
- ▶ Aktivitāšu grupas bērniem – iespēja izpētīt sajūtas un satikt citus bērnus, kuri piedzīvo līdzīgas grūtības.
- ▶ Brīvprātīgo mentori – palīdz bērniem apstrādāt emocijas ar neitrālu personu, kas nav saistīta ar ģimeni.
- ▶ Atbalsts vecākiem – padomi par audzināšanu un atbalsta sniegšanu bērniem.
- ▶ Tiešsaistes atbalsts un aktivitātes bērniem – dažādas tiešsaistes iespējas bērniem, lai viņi varētu saņemt palīdzību un piedalīties aktivitātēs.
- ▶ Aktivitāšu dienas – tajā skaitā ikgadējais vasaras nometnes pasākums, kas sniedz bērniem iespēju atpūsties un piedalīties radošās aktivitātēs (*Children Heard and Seen, Support for Families*)

Labdarības organizācija ir palīdzējusi daudzām ģimenēm saprast, ka viņas nav vienas un ir iespējams meklēt palīdzību. Projekta ietvaros tika apskatīta šīs organizācijas labā pieredze ar šāda veida programmu piedāvāšanu ģimenēm. Šīs programmas palīdz ne tikai bērniem saprast ko nozīmē dzīve ar vecākiem ieslodzījumā, bet palīdz ar partneriem iegūt atbalstu un apziņu, ka viņi nav vieni un mazina vientulības sajūtu, kas varētu izraisīt mentālas problēmas ģimenes locekļiem (*Children Heard and Seen, Support for Families*).

2. Prison Advice and Care Trust (PACT)

PACT ir organizācija, kas saņem valdības atbalstu un piedāvā plašu atbalstu ģimenēm, kuru tuvinieki ir ieslodzīti. Tā piedāvā šādas atbalsta iespējas:

- ▶ Atbalsts bērniem: Programmas, kas palīdz bērniem, kuru vecāki ir cietumā, tikt galā ar emocionālām grūtībām un veidot veselīgas attiecības.
- ▶ Saziņas atbalsts: Atbalsts saziņai starp bērniem un vecākiem, īpaši organizējot apmeklējumus un atbalstot bērnus rakstīt vēstules.
- ▶ Praktiskā palīdzība: Atbalsts ģimenēm, palīdzot orientēties cietuma apmeklējumu procesos un sniedzot juridiskus padomus.

PACT ir noslēgts līgums ar HMPPS un uz šī līguma pamata viņi nodrošina visiem ieslodzīto personu ģimenes locekļiem saņemt atbalstu caur nacionālo ieslodzīto ģimeņu palīdzības tālruni (*The National Prisoners' Families Helpline*). Izmantojot šo atbalsta programmu, ģimenes locekļi var saņemt atbalstu gadījumā, kad viņu ģimenes loceklis ir nonācis ieslodzījuma vietā. Šeit ģimenes locekļi var saņemt padomus un informāciju par visiem tieslietu sistēmas aspektiem, sākot ar to, kas notiek, kad tiek arestēts tuvinieks, beidzot ar cietuma apmeklējumu un gatavošanos atbrīvošanai. Personas, kas strādā šajā iestādē var sniegt praktisku informāciju, emocionālu atbalstu, kā arī ieteikt kontaktus papildu atbalstam, ja ieslodzītā ģimenes loceklis tas ir nepieciešams (*The National Prisoners' Families Helpline, 2022*).

3. Families Outside

Lai arī šī organizācija nav tieši valdības finansēta, tā saņem atbalstu no dažādiem sabiedriskajiem līdzekļiem un sadarbojas ar valdību, lai sniegtu atbalstu ģimenēm, kuru tuvinieki ir ieslodzīti. Viens no tās galvenajiem mērķiem ir:

- ▶ Atbalsts bērniem un ģimenēm: Organizācija sniedz emocionālu atbalstu bērniem un vecākiem, palīdzot bērniem izprast un izpaust savas jūtas saistībā ar vecāka vai cita tuvinieka ieslodzījumu.
- ▶ Izglītojošas programmas: Tā piedāvā apmācību un informāciju, kas palīdz ģimenēm sagatavoties apmeklējumiem, apgūt tiesību zināšanas un atbalstīt bērnus, kad vecāks tiek atbrīvots no ieslodzījuma (*Families Outside, Support and Advice for Families Affected by Imprisonment*)

4. Labdarības organizācija "Providing Support to Families of Offenders" (POPS)

POPS organizācija, kas sniedz atbalstu ģimenēm, kuru dzīvi ir ietekmējis tuvinieka ieslodzījums. POPS darbs ietver:

- ▶ Ģimenes saikņu stiprināšanu un atjaunošanu: POPS palīdz ģimenēm uzturēt vai atjaunot saikni ar ieslodzīto vai notiesāto tuvinieku.
- ▶ Drošu telpu radīšanu: Organizācija piedāvā drošas vietas, kurās ģimenes un nepietiekami pārstāvētas kopienas var izteikt problēmas, kas tās skar.
- ▶ Sabiedrības izpratnes palielināšanu: POPS strādā, lai palielinātu sabiedrības izpratni par to, kā krimināltiesību sistēma ietekmē ģimenes dzīvi.
- ▶ Spēcīgu saišu veidošanu ar kopienām: Organizācija veido un stiprina attiecības ar vietējām kopienām, palīdzot tām labāk izprast tiesību sistēmas ietekmi uz ģimenēm.

- Aizstāvību un izmaiņu veicināšanu politikas līmenī: POPS iestājas par izmaiņām valsts politikā un to īstenošanu (Providing Support to Families of Offenders, *Who we are*).

Lielbritānija aktīvi atbalsta labdarības un organizācijas iestādes, kas palīdz un atbalsta ieslodzīto personu ģimenes. Ņemot vērā, ka ģimenes saišu uzturēšana ir svarīga ne tikai ieslodzīto labklājībai, bet arī var palīdzēt reintegrēties sabiedrībā pēc atbrīvošanas no cietuma. Lielbritānijas valdība ir izstrādājusi vadlīnijas "Ieslodzīto ģimenes saišu politikas ietvara stiprināšana" (Strengthening Prisoners Family Ties Policy Framework). Šī politika sniedz noteikumus un norādījumus cietuma personālam, lai atbalstītu ieslodzīto attiecību uzturēšanu un attīstību ar ģimeni, tuviem cilvēkiem un draugiem.

Šajā politikas ietvarā ir noteikti pienākumi, noteikumi un vispārīgi norādījumi par darbībām, kas visu cietumu personālam ir jāveic papildus cietumu izstrādātajām stratēģijām, lai atbalstītu ieslodzītos uzturēt un attīstīt attiecības ar ģimeni un draugiem. Ar šo izstrādāto politikas ietvaru tiek noteikts, ka Cietumu vadītājiem ir jāizstrādā vietējās procedūras un stratēģijas, kas veicina pozitīvas ģimenes attiecības. Šāda politikas ieviešana liecina par to, ka valsts uzskata, ka resociālizācijas procesā viens no galvenajiem aspektiem ir ģimenes saišu stiprināšana un ģimenes atbalsts (HM Prison & Probation Service, 2020).

Lielbritānijā liela nozīme ir nevalstiskajām organizācijām, kas piedāvā plaša spektra atbalstu ģimenes locekļiem, kuriem kāds no radniekiem ir nonācis ieslodzījuma vietā. Nevalstiskās organizācijas spēj piedāvāt dažāda veida atbalstu un speciālistu pieeju, līdz ar to Lielbritānijas atbildīgās iestādes aktīvi sadarbojas ar nevalstiskajām organizācijām, tādējādi atbalstot ģimenes, kas ir saskārušās ar grūtībām pēc radnieka nonākšanas ieslodzījuma vietā.

3.4.1.2. Vācija

Vācijas sociālā atbalsta sistēma personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījuma vietā, ir vērsta uz cilvēku integrāciju un atbalstu, kas palīdz viņiem pārvarēt psiholoģiskās un ekonomiskās grūtības, kas saistītas ar radnieku ieslodzījumu.

Vācija piedāvā vairākas palīdzības formas ģimenēm, kuru locekļi ir ieslodzīti, lai atbalstītu viņus gan emocionāli, gan praktiski. Valsts palīdzība tiek nodrošināta caur dažādām sociālajām programmām, tiesiskajiem pakalpojumiem un institūcijām.

1. Sociālā palīdzība un finansiālais atbalsts

Ja ģimenes locekļi, kuru radnieks ir ieslodzīts, ir nonākuši finansiālās grūtībās, viņi var saņemt sociālo palīdzību, kas nodrošina minimālos ienākumus dzīves iztikai. Tas ietver arī palīdzību mājokļa īres maksāšanai un pārtikas iegādei.

- SGB II (Grundsicherung für Arbeitssuchende): Šī programma sniedz atbalstu personām, kas nav spējīgas nodrošināt sev iztiku (Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 2023).
- SGB XII (Sozialhilfe): Atbalsts veciem cilvēkiem, personām ar invaliditāti vai citiem apstākļiem, kas ierobežo spēju nodrošināt sev iztiku (Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 2024).

2. Psihoemocionālais atbalsts

Sociālie darbinieki sniedz atbalstu ģimenēm, kuru locekļi ir ieslodzīti, piedāvājot psiholoģisko palīdzību, konsultācijas un atbalsta grupas. Valsts atbalsta programmas, piemēram, Caritas un Diakonie, nodrošina emocionālo atbalstu un palīdzību tikt galā ar grūtībām, kas saistītas ar ieslodzījumu.

Caritas ir viena no lielākajām un ietekmīgākajām labdarības organizācijām Vācijā, kas piedāvā palīdzību cilvēkiem, kuriem ir nepieciešams sociālais, emocionālais vai finansiālais atbalsts. Caritas ir daļa no

starptautiskās katoliskās labdarības tīkla, un tā darbojas visā pasaulē, nodrošinot palīdzību cilvēkiem krīzes situācijās. Vācijā Caritas ir aktīva dažādās jomās, piedāvājot palīdzību gan indivīdiem, gan ģimenēm, tostarp tiem, kuru locekļi ir ieslodzīti.

Caritas ir izveidota kā federācija ar daudzām reģionālām filiālēm, kas darbojas dažādās Vācijas federālajās zemēs. Tā darbojas, balstoties uz katoliskām vērtībām, un tiek finansēta gan no valsts, gan no privātiem ziedojumiem. Caritas ir cieši saistīta ar Vācijas bīskapiju un citām reliģiskajām organizācijām, tomēr tā sniedz palīdzību neatkarīgi no cilvēku ticības.

Caritas piedāvā sekojošas atbalsta programmas ģimenēm:

- ▶ Emocionālo atbalstu: Ģimenes var saņemt psiholoģisku palīdzību un piedalīties atbalsta grupās.
- ▶ Sociālo atbalstu: Caritas palīdz ģimenēm ar praktiskām vajadzībām, piemēram, pārtikas piegādi, apģērbu, un nodrošina materiālo palīdzību.
- ▶ Juridiskās konsultācijas: Organizācija sniedz atbalstu, lai palīdzētu izprast tiesību jautājumus un piekļūt tiesiskajiem pakalpojumiem.
- ▶ Komunikācija ar ieslodzītajiem: Caritas palīdz ģimenēm uzturēt kontaktus ar ieslodzītajiem, tostarp organizējot apmeklējumus un saziņu.

Caritas ir būtisks atbalsta tīkls Vācijā, piedāvājot palīdzību ģimenēm un indivīdiem, kas saskaras ar grūtībām, ieskaitot tās, kuru ģimenes locekļi ir ieslodzīti. Organizācija cenšas mazināt sociālo izolāciju un nodrošināt iespēju atgūties un reintegrēties sabiedrībā (*Caritas, Prison and the consequences*).

Diakonie darbojas sociālās palīdzības un atbalsta sniegšanas jomā. Tā ir saistīta ar Vācijas protestantu baznīcām un ir daļa no globālā Diakonijas tīkla, kas nodarbojas ar sociālā taisnīguma veicināšanu, palīdzot cilvēkiem, kuri saskaras ar dažādiem sociāliem izaicinājumiem. Diakonie piedāvā plašu palīdzības klāstu cilvēkiem, kas ir nonākuši grūtībās, tostarp ģimenēm, kuru locekļi ir ieslodzīti.

Diakonie ir organizācija, kas darbojas visā Vācijā, un tās struktūra balstās uz vietējiem centriem un filiālēm. Tā darbojas ciešā sadarbībā ar Vācijas protestantu baznīcām, piedāvājot palīdzību no katoliskām un citu reliģisko organizāciju puses. Diakonie finansē savus pakalpojumus gan no valsts, gan no privātiem ziedojumiem un ziedotāju līdzekļiem.

Diakonie piedāvā vairāku veidu palīdzību ģimenēm, kuru locekļi ir ieslodzīti:

- ▶ Psiholoģiskā palīdzība: Ģimenes var saņemt atbalstu, lai tiktu galā ar emocionālajiem izaicinājumiem, kas saistīti ar radnieku ieslodzījumu.
- ▶ Sociālā palīdzība: Diakonie palīdz ģimenēm ar praktiskām vajadzībām, piemēram, pārtiku, apģērbu, mājokļa palīdzību un citu materiālu atbalstu.
- ▶ Juridiskā palīdzība: Organizācija sniedz juridisko atbalstu, kas nepieciešams, lai palīdzētu ģimenēm risināt tiesiskās problēmas, kas saistītas ar ieslodzīto locekļu tiesībām un pienākumiem.
- ▶ Komunikācija ar ieslodzītajiem: Diakonie palīdz ģimenēm uzturēt kontaktus ar ieslodzītajiem, organizējot apmeklējumus, saraksti un saziņas iespējas.

Diakonie ir būtiska organizācija, kas sniedz palīdzību un atbalstu cilvēkiem un ģimenēm, kas saskaras ar dažādiem izaicinājumiem, tostarp tām, kuru ģimenes locekļi ir ieslodzīti. Tā piedāvā emocionālo, sociālo, psiholoģisko un juridisko atbalstu, palīdzot uzlabot dzīves kvalitāti un veicinot iekļaušanu sabiedrībā (*Diakonie Deutschland, Our services*).

Vācijas īstenotās sociālā atbalsta programmas personām, kuru radnieki vai paziņas atrodas ieslodzījumā, ir ļoti daudzveidīgas un mērķētas uz emocionālu un materiālu atbalstu. Šīs programmas nodrošina visaptverošu pieeju ģimenēm, kas piedzīvo grūtības, saistītas ar radnieku ieslodzījumu, piedāvājot viņiem atbalstu visās dzīves jomās – no psiholoģiskās palīdzības līdz juridiskajām

konsultācijām. Vairākas iniciatīvas, piemēram, bērnu un ģimeņu atbalsta grupas, kā arī juridiskā palīdzība, ir nozīmīgas, lai mazinātu sociālo atstumtību un palīdzētu atjaunot ģimenes dzīvi pēc ieslodzījuma.

Tāpat kā Lielbritānijā, arī Vācijā lielu atbalstu ieslodzīto ģimenes locekļiem nodrošina nevalstiskās organizācijas un nodibinājumi, kuri sadarībā ar valsts iestādēm organizē atbalsta programmas bērniem un ģimenēm, kuriem kāds no tuviniekiem ir nonācis ieslodzījuma vietā.

3.4.1.3. Pakalpojumu analīze, kādus saņem personas, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā, tai skaitā šo pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu saņemšanas procesa izvērtējums

Lielbritānijā personas, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā, var saņemt dažādus sociālos un emocionālos atbalsta pakalpojumus, lai palīdzētu viņiem tikt galā ar grūtībām. Šie pakalpojumi tiek sniegti gan valsts institūciju, gan nevalstisko organizāciju līmenī, un tie ietver psiholoģisko palīdzību, juridisko atbalstu, kā arī materiālu un emocionālu atbalstu. Sniegto pakalpojumu analīzi var redzēt 13. tabulā.

13. tabula. Pakalpojumu analīze Lielbritānijā

Pakalpojums	Pakalpojuma sniedzējs	Pakalpojuma saņemšana
Dažāda veida atbalsts bērniem – speciālistu konsultācijas, tiek organizētas dažādas aktivitātes bērniem	Labdarības organizācija “Children Heard and Seen”	Pakalpojumu iespējams saņemt sazinoties ar organizāciju. Kontaktus iespējams atrast viņu mājaslapā. Atbalsta konsultācijas pieejamas gan klātienē, gan attālināti.
Praktiska palīdzība, juridiskās konsultācijas, atbalsta grupas, bērnu atbalsts.	“Families Outside”, nevalstiskā organizācija	Ģimenes var sazināties ar organizāciju, lai saņemtu padomus, piedalītos grupās vai saņemtu individuālu konsultāciju. Atbalsta konsultācijas pieejamas gan klātienē, gan attālināti.
Atbalsts bērniem – programmas, kas palīdz pārvarēt emocionālās grūtības. Atbalsts komunikācijā ar ieslodzīto vecāku. Praktiskā palīdzība – atbalsts ģimenēm palīdzot organizēt apmeklējumus un juridiskās konsultācijas.	PACT	Ģimenes locekļi var tieši sazināties ar PACT, lai pieteiktos uz atbalsta grupām vai konsultācijām. Atbalsta konsultācijas pieejamas gan klātienē, gan attālināti.
Sniedz informāciju un padomus par visiem ieslodzījuma posmiem, sākot ar apcietinājumu un beidzot ar atbrīvošanu.	The National Prisoners’ Families Helpline, PACT labdarības organizācijas izveidota palīdzība sadarbībā ar HMPPS	Ģimenes locekļi var brīvi sazināties ar organizāciju. Šīs organizācijas mājaslapā ir iespējams arī iegūt visu nevalstisko organizāciju informāciju, kas sniedz atbalstu ģimenei un tuviniekiem, kam kāds no radiniekiem ir nonācis ieslodzījuma vietā (The National Prisoners’ Families Helpline, 2021)

Lielbritānijā ir plašs atbalsta pakalpojumu klāsts ģimenēm, kuru ģimenes locekļi ir nonākuši ieslodzījumā. Šie pakalpojumi aptver emocionālo, juridisko un finansiālo palīdzību, kas ir būtiski, lai

palīdzētu šīm ģimenēm tikt galā ar dzīves grūtībām. Atbalsta sniedzēji, piemēram, PACT, Families Outside un citi, piedāvā visaptverošu palīdzību, kas ir pieejama gan tiešsaistē, gan klātienē. Pakalpojumu saņemšanas process ir salīdzinoši vienkāršs, un ģimenes var viegli piekļūt atbalstam, izmantojot organizāciju tīmekļa vietnes un tiešo kontaktu ar pakalpojumu sniedzējiem.

Vācijā personas, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījumā, var saņemt vairākus atbalsta pakalpojumus, kas palīdz viņiem tikt galā ar emocionālajām un praktiskajām grūtībām. Analizējot pakalpojumu klāstu, var izdalīt psiholoģisko atbalstu, juridisko palīdzību, praktisko palīdzību, kā arī īpašus pakalpojumus bērniem un ģimenēm. Sniegto pakalpojumu analīzi var redzēt 14. tabulā.

14. tabula. Pakalpojumu analīze Vācijā

Pakalpojums	Pakalpojuma sniedzējs	Pakalpojuma saņemšana
Finansiālais atbalsts	Valsts	Jāiesniedz pieteikums.
Psihologu pakalpojumi, atbalsta grupas. Pārtikas vai apģērba piegāde. Juridiskās konsultācijas. Komunikācijas uzturēšana ar ieslodzīto personu.	Labdarības organizācija "Caritas"	Ģimenes var piekļūt palīdzībai, sazinoties ar Caritas filiālēm vai piesakoties uz atbalsta grupām.
Psihologu pakalpojumi. Pārtikas vai apģērba piegāde. Juridiskās konsultācijas. Komunikācijas uzturēšana ar ieslodzīto personu.	Labdarības organizācija "Diakonie"	Atbalsts tiek nodrošināts gan klātienē, gan pa tālruni, un ģimenes var sazināties ar vietējiem Diakonie centriem.

Vācijā ģimenēm pieejamo pakalpojumu klāstu nodrošina nevalstiskās organizācijas, kas spēj sniegt plaša spektra pakalpojumus ģimenes locekļiem, kuriem tuvinieks ir nonācis ieslodzījuma vietā. Šie pakalpojumi ietver emocionālo, juridisko, praktisko un materiālo atbalstu. Galvenās organizācijas, piemēram, Caritas, Diakonie un dažādas nevalstiskās organizācijas, piedāvā visaptverošu palīdzību, kas palīdz ģimenēm tikt galā ar izaicinājumiem, ko rada radnieka ieslodzījums. Pakalpojumu saņemšanas process ir viegli pieejams un ģimenes var sazināties ar organizācijām, lai saņemtu nepieciešamo atbalstu.

3.4.1.4. Efektivitātes raksturojums pakalpojuma saņēmēja un notiesātā ģimenes saišu atjaunošanai vai stiprināšanai

Lielbritānijā un Vācijā viens no galvenajiem pakalpojumiem, ko piedāvā vadošās nevalstiskās organizācijas, ir komunikācijas uzturēšana starp ieslodzītās personas ģimenes locekļiem un ieslodzīto personu.

Pētījumi norāda, ka ļoti svarīgs aspekts ieslodzītās personas resociālizācijas procesā ir ieslodzītās personas un ģimenes saišu stiprināšana, kas ieslodzītajai personai var palīdzēt atgriezties sabiedrībā pēc ieslodzījuma, kā arī šis aspekts mazina recidīva risku.

2023. gadā PACT, viena no Lielbritānijas lielākajām nevalstiskajām organizācijām, veica pētījumu "Serving a hidden sentence: The financial and emotional impact of a loved-one's imprisonment" (tulkojumā "Slēptā soda izciešana: Mīļotā cilvēka ieslodzījuma finansiālā un emocionālā ietekme") (Prison Advice and Care Trust (PACT), 2023).

Pētījumā tika norādīts, ka spēcīgām ģimenes attiecībām ir izšķiroša nozīme drošāku cietumu izveidošanā un atkārtotu likumpārkāpumu samazināšanā. Izskatītie valdības pētījumi liecina, ka ieslodzītajiem, kuri soda laikā tiek apmeklēti, ir par 39% mazāka iespēja veikt atkārtotus noziegumus. Palīdzot ģimenēm un ieslodzītajiem uzturēt spēcīgas attiecības, ir ieguvums ikvienam, jo samazinās noziedzība un veidojas drošākas kopienas.

HMPPS galvenais virziens ir veicināt un saglabāt ieslodzīto un viņu ģimeņu attiecības tāpēc HMPPS ir noslēgti līgumi katrā no cietumiem ar nevalstiskajām organizācijām, kuru uzdevums ir uzturēt ar ieslodzītajiem kontaktus un veidot vai uzturēt pozitīvas un spēcīgas attiecības ar viņu ģimenēm. Tāpat arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta atbalstam, ko var sniegt ieslodzītajiem, kuriem nav ģimenes.

Šīs nevalstiskās organizācijas, tostarp arī šī pētījuma veicējs "PACT" vada īpašus Apmeklētāju centrus, padara apmeklējumus ģimenei draudzīgākus un pēc iespējas viesmīlīgākus un strādā tieši ar ieslodzītajiem, lai uzturētu vai labotu attiecības ar tuviniekiem.

The National Prisoners' Families Helpline, PACT un HMPPS sadarbība izveidotais palīdzības tīkls, ir tikai viens piemērs tam, kā valdība un nevalstiskās organizācijas var izveidot sadarbību, lai sekmētu atbalstu ģimenēm. Palīdzības tālrunis un tīmekļa vietne sniedz padomus un atbalstu ieslodzīto ģimenēm, kā arī veic vairāk nekā 35 000 zvanu gadā.

Lai stiprinātu un atjaunotu ģimenes saites, ir nepieciešams nodrošināt veiksmīgu komunikāciju starp ieslodzīto un viņu ģimenes locekļiem, līdz ar to piedāvātais pakalpojums par komunikācijas uzturēšanu un veicināšanu starp ieslodzīto un viņu ģimenes locekļiem no nevalstisko organizāciju puses ir ļoti nozīmīgs.

PACT ieslodzītajām personām piedāvā dažādas programmas, lai stiprinātu un veicinātu ģimenes saites. Viena no programmām ir "Ģimenes iesaistīšanās atbalsts (Family engagement support)". Šīs atbalsta programmas ietvaros specializēti darbinieki sadarbojas ar ieslodzītajiem un palīdz viņiem risināt šādas problēmas:

- ▶ Sarežģītu ģimenes saskarsmes jautājumu risināšana, kas bieži vien ir saistīti ar bērnu aizsardzību;
- ▶ Ieslodzīto, kuriem ir bērni, mudināšana saglabāt vecāku lomu no cietuma;
- ▶ Uzlabot attiecības ģimenē un sniegt cerību – gan par progresu, atrodoties ilgstošā ieslodzījumā, gan par dzīvi pēc atbrīvošanas;
- ▶ Ieslodzīto emocionālās labklājības uzlabošana un motivēšana ievērot cietuma režīmu;
- ▶ Ieslodzīto uzticības un citu profesionāļu cieņas iegūšana (Prison Advice and Care Trust (PACT), *Family engagement support*).

Veiksmīga programma no PACT puses ir arī "Integrēta rehabilitācija un pārvietošana" (Integrated rehabilitation & resettlement). Šajā projektā ir izmantota "ģimene pirmā" pieeja rehabilitācijai Londonas ieslodzījuma vietās. Šajā projektā atbalsts tiek pielāgots gan ieslodzītā, gan ģimenes individuālām vajadzībām. Projektā ieslodzītie var iesaistīties jau no pirmās ieslodzījuma dienas, kā arī turpināt dalību vēl 6 mēnešus pēc atbrīvošanas.

Pētījumi liecina, ka kontaktu uzturēšana starp ieslodzītajiem un viņu ģimenēm var samazināt atkārtotas noziedzības iespējamību par gandrīz 40%. Turklāt atbilstoša atbalsta sniegšana ieslodzīto bērniem samazina viņu iespējas vēlāk iesaistīties krimināltiesību sistēmā.

Šis PACT projekts parāda, kā ģimenes darbs, kas savieno aizbildnību un kopienu, var veiksmīgi veicināt pozitīvas pārmaiņas tiem, kurus ietekmē krimināltiesību sistēma. Tas dod iespēju tiem, kas atstāj cietumu, uzturēt veselīgas attiecības, rūpēties par savu labklājību un galu galā dzīvot bez noziedzības. Tas nāk par labu ne tikai indivīdiem un viņu ģimenēm, bet arī sabiedrībai kopumā (Prison Advice and Care Trust (PACT), *Integrated rehabilitation & resettlement*).

3.4.2. Latvijā pieejamo pakalpojumu grozu izvērtējums personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā un ir pakļauti sociālās atstumtības riskam

Ģimene ir ikviena cilvēka nozīmīgākais atbalsts visās dzīves situācijās. Pat, ja kādam komunikācija ar savu ģimeni ir ļoti vāja vai attiecības ir saspringtas, jebkurš cilvēks, kas nonācis grūtībās, cer uz ģimenes

atbalstu un padomu. Tomēr jāņem vērā, ka cilvēks pēc būtības ir empātisks, īpaši tas attiecas uz ģimenes locekļiem un tuviem draugiem, tāpēc nereti cilvēki mēdz pārdzīvot par saviem ieslodzītajiem ģimenes locekļiem ne mazāk kā paši ieslodzītie.

Kad persona nonāk ieslodzījuma vietā, tad ieslodzītās personas tuviniekiem un ģimenes locekļiem bieži vien šī situācija izraisa emocionālās traumas, tas var pasliktināt ģimenes materiālo stāvokli, cilvēki mēdz veidot neadekvātus stresa pārvarēšanas mehānismus, kā arī tas rada sarežģījumus komunikācijā ar apkārtējiem, piemēram, kaimiņiem, mācību iestādēs un darba vietās. Arī ieslodzīto personu bērni ļoti bieži saskaras ar dažādām problēmām, piemēram, fiziskās un psiholoģiskās veselības pasliktināšanās, izmaiņas uzvedībā, mācību sekmju pasliktināšanās un antisociālu uzvedību, jo vecāka ieslodzījums atstāj ļoti lielu iespaidu uz bērna psihoemocionālo stāvokli un turpmāko attīstību. Šo problēmu mazināšanai uz doto brīdi ieslodzīto radniekiem tiek piedāvātas profesionālu psihologu konsultācijas, kuras ir konfidenciālas un bez maksas. Piesakoties uz konsultāciju pie koordinatora, tiek sastādīts atbalsta plāns, balstoties uz risināmās problēmas apmēru (Ieslodzījuma vietu pārvalde, *Buklets: Kāpēc ieslodzītajam ir nepieciešams ģimenes, tuvinieku un draugu atbalsts?*).

Balstoties uz pētījuma rezultātiem, tika secināts, ka šāds atsevišķs pakalpojumu grozs netiek nodrošināts, bet ieslodzītajiem un ieslodzīto ģimenēm ir iespēja pieteikties uz to pakalpojumu saņemšanu, ko pašvaldība piedāvā ikvienam iedzīvotājam. SD darbinieki minēja, ka ieslodzītajiem un viņu ģimenēm ir iespējams pieteikties saņemt ģimenes asistenta pakalpojumu, kura ietvaros ģimenei tiek piesaistīta konkrēta apmācīta persona, kura palīdz attīstīt sociālās prasmes, nostiprina iegūtās prasmes un sniedz emocionālo atbalstu, taču ieslodzītie lielākoties nezina par šādu pakalpojumu vai nevēlas to izmantot.

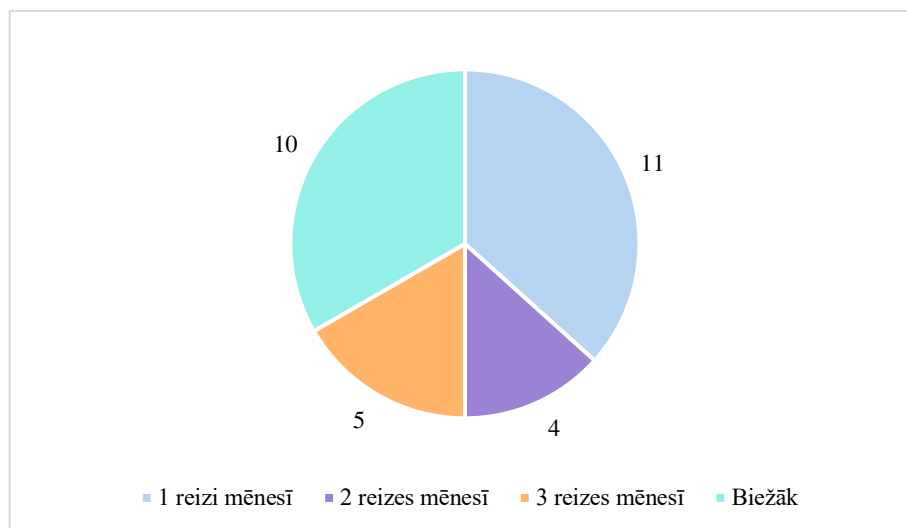
3.4.3. Valsts un pašvaldību iestāžu speciālistu, kas iesaistīti darbā ar personām soda izciešanas laikā un pēc tā izciešanas, kā arī ģimenes locekļu viedoklis par pieejamo pakalpojumu grozu personām, kuru ģimenes locekļi atrodas ieslodzījuma vietā

Atsaucoties uz vienu no fokusa grupas diskusijām, kurā piedalījās SD pārstāvji, tika apspriests tas, ka ieslodzīto ģimenēm pašvaldības nepiedāvā atsevišķu pakalpojumu grozu, jo šīs personas tiek vērtētas kā ikviens pašvaldības iedzīvotājs. Lai arī SD darbinieki konkrēti neizteicās par to, vai šāds pakalpojumu grozs ir nepieciešams, tomēr tas varētu atvieglot informācijas apriti par pieejamajiem pakalpojumiem ieslodzītajiem un viņu ģimenēm, papildus tam iedrošinot bijušos ieslodzītos vērsties pašvaldībās pēc palīdzības.

Nēmot vērā 2021. gadā veikto pašvaldību anketēšanu saistībā ar sociālo atbalstu personām, kuras pēc soda izciešanas tiek atbrīvotas no ieslodzījuma vietas, var secināt, ka pakalpojumu apmērs un specifika nav mainījusies kopš tā laika, jo arī anketēšanas rezultāti norāda uz to, ka pašvaldības sociālo palīdzību izvērtē un piešķir uz tādiem pašiem nosacījumiem un nemainīgā apmērā kā visiem pašvaldību iedzīvotājiem. Ka attiecas uz pakalpojumiem no pašvaldību iestādēm ieslodzīto ģimenes locekļiem, tad vienīgais bija pieejams ģimenes asistenta pakalpojums. Pašvaldības izteica viedokli, ka ieslodzīto ģimenēm būtu nepieciešamas psihologa konsultācijas, mediācija un atkarību profilakses pakalpojumu pieejamība (Tiesībsargs, 2021). Publiski pieejamā un intervijās gūtā informācija norāda uz to, ka ģimenēm šobrīd tiek nodrošinātas psihologa konsultācijas, kā arī ir bijuši mediācijas pilotprojekti, kuros bija iespēja palīdzēt ļoti šauram ieslodzīto un viņu ģimeņu skaitam. Balstoties uz pašvaldību sniegto viedokli, ģimenēm varētu piedāvāt arī atkarību profilakses pakalpojumus, jo bieži vien personas, kuras saskaras ar pārdzīvojumiem un grūtībām, pievēršas dažādu vielu lietošanai, kas izraisa atkarības un pavisam nepalīdz pozitīvās komunikācijas un ģimenes saišu uzturēšanai.

Pētījuma laikā arī tika veikta ieslodzīto jauniešu un senioru ģimeņu anketēšana, kurā piedalījās 30 respondenti. Anketās tika lūgts ieslodzīto ģimenes locekļu viedoklis par ģimenes dienām,

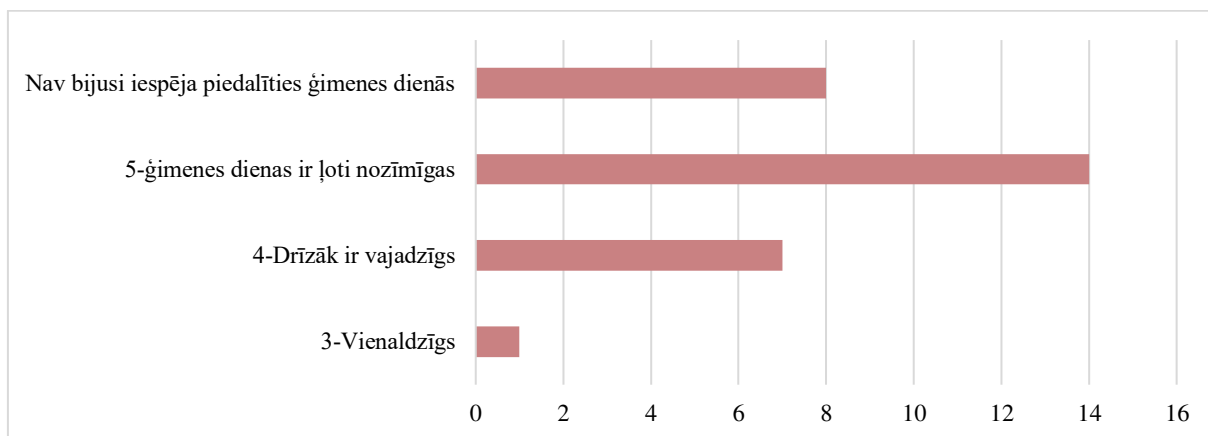
nepieciešamajiem pasākumiem ģimenes dienu vai parastu tikšanās reižu ietvaros, kā arī par pakalpojumiem, ko valsts un pašvaldību iestādes nodrošina ieslodzīto ģimenēm.

22. attēls. Ģimenes locekļu kontakta uzturēšanas biežums ar ieslodzītajiem

Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšanas

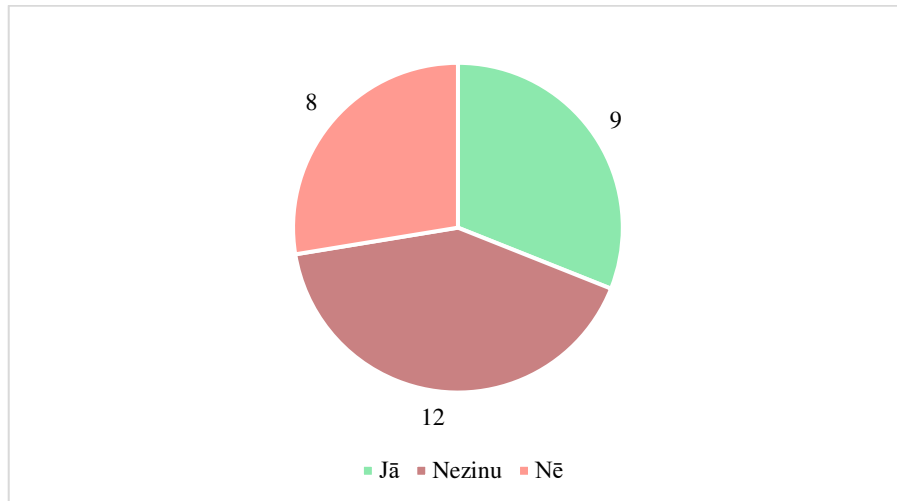
22. attēlā ir redzams apkopojums par ieslodzīto ģimenes locekļu sniegtajām atbildēm saistībā ar kontakta uzturēšanu ar ieslodzītajiem, kas sevī iekļauj apmeklējumus, sazvanīšanos, vēstuļu rakstīšanu un tikšanos tiešsaistē. Anketēšanas rezultāti rāda, ka lielākā daļa no respondentiem uztur kontaktu ar ieslodzītajiem vien 1 reizi mēnesī, taču trešdaļa no aptaujātajiem ģimenes locekļiem uztur kontaktu ar ieslodzītajiem biežāk kā 3 reizes mēnesī.

23. attēls. Ģimenes locekļu viedoklis par ģimenes dienām ieslodzījuma vietās

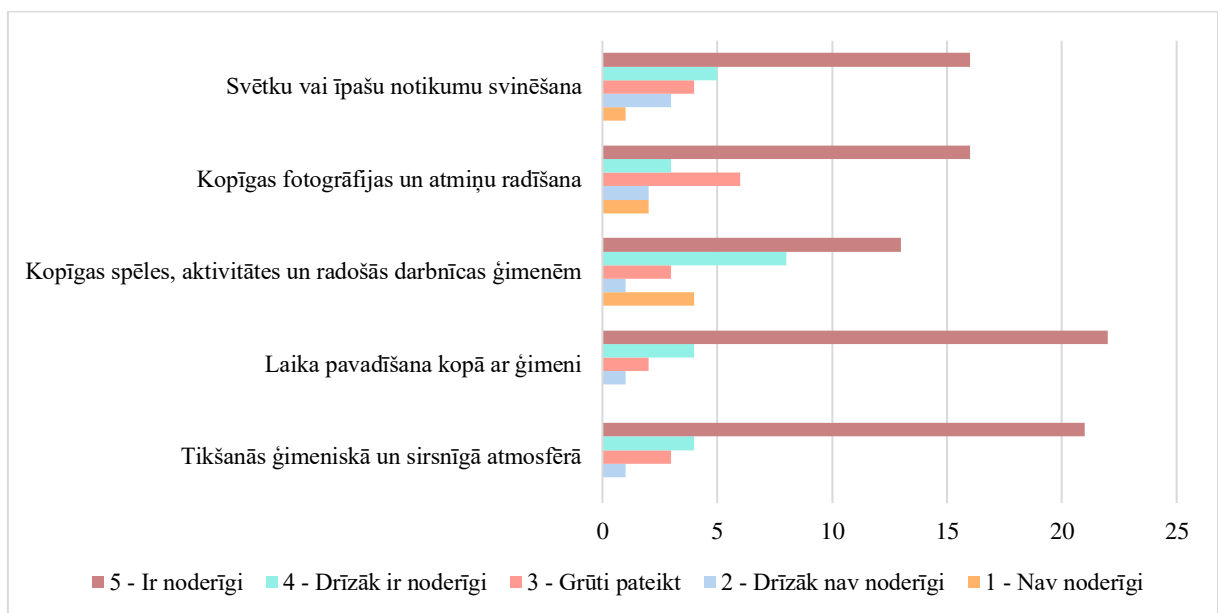
Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšanas

Lielākā daļa respondentu ģimenes dienas novērtē kā ļoti nozīmīgas, saskaņā ar 23. attēlā redzamo, taču gandrīz trešdaļai jeb 8 respondentiem līdz šim nemaz nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās.

24. attēls. Ģimenes locekļu viedoklis par to, vai ģimenes dienas tiek organizētas pietiekami bieži
Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšanas

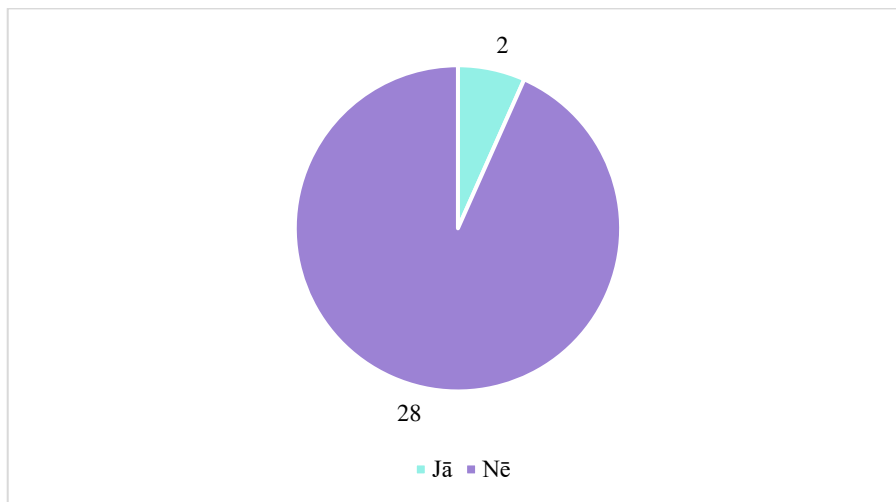
24. attēla dati liecina, ka lielākā daļa ģimenes locekļu nespēj novērtēt to, vai ģimenes dienas tiek rīkotas pietiekami bieži. Jāņem vērā, ka 8 respondenti no 12, kuri atbildēja, ka nezina, vai ģimenes dienas tiek organizētas pietiekami bieži, nemaz nav piedalījušies ģimenes dienās. Papildus izvēles jautājumiem, respondentiem bija iespēja pierakstīt klāt savus komentārus. Tie, kuri atbildēja, ka ģimenes dienas šobrīd tiek organizētas pietiekami bieži, atsaucās uz to, ka nespētu vecuma dēļ tikt biežāk uz ģimenes dienām, kā arī vieglāk ir ieplānot ierašanos uz ģimenes dienu. Savukārt, tie, kuri uzskata, ka ģimenes dienas ir jārīko biežāk, minēja, ka ieslodzītajiem ir nepieciešams aktīvāks sociālais kontakts.

25. attēls. Ģimenes locekļu viedoklis par ieslodzījuma vietās piedāvātajām aktivitātēm un pasākumiem ģimenes dienu ietvaros
Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšanas

Kā redzams 25. attēlā, lielākā daļa ģimenes locekļu uzskata, ka ģimenes dienu ietvaros piedāvātās aktivitātes un pasākumi, ir noderīgas. Kā aktivitātes, kuras nav noderīgas, ģimenes locekļu anketās tika atzīmētas kopīgas spēles un radošās darbnīcas, kopīgas fotogrāfijas, kā arī svētku svinēšana. Papildus tam anketās tika lūgts ģimenes locekļu viedoklis par papildus atbalsta aktivitātēm, kuras varētu vēl

vairāk stiprināt ģimenes saites. Lielākā daļa jeb 22 no 30 respondentiem atzīmēja, ka vajadzētu nodrošināt vairāk iespēju tikties ar ieslodzītajiem, piemēram, biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās reizes. 11 respondenti uzskata, ka būtu noderīgi izglītojošie pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā. Trešdaļa jeb 10 respondenti vēlētos vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs, piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni. 8 respondenti norādīja, ka ir nepieciešamība pēc ģimenes terapijām vai grupu nodarbībām ģimenes attiecību uzlabošanai, savukārt vien 5 respondenti uzskata, ka papildus ir nepieciešams atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā, piemēram, sarunas ar mediācijas speciālistu.

26. attēls. Ģimenes locekļu informētība par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem
Avots: Datu apkopojums no ieslodzīto ģimenes locekļu anketēšanas

Kā redzams 26. attēlā, ļoti liela daļa no ģimenes locekļu nav informēti par valsts un pašvaldību piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami ieslodzīto ģimenes locekļiem. Šie dati norāda uz to, ka gan pašiem ieslodzītajiem, gan arī viņu ģimenes locekļiem ir nepieciešama papildus informācija par pakalpojumiem, kurus ir iespējams saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm.

Atsaucoties uz ģimenes locekļu viedokli par to, vai ģimenes dienas tiek rīkotas pietiekami bieži, 15. tabulā ir redzama IeVP apkopotā statistika par ģimenes dienu un apmeklētības līmeni pa ieslodzījuma vietām 2024. gada ietvaros.

15. tabula. Ģimenes dienu un dalībnieku skaits pa ieslodzījuma vietām 2024. gadā

Ieslodzījuma vieta	Pasākumu skaits	Notiesāto skaits			Viesu skaits			Brīvprātīgo skaits	Amatpersonu/darbinieku skaits
		Pieteicās	Atteikts	Faktiskais	Pieaugšie	Nepilngadīgie	Kopā		
Cēsu ALeN	2	51	0	44	66	18	84	6	8
Daugavgrīvas cietums	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ilguciema cietums	2	22	0	17	18	15	33	9	8

Ieslodzījuma vieta	Pasākumu skaits	Notiesāto skaits			Viesu skaits			Brīvprātīgo skaits	Amatpersonu/darbinieku skaits
		Pieteicās	Atteikts	Faktiskais	Pieaugušie	Nepilngadīgie	Kopā		
Jēkabpils cietums	2	24	0	21	36	4	40	3	14
Jelgavas cietums	2	34	1	33	64	26	90	1	5
Liepājas cietums	2	20	9	11	24	6	30	0	5
Olaines Atkarīgo centrs	2	16	0	14	26	10	36	0	9
Olaines cietums	1	6	1	5	7	3	10	1	2
Rīgas Centrālcietums	2	41	1	38	93	41	134	0	7
Valmieras cietums	4	48	17	30	55	23	78	0	15
Kopā:	19	262	29	213	389	146	535	20	73

Avots: LR, IeVP, 2025

Apskatot datus no 15. tabulas, var secināt, ka lielākajā daļā ieslodzījuma vietu 2024. gadā notika 2 ģimenes dienas, bet Valmieras cietumā – 4 ģimenes dienas. Olaines cietumā tika rīkota 1 ģimenes diena, savukārt Daugavgrīvas cietumā nebija neviena ģimenes dienas pasākuma. Tādās ieslodzījuma vietās kā Jelgavas cietums, Liepājas cietums, Olaines cietums, Rīgas Centrālcietums un Valmieras cietums dažiem notiesātajiem tika atteikta dalība ģimenes dienās. Kopumā apskatot datus, var redzēt, ka katrā ieslodzījuma vietā ģimenes dienu pasākumos viesu skaits ir bijis 2 vai pat 3 reizes lielāks nekā notiesāto skaits. Dažās ieslodzījuma vietās ģimenes dienu pasākumos iesaistījās arī brīvprātīgie. Apvienojot statistiku par ģimenes dienu skaitu un ģimenes locekļu viedokli anketās, var secināt, ka daļa ģimenes locekļu labprāt piedalītos ģimenes dienu pasākumos biežāk kā 2 reizes gadā.

Secinājumi

1. Pētījuma ietvaros tika veikta esošās situācijas analīze Latvijā, ārvalstu prakses izvērtējums, fokusa grupu diskusijas, mērķauditorijas intervijas un anketēšana, kā arī starptautiskās pieredzes apkopošana, IeVP pieejamo statistisko datu analīze, uz kā pamata ir izstrādāti secinājumi un sagatavotas rekomendācijas.
2. Pētījuma mērķis ir jaunu atbalsta pasākumu ieviešana specifiskām mērķgrupām ieslodzījumā, kā arī starpinstitūciju sadarbības veicināšana šo atbalsta pasākumu ieviešanā ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai aktualizētu resocializācijas un atbalsta programmas ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem.

Resocializācija

1. Balstoties uz iegūto informāciju pētījuma laikā, var secināt, ka resocializācijas procesā tiek darīts viss, lai izstrādātu katram ieslodzītajam atbilstošu resocializācijas plānu. Tomēr ieslodzījuma vietām ir ierobežotas iespējas individuāli pielāgot atbalsta pasākumus katras mērķgrupas specifiskajām vajadzībām, kā arī iesaistot resocializācijas procesos ieslodzīto ģimenes locekļus un atbalsta personas.
2. Resocializācijas nodaļas darbinieki, gatavojot resocializācijas plānus, izvērtē ieslodzīto vēlmes un vajadzības un ierobežoto resursu ietvaros izstrādā resocializācijas plānus. Lai arī pētījuma laikā tika noskaidrots, ka katrai mērķgrupai ir atšķirīgas prasības un intereses, tomēr nepietiekamie resursi ierobežo iespējas pielāgot atbalsta pasākumus ikvienam. Papildus tam ir jāņem vērā, ka lielākajā daļā ieslodzījuma vietu (izņemot Cēsu AIEŅ un Ilūciema cietumu) pētījuma mērķgrupas ieslodzīto skaits ir nebūtisks, kā arī šobrīd nepastāv skaidrs ieslodzīto mērķgrupu identificēšana plānojot grupu pasākumus, tāpēc atsevišķi atbalsta pasākumi var notikt bez īpašas pielāgošanas konkrētajām mērķgrupām.

NVO, SD un ieslodzījuma vietu institucionālā kapacitāte

1. No veikto fokusa grupu diskusiju rezultātiem var secināt, ka nav izveidota centralizēta un labi strukturēta IeVP (un citu atbildīgo valsts un pašvaldību iestāžu) sadarbība ar NVO, kā rezultātā daudziem NVO organizētajiem atbalsta pasākumiem ir gadījuma raksturs.
2. Veiktais datu apkopojums par institucionālo kapacitāti ieslodzījuma vietās liecina, ka viskritiskākā situācija ir Liepājas cietumā, Valmieras cietumā un Ilūciema cietumā. Liepājas un Valmieras cietumos, kur uz 2024. gada 31. decembri nav pieejams neviens psihologs, kā arī Valmieras cietumā nav psihiatru, kaut gan ir neaizpildītas vakances. Ilūciema cietumā ir nepieciešams narkologs, kas uz 2024. gada 31. decembri arī nav pieejams ieslodzījuma vietā. Starptautiskā pieredze liecina, ka nepietiekams psiholoģiskais atbalsts personām ar garīga rakstura traucējumiem var novest pie paaugstināta pašnāvību skaita ieslodzījuma vietās un citiem riskiem. Tomēr šādu ietekmi Latvijas ieslodzījuma vietās neizdevās identificēt, jo datu aizsardzības nolūkos šāda informācija netiek apkopota. Pētījuma ietvaros neizdevās arī identificēto to, cik lielā mērā psiholoģiskā palīdzība ir pieejama ieslodzīto ģimenēm, lai arī formāli šāds pakalpojums tiek piedāvāts no SD puses.

Atbalsts ieslodzītajiem pirms un pēc atbrīvošanas

1. Ieslodzīto sadarbība ar valsts iestādēm (piemēram, sociālajiem dienestiem) pēc soda izciešanas viens no galvenajiem izaicinājumiem ir savstarpēja uzticēšanās, jo uzticība un izpratne, ka personai var sniegt palīdzību veicina ieslodzīto motivāciju vērsties pēc šādas palīdzības un izmantojot pieejamo atbalstu veiksmīgāk resocializēties un atgriezties sabiedrībā. Balstoties uz pētījuma laikā iegūto informāciju, var secināt, ka ieslodzīto motivācija vērsties pēc valsts un pašvaldību piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un izpildīt normatīvajos aktos atrunātās prasības

- (piemēram, sagatavot nepieciešamos dokumentus) var būt nepietiekama, kas ierobežo valsts un pašvaldību iestādēm iespējas palīdzēt ieslodzītajiem pēc soda izciešanas.
2. Fokusa grupu diskusiju, interviju un ieslodzīto anketēšanas rezultātā ir radies priekšstats, ka ieslodzīto informēšana par valsts atbalstu un piedāvājumiem pakalpojumiem bijušajiem ieslodzītajiem varētu būt nepietiekams, kā rezultātā ieslodzītie pēc atbrīvošanas reti izmanto valsts un pašvaldību iestāžu piedāvāto atbalstu.
 3. Valsts un sociālais atbalsts ieslodzītajiem pēc soda izciešanas termiņa beigām tiek nodrošināts atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, taču ir vērojams bijušo ieslodzīto motivācijas un uzticēšanās trūkums, kā arī nepietiekama informēšana, kā rezultātā ieslodzītie reti vērsas pēc palīdzības valsts un pašvaldību iestādēs.

Mērķgrupas

1. Ieslodzījuma vietās ir ierobežota grāmatu pieejamība, savukārt pieejamās grāmatas bieži vien ir sliktā stāvoklī, kas savā ziņā traucē ieslodzītajiem interesēties par citām jomām un attīstīt savas zināšanas, vai atpūsties, lasot daiļliteratūras grāmatas, kas ir īpaši svarīgi jauniešiem.
2. Pētījumā tika identificētas sekojošas mērķgrupas – jaunieši līdz 25 gadu vecumam, seniori no 60 gadu vecuma, mātes ar bērniem līdz četrus gadu vecumam un personas ar garīgās veselības problēmām.
3. Veicot zinātniskās literatūras analīzi, apkopojot ieslodzīto anketēšanas rezultātus, IeVP darbinieku un fokusa grupu dalībnieku sniegto informāciju tika secināts, ka visām mērķgrupām ir līdzīgas pamata vajadzības, piemēram, medicīniskā aprūpe, dzīvesvieta, darbs un iztikas avots pēc atbrīvošanas, emocionālais atbalsts, labbūtība.
4. Katrai mērķa grupai tika identificētas sekojošas pamatvajadzības:
 - Ieslodzītajiem senioriem ir svarīga attiecību uzturēšana vai uzlabošana ar ģimeni, bērniem vai citu atbalsta personu, lietderīga brīvā laika pavadīšana ieslodzījuma vietā, motivēšana, savukārt pēc soda izciešanas termiņa beigām seniori sagaida lielu atbalstu patvēruma meklējumos.
 - Ieslodzītajiem jauniešiem ir svarīgi pielietot viņu zināšanas praktiski, attīstīties vairākos virzienos, iegūt izglītību, komunicēt ar tuviem cilvēkiem, pēc soda izciešanas termiņa beigām strādāt algotu darbu un atrast dzīvesvietu. Svarīgi attīstīt sociālās prasmes, kas ietver komunikāciju, attiecību veidošanu, pašizaugsmi, plānošanas prasmes u.c. Veicinot arī bijušo ieslodzīto jauniešu iesaisti, var veicināt ieslodzīto jauniešu prasmju un zināšanu attīstību, kritisko domāšanu, pašpārlicinātību, kā arī veiksmīgu sagatavošanos dzīvei ārpus ieslodzījuma vietas. Arī fiziskās aktivitātes pasākumi ir nozīmīgi ieslodzītajiem jauniešiem, lai virzītu savu enerģiju pareizā virzienā.
 - Ieslodzītajām mātēm ir nepieciešamas papildus zināšanas par bērnu attīstību, bērnu nodrošināšana ar pamata lietām bērnu vajadzību apmierināšanai, iespēja bērniem apmeklēt bērnudārzu, lai mātes ieslodzījuma laikā var turpināt iesākto izglītību vai strādāt ieslodzījuma vietā.
 - Ieslodzītajām personām ar uzvedības un garīga rakstura traucējumiem, papildus iepriekš minētajām ikviena cilvēka pamatvajadzībām, ir nepieciešama pastiprināta medicīniskā palīdzība un atbalsts no speciālistiem.

Jaunieši (nepilngadīgie un pilngadīgie) un Seniori

1. Balstoties uz interviju rezultātiem, var secināt, ka ieslodzītajiem, īpaši jauniešiem un nepilngadīgajiem trūkst dažādām personalitātēm pielāgotām nodarbībām un pasākumiem, atpūtas telpām, piemēram, miera istaba, smilšu terapijas istaba, istaba ar pieejamām virtuālās realitātes brillēm u.c.

2. Pētījumā iegūtā informācija no anketām un diskusijām norāda uz to, ka senioriem un jauniešiem ir akūta problēma ar dzīvesvietas pieejamību un nodarbinātību pēc soda izciešanas termiņa beigām. Tas skaidrojams ar to, ka patversmes vai citi īslaicīgi risinājumi var būt nepieejami dažādu administratīvo ierobežojumu dēļ, turklāt nav pietiekami attīstīta sociālā uzņēmējdarbība un iespēja meklēt darba vietu atrodoties ieslodzījuma vietā.

Ieslodzītie ar garīga rakstura traucējumiem un / vai uzvedības grūtībām

1. Veicot situācijas analīzi par ieslodzītajiem ar uzvedības traucējumiem, ir izveidojies priekšstats, ka šo personu identificēšana un pielāgoto atbalsta pasākumu nodrošināšana ir ierobežota, jo rodas praktiska rakstura izaicinājumi. Neskatoties uz to, ka pētījuma mērķis nav noskaidrot darbinieku, kas ikdienā strādā ar ieslodzītajiem ar uzvedības traucējumiem, kvalifikāciju, tomēr var būt nepieciešams nodrošināt šo darbinieku papildus apmācības, kvalifikācijas paaugstināšanas kursus un informatīvās lekcijas par šādu traucējumu noteikšanu un komunikāciju ar ieslodzītajām personām ar uzvedības traucējumiem.
2. Ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem tiek nodrošināta medicīniskā palīdzība un atbalsts, kā arī personas, kuru veselības stāvoklis to atļauj, piedalās pasākumos kopā ar citiem ieslodzītajiem, taču pētījuma laikā nav izdevies noskaidrot, ka šai mērķgrupai tiktu piedāvāti īpaši atlasīti vai speciāli veidoti pasākumi.

Mātes, kas ieslodzījuma vietā dzīvo kopā ar bērniem līdz 4 gadu vecumam

1. Normatīvie akti, kas regulē ikdienas lietu nodrošināšanu bērniem līdz četrus gadu vecumam (MK noteikumi Nr. 253 "Noteikumi par apcietinātās vai notiesātās personas bērna apgādi ieslodzījuma vietā") var būt novecojuši un neatbilst mūsdienu vajadzībām, piemēram, piešķirto autiņbiksīšu skaits tiek noteikts pēc bērna vecuma, nevis individuāli izvērtējot katru bērnu, bērniem līdz 1 gada vecumam netiek nodrošināta zobu pasta, nav konkrēti paredzēts nodrošināt bērniem siltos ziemas zābakus u.c.
2. Ilguciema cietuma mātes un bērnu nodaļā rotaļu laukums, pastaigu segums un apmetums, pēc subjektīva vērtējuma ir sliktā tehniskā stāvoklī, kā rezultātā var būt apgrūtināti īstenot bērnu vajadzības aktīvi kustēties un braukt ar velosipēdu.
3. Ieslodzījuma vietā bērniem pieejamie apģērbi un apavi bieži vien ir lietoti, taču, ja tiek nodrošināti atbilstoši izmēri un kvalitatīvi apģērbi, tas var būt pieņemams. Atbilstošs apģērbs var palīdzēt bērniem justies ērtāk un drošāk. Tomēr rotaļlietas, kas bērniem ir pieejamas, ir nolietotas vai bojātas, un šāds mantu stāvoklis var ietekmēt bērnu labbūtību un emocionālo stāvokli. Rotaļlietas ir svarīgas bērnu attīstībā, jo tās veicina radošumu, iztēli un sociālās prasmes. Saplēstas mantas var ierobežot bērnu spēju spēlēties un mācīties, kā arī samazināt viņu interesi un var radīt drošības riskus. Svarīgi nodrošināt labā stāvoklī esošas mantas, lai bērni varētu pilnvērtīgi attīstīties, izpausties un mācīties.
4. Lai arī Latvijas ieslodzījuma vietās tiek izmantoti dažādi metodiskie rīki un testi, kuri palīdz novērtēt bērnu vajadzības un attīstību, piemēram, attīstības diagnostikas tests, kognitīvo spēju tests, tomēr tie nav pilnībā pielāgoti tam, ka bērni atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar māti, līdz ar to nav iespējams pilnvērtīgi identificēt bērnu vajadzības, kas saistītas ar viņu fizisko un emocionālo stāvokli.
5. Var secināt, ka bērniem, kas atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar mātēm, tiek nodrošināta pamata medicīniskā palīdzība un aprūpe atbilstoši vecuma vajadzībām, taču no ieslodzīto māšu un personāla puses tiek identificētas citas akūtas vajadzības, piemēram, logopēda pakalpojumi. Tomēr pētījuma ietvaros nav izdevies pārliecināties, ka ir izveidoti īpaši metodiskie materiāli vai instrukcijas bērnu vajadzību noteikšanai, kā arī nav izveidota centralizēta pieeja atbalsta pasākumu nodrošināšanā bērniem, ja viņi neapmeklē bērnu dārzu, piemēram, sporta nodarbības, psihologa konsultācijas u.c.

6. Ieslodzītajām mātēm bieži vien trūkst zināšanu un prasmju bērnu audzināšanā, kas ievērojami ietekmē gan māšu emocionālo un psihisko stāvokli, gan arī bērnu labsajūtu, jo bērns nespēj saņemt visu nepieciešamo veiksmīgai un daudzpusīgai attīstībai. Īpaši pielāgota vecāku prasmju programma māšu un bērnu nodaļai spētu sniegt mātēm nepieciešamās zināšanas un prasmes bērnu aprūpē, kā arī labvēlīgi ietekmētu māšu emocionālo un psihisko stāvokli, kā arī bērnu labsajūtu ikdienas saskarsmē ar māti.

Ieslodzīto personu ģimenes locekļi

1. Ģimene ir fundamentāls ikviena cilvēka dzīves aspekts, kas nodrošina emocionālo atbalstu, drošību, piederību un palīdzību ikvienā dzīves posmā, tāpēc ģimenes saišu stiprināšana ieslodzītajām personām ir īpaši nozīmīga. Atsaucoties uz veikto ieslodzīto anketēšanu, var secināt, ka liela daļa ieslodzīto jeb 96 no 117 aptaujātajiem ieslodzītajiem aktīvi uztur kontaktu ar saviem ģimenes locekļiem, kā arī 40 ieslodzītie uzskata, ka ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas, jo tās palīdz stiprināt ģimenes saites, taču 31 ieslodzītajam no aptaujātajiem nemaz nebija iespēja piedalīties ģimenes dienās.
2. Citu valstu pētījumi liecina, ka ģimene ieslodzītajiem kalpo kā emocionālais atbalsts, kas palīdz pārvarēt grūtības, kas saistītas ar dzīvi ieslodzījuma vietā, jo pozitīvas attiecības ar ģimenes locekļiem mazina stresu un depresiju. Regulāra komunikācija ar ģimenes locekļiem palīdz uzlabot ieslodzīto uzvedību, mazina agresiju un veicina atbildības sajūtu, jo ģimene kalpo kā motivācija resocializēties un neiesaistīties nelikumīgās darbībās.
3. Publiski pieejamie dati un fokusa grupu diskusiju rezultāti norāda uz to, ka esošo resursu ietvaros nav iespējama koncentrēta palīdzība no SD vai pašvaldībām darbā ar ieslodzīto ģimenes saikņu stiprināšanu un to personu atbalstu, kuras ir pakļautas atstumtības riskam.

Atbalsta personas

1. Ieslodzītajiem un bijušajiem ieslodzītajiem ir nepieciešams ne tikai emocionālais atbalsts, bet arī praktiskais atbalsts, tādēļ gadījumos, kad nav komunikācijas ar ģimenes locekļiem, ļoti noder atbalsta personu iesaiste. Starptautiskajā pieredzē šī ir ļoti svarīga tēma, tā kā tas tieši skar ikviena ieslodzītā labklājību un viņu reintegrācijas iespējas. Šīs atbalsta personas palīdz ieslodzītajiem risināt dažādus sadzīviskus jautājumus, veicina pozitīvu ietekmi uz ieslodzīto, pavada kopā brīvo laiku un palīdz saskatīt dzīvē jaunas iespējas. Latvijā visaktīvāk tiek organizētas tieši līdzgaitnieku programmas. Īpaša uzticība no ieslodzītajiem ir vērojama tieši tam personām, kuri ir bijuši līdzīgās situācijās, tāpēc var dalīties ar veiksmīgas resocializācijas pieredzi.
2. Pētījuma ietvaros neizdevās pārliedzināties, vai Latvijā ir pietiekams atbalsta personu skaits, taču fokusa grupu diskusijas, intervijas un anketēšanas rezultāti liecina, ka ieslodzītajiem būtu nepieciešama vēl lielāka iesaiste no iepriekšminētajām personām, lai veicinātu viņu motivāciju uz resocializācijas procesiem.
3. Balstoties uz fokusa grupu diskusiju rezultātiem, var secināt, ka iedzīvotāju informētība par IeVP organizēto brīvprātīgo programmu un VPD organizēto līdzgaitnieku programmu varētu būt plašāka. Uz 2024. gada beigām kopējais brīvprātīgo skaits pa visām ieslodzījuma vietām ir 60 brīvprātīgie, kas nav pietiekami. Ņemot vērā nodarbību un lekciju apmeklētību no ieslodzīto puses un ieslodzīto anketēšanas rezultātus, var secināt, ka ieslodzītie labprāt apmeklētu vēl papildus brīvprātīgo organizētās nodarbības. Citu valstu pētījumi liecina, ka brīvprātīgo un citu atbalsta personu iesaiste ieslodzīto ikdienā palīdz samazināt recidīva risku, cīnīties ar dažādām atkarībām, samazināt agresijas lēkmes, kā arī attīsta pašcieņu, patstāvību un paškontroli. Lai arī brīvprātīgo darbs netiek apmaksāts, kas arī ir viens no iemesliem brīvprātīgo trūkimam, tomēr

IeVP brīvprātīgajiem piedāvā apmācības, veselības un dzīvības apdrošināšanu, apmaksātus ceļa izdevumus, ēdināšanas izmaksas, naktsmājas izmaksas u.c., kas parāda to, ka IeVP novērtē ikviena brīvprātīgā darbu un sniegto pienesumu.

Rekomendācijas

IeVP sadarbības iespēju scenāriji

1. IeVP sadarbībā ar Tieslietu ministriju un augstskolām izvērtēt iespēju paplašināt psiholoģiskās palīdzības pakalpojuma sniegšanu ieslodzījuma vietās, īpaši tajās, kurās pakalpojuma pieejamība ir ierobežota, piemēram Liepājas un Valmieras cietumos.
Atsaucoties uz starptautisko pieredzi, pakalpojuma pieejamība var tikt paplašināta, veicot šādas darbības:
 - sabiedrības, topošo speciālistu un studentu informēšana par darba iespējām IeVP, tai skaitā, aktīvi piedaloties augstskolu karjeras dienās, veidojot sadarbību ar augstskolām;
 - attīstīt un paplašināt iespējas pieteikties apmaksātai praksei pēdējā kursa un maģistra studiju programmu studējošajiem studentiem;
 - attīstīt iespēju noslēgt darba līgumu ar iespēju veikt darba pienākumus vairākās ieslodzījuma vietās, t.sk. attālināti;
 - nodrošināt psihologu, psihiatru un narkologu pakalpojuma sniegšanas centralizēšanu.
2. IeVP resocializācijas procesa ietvaros identificēt ieslodzītos, kam attiecības ar ģimenēm ir apgrūtinātas konfliktu dēļ un sadarbībā ar Tieslietu ministriju izvērtēt iespēju paplašināt mediācijas pakalpojuma piedāvājumu šiem ieslodzītajiem un viņu ģimenēm, īpašu uzmanību veltot senioru vajadzībām.
3. Lai mazinātu recidīva risku un uzlabotu ieslodzīto emocionālo un garīgo stāvokli ir ļoti svarīgs ģimenes kontakts, tomēr ne visiem ieslodzītajiem ir ģimenes locekļi vai arī ģimenes locekļi ir izvēlējušies pārtraukt kontaktu ar ieslodzīto. Šādā situācijā ļoti svarīgs būtu atbalsts no nesaistītas personas, kurai ieslodzītais varētu uzticēties. Pozitīvi tiek vērtēta Valsts Probācijas dienesta nodrošinātā līdzgaitniecības programma, kas tiek nodrošināta probācijas klientiem, lai mazinātu atbrīvotās personas recidīvu un uzlabotu spējas iekļauties sabiedrībā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas. Šī programma ir labs piemērs, kā palīdzēt ieslodzītajiem, kuriem nav ģimenes locekļi veicināt pozitīvas sociālās prasmes, līdz ar to IeVP būtu ieteicams sadarbībā ar Tieslietu ministriju izveidot atbalsta personu programmu ieslodzījuma vietās, kur atbalsta persona no ieslodzītā tuvākā sociālā loka, piemēram, kaimiņš, draugs paziņa, vai tuvinieks, kas nav ģimenes loceklis un tuvs radnieks, var sniegt emocionālu, praktisku vai informatīvu atbalstu ieslodzītajam ieslodzījuma laikā. Šāda atbalsta persona var palīdzēt uzturēt sociālos sakarus, sniegt emocionālu iedrošinājumu vai palīdzēt pārvarēt problēmas, kas saistītas ar ieslodzītā reintegrāciju sabiedrībā. Atbalsta personu programmas ietvaros varētu piesaistīt atbalsta personas, ja:
 - Resocializācijas procesa ietvaros būtu iespējams identificēt, vai ieslodzīto apkārtnē ir personas, kas potenciāli varētu kļūt par atbalsta personu;
 - Sniegtu papildus informāciju apmeklējuma dienās par iespēju kļūt par ieslodzīto atbalsta personu;
 - Uzsāktu sabiedrības informēšanu publisko kampaņu veidā informējot sabiedrību par atbalsta personas programmas mērķiem un iespējamo pienesumu ieslodzītajiem un sabiedrībai;
 - Piedāvātu atbalsta personām papildus labumus, piemēram, ceļa izdevumu, ēdināšanas izdevumu u.c. veida kompensāciju.
4. Balstoties uz Lielbritānijas pieredzi, ir ieteicams sadarbībā ar pašvaldībām, SD, Tieslietu ministriju un NVO izvērtēt iespēju piedāvāt “Palīdzības tālruņa” pakalpojumu vai detalizētu

informācijas bukletu ieslodzīto ģimenēm, lai ģimenes varētu saņemt skaidrojumus un informāciju par komunikāciju ar ieslodzīto ieslodzījuma laikā, ieteikumus par attiecību uzturēšanu un stiprināšanu, kā sagatavoties dzīvei pēc ieslodzīta atbrīvošanās, informāciju par pieejamo atbalstu ieslodzīto ģimenēm, tai skaitā, psiholoģisko atbalstu. Papildus tam, Lielbritānijā ieslodzītajiem ir izveidota mājaslapa, kurā apkopota visa nepieciešamā informācija par palīdzības saņemšanu no dažādām organizācijām gan ieslodzītajiem, gan bijušajiem ieslodzītajiem, taču Latvijā nav pieejama šāda strukturēta informācija, tāpēc IeVP sadarbībā ar citām iesaistītajām iestādēm varētu izstrādāt vienotu mājaslapu, kurā atrodami dažāda veida atbalsta pakalpojumi ieslodzītajiem, bijušajiem ieslodzītajiem un ieslodzīto ģimenēm.

5. Ievērojot normatīvo aktu prasības un resursu pieejamību, IeVP un SD izvērtēt iespēju turpināt attīstīt sadarbību, lai nodotu SD informāciju par ieslodzīto vajadzībām un nodrošināt informatīvās tikšanās ieslodzītajiem un SD 2-3 mēnešus pirms soda izciešanas termiņa beigām, kas ļautu uzsākt uzticīgas komunikācijas veidošanu. Jāatzīmē, ka šo procesu palīdzētu attīstīt iekšējā informācijas apmaiņas sistēma, kurā SD var sekot līdzi bijušā ieslodzītā gaitām un sazināties ar bijušo ieslodzīto, ja viņš to ir atļāvis un pēc atbrīvošanas nav vērsies SD pēc palīdzības.
6. NVO ir liela nozīme ieslodzīto resocializācijā, ziedojumu vākšanā, ģimenes saišu stiprināšanā, ieslodzīto nodarbinātības nodrošināšanā un citās jomās. Ņemot vērā ārvalstu labo praksi, piemēram, Lielbritānijā lielākā daļa ieslodzīto un bijušo ieslodzīto atbalsta un palīdzību programmu ir nodelegēta (tai skaitā ir pieejams attiecīgais finansējums) tieši NVO. Tas atvieglo valsts un pašvaldību ikdienas darbu un veicina veiksmīgāku ieslodzīto resocializāciju, jo ieslodzītie biežāk uzticas NVO pārstāvjiem. Ir izveidojies priekšstats, ka Latvijā nav izveidota centralizēta pieeja un ir ierobežota komunikācija starp IeVP, NVO, pašvaldību un valsts institūcijām. Sadarbības uzlabošanai bez papildus finanšu līdzekļu pieejamības ir jāpievērš uzmanība starpinstitucionālai komunikācijai, t.sk.:
 - Uzlabot informācijas par NVO piedāvāto pakalpojumu sistematizāciju;
 - Centralizēt un atvieglot sadarbības uzsākšanu, izskatot iespējas kopā ar likumdevēju vienkāršot administratīvo procesu, kā arī izvērtējot iespējas slēgt ilgtermiņa sadarbības līgumus ar NVO;
 - Organizēt 2x gadā regulārās tikšanās ar NVO pārstāvjiem, lai novērtētu sadarbības rezultātus, aktualizēt informāciju par vajadzībām, identificēt izaicinājumus un problēmas. Latvijā.

Mērķgrupas

1. Plānojot atbalsta un resocializācijas pasākumus ieslodzītajiem, ir jāņem vērā katras mērķgrupas specifiskās vajadzības. 16. tabulā ir apkopoti ieteikumi atbalsta pasākumu nodrošināšanā mērķgrupām.
 - Jauniešiem visnozīmīgākās ir sociālās prasmes, kas ietver komunikāciju, attiecību veidošanu, pašizaugsmi, plānošanas prasmes u.c. Veicinot arī bijušo ieslodzīto jauniešu iesaisti, var veicināt ieslodzīto jauniešu prasmju un zināšanu attīstību, kritisko domāšanu, pašpārlicinātību, kā arī veiksmīgu sagatavošanos dzīvei ārpus ieslodzījuma vietas. Arī fiziskās aktivitātes pasākumi ir nozīmīgi ieslodzītajiem jauniešiem, lai virzītu savu enerģiju pareizā virzienā.
 - Ieslodzītajiem ar uzvedības un garīga rakstura traucējumiem visnozīmīgāk ir saņemt īpašu pieeju emocionālajam un garīgajam atveseļošanās procesam, kas nereti prasa individuālu pieeju un sākotnēju diagnozes cēloņu izpēti.
 - Ieslodzītajām mātēm ar bērniem ir nozīmīga kopīga laika pavadīšana, kas apvienota ar piedalīšanos daudzpusīgu bērnu attīstības virzienu nodarbībās, lai mātes arī ārpus nodarbībām ir spējīgas atbalstīt savus bērnus viņu attīstībā.

- Senioriem ir nozīmīga lietderīga brīvā laika pavadīšana ieslodzījuma vietā, motivēšana, savukārt pēc soda izciešanas termiņa beigām seniori sagaida lielu atbalstu patvēruma meklējumos.

16. tabula. Rekomendācijas dažādu atbalsta programmu ieviešanai katrai mērķgrupai Latvijā, balstoties uz starptautisko pieredzi.

Mērķgrupa	Atbalsta apraksts	Mērķis
Jaunieši	Atbalsta grupas no citiem ieslodzītajiem jauniešiem, kas nepiedāvā konsultācijas, bet darbojas kā atbalsts citiem ieslodzītajiem jauniešiem. Vadītāji atbalsta grupām ir dažādi jomas speciālisti.	Mērķis ir sniegt konfidenciālu emocionālo atbalstu.
	Daži ieslodzītie jaunieši var būt apmācīti par "mentoriem" tiem jauniešiem, kuri nesen ir ieradusies ieslodzījuma vietā, izstāstot ieslodzījuma ikdienu un palīdzot ar dažādiem saimnieciskiem jautājumiem.	Pirmās dienas un pat nedēļas ieslodzījuma vietā ir īpaši sarežģītas, jo ir jāpielāgojas jauniem apstākļiem, mērķis mazināt jauniešiem emocionālās stabilitātes sabrukšanas risku.
	Radošās darbnīcas, apmācības par sociālajām prasmēm.	Mērķis ir palīdzēt jauniešiem attīstīt garīgās un sociālās prasmes, kritisko domāšanu, pašpārliecinātību, lai samazinātu recidīva līmeni un veicinātu veiksmīgu reintegrāciju sabiedrībā.
	Miera istaba, kurā skan relaksējoša mūzika un/vai smilšu terapija nodarbības	Istaba izveidota un/vai nodarbības piedāvātas ar mērķi, lai iegūtu mieru un spētu sakārtot iekšējās domas.
	Virtuālās Realitātes Atpūtas Telpa	Istaba ar pieejamām virtuālās realitātes brillēm, lai uzspēlētu galda tenisu vai citu aktīvāku spēli, kas būtu kā palīglīdzeklis dusmu un emociju pārvaldīšanai jauniešiem.
	Dažādas sporta programmas, piemēram, komandu sporta veidi, skriešana, svarcelšana, joga, dejas, peldēšana u.c. mēdz uzlabot rehabilitācijas un resocializācijas procesu ieslodzītajiem jauniešiem.	Piedaloties sporta programmās, ieslodzītie jaunieši ne tikai uzlabo savu fizisko veselību, bet arī pilnveido mentālo veselību, attīsta sociālās prasmes, kā arī iemācās pārvaldīt uzvedību un sekot līdzi ieslodzījuma vietas iekšējai kārtībai.

Mērķgrupa	Atbalsta apraksts	Mērķis
	Plaša mēroga prasmju un iemaņu apguve ieslodzītajiem jauniešiem ir papildus iespēja rast sevī motivāciju un pilnveidoties. Ja ieslodzījuma vieta piedāvā vairākus profesionālās apmācības apguves kursus, ikviens ieslodzītais jauniešs var atrast sev interesējošu virzienu.	Profesionālās apmācības dod iespēju jauniešiem atrast algotu darbu pēc soda izciešanas termiņa beigām, kas vairākumā gadījumu arī samazina recidīva risku.
Personas ar garīga rakstura veselības problēmām (Katras aktivitātes piemērotība jāizvērtē individuāli, lai nodrošinātu to, ka persona ir spējīga piedalīties programmā)	Drāmas terapija ir psiholoģiskās terapijas paveids, kas palīdz risināt psiholoģiskās, emocionālās un sociālās grūtības. Drāmas/izrādes terapijā tiek izgudroti varoņi, stāsti, veidotas mīmikas, kas palīdz personām iepazīt sarežģītas dzīves situācijas netiešā veidā.	Drāmas terapija palīdz saprast, kā garīgās veselības problēmas ietekmē katras personas ķermeni, paātrinot rehabilitācijas procesus.
	Miera istaba, kurā skan relaksējoša mūzika un/vai smilšu terapijas, mūzikas, gleznošanas, citas mākslas un radošas nodarbības	Istaba izveidota un/vai nodarbības piedāvātas ar mērķi, lai iegūtu mieru un spētu sakārtot iekšējās domas.
	Terapeitisks atbalsts personām ar garīga rakstura vai psihiska rakstura traucējumiem	Atbalsts ļauj izprast un iemācīties dažādas stresa un trauksmes vadīšanas prasmes, kā arī identificēt un novērst destruktīvas uzvedības pazīmes.
	Sensorās un interaktīvās tehnoloģijas un/vai smilšu terapija	Personām ar garīgās jeb intelektuālās attīstības traucējumiem ir mācīšanās grūtības un viņi attīstās lēnāk nekā pārējie. Sensorās terapija ir pierādījusi ierobežotu efektivitāti, samazinot ilgtermiņa simptomus un uzlabojot dzīves kvalitāti personām ar garīga rakstura veselības problēmām.
	Veselības vingrošana	Organizēt grupu vingrošanas nodarbības, piemēram, jogu, aerobiku vai spēka treniņus. Šādas grupu vingrošanas nodarbības var būtiski uzlabot ieslodzīto dzīves kvalitāti, veicinot viņu fizisko un garīgo veselību, kā arī sociālo integrāciju.
	Nodarbības ar suņiem vai citiem dzīvniekiem terapeitiskos nolūkos.	Terapijas uzlabo garīgo veselību, regulē emocionālo stāvokli, veicina empātiju un attīsta akadēmiskās prasmes. Piemēram, sadarbībā ar dzīvnieku patversmēm organizēt dzīvnieku dienas, kuru laikā patversmes darbinieki atved suņus uz ieslodzījuma vietu un dod iespēju ieslodzītajiem suni izvest pastaigā ieslodzījuma vietas teritorijā, kas varētu veicināt ieslodzīto atbildības sajūtas rašanos un mācītu viņiem rūpēties par dzīvniekiem.
Mātes ar bērniem līdz	Bērniem, kuru vecāks atrodas ieslodzījuma vietā, grupu aktivitātes kā mākslas vai/un mūzikas terapija.	Mērķis sniegt sociālo, emocionālo atbalstu.

Mērķgrupa	Atbalsta apraksts	Mērķis
četrus gadu vecumam	Bērnu fizisko vajadzību apmierināšanai ir jānodrošina labas kvalitātes rotaļu laukums ar slidkalniņu, šūpolēm u.c., spēles ar bumbu, deju rotaļas, šķēršļu joslas, iespēja apmeklēt bērnu dārzu.	Fiziskās aktivitātes bērniem pirmajos dzīves gados ir nozīmīgas motorikas un koordinācijas attīstībai, kā arī, ja mātes iesaistās aktivitātēs kopā ar bērniem, tas palīdz stiprināt emocionālo saiti starp māti un bērnu.
	Vecāku prasmju pilnveidošanas programma: - jāorganizē lekcijas vai praktiskas nodarbības, - jāizplata papildus materiāli par to, kādas spēles, rotaļas un aktivitātes ir jāveic kopā ar bērniem katrā vecuma posmā, - izstrādāts metodiskais materiāls par bērnu attīstības īpatnībām un vajadzībām katrā vecuma posmā, veicinot bērnu pilnvērtīgu attīstību un labklājību. Baltijas vecāku medijs "Māmiņu Klubs" piedāvā apmācības, konsultācijas un lekcijas par bērnu attīstības jautājumiem. Šo lekciju nodrošināšana mātēm, kas atrodas ieslodzījumā kopā ar saviem bērniem spētu sniegt labas zināšanas un prasmes bērnu aprūpē.	Šāda veida lekcijas, nodarbības un atbilstoši izstrādāti mācību un metodiskie materiāli var palīdzēt mātēm pilnveidot savas prasmes bērnu audzināšanā, kā arī saprast, ka katrs bērns attīstās citādāk.
	Sporta dienu organizēšana no māšu puses, nodrošinot mātes ar materiāliem par piemērotām sporta aktivitātēm bērniem.	Sporta dienu organizēšana spētu mātēm labāk palīdzēt izprast kādas fiziskās aktivitātes viņu bērnam ir piemērotākās, kā arī, ja mātes iesaistās aktivitātēs kopā ar bērniem, tas palīdz stiprināt emocionālo saiti starp māti un bērnu.
	Masāžu pakalpojumi	
	Ārstnieciskās masāžas	Masāžas var palīdzēt bērniem atpūsties un mazināt stresu, kas bieži vien ir saistīts ar dzīvi ieslodzījumā. Masāžas var uzlabot asinsriti, mazināt muskuļu sasprindzinājumu un veicināt labāku miegu.
	Aromterapija un masāža	Bērniem, kas ilgstoši uzturas telpās ar ierobežotu kustību iespēju, masāžas var palīdzēt uzlabot fizisko attīstību un veicināt muskuļu tonusu.
	Mākslas un radošās aktivitātes: - Zīmēšana un krāsošana - Veidošana ar plastilīnu - Krāsas un tekstūras	Aromterapija kopā ar masāžu, var palīdzēt mazināt trauksmi un uzlabot bērnu emocionālo stāvokli.
		Vienkāršas radošās nodarbības, kur bērni var zīmēt vai krāsot, palīdz attīstīt viņu motoriku un radošumu. Tas arī sniedz iespēju izteikt savas emocijas un attīstīt iztēli.

Mērķgrupa	Atbalsta apraksts	Mērķis
		Bērniem patīk veidot figūras no plastilīna, kas palīdz attīstīt pirkstu motoriku un telpisko iztēli. Papildus tradicionālajām krāsošanas aktivitātēm var piedāvāt dažādas tekstūras (piemēram, smiltis, audums), kas ļauj bērniem izpētīt pasauli ar pieskārieniem.
	Jutīguma un sensorās spēles: - Smilšu un ūdens spēles (smilšu kastes ne tikai ārā vasaras laikā, bet smilšu kaste iekštelpās) - Pieskāriena un tekstūras spēles	Šādas sensorās aktivitātes palīdz bērniem attīstīt taustes sajūtas, mazināt stresu un uzlabot viņu koncentrēšanās spējas. Spēles, kur bērni var izpētīt dažādas tekstūras (piemēram, mīksta auduma, rupjas virsmas, dažādu krāsu bumbiņas), palīdz attīstīt mazos muskuļus un motoriku.
Seniori	Dažādu profesiju pamata prasmju apguve, piemēram, santehniķis, pavārs, galdnieks u.c., dod iespēju ieslodzītajiem senioriem lietderīgi pavadīt brīvo laiku un apgūt jaunas zināšanas un iemaņas.	Profesiju prasmju apguve dod papildus iespējas atrast senioriem algotu darbu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma, ja to atļauj viņu veselības stāvoklis, kā arī samazina recidīva risku.
	Mākslas terapijas nodarbības kā atbalsta grupas īstenota programma	Programmas mērķis ir sniegt emocionālu un psiholoģisku atbalstu dalībniekiem, izmantojot mākslas terapijas elementus. Šī programma spēj veicināt dalībnieku emocionālo labsajūtu, mazina stresu un trauksmi, kā arī veicina sociālo iesaisti un pašizpaušmi.
	Piesaistīts psihologs, kurš praktizē grupu nodarbības, kurās tiek piedāvāts pārrunāt dažādas grūtības, piemēram, grūtības adaptēties ieslodzījuma vietā vai pēc tās, problēmas ar ko nākas saskarties vecuma dēļ, noderība ģimenei un sabiedrībai un to pārvarēšanas mehānismi.	Nodrošināt emocionālu un psiholoģisku atbalstu ieslodzītajiem, īpaši senioriem, izmantojot grupu nodarbības ar psihologu. Programmas mērķis ir palīdzēt dalībniekiem pārvarēt dažādas grūtības.
	Programma, kas ir paredzēta senioru neatkarības veicināšanai	Programmas mērķis ir palīdzēt senioriem saglabāt neatkarību un mācīt prasmes, kas būtu nepieciešamas pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma vietas. Programma var sevī ietvert arī praktiskās nodarbības, kas ietver sevī citu ikdienas prasmju apguvi, kā, piemēram, veselīga ēdiena gatavošanu, mājas uzkopšanas padomu apgūšanu, personīgās higiēnas apgūšanu utml.
	Programma "Atrodi savu hobiju", kuras mērķis ir senioriem atrast un attīstīt jaunus hobijs, kas ir pielāgoti viņu individuālajām spējām, kas veicinātu aktīvu dzīvesveidu un sociālo iesaisti	Programmas mērķis ir palīdzēt senioriem, kas atrodas ieslodzījuma vietā, atrast un attīstīt jaunus hobijs, kas veicina aktīvu dzīvesveidu, emocionālo labklājību un sociālo iesaisti. Šī programma sniegtu iespējas pašizpaušmei, mazinātu izolācijas sajūtu un veicinātu pozitīvas pārmaiņas ieslodzīto dzīvē.

Mērķgrupa	Atbalsta apraksts	Mērķis
		Dalībnieki piedalās diskusijās par dažādiem hobijiem un to priekšrocībām. Tiek apzinātas dalībnieku intereses un pieredze, lai pielāgotu aktivitātes viņu vajadzībām. Tālāk pēc interešu apzināšanas rīkot grupu praktiskās nodarbības, kurās var piedalīties ikviens interesents. Šajā programmā tiek nodrošinātas darbstacijas, kur seniori var izmēģināt tādus jaunus hobijs kā: 1. Rokdarbi; 2. Māksla (gleznošana, zīmēšana, kaligrāfija, keramika utml); 3. Dārzkopība, ja ieslodzījuma vietas apstākļi to ļauj, dalībnieki var nodarboties ar puķu un dārzeņu audzēšanu; 4. Mūzika (dziedāšana un instrumentu spēle); 5. Veselīga dzīves veida lekcijas; 6. Sporta grupu nodarbības; 7. U.c. aktivitātes.
Visām mērķgrupām	Pārejas mājoklis visiem no cietuma atbrīvotajiem, kuriem draud bezpajumtniecības risks.	Nodrošināts mājoklis/patversme pēc atbrīvošanas.
	Sniegt praktiskus ieteikumus, lai palīdzētu pārvarēt ieslodzījuma periodu un sagatavoties dzīvei pēc atbrīvošanas. Resursam ir jāpiedāvā padomi, stratēģijas, kas palīdz ieslodzītajiem saglabāt fizisko un garīgo veselību.	Veicina resocializāciju bukleta izveidē, veiksmīgāk ļauj pārvarēt ieslodzījuma periodu.
	Lasīšanas un matemātisko darbību prasmju attīstībā tiem ieslodzītajiem, kuriem šādu prasmju nav.	Mērķi ir radīt pozitīvu gaisotni ieslodzīto vidū, pavērt jaunas zināšanu iegūšanas iespējas tiem ieslodzītajiem, kuriem ir grūtības ar lasītprasmi un matemātiskajām darbībām.
	Dažādu jomu speciālisti atbalsta ieslodzītos gan pirms, gan pēc atbrīvošanas, piedāvājot personiskās labklājības, izglītības, nodarbinātības un mentoringa pakalpojumus.	Šādu atbalsta pasākumu mērķis ir likt ieslodzītajiem justies labāk, atrast motivāciju dzīvē, veidot attiecības ar apkārtējiem un saņemt atbalstu no tuviniekiem, kas palīdzētu novērst recidīvu. Šādu pasākumi veicina emocionālo labklājību un sociālo integrāciju, kas ļautu ieslodzītajiem veiksmīgāk atgriezties sabiedrībā.

Turpmāk tekstā tiek sniegti papildus ieteikumi un rekomendācijas atsevišķām mērķgrupām.

Jaunieši (nepilngadīgie un pilngadīgie) un Seniori

1. Visām ieslodzīto mērķgrupām, bet īpaši jauniešiem var būt vērojamas pārāk intensīvas emocionālās izpausmes, kas rodas no atrašanās ieslodzījuma vietā. Starptautiskā pieredze un rāda, ka ieslodzītajiem, īpaši jauniešiem un nepilngadīgajiem, ir nepieciešamas iespējas piedalīties muzicēšanas, stresa mazināšanas pasākumos, piekļuve atpūtas istabām, piemēram, miera istaba, kurā skan relaksējoša mūzika, smilšu terapijas istaba, kurās var nomierināties un

sakārtot savas domas, istaba ar pieejamām virtuālās realitātes brillēm, lai uzspēlētu galda tenisu vai citu aktīvāku spēli, kas būtu kā palīg līdzeklis dusmu un emociju pārvaldīšanai.

2. Pētījuma ietvaros tika identificēts, ka īpaši senioriem un jauniešiem pēc soda izciešanas termiņa beigām ne vienmēr ir iespējams atrast pienācīgu dzīvesvietu. Patversmes nodrošināšana ir apgrūtināta tieši reģionos, tad ir jāstiprina pašvaldību un NVO sadarbība, kā arī jāizvērtē finansējuma pieejamība, lai nodrošinātu izmitināšanu bijušajiem ieslodzītajiem un neregulētu šo personu uzņemšanu patversmēs. Ir jāizveido vienots regulējums par bijušo ieslodzīto uzņemšanu patversmēs, garantējot dzīves vietu ikvienam, kuram tas ir nepieciešams, kā arī pastiprināta sadarbība ar NVO veicinās ieslodzīto uzticēšanos šai dzīves vietu piešķiršanas kārtībai.

Ieslodzītie ar garīga rakstura traucējumiem un / vai uzvedības grūtībām

1. Ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem resocializācijas procesa ietvaros ir jāizvērtē plašāka psihologu un psihoterapeitu pakalpojumu pieejamības nodrošināšana, kā arī dažādu mākslas nodarbību un terapiju pieejamību, lai mazinātu šo personu trauksmi un attīstītu emocionālo noturību. Atsevišķiem ieslodzītajiem varētu būt noderīgas grupu psihologa terapijas, lai veicinātu socializēšanās iespējas.
2. Būtiski ir pilnveidot esošo procesu ieslodzīto ar uzvedības traucējumu noteikšanai, aktīvi veicinot sadarbību starp medicīnas daļas darbiniekiem un resocializācijas darbiniekiem. Ir nepieciešamas papildus apmācības ieslodzījuma vietu personālam un apsargiem par komunikāciju un rīcību darbā ar ieslodzītajiem, kuriem ir uzvedības vai garīga rakstura traucējumi.

Mātes, kas ieslodzījuma vietā dzīvo kopā ar bērniem līdz 4 gadu vecumam

1. Izvērtēt iespēju centralizēt un atvieglot ziedojumu pieņemšanas kārtību, izskatot iespējas kopā ar likumdevēju vienkāršot administratīvo procesu. Atvieglojot administratīvo pusi, tiktu uzlaboti pieejamie resursi, piemēram, bērnu apģērbs un rotaļlietas, grāmatas gan bērniem, gan pieaugušajiem u.c. Lai mazinātu administratīvo slogu, var izskatīt iespēju centralizēt ziedojumu saņemšanas procesus.
2. Ņemot vērā, ka MK noteikumi Nr. 253 "Noteikumi par apcietinātās vai notiesātās personas bērna apgādi ieslodzījuma vietā" stājās spēkā 2016. gadā un kopš tā laika nav grozīti, tad šis normatīvais akts ir jāpārskata un jāatjauno atbilstoši mūsdienu vajadzībām un pieejamajiem resursiem, ko var piedāvāt labākai bērnu labklājībai, kuri atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar savām mātēm. Nav iespējams viennozīmīgi novērtēt nodrošināto higiēnas piederumu daudzuma pietiekamību, jo katrs bērns ir individuāls un katrā dzīves posmā bērniem var būt atšķirīgas prasības, piemēram, autiņbiksītes ir jāpiešķir pēc nepieciešamības, nevis to daudzumu aprobežojot ar vecuma iedalījumu, apģērbus un apavu nodrošināšanā ir konkrēti jāparedz silto ziemas zābakus piešķiršana bērniem, arī bērniem līdz 1 gada vecumam ir jānodrošina zobu pasta līdzko bērnam tiek piešķirta zobu birste. Papildus tam, MK noteikumos ir jānosaka, uz cik ilgu laika periodu tiek piešķirtas konkrētas lietas bērniem.
3. Ņemot vērā, ka Ilģuciema cietuma bērnu rotaļu laukums un pastaigu laukums ir viduvējā stāvoklī, ir nepieciešams veikt šīs teritorijas labiekārtošanas darbus, atjaunojot segumu, nostiprinot apmetumu, salabojojot rotaļu laukuma infrastruktūru, lai bērni ar mātēm var droši atrasties laukumā un apmierināt bērnu vajadzības aktīvi kustēties.
4. Ņemot vērā, ka ieslodzījuma vietās izmantotie instrumenti bērna vajadzību un attīstības novērtēšanai nav pielāgoti apstāklim, ka bērns atrodas ieslodzījuma vietā kopā ar māti, ir jāizstrādā vai jāuzlabo novērtēšanas instrumenti, lai precīzāk identificētu bērnu vajadzības, fizisko un emocionālo stāvokli un bērnu attīstības līmeni.

Ieslodzīto personu ģimenes locekļi un atbalsta personas

1. Atbilstoši normatīvo aktu regulējumam, IeVP izvērtēt iespējas paplašināt attālinātās komunikācijas iespējas ieslodzītajiem un viņu ģimenēm, piemēram, izmantojot video zvanus. Lielbritānijā ir attīstīta prakse, kad ieslodzītajiem vecākiem tiek dota iespēja biežākai saziņai ar bērniem, tai skaitā, lai aktīvāk piedalīties bērna mācību procesā.
2. Mediatora pakalpojumi ģimenes locekļiem un ieslodzītajiem spētu nodrošināt efektīvāku komunikāciju. Šāds pakalpojums spētu analizēt un atrisināt dziļākas problēmas, jo ieslodzījuma laikā var rasties dažādas emocionālās barjeras un tostarp konflikti, kas var apgrūtināt attiecības starp ieslodzītajiem un viņu tuviniekiem. Mediators ir neitrālā puse, kas palīdz abām pusēm izteikt savas domas un raizes, un palīdz atrast risinājumus šīm problēmām. Ģimeņu un ieslodzīto komunikācija ar mediatora palīdzību veicinātu efektīvu saziņu starp abām pusēm, kas uzlabotu ģimeņu emocionālās saites. Ieslodzītie un viņu ģimenes locekļi piedalās grupu vai individuālās mediācijas sesijās, kuru laikā tiek pārrunātas nozieguma sekas, cietušā sāpes un risinājumi, kā veidot pozitīvākas attiecības.
3. Saziņas prasmju attīstīšanai var tikt rīkotas darbnīcas, kurās tiek mācītas efektīvas komunikācijas prasmes ieslodzītajiem ar ģimenes locekļiem un atbalsta personām. Nodarbībās var iekļaut aktīvās klausīšanās un emocionālo izpausmju izpratnes praksi, kas palīdzēs ieslodzītajiem labāk saprast un izteikt savas emocijas, veicinot veselīgas attiecības.
4. Ieslodzītajiem var tikt organizēts ģimenes stāstu pasākums, ģimenes dienu ietvaros, kuros ieslodzītie un viņu ģimenes locekļi var dalīties stāstos par savu dzīvi, pieredzi un sapņiem. Šāda dalīšanās stiprinātu tuvību starp ģimenes locekļiem un veicinātu dziļāku savstarpējo izpratni. Pasākumu var organizēt ar ģimenes konsultantu starpniecību, kas palīdzētu nodrošināt drošu un atbalstošu vidi.
5. Ģimenes dienu ietvaros organizēt mākslas radošās nodarbības, kurās ieslodzītie un viņu ģimenes locekļi var kopīgi strādāt pie mākslas vai mūzikas projektiem. Šāda aktivitāte ļauj izpaust emocijas radošā veidā un veicina savstarpēju izpratni un sadarbību. Noslēdzot programmu, radītie darbi var tikt prezentēti, sniedzot ģimenēm iespēju svinēt kopīgos sasniegumus.
6. Atbalsta personu speciāla apmācība, kas spētu strādāt ar ieslodzītajiem un palīdzētu viņiem pielāgoties cietuma videi, sniegtu psiholoģisko atbalstu, kā arī veicinātu pozitīvu attieksmi pret dzīvi, piemēram, palīdzot atrisināt radušās problēmas. Apmācība var ietvert psiholoģiskā atbalsta sniegšanu un pozitīvas attieksmes veicināšanu, kā arī palīdzību problēmu risināšanā. Šādas prasmes ļaus atbalsta personām sniegt mērķtiecīgāku un efektīvāku palīdzību, uzlabojot ieslodzīto emocionālo labklājību.

Izmantotās literatūras saraksts

1. American Psychological Association (2024), *APA Guidelines for Psychological Practice With Older Adults*. Available at: <https://www.apa.org/practice/guidelines/guidelines-psychological-practice-older-adults.pdf>
2. Bayerisches Staatsministerium der Justiz, *Volunteers*. Available at: <https://www.justiz.bayern.de/justizvollzug/ehrenamtliche/>
3. Berlin (The official capital portal), *Enforcement assistants*. Available at: <https://www.berlin.de/justizvollzug/partner/ehrenamt/vollzugshelfer-innen/>
4. Bernardes, J. (1997), *Family studies*. Available at: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781134711031_A24595518/preview-9781134711031_A24595518.pdf
5. Bērnu klīniskā universitātes slimnīca (2022), *Bērnu speciālo vajadzību izvērtēšana pirmsskolā*. Pieejams: <https://www.veselapasaule.lv/lv/lasitava/ieklausos-un-speciala-izglitiba/bernu-specialo-vajadzibu-izvertesana-pirmsskola#tema>
6. Bērnu klīniskā universitātes slimnīca (2024), *Agrīna bērna attīstība un interence dažādu speciālistu kontekstā*. Pieejams: <https://www.veselapasaule.lv/lv/lasitava/berna-attistiba/agrina-berna-attistiba-un-intervence-dazadu-specialistu-konteksta>
7. Bērnu klīniskā universitātes slimnīca (2024), *Kāda ir uz sadarbību vērsta komunikācija ar bērnu un ko bērns apgūst rotaļājoties?*. Pieejams: <https://www.veselapasaule.lv/lv/lasitava/berna-attistiba/kada-ir-uz-sadarbibu-versta-komunikacija-ar-bernu-un-ko-berns-apgust-rotalajoties#kada-ir-uz-sadarbibu-versta-komunikacija-ar-bernu>
8. Bornstein, M. H., Yu, J., Putnick, D. L. (2019), *Mothers' parenting knowledge and its sources in five societies: Specificity in and across Argentina, Belgium, Italy, South Korea, and the United States*. Available at: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7040847/>
9. Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2023), *Citizen's Allowance – Basic Income Support for Jobseekers*. Available at: <https://www.bmas.de/DE/Service/Publikationen/Broschueren/a430-grundsicherung-fuer-arbeitsuchende-sgb-ii.html>
10. Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2024), *Welfare*. Available at: <https://www.bmas.de/DE/Service/Publikationen/Broschueren/a207-sozialhilfe-und-grundsicherung.html>
11. Caritas, *Prison and the consequences*. Available at: <https://www.caritas.de/hilfeundberatung/ratgeber/haft/knastunddiefolgen/>
12. Caritas (2013), *Support for prisoners and relatives*. Available at: <https://www.caritas.de/hilfeundberatung/ratgeber/haft/knastunddiefolgen/unterstuetzung-fuer-haeftlinge-und-angeh>
13. Catholic Association for Social Services in Germany, *Assistance for offenders*. Available at: <https://www.skmev.de/arbeitsfelder/strafanfaelligenhilfe/>
14. Catholic Federal Working Group, *Assistance to Offenders*. Available at: <https://gefaengnisseelsorge.net/straffaelligenhilfe/page/2>
15. Children Heard and Seen, *A Parent's Story*. Available at: <https://childrenheardandseen.co.uk/a-parents-story/>
16. Children Heard and Seen, *Support for Families*. Available at: <https://childrenheardandseen.co.uk/support-for-families/>
17. Children of prisoners Europe (2019), *Children Inside Prison*. Available at: <https://childrenofprisoners.eu/children-inside-prison/>
18. Clark, D. (2025), *Number of self-harm incidents at prisons in England and Wales from 1st quarter 2004 to 3rd quarter 2024*. Available at: <https://www.statista.com/statistics/315198/individuals-self-harm-prisoners-in-england-and-wales/>

19. ClassNotes.ng (2024), *Conditions Necessary for Child Development*. Available at: <https://classnotes.ng/lesson/conditions-necessary-for-child-development/>
20. Clinks, Recoop (2021), *Understanding the needs and experiences of older people in prison*. Available at: <https://clinks.org/publication/understanding-needs-and-experiences-older-people-prison>
21. Diakonie Deutschland, *Our services*. Available at: <https://www.diakonie.de/informieren/unsere-themen>
22. Dolan, R. (2016), *Alternative approaches to prison for mothers of young children*. Available at: https://media.churchillfellowship.org/documents/Dolan_R_Report_2016_Final.pdf
23. Downing, G. (2025), *Protecting Youth in the Criminal Justice System*. Available at: <https://statecourtreport.org/our-work/analysis-opinion/protecting-youth-criminal-justice-system>
24. Dr. Blaschka & Netzwerk, *The Leonhard Mentoring Program*. Available at: <https://drblaschka.de/das-leonhard-mentorenprogramm/>
25. Dworsky, A., Fedock, G., Schlecht, C., Malcome, M., Murray, C., Hazel, C. (2020), *Addressing the needs of incarcerated mothers and their children in Illinois*. Available at: <https://www.chapinhall.org/wp-content/uploads/Incarcerated-Mothers-FINAL-2020.pdf>
26. Ernst & Young Baltic SIA (2022), *Pētījums par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz notiesāto nodarbinātības līmeņa celšanu un darba tirgus orientāciju uz bijušo ieslodzīto integrāciju*. Pieejams: https://ppdb.mk.gov.lv/wp-content/uploads/2024/02/Nodarbinatibas-veicinasana_Petijuma_zinojums.pdf
27. Families Outside, *Support and Advice for Families Affected by Imprisonment*. Available at: <https://www.familiesoutside.org.uk/families/>
28. Farmer, L. (2017), *The Importance of Strengthening Prisoners' Family Ties to Prevent Reoffending and Reduce Intergenerational Crime*. Available at: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81d6b2e5274a2e87dbfc00/farmer-review-report.pdf>
29. Federal Bureau of Prisons of USA (2022), *An Inside Look at Volunteering with the BOP*. Available at: https://www.bop.gov/resources/news/20220308_volunteering.jsp
30. Foye, C. (2017), *The Relationship Between Size of Living Space and Subjective Well-Being*. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9732-2>
31. Gelsenkirchen Correctional Facility, *Social services*. Available at: https://www.jva-gelsenkirchen.nrw.de/aufgaben/betreuung_und_behandlung/zf_betreuung_und_behandlung/sozialdienst/index.php
32. Halman, L., Reeskens, T., Sieben, I., Zundert, M. (2022), *Atlas of European Values*. Available at: <https://assets.pubpub.org/0k7l6nt3/51652084537989.pdf>
33. HM Chief Inspector of Prisons (2022), *Report on an unannounced inspection of: HMP/YOI Eastwood Park*. Available at: <https://cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaccede923f.s3.amazonaws.com/uploads/sites/19/2024/03/Eastwood-Park-web-2022.pdf>
34. HM Prison & Probation Service (2020), *Strengthening Prisoners Family Ties Policy Framework*. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/strengthening-prisoners-family-ties-policy-framework>
35. HM Prison & Probation Service (2024), *Official Statistics HMPPS Offender Equalities Report 2023/24*. Available at: <https://www.gov.uk/government/statistics/hmpps-offender-equalities-annual-report-2023-to-2024/hmpps-offender-equalities-report-202324>
36. HM Prison & Probation Service, *Visit someone in prison*. Available at: <https://www.gov.uk/prison-visits>
37. HM Prison & Probation Service, *Vulnerable prisoners*. Available at: <https://www.gov.uk/life-in-prison/vulnerable-prisoners>

38. Ieslodzījuma vietu pārvalde, *Buklets: Kāpēc ieslodzītajam ir nepieciešams ģimenes, tuvinieku un draugu atbalsts?*. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/media/4992/download>
39. Ieslodzījuma vietu pārvalde (2020), *Brīvprātīgais darbs*. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>
40. Ieslodzījuma vietu pārvalde (2024), *ESF+ projekts "Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)"*. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/projekts/esf-projekts-drosiba-atbildiga-resocializacija-ieslodzitam-dari-0>
41. Ieslodzījuma vietu pārvalde (2024), *Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiskais 2023. gada pārskats*. Pieejams: <https://www.ievp.gov.lv/lv/gada-publiskie-parskati>
42. InmateAid (2025), *The Forgotten Ones: What Happens to Inmates Without Family Support?*. Available at: <https://www.inmateaid.com/information/the-forgotten-ones-what-happens-to-inmates-without-family-support>
43. JAUNS.LV (2023), *Brīvprātīgais darbs ar cietumniekiem ieslodzījuma vietās. Kāpēc tas svarīgs ne vien ieslodzītajiem, bet sabiedrībai kopumā?*. Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/586152-brivpratigais-darbs-ar-cietumniekiem-ieslodzijuma-vietas-kapec-tas-svarigs-ne-vien-ieslodzitam-bet-sabiedribai-kopuma>
44. Koroļeva, I., Pranka, M., Elksne, G. (2023), *ĢIMENE KĀ VĒRTĪBA UN ĢIMENISKĀS VĒRTĪBAS MŪSDIENU LATVIJAS SABIEDRĪBĀ: IESKATS EIROPAS VĒRTĪBU PĒTĪJUMA REZULTĀTOS*. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/372100716_THE_FAMILY_WITHIN_THE_VALUE_SYSTEM_AND_FAMILY_VALUES_IN_THE_CONTEXT_OF_LATVIA_TODAY_INSIGHTS_FROM_THE_EUROPEAN_VALUES_SURVEY_GIMENE_KA_VERTIBA_UN_GIMENISKA_S_VERTIBAS_MUSDIENU_LATVIJAS_SABIEDRIBA_IESKA
45. Legislation.gov.uk, *The Prison Rules 1999*. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1999/728/article/12>
46. LR. Augstākā Padome (1970), *Latvijas Sodu izpildes kodekss*. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=90218>
47. LR. Ministru kabinets (2006). *noteikumi Nr. 423. "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi"*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/136495-brivibas-atnemsanas-iestades-ieksejas-kartibas-noteikumi>
48. LR. Tiesībsargs (2024), *Latvijas Republikas Tiesībsarga 2023. gada ziņojums*. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/par-mums/gada-zinojumi/>
49. LR. Tiesībsargs (2021), *Sociālais atbalsts bijušajiem ieslodzītajiem pašvaldībās*. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2025/01/socialais-atbalsts-bijusajiem-ieslodzitam-pasvaldibas.pdf>
50. LR. Tieslietu ministrija (2025), *ESF+ projekts "Atbalsts probācijas klientu resocializācijai" – aktivitātes 2024. gadā*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/esf-projekts-atbalsts-probācijas-klientu-resocializacijai-aktivitates-2024-gada>
51. LR. Valsts izglītības un satura centrs (2018), *VECĀKIEM Informatīvs materiāls par bērna attīstību*. Pieejams: <https://www.veselapasaule.lv/lv/media/333/download?inline>
52. LR. Valsts probācijas dienests (2020), *Brīvprātīgais darbs*. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/brivpratigais-darbs>
53. LR. Valsts probācijas dienests, *Buklets: Līdzgaitniecība*. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/sites/vpd/files/media_file/bdv-lidzgaitniecibas_buklets.pdf
54. Marek, K., Töpfer, E. (2024), *Criminal Detention in the EU: Conditions and Monitoring*. Available at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/germany-criminal-detention-2024-country-study_en.pdf
55. Maslow, A. H. (1943), *A theory of human motivation*. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. Available at: <https://doi.org/10.1037/h0054346>

56. Ministry of Justice (2020), *Improvements to care for pregnant women and mothers in prison*. Available at: <https://www.gov.uk/government/news/improvements-to-care-for-pregnant-women-and-mothers-in-prison>
57. Ministry of Justice (2020), *Review of operational policy on pregnancy, Mother and Baby Units and maternal separation*. Available at: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5f22e9a9e90e071a5e16fc25/summary-report-of-review-of-policy-on-mbu.pdf>
58. Muentner, L., Howland, M., Clark, V., Duwe, G., Schlafer, R. (2022), *Understanding the Needs and Programmatic Interests of Incarcerated Parents: Findings from a Prison Needs Assessment*. Available at: https://mn.gov/doc/assets/Understanding%20the%20Needs%20and%20Programmatic%20Interest%20of%20Incarcerated%20Parents%20-%20Findings%20from%20a%20Prison%20Needs%20Assessment_tcm1089-544325.pdf
59. National Agency for the Prevention of Torture (2022, 2021, 2020), *Publications: Annual report 2022, Annual report 2021, Annual report 2020*. Available at: <https://www.nationale-stelle.de/en/publications.html>
60. Nikona, L. (2021), *Kāpēc resocializācija ieslodzītajiem un sodu izcietušajiem ir svarīga, LV Portāls*. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/330083-kapec-resocializacija-ieslodzitajiem-un-sodu-izcietusajiem-ir-svariga-2021>
61. Prison Advice and Care Trust (PACT) (2023), *New research reveals devastating impact of imprisonment on families and children*. Available at: <https://www.prisonadvice.org.uk/latest/news/new-research-reveals-devastating-impact-of-imprisonment-on-families-and-children/>
62. Prison Advice and Care Trust (PACT), *Family engagement support*. Available at: <https://www.prisonadvice.org.uk/get-help/prison/family-engagement-support/>
63. Prison Advice and Care Trust (PACT), *Integrated rehabilitation & resettlement*. Available at: <https://www.prisonadvice.org.uk/get-help/prison/integrated-rehabilitation-resettlement/>
64. Prison Advice and Care Trust (PACT), *One-to-one support and mentoring*. Available at: <https://www.prisonadvice.org.uk/get-help/probation/one-to-one-support-and-mentoring/>
65. Prison Advice and Care Trust (PACT), *Women's resettlement*. Available at: <https://www.prisonadvice.org.uk/get-help/probation/womens-resettlement/>
66. Prisoners' advice service, *Mother and Baby units*. Available at: <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Mother-and-Baby-Units-Easy-read.pdf>
67. Prison Insider (2022), *Germany: walling up madness*. Available at: <https://www.prison-insider.com/en/articles/allemanne-l-enfermement-a-la-folie>
68. Prison Insider (2024), *Comparison tool: Latvia, United Kingdom, Germany*. Available at: <https://www.prison-insider.com/en/comparer/outil-de-comparaison?profiles=160667-165096-166916>
69. Prison Insider (2024), *Germany: prisons in 2024*. Available at: <https://www.prison-insider.com/en/countryprofile/allemanne-2024?s=contact-avec-l-exterieur#contact-avec-l-exterieur>
70. Prison Insider (2024), *United Kingdom*. Available at: <https://www.prison-insider.com/en/countryprofile/royaume-uni-2024?s=sante-5cab190969190#organisation-des-soins-5cab192b9885c>
71. Prison Reform Trust (2019), *Strengthening family ties*. Available at: <https://prisonreformtrust.org.uk/strengthening-family-ties/>
72. Providing Support to Families of Offenders, *Who we are*. Available at: <https://www.partnersofprisoners.co.uk/who-partners-of-prisoners-are/>

73. Rethink Mental Illness (2022), *Mental Health care in prison*. Available at: <https://www.rethink.org/advice-and-information/rights-laws-and-criminal-justice/police-courts-and-prison/mental-health-care-in-prison/>
74. Rupenheite, M., *Māšzinību teoriju un aprūpes procesa pielietojums pacientu aprūpē*, Medkursi, izdales materiāls
75. Samaritans, *Our work in prisons*. Available at: <https://www.samaritans.org/how-we-can-help/prisons/our-work-prisons/>
76. Samaritans, *The Listener scheme*. Available at: <https://www.samaritans.org/how-we-can-help/prisons/listener-scheme/>
77. Schwäbisch Gmünd Correctional Facility, *Mother and Child Department*. Available at: <https://jva-schwaebisch-gmuend.justiz-bw.de/pb/Lde/Startseite/Service/Mutter-Kind-Abteilung>
78. Schwäbisch Gmünd Correctional Facility, *Nursing staff*. Available at: <https://jva-schwaebisch-gmuend.justiz-bw.de/pb/Lde/Startseite/Ausbildung+-Beruf/Pflegefachpersonal>
79. Slimību profilakses un kontroles centrs (2023), *Atkarību izraisīto vielu lietošanas tendenču analīze ieslodzījuma vietās Latvijā 2022. gadā*. Pieejams: <https://www.spkc.gov.lv/lv/media/18933/download?attachment>
80. Startek, E., Węć, K. (2018), *Learning a parental role during the process of rehabilitation and family integration, within prison settings*, *Society. Integration. Education Volume III*, 423-431. Available at: <https://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/3325/3090>
81. Statista (2025), *Number of prisoners in custody in England and Wales from 1900 to 2024, by gender*. Available at: <https://www.statista.com/statistics/283475/england-and-wales-prison-population-by-gender/>
82. Statista Research Department (2024), *Number of self-inflicted deaths in prison custody in England and Wales from 1978 to 2023*. Available at: <https://www.statista.com/statistics/314677/england-and-wales-prisoner-suicides/>
83. Stephenson, M., Lindley, B. (2014), *Mum's the Word: A guide to being a good mum in prison*. Available at: https://hubble-live-assets.s3.amazonaws.com/birth-companions/redactor2_assets/files/123/PACTMumsTheWordbooklet.pdf
84. Takeda (2022), *ADHD in the Criminal Justice System: A case for change*. Available at: https://www.adhdfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2022/06/Takeda_ADHD-in-the-CJS-Roundtable-Report_Final.pdf
85. The Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection (2015), *The Prison system in Berlin*. Available at: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=e46acf15a11121e3079a5f3d704793776006a982e21c8528c49d43d4441929b5JmltdHM9MTc0MDM1NTIwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=1ad9917f-ea88-6fc7-21b1-8408ebdf6ef4&psq=broschuere-justizvollzug-englisch&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuYmVyYmGluLmRIL2p1c3RpenZvbGx6dWcvX2Fzc2V0cy9zZW5qdXN0di9zb25zdGlnZXNvYnJvc2NodWVvYzS1qdXN0aXp2b2xsenVnLWVvZ2xpc2NoLnBkZg&ntb=1>
86. The Legal Education Foundation, *Self help toolkit: Mother and Baby Units*. Available at: <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Mother-and-Baby-Units-Self-Help-Toolkit.pdf>
87. The National Prisoners' Families Helpline (2022), *Support for families*. Available at: <https://www.prisonersfamilies.org/helpline>
88. The National Prisoners' Families Helpline (2021), *Family Support Links – England and Wales*. Available at: <https://www.prisonersfamilies.org/useful-links>
89. Thiel, M. D. (2018), *Juvenile Prisoners Well-Being and implications for Prison Practice*. Available at: https://essay.utwente.nl/74374/1/Thiel_MA_BMS.pdf

90. Tirrito, S. (2023), *Eva Kaili and the treatment of prisoners with children. How it works in Europe: from Belgium's shortcomings to Germany's excellence.* Available at: <https://www.ilfattoquotidiano.it/2023/02/15/eva-kaili-e-il-trattamento-delle-detenute-con-figli-come-funziona-in-europa-dalle-lacune-del-belgio-alleccellenza-della-germania/7065304/>
91. UK Public General Acts. *Mental Health Act 1983.* Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/contents>
92. Valsts izglītības satura centrs (2018), *VECĀKIEM: Informatīvs materiāls par bērna attīstību.* Pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv/media/1720/download?attachment>
93. Valsts izglītības satura centrs (2019), *Informācija par Latvijā standartizētiem testiem bērna intelekta un pamatprasmju izvērtēšanai.* Pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv/media/1711/download?attachment>
94. Webster, R. (2021), *The needs of older people in prison.* Available at: <https://www.russellwebster.com/the-needs-of-older-people-in-prison/>
95. Williams, K. (2015), *Needs and characteristics of young adults in custody: Results from the Surveying Prisoner Crime Reduction (SPCR) survey.* Available at: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f33e640f0b62305b85b6d/Young-adults-in-custody.pdf>

Pielikumi

Pielikums Nr. 1. Anketa par atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem jauniešiem

Labdien!

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā par atbalsta pasākumiem jauniešiem, aizpildot šo aptauju.

Aptaujas mērķis ir izpētīt, kā ieslodzījuma vietu sistēma pielāgojas jauniešu atšķirīgajām vajadzībām, īpaši resocializācijas procesā, stiprinot ģimenes saites.

Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā.

Aptauja sastāv no 11 jautājumiem. Atbildot uz jautājumiem, atzīmējiet Jums atbilstošo atbildi vai norādiet vajadzīgo informāciju. Aptaujas aizpildīšanai paredzētais laiks – līdz 15 minūtēm.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Norādiet informāciju par sevi:

1. Jūsu vecums: ☐ līdz 18 gadiem ()* ☐ no 18 gadiem līdz 21 gadam ☐ no 22 gadiem līdz 25 gadiem *lūdzu norādiet vecumu	2. Jūsu dzimums: ☐ Sieviete ☐ Vīrietis
--	---

Informācija par pasākumiem un aktivitātēm:

3. Vai Jūs piedalāties ieslodzījuma vietas piedāvātajos resocializācijas un atbalsta pasākumos? ☐ Jā, lūdzu atzīmējiet atbilstošo ☐ Psihologiskā palīdzība (psihologu konsultācijas) ☐ Sociālā darba atbalsts (piemēram, palīdzība ģimenes jautājumā, nodarbinātības vai dzīvesvietas meklēšanā) ☐ Brīvā laika pasākumi (piemēram, kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi) ☐ Resocializācijas programmas (piemēram, nodarbības, kas veicina pozitīvas domāšanas attīstību,	4. Vai Jūs piedalāties izglītības programmās, ko piedāvā ieslodzījuma vieta (piemēram, vispārējā, profesionālā vai cita veida izglītība)? ☐ Jā ☐ Nē
--	--

atbildīgas uzvedības veidošanos un palīdz pārvarēt atkarības) ☐ Nē	
---	--

5. Lūdzu, novērtējiet no 1 līdz 5, cik lielā mērā šie pasākumi un aktivitātes atbilst Jūsu vajadzībām (1 – pavisam neatbilstoši, 5 – pilnībā atbilstoši) un pamatojiet savu novērtējumu:

Lūdzu atzīmējiet katru aktivitāti ar vērtējumu no 1 līdz 5:

1 – Nav atbilstošas
 2 – Dažas ir atbilstošas
 3 – Grūti pateikt
 4 – Lielākā daļa ir atbilstošas
 5 – Pilnībā atbilstošas un interesantas

☐ **Psiholoģiskā palīdzība** (psihologa konsultācijas)
 Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Sociālā darba atbalsts** (piemēram, palīdzība ģimenes jautājumā, nodarbinātības vai dzīvesvietas meklēšanā)
 Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Brīvā laika pasākumi** (kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi)
 Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Resocializācijas programmas** (nodarbības, kas veicina pozitīvas domāšanas attīstību, atbildīgas uzvedības veidošanos un palīdz pārvarēt atkarības)
 Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Izglītības programmas** (vispārējā, profesionālā vai cita veida izglītība, lai iegūtu jaunas zināšanas un prasmes)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

Informācija par ģimenes locekļiem:

6. Vai ieslodzījuma laikā Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē) ? ☐ Jā ☐ Nē	7. Cik bieži Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē)? ☐ 1 reizi mēnesī ☐ 2 reizes mēnesī ☐ 3 reizes mēnesī ☐ Biežāk ☐ Neuzturu kontaktu ar ģimenes locekļiem
8. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 ģimenes dienu nozīmi Jūsu dzīvē. ☐ 1 - Nav vajadzīgas ☐ 2 - Drīzāk nav vajadzīgas ☐ 3 - Vienaldzīgas ☐ 4 - Drīzāk ir vajadzīgas ☐ 5 - Ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas ☐ Nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās	
9. Vai Jūs esat informēts/-a par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami Jūsu ģimenes locekļiem, kamēr Jūs atrodaties ieslodzījuma vietā. • Jā, esmu informēts/-a • Nē, neesmu informēts/-a <i>*Ja jūs atbildējāt "Jā" uz iepriekšējo jautājumu, lūdzu:</i> a) norādiet par kādiem valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un/vai aktivitātēm esat informēts/-a?	

b) atzīmējiet no kura avota Jūs saņēmat šo informāciju?

- Valsts iestādes (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Labklājības ministrija)
- Pašvaldība
- NVO vai labdarības organizācijas
- Interneta resursi (piemēram oficiālās mājas lapās)
- Sociālie darbinieki vai citi profesionāļi
- Cits, lūdzu norādiet _____

10. Lūdzu norādiet un novērtējiet no 1 līdz 5 ieslodzījuma vietā piedāvātos pasākumus un aktivitātes, kas, Jūsprāt, ir noderīgi vai mazāk noderīgi Jums:

	1- Nav noderīgi	2- Drīzāk nav noderīgi	3- Grūti pateikt	4- Drīzāk ir noderīgi	5- Ir noderīgi
Psiholoģiskā palīdzība	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
Sociālā darba atbalsts	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
Brīvā laika pasākumi	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
Izglītības programmas	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					

Resocializācijas programmas	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					

11. Lūdzu norādiet, kāds papildus atbalsts būtu nepieciešams, lai stiprinātu ģimenes saites.

- ☐ Vairāk iespēju tikties ar ģimenes locekļiem (biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās).
- ☐ Atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā (sarunas ar mediācijas speciālistu).
- ☐ Ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.
- ☐ Vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs (piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni).
- ☐ Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā.
- ☐ Cits,

Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) līdzfinansētā projekta “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SLA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai semkētu ģimenes attiecību stiprināšanu.

Pielikums Nr. 2. Intervijas jautājumi par atbalsta pasākumiem jauniešiem ieslodzījuma vietās

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus ieslodzītajiem jauniešiem.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajiem pasākumiem un to efektivitāti un noderīgumu, īpaši attiecībā uz ieslodzījuma vietās jauniešiem piedāvātajiem atbalsta veidiem.

Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervija ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Mēs neplānojam identificēt Jūsu personīgos datus. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Informācija par intervējamo:

1. Kāds ir Jūsu ieņemamais amats ieslodzījuma vietā?
2. Cik ilgi strādājat ieņemamajā amatā?
3. Cik ilgi strādājat ieslodzījuma vietā ar jauniešiem?

Informācija par pasākumiem un aktivitātēm:

1. Kā jūs vērtējat pasākumus un aktivitātes, kas tiek piedāvātas jauniešiem ieslodzījuma vietā?
2. Kādas aktivitātes un atbalsta pasākumi tiek nodrošināti jauniešiem ieslodzījuma vietā, lai veicinātu viņu garīgo un emocionālo labsajūtu?
3. Vai jaunieši apgūst jaunas sociālās prasmes, kuras, Jūsaprāt, būs noderīgas ārpus ieslodzījuma? Nosauciet kādas.
4. Kuri pasākumi un aktivitātes Jūsaprāt, ir visnoderīgākās jauniešiem un kāpēc?
5. Vai ir kādi pasākumi un aktivitātes, kuri, Jūsaprāt, nav pielāgoti jauniešiem? Ja jā, kuri un kāpēc?
6. Kādi izaicinājumi Jums rodas darbā ar jauniešiem ieslodzījuma vietā?
7. Kādi atbalsta veidi darbā ar jauniešiem Jums būtu nepieciešama no valsts, NVO, vai citiem resursiem, lai veiksmīgi pārvarētu šos izaicinājumus?
8. Papildus jautājumi. Vai ir vēl kāda būtiska informācija vai ieteikumi, kurus vēlaties sniegt par darbu ar jauniešiem ieslodzījuma vietā?

Pielikums Nr. 3. Anketa ģimenes locekļiem par atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem jauniešiem un ģimenes saišu stiprināšanu

Labdien!

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā par atbalsta pasākumiem un ģimenes saišu stiprināšanu notiesātajiem jauniešiem, aizpildot šo aptauju.

Aptaujas mērķis ir izpētīt, kā ieslodzījuma vietu sistēma pielāgojas jauniešu atšķirīgajām vajadzībām, īpaši resocializācijas procesā, stiprinot ģimenes saites.

Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā.

Aptauja sastāv no 10 jautājumiem. Atbildot uz jautājumiem, atzīmējiet Jums atbilstošo atbildi vai norādiet vajadzīgo informāciju. Aptaujas aizpildīšanai paredzētais laiks – līdz 15 minūtēm.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Norādiet informāciju par notiesāto jaunieta un Jūsu saistību:

7. Notiesātā jaunieša dzimums: ☐ Sieviete ☐ Vīrietis	8. Notiesātā jaunieša vecums: ☐ līdz 18 gadiem ()* ☐ no 18 gadiem līdz 21 gadam ☐ no 22 gadiem līdz 25 gadiem *lūdzu norādiet vecumu	9. Jūsu saistība ar notiesāto: ☐ Notiesātās personas Māte/Tēvs ☐ Notiesātās personas Māsa/Brālis ☐ Notiesātās personas Bērns ☐ Notiesātās personas Sieva/Vīrs ☐ Notiesātās personas attālāks radnieks ☐ Notiesātās personas Draugs ☐ Nevēlos atbildēt
---	--	--

Informācija par atbalsta pasākumiem un aktivitātēm jauniešiem:

10. Vai Jums ir zināmi resocializācijas un atbalsta pasākumi (psihologs, brīvā laika* pasākumi, citi pasākumi), kas tiek piedāvāti ieslodzījuma vietās? Lūdzu norādiet un novērtējiet šos pasākumus (pozitīvi, negatīvi, neitrāli)?

	1- Pozitīvi	2- Neitrāli	3- Negatīvi
1)	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:			
2)	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:			

.....

.....

.....

3)

☐
☐
☐

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

.....

.....

.....

* brīvā laika pasākumi ir kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi

Informācija par ģimenes kontaktu un atbalstu

11. Cik bieži Jūs uzturat kontaktu ar savu ģimenes locekli ieslodzījuma vietā (apmeklējumi, sazvanišanās, vēstuļu sarakste un tikšanās tiešsaistē) ?

- ☐ 1 reizi mēnesī
- ☐ 2 reizes mēnesī
- ☐ 3 reizes mēnesī
- ☐ Biežāk

12. Vai ģimenes dienas tiek organizētas pietiekami bieži?

- ☐ Jā
- ☐ Nē
- ☐ Nezinu, neesmu piedalījies ģimenes dienās

*Izvēloties “Jā” vai “Nē” variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

.....

...

.....

...

.....

...

13. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 ģimenes dienu nozīmi Jūsu dzīvē.

- ☐ 1 - Nav vajadzīgas
- ☐ 2 - Drīzāk nav vajadzīgas
- ☐ 3 - Vienaldzīgas
- ☐ 4 - Drīzāk ir vajadzīgas
- ☐ 5 - Ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas
- ☐ Nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās

14. Vai Jūs esat informēts/-a par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami Jums, kā ģimenes loceklim, kura radnieks atrodas ieslodzījuma vietā?

- Jā, esmu informēts/-a
- Nē, neesmu informēts/-a

**Ja jūs atbildējāt “Jā” uz iepriekšējo jautājumu, lūdzu:*

c) norādiet par kādiem valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un/vai aktivitātēm esat informēts/-a?

.....

d) atzīmējiet no kura avota Jūs saņēmat šo informāciju?

- Valsts iestādes (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Labklājības ministrija)
- Pašvaldība
- NVO vai labdarības organizācijas
- Interneta resursi (piemēram oficiālās mājas lapās)
- Sociālie darbinieki vai citi profesionāļi
- Cits, lūdzu norādiet _____

15. Lūdzu norādiet un novērtējiet no 1 līdz 5 aktivitātes, kas, Jūsprāt, ir noderīgākās vai mazāk noderīgas ieslodzījuma vietā, lai stiprinātu ģimenes saites:

	1- Nav noderīgi	2- Drīzāk nav noderīgi	3- Grūti pateikt	4- Drīzāk ir noderīgi	5- Ir noderīgi
Tikšanās ģimeniskā un sirsnīgā atmosfērā	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
Laika pavadīšana kopā ar ģimeni	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
Kopīgas spēles, aktivitātes un radošās darbnīcas ģimenēm	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
Kopīgas fotogrāfijas un atmiņu radīšana	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					

Svētku vai īpašu notikumu svinēšana	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu</i>					
.....					
<i>Citas aktivitātes (lūdzu norādiet)</i>					
a)	☐	☐	☐	☐	☐
b)	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu</i>					
.....					
.....					
.....					
.....					
.....					

16. Lūdzu norādiet, kāds papildu atbalsts būtu nepieciešams, lai stiprinātu ģimenes saites.

- ☐ Vairāk iespēju tikties ar ģimenes locekļiem (biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās).
- ☐ Atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā (sarunas ar mediācijas speciālistu).
- ☐ Ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.
- ☐ Vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs (piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni).
- ☐ Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā.
- ☐ Cits,

—

Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) līdzfinansētā projekta “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SIA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai semkētu ģimenes attiecību stiprināšanu.

Pielikums Nr. 4. Anketa par atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem senioriem

Labdien!

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā par atbalsta pasākumiem senioriem, aizpildot šo aptauju.

Aptaujas mērķis ir izpētīt kā ieslodzījuma vietu sistēma pielāgojas senioru atšķirīgajām vajadzībām, īpaši resocializācijas procesā, stiprinot ģimenes saites.

Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā.

Aptauja sastāv no 11 jautājumiem. Atbildot uz jautājumiem, atzīmējiet Jums atbilstošo atbildi vai norādiet vajadzīgo informāciju. Aptaujas aizpildīšanai paredzētais laiks – līdz 15 minūtēm.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Norādiet informāciju par sevi:

17. Jūsu vecums: ☐ no 60 gadiem līdz 70 gadiem ☐ virs 70 gadiem	18. Jūsu dzimums: ☐ Sieviete ☐ Vīrietis
--	--

Informācija par pasākumiem un aktivitātēm:

19. Vai Jūs piedalāties ieslodzījuma vietas piedāvātajos resocializācijas un atbalsta pasākumos? ☐ Jā, lūdzu atzīmējiet atbilstošo ☐ Psiholoģiskā palīdzība (psihologu konsultācijas) ☐ Sociālā darba atbalsts (piemēram, palīdzība ģimenes jautājumu, nodarbinātības vai dzīvesvietas meklēšanā) ☐ Brīvā laika pasākumi (kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi) ☐ Resocializācijas programmas (piemēram, nodarbības, kas veicina pozitīvas domāšanas attīstību, atbildīgas uzvedības veidošanos un palīdz pārvarēt atkarības)	20. Vai Jūs piedalāties izglītības programmās, ko piedāvā ieslodzījuma vieta (piemēram, vispārējā, profesionālā vai cita veida izglītība)? ☐ Jā ☐ Nē
---	---

☐ Nē

21. Lūdzu, novērtējiet no 1 līdz 5, cik lielā mērā šie pasākumi un aktivitātes atbilst Jūsu vajadzībām (1 – pavisam neatbilstoši, 5 – pilnībā atbilstoši):

Lūdzu atzīmējiet katru aktivitāti ar vērtējumu no 1 līdz 5:

- 1 – Nav atbilstošas
- 2 – Dažas ir atbilstošas
- 3 – Grūti pateikt
- 4 – Lielākā daļa ir atbilstošas
- 5 – Pilnībā atbilstošas un interesantas

☐ **Psiholoģiskā palīdzība** (psihologa konsultācijas)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Sociālā darba atbalsts** (piemēram, palīdzība ģimenes jautājumos, nodarbinātības vai dzīvesvietas meklēšanā)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Brīvā laika pasākumi** (kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Resocializācijas programmas** (nodarbības, kas veicina pozitīvas domāšanas attīstību, atbildīgas uzvedības veidošanos un palīdz pārvarēt atkarības)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ **Izglītības programmas** (vispārējā, profesionālā vai cita veida izglītība, lai iegūtu jaunas zināšanas un prasmes)

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

Informācija par ģimenes locekļiem:

22. Vai ieslodzījuma laikā Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē)

- ☐ Jā
- ☐ Nē

7. Cik bieži Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē)?

- ☐ 1 reizi mēnesī
- ☐ 2 reizes mēnesī
- ☐ 3 reizes mēnesī
- ☐ Biežāk

8. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 ģimenes dienu nozīmi Jūsu dzīvē.

- ☐ 1 - Nav vajadzīgas
- ☐ 2 - Drīzāk nav vajadzīgas
- ☐ 3 - Vienaldzīgas
- ☐ 4 - Drīzāk ir vajadzīgas
- ☐ 5 - Ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas
- ☐ Nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās

9. Vai Jūs esat informēts/-a par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami Jums, kā ģimenes loceklim, kura radnieks atrodas ieslodzījuma vietā?

- Jā, esmu informēts/-a
- Nē, neesmu informēts/-a

**Ja jūs atbildējāt "Jā" uz iepriekšējo jautājumu, lūdzu:*

e) norādiet par kādiem valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un/vai aktivitātēm esat informēts/-a?

f) atzīmējiet no kura avota Jūs saņēmat šo informāciju?

- Valsts iestādes (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Labklājības ministrija)
- Pašvaldība

- NVO vai labdarības organizācijas
- Interneta resursi (piemēram oficiālās mājas lapās)
- Sociālie darbinieki vai citi profesionāļi
- Cits, lūdzu norādiet _____

10. Lūdzu novērtējiet no 1 līdz 5 ieslodzījuma vietā piedāvātos pasākumus un aktivitātes, kas, Jūsuprāt, ir noderīgākie vai mazāk noderīgi Jums:

	1- Nav noderīgi	2- Drīzāk nav noderīgi	3- Grūti pateikt	4- Drīzāk ir noderīgi	5- Ir noderīgi
<i>Psiholoģiskā palīdzība</i>	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
.....					
<i>Sociālā darba atbalsts</i>	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
.....					
<i>Brīvā laika pasākumi</i>	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
.....					
<i>Izglītības programmas</i>	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
.....					
.....					
.....					
<i>Resocializācijas programmas</i>	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					

.....

.....

.....

.....

11. Lūdzu norādiet, kāds papildus atbalsts būtu nepieciešams, lai stiprinātu ģimenes saites.

- ☐ Vairāk iespēju tikties ar ģimenes locekļiem (biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās).

☐ Atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā (sarunas ar mediācijas speciālistu).

☐ Ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.

☐ Vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs (piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni).

☐ Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā.

☐ Cits,
-

Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) līdzfinansētā projekta “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SIA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai semkētu ģimenes attiecību stiprināšanu.

Pielikums Nr. 5. Intervijas jautājumi par atbalsta pasākumiem senioriem ieslodzījuma vietās

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus senioriem.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajiem atbalsta pasākumiem, īpaši attiecībā uz ieslodzījuma vietās senioriem piedāvātajiem atbalsta veidiem.

Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervijas dati tiks anonimizēti, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Intervija īstenota Pētījuma ietvaros. Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta “Drošība – atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SIA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai sekmētu ģimenes attiecību stiprināšanu.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Informācija par pasākumiem un aktivitātēm:

1. Kā jūs vērtējat esošos pasākumus un aktivitātes, kas tiek piedāvātas senioriem ieslodzījuma vietā?
2. Vai senioriem ir pieejama konsultēšana vai garīgās veselības atbalsts? Ja jā, kādi ir novērotie uzlabojumi viņu uzvedībā vai domāšanā pēc dalības šajos pasākumos?
3. Vai pasākumi palīdz senioriem apgūt jaunas sociālās prasmes, kuras, Jūsaprāt, būs noderīgas ārpus cietuma? Vai šie pasākumi veicina senioru spēju plānot nākotni pēc atbrīvošanas?
4. Kuras aktivitātes vai pasākumi, Jūsaprāt, ir visnoderīgākie senioriem un kāpēc?
5. Vai ir kādi pasākumi un aktivitātes, kuri, Jūsaprāt, nav pielāgoti senioriem? Ja jā, kuri un kāpēc?
6. Kādi izaicinājumi Jums rodas darbā ar senioriem?
7. Kādi atbalsta veidi darbā ar senioriem Jums būtu nepieciešami no valsts, NVO, vai citiem resursiem, lai veiksmīgi pārvarētu šos izaicinājumus?
8. Papildus jautājumi. Vai ir vēl kāda būtiska informācija vai ieteikumi, kurus vēlaties sniegt par darbu ar senioriem ieslodzījuma vietā?

Pielikums Nr. 6. Anketa ģimenes locekļiem par atbalsta pasākumiem ieslodzītajiem senioriem un ģimenes saišu stiprināšanu

Labdien!

Aicinām Jūs piedalīties pētījumā par atbalsta pasākumiem un ģimenes saišu stiprināšanu notiesātajiem senioriem, aizpildot šo aptauju.

Aptaujas mērķis ir izpētīt, kā ieslodzījuma vietu sistēma pielāgojas senioru atšķirīgajām vajadzībām, īpaši resocializācijas procesā, stiprinot ģimenes saites.

Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā.

Aptauja sastāv no 10 jautājumiem. Atbildot uz jautājumiem, atzīmējiet Jums atbilstošo atbildi vai norādiet vajadzīgo informāciju. Aptaujas aizpildīšanai paredzētais laiks – līdz 15 minūtēm.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Norādiet informāciju par notiesāto senioru un Jūsu saistību:

23. Notiesātā seniora dzimums: ☐ Sieviete ☐ Vīrietis	24. Notiesātā seniora vecums: ☐ no 60 gadiem līdz 70 gadiem ☐ virs 70 gadiem	25. Jūsu saistība ar notiesāto: ☐ Notiesātās personas Māte/Tēvs ☐ Notiesātās personas Māsa/Brālis ☐ Notiesātās personas Bērns ☐ Notiesātās personas Sieva/Vīrs ☐ Notiesātās personas attālāks radnieks ☐ Notiesātās personas Draugs ☐ Nevēlos atbildēt
---	---	---

Informācija par atbalsta pasākumiem un aktivitātēm senioriem:

26. Vai Jums ir zināmi resocializācijas un atbalsta pasākumi (psihologs, brīvā laika* pasākumi, citi pasākumi), kas tiek piedāvāti ieslodzījuma vietās? Kā Jūs vērtējat šos pasākumus (pozitīvi, negatīvi, neitrāli)?

	1-	2-	3-
	Pozitīvi	Neitrāli	Negatīvi
1)	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>			
.....			
.....			
.....			

2)	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:			
.....			
.....			
.....			
3)	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:			
.....			
.....			
.....			

* brīvā laika pasākumi ir kultūras, informatīvie, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumi

Informācija par ģimenes locekļu kontaktu un atbalstu

27. Cik bieži Jūs uzturat kontaktu ar savu ģimenes locekli ieslodzījuma vietā (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste un tikšanās tiešsaistē)? ☐ 1 reizi mēnesī ☐ 2 reizes mēnesī ☐ 3 reizes mēnesī ☐ Biežāk	28. Vai ģimenes dienas tiek organizētas pietiekami bieži? ☐ Jā ☐ Nē ☐ Nezinu, neesmu piedalījies ģimenes dienās *Izvēloties “Jā” vai “Nē” variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:
29. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 ģimenes dienu nozīmi Jūsu dzīvē. ☐ 1 - Nav vajadzīgas ☐ 2 - Drīzāk nav vajadzīgas ☐ 3 - Vienaldzīgas ☐ 4 - Drīzāk ir vajadzīgas ☐ 5 - Ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas ☐ Nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās	
30. Vai Jūs esat informēts/-a par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami Jums, kā ģimenes loceklim, kura radnieks atrodas ieslodzījuma vietā? ☐ Jā, esmu informēts/-a ☐ Nē, neesmu informēts/-a *Ja jūs atbildējāt “Jā” uz iepriekšējo jautājumu, lūdzu:	

g) norādiet par kādiem valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un/vai aktivitātēm esat informēts/-a?

.....

h) atzīmējiet no kura avota Jūs saņēmtāt šo informāciju?

- Valsts iestādes (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Labklājības ministrija)
- Pašvaldība
- NVO vai labdarības organizācijas
- Interneta resursi (piemēram oficiālās mājas lapās)
- Sociālie darbinieki vai citi profesionāļi
- Cits, lūdzu norādiet _____

31. Lūdzu norādiet un novērtējiet no 1 līdz 5 ieslodzījuma vietā piedāvātos pasākumus un aktivitātes, kas, Jūsaprāt, ir noderīgākie vai mazāk noderīgi, lai stiprinātu ģimenes saites:

	1- Nav noderīgi	2- Drīzāk nav noderīgi	3- Grūti pateikt	4- Drīzāk ir noderīgi	5- Ir noderīgi
Tikšanās ģimeniskā un sirsnīgā atmosfērā	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
Laika pavadīšana kopā ar ģimeni	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					
Kopīgas spēles, aktivitātes un radošās darbnīcas ģimenēm	☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu					
.....					

Kopīgas fotogrāfijas un atmiņu radīšana	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu</i>					
Svētku vai īpašu notikumu svinēšana	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu</i>					
<i>Citas aktivitātes (lūdzu norādiet)</i>					
a)	☐	☐	☐	☐	☐
b)	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu</i>					

32. Lūdzu norādiet, kāds papildu atbalsts būtu nepieciešams, lai stiprinātu ģimenes saites.

- ☐ Vairāk iespēju tikties ar ģimenes locekļiem (biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās).
- ☐ Atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā (sarunas ar mediācijas speciālistu).
- ☐ Ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.
- ☐ Vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs (piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni).
- ☐ Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc brīvības atņemšanas un veidiem, kā atbalstīt personas, kas atgriežas sabiedrībā.
- ☐ Cits,

Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) līdzfinansētā projekta “Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SLA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu

pasākumu ieviešana ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām, lai semkētu ģimenes attiecību stiprināšanu.

Pielikums Nr. 7. Intervijas jautājumi par atbalsta pasākumiem ieslodzītajām personām ar garīga rakstura traucējumiem (oficiāli diagnosticētiem)

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem (ar diagnozi) un ģimenes saišu stiprināšanu.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajiem atbalsta pasākumiem personām ar garīga rakstura traucējumiem (ar diagnozi), kā arī šo pasākumu efektivitāti un praktisko noderīgumu.

Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervija ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Mēs neplānojam identificēt Jūsu personīgos datus. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Informācija par intervējamo:

1. Kāds ir Jūsu ieņemamais amats ieslodzījuma vietā?
2. Cik ilgi strādājat ieņemamajā amatā?
3. Cik ilgi strādājat ieslodzījuma vietā ar personām ar garīga rakstura traucējumiem (oficiāli diagnosticētiem)?

Informācija par personām ieslodzījuma vietā ar garīga rakstura traucējumiem:

1. Kādas ieslodzījuma vietā ir visbiežāk identificētās diagnozes garīga rakstura traucējumiem (oficiāli diagnosticētiem)?

Informācija par aktivitātēm un atbalsta pasākumiem:

1. Kādi ir, Jūsaprāt, lielākie izaicinājumi saskarsmē ar personām, kurām ir garīga rakstura traucējumi ieslodzījuma vietā?
2. Kā, Jūsaprāt, tiek atbalstītas personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzības ieslodzījuma vietā? Vai šie atbalsta pasākumi ir pietiekami?
3. Kādas aktivitātes un pasākumi tiek nodrošināti, lai veicinātu personu ar garīga rakstura traucējumiem garīgo un emocionālo labsajūtu?
4. Vai, Jūsaprāt, ieslodzījuma vietā tiek nodrošināta pietiekama piedāvāto pasākumu un nodarbību daudzveidība personām ar garīga rakstura traucējumiem?
5. Kādi papildus atbalsta veidi vai pasākumi būtu nepieciešami, lai uzlabotu personu ar garīga rakstura traucējumiem labklājību ieslodzījuma vietā?
6. Kādi izaicinājumi Jums rodas darbā ar ieslodzītajiem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi?
7. Kādi atbalsta veidi darbā ar personām ar garīga rakstura traucējumiem Jums būtu nepieciešami no valsts, NVO, vai citiem resursiem, lai veiksmīgi pārvarētu šos izaicinājumus?
8. Papildus jautājumi. Vai ir vēl kāda būtiska informācija vai ieteikumi, kurus vēlaties sniegt par darbu ar personām ar garīga rakstura traucējumiem?
9. Kā stiprināt attiecības ar ģimenēm?
10. Kādas apmācības darbiniekiem būtu nepieciešamas?

Pielikums Nr. 8. Intervijas jautājumi par atbalsta pasākumiem ieslodzītajām personām ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem (bez oficiālas diagnozes)

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus ieslodzītajiem ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem un ģimenes saišu stiprināšanu.

Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta “Drošība – atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” (turpmāk - Pētījums) ietvaros.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajiem atbalsta pasākumiem personām ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem, kā arī šo pasākumu efektivitāti un praktisko noderīgumu.

“Pētījums par jauniem atbalsta pasākumiem specifiskām mērķgrupām ieslodzījumā un starpinstitūciju sadarbības veicināšanu”

Piedalīšanās intervijā ir brīvprātīga. Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervija ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Mēs neplānojam identificēt Jūsu personīgos datus. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Informācija par intervējamo:

1. Kāds ir Jūsu ieņemamais amats ieslodzījuma vietā?
2. Cik ilgi strādājat ieņemamajā amatā?
3. Cik ilgi strādājat ieslodzījuma vietā ar personām ar psihiska rakstura uzvedības traucējumiem (bez oficiālas diagnozes)?

Informācija par personām ieslodzījuma vietā ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem:

1. Kādi ieslodzījuma vietā ir visbiežāk identificētie psihiska rakstura un uzvedības traucējumi ?

Informācija par aktivitātēm un atbalsta pasākumiem:

1. Kādi ir, Jūsaprāt, lielākie izaicinājumi saskarsmē ar personām, kurām ir psihiska rakstura vai uzvedības traucējumi ieslodzījuma vietā?
2. Kā nosaka, kas veic atzīmi sistēmā, vai ir sadarbība ar psihologiem un psihietriem?
3. Kā ieslodzījuma vieta reaģē uz šādu personu vajadzībām? Vai tiek piemēroti individuālās pieejas modeļi?
4. Kādas aktivitātes un pasākumi tiek nodrošināti, lai veicinātu personu ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem garīgo un emocionālo labsajūtu?
5. Vai ir pieejamas specializētas apmācības darbiniekiem, lai uzlabotu viņu prasmes darbā ar personām, kurām ir psihiska rakstura un uzvedības traucējumi?
6. Kādi papildus atbalsta veidi vai pasākumi būtu nepieciešami, lai uzlabotu personu ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem labsajūtu ieslodzījuma vietā?
7. Kādas speciālistu konsultācijas, dažādi terapijas pasākumi (t.sk. sensoro un interaktīvo tehnoloģiju izmantošanu fizisko, kognitīvo un emocionālo spēju uzlabošanai), aktivitātes un atbalsta pasākumi ieslodzītajiem ar garīgās veselības robežstāvokļiem vai problēmām ir nepieciešami, lai veicinātu atbalstu veselīgam dzīvesveidam; sekmētu iesaisti resocializācijas procesā, tostarp arī ģimenes attiecību stiprināšanā?

8. Kādi izaicinājumi Jums rodas darbā ar ieslodzītajiem, kuriem ir psihiska rakstura un uzvedības traucējumi?
9. Kādi atbalsta veidi darbā ar personām ar garīga rakstura traucējumiem Jums būtu nepieciešami no valsts, NVO, vai citiem resursiem, lai veiksmīgi pārvarētu šos izaicinājumus?
10. Papildus jautājumi. Vai ir vēl kāda būtiska informācija vai ieteikumi, kurus vēlaties sniegt par darbu ar personām ar psihiska rakstura un uzvedības traucējumiem?
11. Kādas apmācības būtu nepieciešamas darbiniekiem ieslodzījuma vietās darbā ar personām ar garīga rakstura traucējumiem?
12. Kādas ir situācijas ģimeņu attiecībās, līdzgaitnieku gadījumos ieslodzītajiem ar garīga rakstura traucējumiem?

Pielikums Nr. 9. Anketa par atbalsta pasākumiem ieslodzītajām mātēm ar bērniem līdz četrus gadus vecumam

Labdien!

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību "ERNST & YOUNG BALTIC", reģ.nr.: 40003593454, juridiskā adrese: Muižas iela 1A, Rīga, Latvija LV-1010, aicina Jūs piedalīties pētījumā par atbalsta pasākumiem noteiktām mērķgrupām ieslodzījuma vietā, aizpildot šo aptauju.

Aptauja ir brīvprātīga un balstīta uz Jūsu piekrišanu, un tās mērķis ir izpētīt ieslodzījuma vietu darbības orientāciju uz bērnu vajadzībām un nepieciešamajiem pakalpojumiem līdz četrus gadus vecumam, kā arī izpētīt ieslodzījuma vietu darbības orientāciju uz ieslodzīto māšu atbalsta pasākumiem.

Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā un nebūs iespējams identificēt atbildi autoru. Jums nav jānorāda sevi vai kādi citu personu identificējoša informācija.

Aptauja sastāv **no 17 jautājumiem**. Atbildot uz jautājumiem, atzīmējiet Jums atbilstošo atbildi vai norādiet vajadzīgo informāciju. Aptaujas aizpildīšanai paredzētais laiks – **līdz 15 minūtēm**.

Aptauja atbildes tiks izmantotas pētījuma sagatavošanai. Pētījums tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta “Drošība – atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)” ietvaros. Šī projekta ietvaros SIA “Ernst & Young Baltic” īsteno pētījumu par brīvības atņemšanas soda izpildes orientāciju uz jaunu pasākumu ieviešanu ieslodzītajiem, viņu ģimenes locekļiem un atbalsta personām.

Aptauju anketas tiks iznīcinātas pēc pētījuma beigām.

Jau iepriekš pateicamies par sniegtajām atbildēm un veltīto laiku!

Norādiet informāciju par sevi un savu bērnu:

1. Jūsu vecums: ☐ no 18 gadiem līdz 25 gadiem ☐ no 26 gadiem un vairāk	2. Kur piedzima Jūsu bērns: ☐ Ieslodzījuma vietā ☐ Ārpus ieslodzījuma vietas un nonāca ieslodzījuma vietā kopā ar mani ☐ Nevēlos atbildēt	3. Jūsu bērna dzimums: ☐ Meitene ☐ Puika ☐ Nevēlos atbildēt	4. Jūsu bērna vecums: ☐ Līdz 1 gadam ☐ 1 gads ☐ 2 gadi ☐ 3 gadi ☐ 4 gadi
---	--	--	---

Informācija par pasākumiem un aktivitātēm:

5. Novērtējiet no 1 līdz 5 Jūsu bērna labsajūtu, atrodoties ieslodzījuma vietā.				
<i>1-Bērna labsajūta ir slikta</i>	<i>2-Bērna labsajūta ir drīzāk slikta nekā laba</i>	<i>3-grūti pateikt</i>	<i>4- Bērna labsajūta ir drīzāk laba nekā slikta</i>	<i>5- Bērna labsajūta ir laba</i>
☐	☐	☐	☐	☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>				
6. Vai Jūsu bērns piedalās kādos pasākumos un aktivitātēs ieslodzījuma vietā:			7. Vai Jūs piedalāties ieslodzījuma vietas piedāvātajos atbalsta pasākumos un aktivitātēs?	
☐ Jā <i>*Lūdzu, norādiet, kādos pasākumos vai aktivitātēs ieslodzījuma vietā Jūsu bērns piedalās:</i>			☐ Jā <i>*Lūdzu, norādiet, kādos pasākumos vai aktivitātēs ieslodzījuma vietā Jūs piedalāties:</i>	
☐ Nē <i>*Izvēloties "Nē" variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>			☐ Nē <i>*Izvēloties "Nē" variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>	
8. Vai Jūs esat saņēmusi pietiekami daudz informācijas par bērna aprūpi un attīstību, kas pielāgota Jūsu bērna vecumam un vajadzībām?				
☐ Jā <i>*Izvēloties "Jā", lūdzu novērtējat sniegto informāciju par bērna aprūpi un attīstību?</i>				
☐ 1 – Informācija nav noderīga ☐ 2 – Lielākoties nav noderīga ☐ 3 – Grūti pateikt ☐ 4 – Lielākoties noderīga ☐ 5 – Ļoti noderīga				

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ Nē

**Izvēloties “Nē” variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:*

9. Vai Jūs esat saņēmusi kādus praktiskus padomus vai norādījumus par bērna aprūpi un attīstību no Mātes un bērnu nodaļas darbiniekiem, NVO vai citiem speciālistiem?

☐ Jā

***Izvēloties “Jā”, lūdzu novērtējiet to noderīgumu?**

- ☐ 1 – Informācija nav noderīga
- ☐ 2 – Lielākoties nav noderīga
- ☐ 3 – Grūti pateikt
- ☐ 4 – Lielākoties noderīga
- ☐ 5 – Ļoti noderīga

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

☐ Nē

**Izvēloties “Nē” variantu, lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:*

10. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 bērniem aktivitāšu un pasākumu atbilstību Jūsu bērna vajadzībām, kas tiek organizēti vai ir pieejami Mātes un bērnu nodaļā

1-Nav atbilstošas	2-Dažas ir atbilstošas	3-grūti pateikt	4- Lielākā daļa ir atbilstošas	5- Visas ir atbilstošas un interesantas
☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu: _____ _____ _____ _____ _____ _____				
11. Lūdzu, novērtējiet no 1 līdz 5 Jums kā mātei piedāvāto aktivitāšu un pasākumu atbilstību, kas saistīti ar bērna aprūpi un attīstību.				
1-Nav atbilstošas	2-Dažas ir atbilstošas	3-grūti pateikt	4- Lielākā daļa ir atbilstošas	5- Visas ir atbilstošas un interesantas
☐	☐	☐	☐	☐
Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu: _____ _____ _____ _____				

Informācija par ģimenes locekļiem:

12. Vai ieslodzījuma laikā Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē) ☐ Jā ☐ Nē	13. Cik bieži Jūs uzturat kontaktu ar ģimenes locekļiem (apmeklējumi, sazvanīšanās, vēstuļu sarakste vai tikšanās tiešsaistē)? ☐ 1 reizi mēnesī ☐ 2 reizes mēnesī ☐ 3 reizes mēnesī ☐ Biežāk
14. Novērtējiet lūdzu no 1 līdz 5 ģimenes dienu nozīmi Jūsu dzīvē. ☐ 1 - Nav vajadzīgas ☐ 2 - Drīzāk nav vajadzīgas ☐ 3 - Vienaldzīgas ☐ 4 - Drīzāk ir vajadzīgas ☐ 5 - Ģimenes dienas ir ļoti nozīmīgas ☐ Nav bijusi iespēja piedalīties ģimenes dienās	

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

15. Vai Jūs esat informēta par valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem, kas ir pieejami Jūsu ģimenes locekļiem, kamēr Jūs atrodaties ieslodzījuma vietā?

- Jā, esmu informēts/-a
- Nē, neesmu informēts/-a

**Ja jūs atbildējāt "Jā" uz iepriekšējo jautājumu, lūdzu:*

a) norādiet par kādiem valsts vai pašvaldības piedāvātajiem atbalsta pasākumiem un/vai aktivitātēm esat informēts/-a?

.....

.....

.....

b) atzīmējiet no kura avota Jūs saņēmt šo informāciju?

- Valsts iestādes (piemēram, Ieslodzījuma vietu pārvalde, Labklājības ministrija)
- Pašvaldība
- NVO vai labdarības organizācijas
- Interneta resursi (piemēram oficiālās mājas lapās)
- Sociālie darbinieki vai citi profesionāļi
- Cits, lūdzu norādiet _____

16. Lūdzu norādiet un novērtējiet trīs Jūsprāt noderīgākos vai nenoderīgākos piedāvātos pasākumus un aktivitātes Jums un Jūsu bērnam ieslodzījuma vietā, un novērtējiet tās skalā no 1 līdz 5.

	1- Nav noderīgi	2- Drīzāk nav noderīgi	3- Grūti pateikt	4- Drīzāk ir noderīgi	5- Ir noderīgi
1)					
_____	☐	☐	☐	☐	☐
—					

—					

—					

Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:

.....	
2) — — —	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>	
3) — — —	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
<i>Lūdzu pamatojiet savu novērtējumu:</i>	

17. Lūdzu norādiet, kāds papildus atbalsts būtu nepieciešams, lai stiprinātu ģimenes saites.

- ☐ Vairāk iespēju tikties ar ģimenes locekļiem (biežākas ģimenes dienas vai ilgstošas tikšanās).
- ☐ Atbalsts ģimenes konfliktu risināšanā (sarunas ar mediācijas speciālistu).
- ☐ Ģimenes terapija vai grupu nodarbības ģimenes attiecību uzlabošanai.
- ☐ Vairāk iespēju piedalīties kopīgās aktivitātēs (piemēram, kultūras vai sporta pasākumos kopā ar ģimeni).
- ☐ Izglītojoši pasākumi ģimenes locekļiem par dzīvi pēc ieslodzījuma un veidiem, kā atbalstīt ieslodzīto.
- ☐ Cits, _____

Pielikums Nr. 10. Intervijas jautājumi par atbalsta pasākumiem ieslodzītajām mātēm, kuras atrodas ieslodzījuma vietā ar bērniem līdz četru gadu vecumam

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus mātēm un bērniem, kas atrodas ieslodzījumā kopā ar mātēm.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajām aktivitātēm un atbalsta pasākumiem ieslodzījuma vietā mātēm un bērniem.

Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervija ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Mēs neplānojam identificēt Jūsu personīgos datus. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Informācija par intervējamo:

1. Kāds ir Jūsu ieņemamais amats ieslodzījuma vietā?
2. Cik ilgi strādājat ieņemamajā amatā?
3. Cik ilgi strādājat ieslodzījuma vietā ar mātēm un bērniem?

Informācija par māšu ar bērniem resocializāciju:

1. Kādi ir, Jūsaprāt, lielākie izaicinājumi, ar kādiem saskaras mātes ar bērniem ieslodzījuma vietā?
2. Kā, Jūsaprāt, tiek atbalstītas bērna vajadzības ieslodzījuma vietā?
3. Kādas aktivitātes un atbalsta pasākumi tiek nodrošināti mātēm un viņu bērniem ieslodzījuma vietā, lai veicinātu viņu garīgo un emocionālo labsajūtu?
4. Kā iestāde nodrošina, ka bērnu uztura vajadzības tiek apmierinātas?
5. Kā iestāde risina bērnu veselības aprūpes vajadzības? Vai ir grafiks?
6. Vai ieslodzījuma vietā ir pieejamas atpūtas vai rotaļu zonas bērniem? Kā Jūs vērtējat šo zonu piemērotību un pieejamību? Ja šādu zonu nav, kā Jūs vērtējat šādas zonas ieviešanas nepieciešamību?
7. Kādas iniciatīvas tiek īstenotas ieslodzījuma vietā, lai atbalstītu bērnu emocionālo labklājību un saglabātu saikni ar māti?
8. Kā ieslodzījuma vietā tiek noskaidrotas māšu un bērnu vajadzības, lai pielāgotu piedāvātos pasākumus un aktivitātes?
9. Vai ieslodzījuma vietā tiek īstenoti īpaši atbalsta veidi vai aktivitātes, kas palīdz uzturēt un stiprināt saikni starp mātēm un viņu bērniem?
10. Kā iestāde nodrošina, ka mātes ir informētas par visiem pieejamajiem resursiem un atbalsta pasākumiem un var tiem piekļūt?
11. Vai ieslodzījuma vietā tiek nodrošināti īpaši atbalsta mehānismi, lai sagatavotu bērnu un māti atdalīšanās procesam, kad bērns sasniedz 4 gadu vecumu? Kā tiek uzturēta un stiprināta viņu saikne pēc bērna atbrīvošanas?
12. Kādi izaicinājumi Jums rodas darbā ar mātēm un viņu bērniem ieslodzījuma vietā?
13. Kādi atbalsta veidi darbā ar mātēm un viņu bērniem Jums būtu nepieciešama no valsts, NVO, vai citiem resursiem, lai veiksmīgi pārvarētu šos izaicinājumus?
14. Papildus jautājumi. Vai ir vēl kāda būtiska informācija vai ieteikumi, kurus vēlaties sniegt par darbu ar mātēm un viņu bērniem ieslodzījuma vietā?

Pielikums Nr. 11. Intervijas jautājumi ieslodzītajām mātēm, kuras atrodas ieslodzījuma vietā ar saviem bērniem līdz četru gadu vecumam, par, viņuprāt, nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem

Labdien!

Pateicamies par to, ka piekritāt dalībai intervijā, kura tiek īstenota ar mērķi izpētīt atbalsta pasākumus Jums un Jūsu bērnam, kas atrodas ieslodzījumā kopā ar Jums.

Galvenās intervijas tēmas būs par pieejamajām aktivitātēm un atbalsta pasākumiem ieslodzījuma vietā Jums un Jūsu bērnam.

Lai fiksētu Jūsu atbildes, intervija tiks ierakstīta. Intervijas ieraksts tiks dzēsts nedēļas laikā pēc intervijas atbilžu apkopošanas.

Intervija ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti tikai rezultātu analīzei apkopotā veidā. Mēs neplānojam identificēt Jūsu personīgos datus. Intervijai paredzētais laiks – viena stunda.

Informācija par intervējamo:

1. Kāds ir Jūsu vecums?
2. Kāds ir Jūsu bērna vecums?

Informācija par māšu ar bērniem resocializāciju:

1. Kādi ir Jūsu lielākie izaicinājumi ar kādiem Jūs un Jūsu bērns saskaraties ieslodzījuma vietā?
2. Kā, Jūsaprāt, tiek atbalstītas Jūsu bērna vajadzības ieslodzījuma vietā?
3. Kādas aktivitātes un atbalsta pasākumi tiek nodrošinātas Jums kā mātei, lai veicinātu Jūsu garīgo un emocionālo labklājību ieslodzījuma laikā?
4. Kā iestāde nodrošina, ka Jūsu bērna uztura vajadzības tiek apmierinātas?
5. Kā iestāde risina Jūsu bērna veselības aprūpes vajadzības?
6. Vai ir pieejamas atpūtas vai rotaļu zonas, kas paredzētas bērniem? Kā Jūs vērtējat šo zonu piemērotību un pieejamību? Ja nav, kā Jūs vērtējat šādas zonas ieviešanu ieslodzījuma vietā?
7. Vai Jums ir sniegta nepieciešamā informācija un atbalsts saistībā ar bērna aprūpi līdz 4 gadu vecumam?
8. Vai Jums ir pieejamas zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas bērna attīstībai pēc 4 gadu vecuma, tostarp komunikācijas prasmju un emocionālo vajadzību izpratnei?
9. Kas, Jūsaprāt, vēl būtu nepieciešams, lai pilnvērtīgāk atbalstītu Jūsu bērnu?